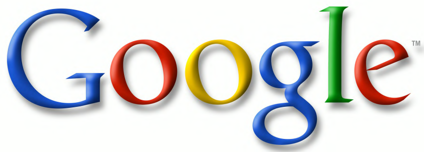
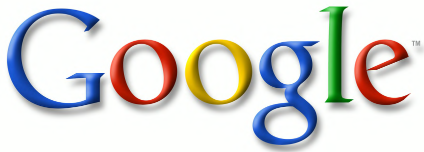

HIERONYMUS JUSTESEN RANCH'S

DANSKE SKUESPIL

OG

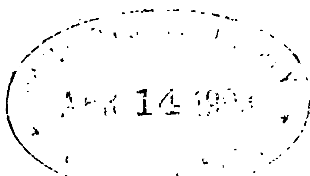
FUGLEVISE.

UDGIVNE AF

S. BIRKET SMITH.

MED EN ORDFORKLARING AF O. KALKAR.

KJØBENHAVN.
FORLAGT AF SAMFUNDET TIL DEN DANSKE LITERATURS FREMME.
1876—77.

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE.

Hieronymus Justesen Ranch er uden Tvivl det mærkeligste Forfatternavn paa den danske Skolekomedies Omraade. Det er under de smaa Forhold her hjemme allerede noget ganske usædvanligt, at tre af vore gamle Skuespil, som oven i Kjøbet vist i alt væsentligt ere originale, med Sikkerhed kunne henføres til en og samme Mand, men det betyder dog mere, at disse Skuespil, skjønt af noget forskjellig Værdi, i det hele maa siges at betegne den Grænse i Skolekomediens Udvikling, ud over hvilken den ikke naaede. Hieronymus Justesen er ogsaa af alle vore gamle Skuespilforfattere den, hvis Arbejder — Fuglevisen medregnet — uden Sammenligning have faaet den videste Udbredelse og holdt sig længst i Almenhedens Gunst, og om ikke af anden Grund maatte han allerede herved synes at faa et Krav paa heller ikke helt at glemmes af Nutiden.

Den Regel, at vor ældste Skuespildigtning nærmest skyldes Skolemænd og Præster, lider ingen Undtagelse ved Hieron. Justesen, der var Præst og Søn af en Præst. Faderen, Just Lauritsen (f. 1476), havde i sin Tid taget

Bakkalaurgraden ved Universitetet i Rostok[1]) og beklædte sikkert allerede i Katholicismens Tid en eller anden gejstlig Stilling, hvis nærmere Beskaffenhed dog ikke kjendes[2]). Han maa forholdsvis tidlig være gaaet over til den lutherske Lære, thi allerede i et kongeligt Beskærmelsesbrev for ham af 11te September 1529[3]) hentydes til Muligheden af, at han vilde gifte sig, i hvilket Tilfælde det tillades ham at „beholde sine gejstlige Len ubehindret“. Den, han ægtede, var en Smededatter fra Vinkel Sogn (en Mils Vej syd for Viborg) ved Navn

[1]) Se Indskriften paa det Epitafium, som Sønnen Hieronymus og dennes Hustru 1604 satte over ham og hans Hustru i Vinkel Kirke. Denne Indskrift er trykt i Marmora Danica II, 217—18 (og derefter i Nyt Aftenblad f. 1826 S. 295), men som det synes efter en Afskrift, som findes i Chr. Erichsen's haandskrevne Beskrivelse af Viborg (Univ.-Bibl., Additam. Nr. 80, Fol.). Erichsen's Værk er i det hele en Hovedkilde til Just Lauritsen's og Sønnen Hieronymus's Biografi, om det end ved Siden af nogle gode Efterretninger indeholder adskillige meget løse og upaalidelige. Angaaende Tiden for Just Lauritsen's Ophold ved Rostoks Universitet har jeg henvendt mig med en Forespørgsel til min Ven, Prof. Ludv. Daae i Kristiania, som, efter hvad jeg vidste, for ikke længe siden havde udskrevet af Rostoks Universitets-Matrikel Navnene paa de ved Universitetet studerende Nordboer. Prof. Daae har imidlertid svaret mig, at han ikke har fundet J. L.'s Navn i sine Optegnelser, men vil dog ikke absolut nægte, at Navnet desuagtet kan findes i Matriklen, for saa vidt det nemlig der ikke har været ledsaget af en bestemt Angivelse af vedkommendes nordiske Hjemstavn.

[2]) At han dog dengang endnu ikke var præsteviet, synes at turde sluttes deraf, at han i det strax efter nævnte kongelige Beskærmelsesbrev fra 1529 ikke betegnes som „Hr.“

[3]) Se A. Heise i Ny kirkehist. Saml. V, 710.

Karen Jakobsdatter, og han havde tre Sønner: Laust (Laurits), Jens og Hieronymus[1]; men om de ogsaa alle vare Sønner af Karen Jakobsdatter[2]), eller om de overhovedet alle vare ægtefødte[3]), er maaske ikke ganske afgjort. Just Lauritsen tog, vistnok ikke længe efter Religionsforandringens Gjennemførelse, Bolig paa Odsgaard, en stor Bondegaard i Vinkel Sogn, som tilhørte Kronen, men som han havde faaet i Fæste for sin egen og sin Hustrus Livstid[4]). Om der er nogen Sammenhæng mellem dette og hans Forhold til Reformationen, vides ikke; men at han under alle Omstændigheder maa have haft Lejlighed til at lægge sin Iver for den nye Lære for Dagen, synes at fremgaa af, at han ved Aaret 1551 blev kaldet til at være Sognepræst for Vin-

---

[1]) Erichsen's Manuskript.

[2]) I Erichsen's Manuskript siges det ikke, skjønt man skulde tro det efter J. P. Tjørring's Udskrift deraf (trykt i Ny kirkehist. Saml. V, 711).

[3]) Hvis det forholder sig rigtigt, som det siges (Giessing: Jubel-Lærere 3 D. I, 67), at Sønnen Laust er født 1523, kan han i al Fald ikke være ægtefødt. Vistnok med dette Aar som Udgangspunkt sætter Giessing Just Lauritsen's Giftermaal til 1522. I Erichsen's Manuskript (S. 354) hedder det, at medens Just Lauritsen var Munk — hvad der vel kun vil sige: katholsk gejstlig —, levede han sammen med en „Deje“. Hvis Efterretningen om Sønnen Laust's Fødselsaar er rigtig, ligger det vel nærmest at tænke sig denne Deje som hans Moder. I Følge Erichsen løb hun imidlertid bort fra J. L. engang, „der han kjørte til Kirken“, og det kan vel derfor næppe have været den samme Karen Jakobsdatter, som han siden ægtede.

[4]) Ny kirkehist. Saml. V, 711—12.

kel og Rind Sogne[1]). Inden sin Død, og i en Alder af mindst 92 Aar, naaede han — der ogsaa nævnes som Vikar i Aarhus Kapitel[2]) — endnu at blive Provst i Middelsom Herred[3]). I hans senere Aar var forøvrigt Sønnen Laust Kapellan hos ham, og ved Faderens Død blev han hans Eftermand som Sognepræst. Just Lauritsen døde i Oktober 1575 i en Alder af 99 Aar, og i samme Uge som han døde hans Hustru, 74 Aar gammel[4]).

Af hans tre Sønner menes Hieronymus at have været den yngste. Han fødtes 1539, nogle sige paa Odsgaard, andre i Horsdal[5]), en Landsby i Vinkel Sogn, hvor Faderen en Tid skal have boet. De Efterretninger, vi have om hans ydre Livsomstændigheder, ere meget magre. Han har uden Tvivl gaaet i Viborg Skole og har da sagtens begyndt sin Skolegang under den dygtige Rektor Mag. Oluf Nielsen Skytte[6]), som tillige var Præst ved Graabrødre Kirken, og som i en senere Tid blev hans Svigerfader. Naar han blev Student, vides ikke, og overhovedet foreligger der intet andet bestemt om hans første Ungdomsaar, end at han en Tid var Lærer hos Christoffer Rosenkrands til Skjern og Bjørnholm[7]) —

---

1) Samme Sted.

2) Se Indskriften paa Epitafiet over ham. Der turde være Grund til at bemærke, at Indskriften kun synes at nævne de Værdigheder og Stillinger, han beklædte ved sin Død.

3) Ny kirkehist. Saml. V, 712.

4) Se Indskriften paa Epitafiet.

5) Giessing: Jubel-Lærere III, 1,68 og Erichsen's Manuskript; jvnfr. Nyt Aftenblad f. 1826 S. 294.

6) Han var Rektor omtrent 1544—53 (se bl. a. Hundrup i Viborg Skoles Indbydelsesskrift f. 1875. S. 14).

7) Rørdam: Lyskanders Levned S. 239. Chr. Rosenkrands

som for Resten ikke selv havde Børn — og at han senere rejste til Tyskland og den 13de August 1563 blev indskrevet ved Universitetet i Wittenberg [1]). Han indførtes i Universitetets Matrikel som „Hieronymus Ranchius, Cymber", og dette i Forening med, at flere af hans samtidige, og deriblandt Folk, som stode ham meget nær, nævne ham paa ganske lignende Maade [2]) (M. Hier. Ranch, Ranchus eller Ranc), gjør det utvivlsomt, at han virkelig til sine øvrige Navne førte Navnet Ranch, om hvilket man iøvrigt ikke ved, om det er et Slægtnavn, eller hvorfra det ellers stammer. Paa Tryk eller i Skrift vides han dog ikke at have brugt dette Navn. Han skrev sig selv kun Hieronymus Justus, Justi eller Josti filius, og i Overensstemmelse hermed er han for det meste af Eftertiden kun bleven kaldet — saaledes som jeg ogsaa her helst kalder ham — Hieronymus Justesen.

Da Hieron. Justesens Forfattervirksomhed ikke var af videnskabelig Art, er det ogsaa kun ganske lejlighedsvis at hans efterladte Skrifter give nogen Oplysning om Beskaffenheden af hans mere lærde Studier. Det er dog

---

var maaske en gammel Velynder af Familien. Han havde Middelsom Herred i Forlening, og det var ham, der i sin Tid havde bortfæstet Odsgaard til Just Lauritsen (Ny kirkehist. Saml. V, 711). Da han døde (1561), skrev Hieron. Justesen en Gravskrift over ham, paa græsk! (Rørdam a. St.).

1) Ny kirkehist. Saml. I, 475.

2) Saaledes hans Svigerfader i et Brev fra 1582 (Konsist. Arkiv Nr. 94), og hans Svoger Anders Olufsen Skytte i et Brev fra 1591 (smstds.; trykt hos Rørdam: Aktstykker til Kbhvns. Univ. Hist. S. 383). Jvfr. ogsaa Ny kirkehist. Saml. V, 375.

indlysende baade paa Grund af Tidens hele Retning og paa Grund af den Livsvej, han havde valgt sig, at Theologien maa have lagt stærkt Beslag paa ham. Men som bekjendt udgjorde ogsaa Studiet af Oldtidsliteraturerne en meget fremtrædende Faktor i Datidens Dannelse, og saa vidt man kan skjønne, har Hieron. Justesen drevet dette Studium endog mere end almindelig vidt. Man har bl. a. et Vidnesbyrd herom i de Randnoter, hvormed han i sin Tid udstyrede Udgaven af Skuespillet „Kong Salomons Hylding“, thi en Hoveddel af dem bestaar i Citater af klassiske Forfattere, og skjønt det er tydeligt nok, at det har været Hieron. Justesen magtpaaliggende ved denne Lejlighed at lægge sin Belæsthed for Dagen, maatte paa den anden Side Tilfældigheden altid faa saa meget Spillerum ved en saadan Citering, at de anførte Forfattere ikke kunne antages at repræsentere hele hans Viden paa dette Omraade. Alligevel er Antallet af dem meget stort. Man finder her Steder af: Ausonius, Boëthius, Cicero [1]), Claudian, Cornelius Gallus, Horats, Juvenal, Lucan, Martial, Ovid, Persius, Petronius, Pindar (dog i latinsk Oversættelse), Plautus, Propertius, Publilius Syrus, Seneca (især Tragedierne), Silius Italicus, Statius, Terents, Virgil. Ganske enkeltvis møder desuden et Citat af den nyere Historieskriver Albert Krantz. Hvis man af Talforholdet mellem Citaterne tør drage en Slutning med Hensyn til Forfatterens Sympathier, synes altsaa i Almindelighed

[1]) Et enkelt Citat af „De officiis“, lib. 3. cap. 21. (nærv. Udg. S. 49—50). Det er egentlig en Replik af Euripides's Føniker-inder, men Hieron. Justesen har den fra det anførte Skrift af Cicero, hvor Replikken er oversat. (Efter Meddelelse af Dr. phil. O. Siesbye.)

de latinske Digterværker at have tiltrukket Hieron. Justesen mest. Men af disse have igjen Seneca's Tragedier og Plautus's Komedier fortrinsvis interesseret ham, hvad der er ganske betegnende for Tiden i det hele, men især dog for en Mand, der selv var dramatisk Digter.

At Hieron. Justesen ikke forsømte at erhverve det Vidnesbyrd om mere fremrykkede Studier, som en akademisk Grad giver, sees af, at han i senere Aar stadig nævnes som Magister. Men naar og hvor han tog Graden, er ubekjendt, og i det hele høre vi efter hans Indskrivning ved Wittenbergs Universitet intet om ham, før han i 1572 udnævntes til Præst ved Graabrødre Kirken i Viborg [1]). Han efterfulgte her Hr. Poul Ibsen, der var kommen af Dage ved et Vaadeskud, og ægtede siden — man ved ikke nærmere, naar — sin Formands efterlevende Hustru, Karen Olufsdatter, en Datter af den før omtalte M. Oluf Nielsen Skytte, som havde fratraadt Rektoratet, men endnu var Præst ved Graabrødre Kirke, da Hieron. Justesen blev udnævnt [2]). Der var nemlig to Præ-

1) M. R. Ursin: Stiftsstaden Viborg. S. 21.

2) I Erichsen's Manuskript hedder det, at O. N. S. succederedes af Sønnen Anders Olufsen i halvfjerdserne, uden at Aaret angives nærmere. Men i et Brev af $^{18}/_{2}$ 1586 fra Rektor og Professorer ved Kbhvns. Universitet betegnes han endnu som „pastor primarius apud Viburgenses“ (Konsistor. Arkiv, Pakke 94). Han maa dog i al Fald ikke længe efter have fratraadt sit Æmbede, thi i Frederik II.'s i den følgende Anm. omtalte Brev af $^{12}/_{5}$ 1587 omtales Sønnen som Sognepræst til Graabrødre Kirke. Det er aabenbart Anders Olufsen og Broderen Peder, der have skrevet to af Æredigtene, som ere trykte foran „Salomons Hylding“ (nærvær. Udg. S. 17 flg; jeg kalder her ved en Fejltagelse Brødrene

ster ved denne Kirke, og Mester Hieronymus delte med sin Kollega Indtægterne af Tapdrup og Asmild Sogne, der af Christian III. vare henlagte som Annexa til Graabrødre Kirke, og desuden Halvparten af Kronens Tiende i de nævnte to Sogne, som Kongen særskilt havde skjænket Graabrødre Kirkes Præster [1]). Alt i alt vare Hieron. Justesens Indkomster af hans Kald dog næppe synderlig store, og det har derfor sikkert været ham af Vigtighed i økonomisk Henseende, at det i Aaret 1573, ved Kongebrev af 29de Maj, tilstodes ham efter Faderens Død at maatte beholde Odsgaard for Livstid mod en taalelig Indfæstning [2]), en Begunstigelse, som endda et Par Aar efter fik en yderligere Udvidelse, idet han ganske fritoges for at betale nogen Indfæstning [3]). Hieron. Justesen synes i det hele at have været vel anskrevet hos forskjellige overordnede Myndigheder. At hans For-

---

Anders og Peder Olsen); og naar den første allerede dengang skriver sig som „Pastor Wiburg:“, betegnes derved maaske kun, at han har været Kapellan hos Faderen (Succentor ved Domkirken blev han først 1591). — Oluf Skytte maa være død omtrent 1591 (jvfr. Rørdam: Aktstykker til Kbhvns. Univ. Hist. S. 382). I det mindste i en tidligere Periode af hans Liv hed det om ham, at han sad i trange Kaar med mange Børn (Rørdam a. St. S. 144).

[1]) Ursin: Viborg S. 21. Kongebrevet paa Kronens Tiende, som er af 7/5 1548, brændte 1567, men bekræftedes af Frederik II. ved Brev af 12/5 1587. I dette sidste, som haves i Jydske Registre (Geh. Ark.), hedder det, at „al Tienden“ af de to Sogne skal deles i to Parter, og deraf skulle Kirkerne have den ene, og Præsterne den anden.

[2]) Brevet i Jydske Registre; jvfr. Ny kirkehist. Saml. V, 713.

[3]) Brev af 10/8 1575 (Jydske Registre).

fattervirksomhed har bidraget hertil, er næppe tvivlsomt, og ikke mindst turde dette være Tilfældet lige over for Kongen selv, som interesserede sig meget for Skuespil, og som særlig vides — ligesom overhovedet den kongelige Familie — at have fundet Behag i Hieron. Justesens Skuespil „Salomons Hylding“ [1]), der opførtes 1584 i Anledning af Prins Christians Hylding i Viborg, og i hvilket Forfatteren selv udførte Narren Krages Rolle. Det hed endogsaa engang, at Kongen til Gjengjæld for den Fornøjelse, Stykket havde gjort ham, skjænkede Viborg Domkirke en ny Klokke, men dette skal dog nok ikke være saa [2]). Der haves en anden Efterretning, i Følge hvilken Kongens venlige Stemning mod Hieron. Justesen skulde være af endnu ældre Dato end Opførelsen af „Salomons Hylding“, men der er i det mindste stor Sandsynlighed for, at ogsaa denne Efterretning — hvis eneste Hjemmel er en mundtlig og temmelig sen Overlevering — beror paa en Misforstaaelse. Det hedder nemlig, at Kongen 1574 overværede Opførelsen af et Skuespil „Susanna“ i Viborg, og at han i den Anledning paa Hieron. Justesens Tilskyndelse gjorde Viborg Skole en Gave af 20 Læster Korn aarlig [3]). Vist er det,

---

[1]) Se især Forfatterens egen Fortale til Stykket samt Erichsen's Manuskript.

[2]) Efterretningen findes i Erichsen's Manuskript, men Erichsen har ved en egenhændig Bemærkning i Randen af Manuskriptet (som for den største Del ikke er skrevet med Erichsen's Haand) selv modsagt dens Rigtighed.

[3]) A. Thura: Idea hist. litt. Danorum p. 77; jvfr. Nyt Aftenblad f. 1826 S. 293.

at Kongen ved Brev af 2. Februar 1574 virkelig skjænkede Skolen det nævnte Korn til frit Underhold af 30 fattige Disciple[1]), og der er for saa vidt ikke noget i Vejen for, at der kunde være en vis Sammenhæng mellem denne Gave og Opførelsen af et Skuespil, da sceniske Forestillinger ved Skolédisciple vare et meget almindeligt Middel til at underholde Kongen paa hans Rejser i Provinserne, og han jo godt kunde tænkes en enkelt Gang at have taget Anledning af en saadan Underholdning til at vise vedkommende Skole en større Velgjerning, som den trængte til, i Stedet for som ellers at ytre sin Erkjendtlighed ved en mindre Pengegave. Heller ikke var det umuligt, at Hieron. Justesen allerede ved hin Lejlighed og i Anledning af det opførte Stykke kunde være traadt i personligt Forhold til Kongen; thi om han end ikke var Forfatter til Stykket, kunde han jo godt have spillet en mere fremtrædende Rolle enten ved Iscenesætningen eller ved selve Opførelsen, saaledes som han gjorde, da hans eget Stykke 10 Aar efter blev spillet. Og dog forekommer, som allerede sagt, den hele Efterretning mig meget mistænkelig, og det især fordi det hedder, at ved den nævnte Lejlighed var foruden Kongen selv ogsaa Prins Christian (som endnu ikke var født!) til Stede. Dette viser nemlig saa bestemt hen paa Aaret 1584 og Opførelsen af Hieron. Justesens Skuespil „Salomons Hylding", at man bliver meget tilbøjelig til at tro, at i det mindste hvad der berettes om Kongens personlige Berøring med Hieron. Justesen ved hin Lejlighed og om

---

1) Gavebrevet i Hofman's Saml. af Fundationer III, 311 flg.; jvfr. Histor. Tidsskr. 3 R. IV, 118.

Følgerne heraf, ikke har andet historisk Grundlag end det Bifald, Kongen skjænkede „Salomons Hylding“ og dets Forfatter [1]. Under alle Omstændigheder kan dog baade den omtalte Efterretning og Historien om Klokken opfattes som Vidnesbyrd om, at Hieron. Justesen har staaet for den almindelige Forestilling som en Mand, der havde erhvervet sig Kongens Yndest ved sit Forhold til den dramatiske Poesi, og som før antydet er der al Grund til at tro, at dette virkelig ogsaa var saaledes.

Blandt andre Mænd, som sees at have interesseret sig for Hieron. Justesens Forfattervirksomhed, og hvis Gunst kunde være ham af Betydning i hans Stilling, for-

---

[1]) Jeg finder Grund til at bemærke, at Meddelelsen om, at Kongens store Gave fremkaldtes ved Opførelsen af et Skuespil, særlig af et Skuespil om Susanna, ikke, som man let kunde mene, finder nogen betydelig Støtte i den Kjendsgjerning, at i de Love, som omtrent 1575 udstædtes for de 30 Disciple, der nød godt af den kongelige Gave, fremhæves ogsaa Betydningen af at opføre latinske Skuespil — man kan jo foreløbig antage, at „Susanna“ har været skrevet paa latin —, og det paalægges særligt alle hine „Elemosynarii“, naar saadant finder Sted ved Viborg Skole, at give Møde for at hjælpe til baade ved Opførelsen af Theatret og ved Spillet (Nyerup: Skildring af Tilst. i Dmk. og Norge III, 1, 258—62; Histor. Tidsskr. 3. R. IV, 124). Netop i hine Aar viste der sig nemlig ogsaa ellers stor Iver for at fremme Opførelsen af latinske Skuespil baade ved Skolerne og Universitetet, og særlig kan det nævnes, at det allerede 1574 var bleven paalagt Kommunitetsalumnerne, saa snart de havde gjennemlæst et af Terents's Stykker, da at opføre det (Rørdam: Aktstykker til Kbhvns. Univ. Hist. S. 252; jvfr. Beckman: Communitatis Havn. historia p. 22).

tjene at fremhæves Biskoppen Peder Thøgersen i Viborg og især Kongens Kansler Niels Kaas. Begge nævnes af Hieron. Justesen selv i Fortalen til „Salomons Hylding" som dem, der havde opfordret ham til at lade dette Stykke opføre, og det er næppe tvivlsomt, at navnlig Niels Kaas, hos hvem enhver dygtig literær Bestræbelse var sikker paa at finde varm Understøttelse, og som desuden vistnok var en Skolekammerat af Hieron. Justesen (skjønt 5 Aar ældre), og endelig synes at have staaet i Venskabsforhold til hans Kones Familie[1]), paa mere end én Maade har ladet ham nyde godt af sin store Indflydelse. Jeg ser adskilligt mere end en almindelig Høflighed i det Udtryk, Mag. Hieronymus bruger om Niels Kaas i den nævnte Fortale: min gode Mæcenas.

Skjønt vor Kundskab om den Lykke, Hieron. Justesens Arbejder gjorde i Samtiden, væsentlig indskrænker sig til „Salomons Hylding", tør det dog antages, at hans andre, interessantere Arbejder ikke ere blevne mindre skattede af hans jævnaldrende end hint, om de end, da de ikke tryktes i hans levende Live, kun vare tilgængelige for en mindre Kreds. Men iøvrigt turde det ikke blot være i Egenskab af Forfatter at Hieron. Justesen vandt sine Medborgeres Agtelse og Yndest. Naar han i den Gravskrift, hans Hustru lod sætte paa hans Epitafium, prises for sit Forhold baade som Æmbedsmand og Ægtemand, have vi i al Fald ingen bestemt Grund til at tvivle om, at denne Ros ikke var beføjet[2]),

---

1) Jvfr. Rørdam: Aktstykker til Kbhvns. Univ. Hist. S. 382.

2) Om en lille Fortrædelighed, han havde i sin Æmbedsvirksomhed, se nedenfor.

og ser man hen til hans Skrifter, finder man i dem mange Vidnesbyrd om en livlig Aand og et muntert Sind, som ogsaa maa have øvet sin Tiltrækning i den personlige Omgang[1]). At han ikke ved sin gejstlige Stilling lod sig afholde fra lejlighedsvis at give sit gode Humør endog temmelig frie Tøjler, tør sluttes baade af visse Enkeltheder i hans Stykker, især „Karrig Niding", og deraf, at han, som før omtalt, i det mindste ved den første Opførelse af „Salomons Hylding" selv spillede Narrens Rolle i Stykket, en Rolle, som vistnok havde sin alvorlige Side, men som dog for en ikke ringe Del maatte søge sin Virkning ogsaa ved alskens udvortes Løjer. Det var vel især disse der tiltalte den unge Prins Christian, som bagefter skal have drukket Hieron. J. til i Anledning af hans Spil[2]). Et lille Bidrag til hans Karakteristik kunde maaske ogsaa indeholdes i en anden Efterretning, som er bevaret om ham, skjønt den iøvrigt er af halv sagnagtig Natur. Det hedder nemlig[3]), at han i sine Studenteraar

---

1) Se ogsaa det Par Breve fra ham, der ere trykte i Rørdam's Aktstykker til Kbhvs. Univers. Hist. S. 512 og 584.

2) Erichsen's Manuskript. At han har spillet Narrens Rolle ogsaa ved senere Opførelser af „Salomons Hylding", er vel ikke usandsynligt, men dog kun en Formodning, og naar det hedder i Wadskiær's Poetisk Skue-Plads S. 142, at han, naar hans Stykker spilledes, „altid udvalte sig selv at være Arleqvin som den vanskeligste Post", er dette ganske uden Hjemmel; thi i Erichsen's Manuskript, som Wadskiær selv nævner som sin Kilde, omtales kun hans Optræden hin ene Gang.

3) Erichsen's Manuskript; jvfr. Nyt Aftenblad for 1826. S. 295.

en Aften var gaaet ud i Marken med sine Brødre, og her hørte de en Natravn skrige efter dem. Hieronymus skreg da igjen efter Ravnen, og strax „søgte Ravnen dem, og de derpaa løbe meget hasteligen ind ad deres Faders Bryggersdør og undkomme, men Ravnen slog Taget af Huset efter dem“. Natravnen var efter den Tids Tro en nedmanet Aand, som for at finde Hvile flyver til den hellige Grav. Den gjør ingen Fortræd, naar den ikke tirres, men sker dette — og især holder den ikke af, at man skriger efter den — søger den at hævne sig [1]). Hvis altsaa Hieron. Justesen — for blot at holde sig til den mulig historiske Kjærne i hin Anekdote — engang har skreget efter en saadan Fugl, turde dette maaske tyde paa et ikke ringe personligt Mod eller i al Fald paa en Kaadhed, der havde vanskeligt ved at beherske sig. Og saa meget nærmere synes en saadan Slutning at ligge, da han ellers ganske sees at have delt sin Tids overtroiske Betragtning af Natravnen [2]).

Med Hensyn til de Forandringer, der Tid efter anden foregik i Hieron. Justesens ydre Forhold, kan bemærkes, at han, efter først i nogen Tid at have været Succentor i Domkapitlet, fik et Kanonikat (vistnok omtrent 1591 [3]) og ikke længe efter, ved Mag. Rembolt Pe-

---

[1]) Thiele: Danmarks Folkesagn 1. Bd. (1843) S. 153 og 2. Bd. S. 158 og 297—98; Molbech: Dansk Dialect-Lexikon S. 374.

[2]) Se de Vers af hans Fuglevise, som handle om Natravnen. Der synes endog i dem ligesom at være bevaret en Erindring om den her omtalte Hændelse. Eller skulde disse Vers være det Grundlag, hvorpaa Sagnet har dannet sig?

[3]) Se Rørdam: Aktstykker til Kbhvns. Univ. Hist. S. 383.

dersens Død († 1591), udnævntes til Provst i Nørlyng Herred[1]). Det blev ham fremdeles overdraget at være Universitetets „Prokurator“ ved Domkapitlet, det vil sige at indkassere den Universitetet tilkommende Del af Naadensaaret efter afdøde Kanniker i Viborg Kapitel, et Hverv, som tidligere hans Svigerfader havde haft og derefter vistnok dennes Søn, Anders Olufsen Skytte († 1/9 1692[2]). Om Hieron. Justesens Æmbedsvirksomhed foreligger iøvrigt saare lidet. Kun en enkelt Sag, som hører herhen, skal omtales lidt nærmere. En Borgermester i Viborg, Morten Hvass, var bleven sat under Tiltale for Lejermaal, og Hieron. Justesen havde, ved senere at meddele ham Absolution, paa en eller anden ikke nærmere betegnet Maade forset sig, hvorfor der overgik ham en Dom ved Viborg Kapitel, at han havde „dermed gjort Uret og burde at stande derfore til Rette“. Han indankede imidlertid Sagen til Kongen og anmodede om, at der enten maatte meddeles ham en Stævning over Domkapitlet, eller at hans Forseelse maatte eftergives ham. Dette sidste skete virkelig og kun med det Forbehold, at han skulde af-

---

Efter Meddelelse fra Adjunkt A. Heise skal han i et Brev fra 1590 kalde sig selv „Vikar“. Han var da altsaa dengang endnu ikke bleven Kannik.

[1]) Erichsen's Manuskript.

[2]) Dennes Ansøgning om Posten er trykt hos Rørdam a. St. S. 381—83. Hieron. Justesen havde for Resten, før han blev Universitetets Prokurator, bestyret Regnskabsvæsenet for nogle af Kannikerne, som ikke selv boede i Viborg, nemlig for Christian Holk til Højgaard og siden for Hofmedikus Dr. Hans Bentzon (Rørdam a. St. S. 383).

staa fra den paatænkte Stævning[1]). Det hele synes saaledes kun at have drejet sig om en ubetydelig Fejl, formodentlig rent formel[2]), og det vilde vistnok være højst uberettiget deraf at drage nogen for Hieron. Justesens Nidkjærhed som Æmbedsmand ufordelagtig Slutning. — Ved sin Stilling som Universitetets Prokurator kom han naturligvis jævnlig i skriftligt Samkvem med „de højlærde". Blandt disse talte han flere Venner, og i det mindste med et Par af dem — som iøvrigt vare meget yngre end han selv — var Bekjendtskabet sikkert stiftet i Viborg, hvor de havde gaaet i Skole. Jeg tænker her paa de to hver i sin Retning betydelige Mænd: Christen Longomontan, der havde været Skolediscipel, da „Salomons Hylding" blev opført første Gang, og altsaa maaske havde spillet med i Stykket, og Hans Poulsen

---

1) Kongebrev af $^{22}/_{2}$ 1596 i Jydske Tegnelser. Om Morten Hvass's Sag haves nogle Breve samme Steds af $^{20}/_{12}$ 1594, $^{1}/_{5}$ 1595 og $^{28}/_{5}$ 1595. Et og andet om Hieron. Justesens Æmbedsvirksomhed findes hos Erichsen og i Konsistor. Arkiv (Pakke 94). Efter Biskop Peder Thøgersens Død ($^{8}/_{1}$ 1595) sammenkaldte han Provsterne i Viborg Stift „at konsulere om en anden Superintendent at eligere" (Erichsen). Senere hen paa Aaret rejste han med Præsten Thøger Hvass til Kjøbenhavn for at „kalde" vedkommende, og begge fik deres Rejseudgifter erstattede bagefter (Brev af $^{24}/_{11}$ 1595 i Jydske Tegnelser).

2) Det ligger maaske nærmest at bringe Forseelsen i Forbindelse med det Paabud i Kirkeordinantsens 6. Kapitel, at de, „som med aabenbare Laster have aabenbare fortørnet den hellige Kirke, skulle gjøre aabenbare Pligt" (ɔ: offentlig Bod).

Resen. Især med den sidste sees Hieron. Justesen at have staaet paa en meget fortrolig og venskabelig Fod, og Resen's velvillige Stemning mod Familien synes endnu efter Mandens Død at være kommen hans efterlevende Hustru til gode[1]). — Hieron. Justesen døde den 3die December 1607 og blev begravet i Domkirkens søndre Kapel, hvor hans Hustru satte et fælles Epitafium over ham og sin første Mand, Hr. Poul Ibsen. Dette Epitafium, hvorpaa ogsaa vedkommendes Portræter vare malede, er ikke bevaret, men Indskriften haves i Afskrift. Jeg anfører af den kun følgende latinske Vers:

Paulus vir juvenis, sed Christi præco fidelis,
Quinquennis sancti Pauli imitator erat.
Omine successit Justus cum nomine sancto,
Nam sacer officio conjugioque fuit.
Danicus atque fuit natura ac arte poeta,
Cui cedat lingva natio quæque sua.
Hos binos habuit doctos Catharina maritos
Olaphæa, ambos læta videre cupit[2]).

---

[1]) To Breve fra Hieron. J. til Resen — de eneste, vi for Tiden kjende af ham — ere trykte i Rørdam's Aktstykker til Kbhvns. Univ. Hist. S. 512 og 584—85. Der er ogsaa bevaret et Brev fra Hieron. Justesens Hustru til Resen, skrevet en Tid efter Mandens Død (Konsistor. Arkiv, Pakke 94). I Udskriften paa dette Brev kaldes Resen „min synderlig bekandt og tilforladendes gode Ven", og i Brevet selv takkes han for de „meget gode og mange Velgjerninger, som I mig altid gjort og bevist haver og endnu mig dagligen beviser". — Blandt sine Venner nævner Hieron. J. selv ogsaa Peder Jensen Vinstrup, Jørgen Dybvad og Anders Lemvig (Rørdam a. St. S. 512). Af ældre Professorer sees han bl. a. at have kjendt Anders Lauritsen.

[2]) Erichsen's Manuskript giver Indskriften 2 Gange (S. 60 og

Som man ser, fremhæver Gravskriften ogsaa Hieron. Justesens digteriske Virksomhed, og uanset det altfor overdrevne i Udtrykket, viser den herved i Virkeligheden hen paa det eneste, der giver ham nogen Betydning for en senere Tid. De digteriske Arbejder, som med Sikkerhed kunne tillægges ham, ere fire i Tallet, nemlig de tre Skuespil „Kong Salomons Hylding"; „Samsons Fængsel", og „Karrig Niding", samt endelig et Digt om forskjellige Fugles Natur og Egenskaber, den saa kaldte „Fuglevise". Fra hvilket Afsnit af Forfatterens Liv dette Digt hidrører, kunne vi end ikke have nogen grundet Formodning om. Hvad Skuespillenes Tilblivelsestid angaar, vide vi, som før omtalt, med Sikkerhed, at „Salomons Hylding" daterer sig fra 1584, og der er i al Fald Sandsynlighed for, at „Samsons Fængsel" er skrevet 1599. Dette Aarstal finde vi nemlig paa en nogenlunde samtidig Afskrift, som er bevaret af det nævnte Stykke, og saaledes som det her staar, synes det ikke godt at kunne betegne andet end Tilblivelsestiden. For et af Hieron. Justesens dramatiske Arbejder er der givet en Tidsbestemmelse derved, at det blev Gjenstand for Omtale i Kjøbenhavns Universitets Konsistorium. Af Konsistoriumsakterne for 1598 sees nemlig, at H. J. det nævnte Aar indleverede et Skuespil til det akademiske Senat for at faa dettes Approbation til Trykken. Det hedder herom under 5te Oktober: „M. Hieronymus y

---

359) med nogle mindre, indbyrdes Afvigelser. Den er ogsaa trykt i Marmora Danica II, 209—10, men som det synes ikke efter Originalen, der vel dengang allerede var tabt, men efter Erichsen's Mskrpt.

Viborg legger ind i Consistorium en Comedie, begier, hun maa approberes til trykken. Rector lovede at see den igiennem oc en af disse dage at fly ham beskeden". Og fremdeles under 17de Oktober: „De Comoedia M. Hieronymi respondendum, Professores occupatos aliis curis gravioribus" [1]). Stykket blev altsaa afvist, og det oven i Kjøbet i en temmelig ringeagtende Tone. Ved Bestemmelsen af, hvilket af Hier. Justesens Arbejder det var, der blev Gjenstand for denne Behandling, kan man ganske vist ikke lade ude af Betragtning, at han kan have skrevet andre Skuespil end dem, der ere os overleverede under hans Navn [2]). Men paa den anden Side synes det

---

[1]) Jeg har for nogle Aar siden afskrevet disse Notitser efter et Uddrag af Acta Consistorii for 1594—1618, som da tilhørte Werlauff, men hvis Opbevaringssted jeg nu ikke kjender. Werlauff havde iøvrigt tidligere selv offentliggjort dem i Athene II, 226—27. Jvfr. Ny kirkehist. Saml. I, 65.

[2]) Naar man vilde søge saadanne blandt Stykker, som endnu ere til, kunde man maaske et Øjeblik standse ved den „Tobiæ Komedie", som haves i Afskrift i Gl. kgl. Smlng. Nr. 794 Fol. (jvfr. Danske Saml. 2 R. III, 263 flg.). Dette Skuespil, som uden Tvivl er skrevet i Viborg paa Hieron. Justesens Tid, indeholder enkelte Ting, som nok kunde ligne ham, ja der findes endog hist og her et Vers i det, som næsten er ligelydende med Vers i H. J.'s authentiske Arbejder. Alligevel tror jeg sikkert, at „Tobiæ Komedie" ikke er af Justesen, og særlig tillægger jeg ikke den omtalte Overensstemmelse mellem Versene nogen Betydning. En saadan Overensstemmelse forefindes ofte i de gamle Skuespil og især mellem Stykker, som have været opførte ved samme Skole. Det laa saa nær for den, der skrev et Stykke, at komme sin egen Opfindsomhed til Hjælp ved Laan fra Skuespil, som han maaske selv havde været med

hele at passe saa vel paa et Stykke af „Karrig Niding's“ Art, at det i al Fald forekommer mig meget sandsynligt, at det netop var dette Stykke, som ved den nævnte Lejlighed var forelagt Konsistorium. Thi skjønt Professorerne i det hele næppe vare uvilligt stemte mod danske Skuespil — og heraf forklares det, at de fra først af synes at have modtaget hint Stykke ret venligt —, forstaar man dog let, at de med det Syn, de havde paa Literatur, ikke kunde henregne et saa overgivent og oven i Kjøbet lidt moralsk Stykke som „Karrig Niding“ til de Skrifter, om hvilke det var dem paalagt at vidne, at de kjendte dem „for gode og rette og nyttige udi Prent at udgaa“ [1]. Og ikke mindre let synes den temmelig irri-

til at opføre, eller som laa for ham i Haandskrift. Jeg fremhæver dette ogsaa af den Grund, at jeg er bleven gjort opmærksom paa, at der i det af mig udgivne Skuespil „Paris's Dom“ (De tre ældste danske Skuespil. Kbh. 1874.) findes to Verslinier, som næsten ordret komme igjen i den i samme Haandskrift opbevarede „Dorotheæ Komedie“, som jeg har antaget at være bearbejdet af en anden Mand. I Virkeligheden bevise hine to Verslinier heller ikke noget som helst i modsat Retning. Og vil man gjøre gjældende, at jeg paa en Maade har brugt en Overensstemmelse mellem nogle sjældnere Udtryk og Talemaader i Stykket „Den utro Hustru“ og „Dorotheæ Komedie“ til at støtte Antagelsen af en fælles Bearbejder for disse to Stykkers Vedkommende, svarer jeg for det første, at der er Forskjel paa en Overensstemmelse mellem kortere Udtryk — som rimeligst er ubevidst — og en Overensstemmelse mellem hele Verslinier, og dernæst, at jeg ikke selv vilde lægge den mindste Vægt paa hin Overensstemmelse, hvis der ellers var noget som helst i Stykkernes Udarbejdelse eller Indhold, som gjorde Antagelsen af en fælles Bearbejder usandsynlig.

[1]) H. Rørdam: Kbhvns. Univ. Hist. Aktstykker S. 182.

terede Tone, som spores i Afvisningsytringen, at finde sin Forklaring i den særlige Skuffelse, de maa have lidt ved at modtage et saadant Stykke af en Præst, om hvem de fra deres Standpunkt vel kunde være berettigede til at mene, at han helst burde give sig af med alvorligere Ting. Jeg behøver iøvrigt næppe at sige, at vor Tid maa have en ganske anden Opfattelse baade af denne Side af Sagen og af Stykkets æsthetiske Værd end Datidens Professorer, og navnlig i sidste Henseende kunne vi ikke være i Tvivl om, at „Karrig Niding“ ikke blot er Hier. Justesens bedste Arbejde, men overhovedet det interessanteste Skuespil af den ældre Skole, som Tiden har levnet os. Jeg kommer siden til at omtale saa vel dette Stykke som Hier. Justesens andre Arbejder mere i det enkelte, men fremsætter først nogle almindelige Bemærkninger om hans Forfattervirksomhed.

Den Tid, hvori denne Forfattervirksomhed nærmest falder, Slutningen af det 16de Aarhundrede, udmærker sig i det hele ved en vis Frodighed i den literære Frembringelse. Her som andre Steder betegnes Overgangen fra Middelalderen til den nyere Tid ved stærke aandelige Rørelser og Brydninger, og den almindeligere Vækkelse i Sindene, som fremkaldtes herved, spores paa mange Maader hele Aarhundredet igjennem, ja afsætter endog fortrinsvis i dettes sidste Halvdel saadanne mere modne Frugter i Literaturen, som have en Bestemmelse ud over Dagens Behov. Vistnok blev det i overvejende Grad den strængere Videnskabelighed og de mere lærde Studier, som, gjennem Latinen som sprogligt Medium, kom til at afspejle det vaagnende aandelige Liv, men Bevægelsen var naaet saa dybt ned — og især fordi det religiøse Mo-

ment havde spillet en saa fremtrædende Rolle i den —, at ogsaa en ikke ringe Del af det menige Folk var vakt til Interesse for aandelige Anliggender og til Brug af Literaturen, og en Kjendsgjerning af denne Art kunde de bogligt dannede ikke lade gaa aldeles upaaagtet hen. Følgen blev da, at der en Tid lang Side om Side med den latinske Literatur kom til at gaa en ikke ganske ringe Literatur paa Modersmaalet, og var end meget af denne nærmest Efterligning af fremmede Mønstre, kunde det dog ikke være andet, end at med Brugen af Folkets Sprog maatte ogsaa i mange Tilfælde den aandelige Naturgrund, hvorpaa dette Sprog var voxet op, komme til Syne; ja, idet de Spirer til en national Literaturudvikling, der indeholdtes heri, fik en yderligere Befæstelse og Væxt dels ved det Opsving, som den folkelige Selvfølelse i det hele tog i det 16de Aarhundrede, og navnlig under og efter den langvarige Krig med Sverig, dels ved den Beskyttelse og Opmuntring, der ydedes Literaturen, og ikke mindst den særlig danske, af den mægtige, dannede og fædrelandssindede Adel, syntes der virkelig en Tid lang at være Udsigt til et ret betydeligt nationalt Resultat, hvis ikke særlig ugunstige Omstændigheder traadte til.

I den dramatiske Poesi ere nu Sporene af en selvstændigere Bevægelse forholdsvis ikke meget fremtrædende, og der er her hjemme ikke noget, der ligner den Blomstring af Skuespildigtningen, som netop ved samme Tid tager sin Begyndelse i flere andre af Europas Lande, og under hvilken Dramaet bliver et Udtryk for de paagjældende Folks hele Fantasi- og Følelsesliv. Det danske Skuespil hviler ikke som hine Landes paa en bred historisk Grund, det har fra først af ingen Rod i Folket og

gjør sig heller ingen Umage for at faa Fodfæste der. Det har sit egentlige Hjem i Skolen og er væsentlig et Middel i Opdragelsens Tjeneste. Det tager sine Æmner fra et meget begrænset Omraade — fortrinsvis den bibelske Historie —, og dets Hovedformaal er at indskærpe Skoleungdommen Gudsfrygt og Dyd. Henvender det sig ogsaa lejlighedsvis til en større Kreds, gjør dette dog ingen videre Forskjel i dets Behandlingsmaade, og fra Almenhedens Side er ogsaa af den Grund Tilbagevirkningen kun ringe. Man indser, at der under disse Omstændigheder ikke let kan være Tale om nogen meget betydelig eller meget ejendommelig Udvikling. Og dog finder der utvivlsomt en Udvikling Sted. En enkelt Gang hænder det saaledes, at en Forfatter forlader de engang fastslaaede Stofkredse og tager sit Æmne af Folkets egen Historie (Knud Lavard). Af og til, og man kan sige, efter en vis stigende Maalestok, giver den pædagogiske Demonstration og det konventionelle Udtryk Plads for en vis Friskhed i Skildringen og for umiddelbare Udbrud af den naturlige Følelse. Endelig spores der ogsaa enkelte Fremskridt i det tekniske. Hos Hieron. Justesen er Fremgangen ikke blot kjendeligere end hos nogen anden tidligere Forfatter (eller i det mindste original Forfatter), men hans Stykker betegne, skjøndt de forholde sig noget forskjelligt i den nævnte Henseende, som tidligere antydet, overhovedet Højdepunktet i den Udvikling, som den danske Skolekomedie gjennemløb. Det kan allerførst bemærkes, at om end Hier. Justesen ikke egentlig har føjet nogen ny dramatisk Art til dem, den danske Skolekomedie i Forvejen kjendte, har han dog i enkelte Retninger givet disse en videre Udvikling. Saaledes anvender han i

„Samsons Fængsel“, det vil sige i selve dette Stykkes Text, Sangelementet i saa meget større Udstrækning end hans danske Forgængere og tillige efter en saa afvexlende Plan, at det nævnte Stykke i al Fald med en vis relativ Ret kan kaldes vort ældste virkelige Syngespil[1]). Og i „Karrig Niding“ har han paa lignende Maade, uden at slaa noget af paa den kaade Lystighed, som er Farcens Særkjende, givet denne Lystighed ligesom en fastere Underbygning, end den ellers plejer at have, ved en ualmindelig godt gjennemført komisk Karakteristik af den Figur, som har givet Stykket dets Navn. De to nævnte Skuespil ere i det hele ubetinget de mærkeligste af Hier. Justesens dramatiske Arbejder, fordi det er i dem at de mere ejendommelige Sider af hans Talent træde tydeligst frem. Og af disse forekommer da igjen ingen mig interessantere, naar man ser hen til den Tid, da han levede, end den Retning mod det folkelige, som i al Fald til en vis Grad udmærker dette Talent. „Karrig Niding“, som øjensynligt er det af Hier. Justesens Arbejder, der er skrevet mest con amore, og som derfor snarest kan antages at repræsentere noget væsentligt i hans Forfatterpersonlighed, har paa alle Punkter en udpræget folkelig Karakter.

---

[1]) Jvfr. Nyerup og Rabbek: Bidrag til d. d. Digtek. Hist. II, 33. Naar jeg tidligere har udtalt en Formodning om (se mit Skrift: De tre ældste danske Skuespil. 1874. S. 65—66), at Vokalmusiken kunde have spillet en større Rolle end almindeligt i Skuespillet „Paris's Dom“, tager jeg efter nøjere Overvejelse denne Udtalelse tilbage. Det „Bis“, hvorpaa den grunder sig, synes i Virkeligheden kun at have Hensyn til den af mig fremhævede Omsætning af nogle af Stykkets Vers, skjøndt det altid bliver vanskeligt at forstaa, hvorfor Tingen er betegnet paa denne Maade.

Men ogsaa i „Samsons Fængsel“ er et ikke ganske ringe folkeligt Element til Stede, idet Forfatteren ved Udarbejdelsen af dette Stykke har lagt særlig Vind paa at anskueliggjøre og yderligere udvikle netop de Momenter i det i og for sig folkelige Æmne, som laa Almenhedens Sympathi og Forestillingskreds nærmest. At iøvrigt Hier. Justesen var for meget Barn af sin Tid til overalt i lige Grad at kunne holde sine Arbejder fri for den tyngende Ballast af mere eller mindre triviel Levevisdom, som gjør saa meget af Tidens Digtning vanskelig at fordøje, sees særlig af hans tredie Skuespil „Salomons Hylding“, hvor det didaktiske Element indtager endog en ualmindelig fremtrædende Plads, og ligeledes af hans „Fuglevise“, hvor Moraliseringen er Digtets Hovedformaal. Dog er det kun billigt at tilføje, at „Salomons Hylding“ er et Lejlighedsstykke, hvis Karakter til en vis Grad bestemtes ved Anledningen, og i „Fuglevisen“ hviler Moraliseringen i al Fald paa et Grundlag af Naturglæde og en vis frisk Naturiagttagelse, som gjør, at Digtet, selv som det er, bevarer nogen poetisk Værdi.

Der er overhovedet næppe Tvivl om, at Hier. Justesen har set med et vist sympathetisk Blik paa alle Livets mere umiddelbare Rørelser, og omvendt synes man berettiget til at antage, at det i det mindste for en Del maa tilskrives denne Egenskab hos ham, at hans Arbejder ogsaa i Udførelsens Enkeltheder lejlighedsvis gjøre et større Indtryk af noget virkeligt og levende, end det plejer at være Tilfældet hos vore ældre Skuespilforfattere. Jeg siger dog med Forsæt lejlighedsvis, thi det er langtfra overalt at Justesen taaler at bedømmes for meget i det enkelte: ikke sjældent maa man tage Hensigten for

Udførelsen, Selv bortset fra, hvad der før er sagt om hans Didaktik, finder man mellem adskilligt, som er friskt og træffende, ogsaa en hel Del, som er udtværet, uklart og mat. Ved Siden af de Vidnesbyrd om et virkeligt Lune, som spores i enkelte Situationer og Karakterer, er der ogsaa mange Exempler paa en meget tarvelig og til Dels plump Morsomhed. I det hele maa det ikke tabes af Sigte, at om end Hier. Justesens dramatiske Arbejder historisk talt betegne Højdepunktet af det ældre Skuespils Udvikling, ere de dog absolut set kun lovende Begyndelser. Dette gjælder ogsaa om den mere tekniske Side af dem. Ogsaa her spores der en Fremgang paa flere Punkter. Handlingen har i det hele et vist regelret Forløb, enkelte Situationer ere opfundne og formede med umiskjendelig Sans for dramatisk Virkning, og Dialogen falder ikke sjældent ret livligt og naturligt. Men med alt det tilhører dog Hier. Justesens Kunst — om jeg maa bruge dette Udtryk — i Hovedsagen den gamle Skole, den blot episke Forbindelse mellem Handlingens enkelte Led træder ofte tydeligt frem, og Selvbeskrivelsen danner endnu bestandig Hovedgrundlaget for Karakterskildringen. Ogsaa i Brugen af det rimede Vers følger Hier. Justesen det gamle Spor, skjønt det er indlysende, at han paa Grund af Sprogets Uøvethed herved maatte lægge sig selv næsten uoverstigelige Hindringer i Vejen med Hensyn til en virkelig gjennemført Udarbejdelse af Enkelthederne.

Danmarks Skuespilhistorie har en Kjendsgjerning at opvise, som i og for sig er af ikke ringe Interesse, og som ikke kan lades uberørt i denne Sammenhæng, da der var en Mulighed for, at den kunde have været af Betydning for Hier. Justesens Forfattervirksomhed. Jeg tænker

herved paa det engang saa gaadefulde, men nu fra forskjellige Sider ret godt belyste Faktum, at engelske Skuespillere have opholdt sig i Danmark og spillet Komedie her i det 16de Aarhundredes sidste Trediedel[1]). I de danske Kilder betegnes de paagjældende vel fortrinsvis som „Instrumentister“, og Instrumentalmusiken udgjorde ganske vist en væsentlig Side af deres Virksomhed. Men som Følge af den Sammenblanding af Kunstarterne, der dengang endnu til Dels fandt Sted i England, henhørte ogsaa baade Dans, ekvilibristiske Øvelser og Skuespil under deres Omraade, og det er tilstrækkeligt godtgjort fra forskjellige Steder, hvor disse Instrumentister og „Springere“ — thi ogsaa denne Betegnelse bruges om dem — kom hen, at det netop især var ved deres Optræden som Skuespillere at de vakte Opmærksomhed og skaffede sig Tilløb. To Trupper af saadanne engelske Instrumentister vides at have været ansatte ved Frederik II.s Hof, den ene i Tidsrummet 1579—86, den anden

[1]) Det, der først henledede Opmærksomheden i denne Retning, var en Notits af Helsingørs Kæmnerregnskab for 1585, som P. V. Jacobsen meddelte i Historisk Tidsskrift (V, 525), og som gik ud paa, at Byen havde betalt 4 Skilling til Istandsættelse af et Plankeværk, „som Folk red neder, den Tid de engelske legte i Raadhusgaarden“. I større Sammenhæng er Sagen bleven belyst af A. Cohn i hans Skrift: Shakespeare in Germany in the 16th and 17th centuries (London. 1865. 4to), især S. XXIII flg., og endelig forekomme flere nye Oplysninger i en fortræffelig Afhandling af V. C. Ravn: „Engelske Instrumentister“ ved det danske Hof paa Shakespeares Tid (i „For Ide og Virkelighed“. 1870. S. 75—92).

kun i nogle Maaneder i det sidst nævnte Aar[1]), og at i det mindste den sidste særlig lagde Vind paa Opførelsen af Skuespil, synes at turde sluttes deraf, at 3 af de 6 Mænd, som dannede Truppen, — nemlig William Kemp, Thomas Pope og George Bryan — dels allerede vare dels senere blev fremragende Skuespillere, som endnu inden Aarhundredets Udgang alle spillede paa Blackfriars-Theatret i London — sammen med Shakspere[2]). Men iøvrigt er der næppe Tvivl om, at ogsaa andre lignende Selskaber ved mere end én Lejlighed have gjæstet Danmark i den Periode, som der tales om, selv om de ikke have haft fast Ansættelse her, og i al Fald vides med Sikkerhed, at ved Christian IV.'s Kroning 1596 sendte hans Svoger, Hertug Heinrich Julius af Brunsvig, en stor Trup engelske „Komedianter og Springere", som han havde i sin Tjeneste, til Kjøbenhavn, for ved deres Fore-

---

[1]) Ravn a. St. S. 79—86.

[2]) J. P. Collier: The history of English dramatic poetry I, 298; Cohn a. St. især S. XXIII og XXVII; Ravn a. St. S. 84—85. At disse Shakspere's Kolleger have haft Betydning for hans Kjendskab til danske Forhold i det 16de Aarhundrede, saaledes som det fremtræder i „Hamlet", og at i det hele hans ellers saa paafaldende Stedfæstelse af Hamletsagnet til Helsingør og Kronborg væsentlig skyldes de nævnte Mænds Skildringer af disse Lokaliteter, har været mig utvivlsomt, lige siden det i Cohn's Skrift var bleven oplyst, at de havde opholdt sig i Landet, og før J. Rodenberg (i sit Skrift: Ein dänisches Seebad. Vier Wochen in Helsingör. Berlin. 1867. S. 26—27) bestemtere havde formuleret Tanken. Allerede P. V. Jacobsen (Histor. Tidsskr. V, 527 Anm. 95) synes et Øjeblik at have været paa Sporet.

stillinger at give Festlighederne en yderligere Tiltrækning[1]). At nu disse engelske Skuespillere, hvis Repertoire og Spil ganske vist i det hele stod langt over, hvad der ellers saaes her hjemme, kunde have haft nogen Indflydelse paa Udviklingen af det danske Skuespil, laa saa meget nærmere at formode, som de i de andre Lande, de besøgte, og især i Tyskland, vides at have øvet en saadan Indflydelse i en overordentlig betydelig Grad. Og navnlig maatte man da let komme til at tænke paa, om ikke hvad der fandtes i Hieron. Justesens Arbejder af folkelige og realistiske Elementer frem for hos hans danske Forgængere, i det mindste til Dels maatte henføres til en Paavirkning fra hin Side. Alligevel tror jeg, at om det end ikke aldeles afgjort kan benægtes, at en Paavirkning har fundet Sted, lader en saadan sig heller ikke med virkelig Sikkerhed eftervise, i det mindste ikke for Øjeblikket. Vi vide ikke noget bestemt om, hvilke Stykker Englænderne opførte her i Landet. Vil man derfor søge at danne sig en Forestilling om den Indflydelse, som de kunne have øvet paa en dansk Forfatter, har man næppe andre Veje at gaa, end dels at undersøge, af hvad Art den Virkning var, som de øvede paa andre Landes dramatiske Digtning i samme Periode — det vil sige inden det 16de Aarhundredes Udgang —, dels at betragte det engelske Skuespil i dets Hjemstavn og særlig den Del af det, som kunde antages at have været i de omrejsende Truppers Hænder, hvorved bl. a. kan fremhæves, at de to ved Frederik II.'s Hof ansatte Selskaber kun talte 4—6 Medlemmer hvert, og derfor næppe have haft

[1]) Ravn a. St. S. 89—90.

et meget stort Repertoire til deres Raadighed. I første Henseende vilde det især være af Betydning, om man hos Hieron. Justesen kunde gjenfinde nogle af de meget iøjnefaldende Træk, som det samtidige Skuespil i Tyskland vitterligt skylder den engelske Indflydelse, baade fordi Skuespillet i Danmark og Tyskland, før denne Indflydelse begyndte, i Hovedsagen stod paa samme Standpunkt, og fordi det kan antages for temmelig sikkert, at en overvejende Flerhed af de Englændere, der have spillet Komedie i Danmark, bag efter rejste til Tyskland, for saa vidt de ikke vare komne derfra. Imidlertid findes netop intet af disse mere karakteristiske Træk hos Hieron. Justesen, hvad man vil kunne overbevise sig om ved at sammenligne ham med de to af Tysklands dramatiske Forfattere, hos hvem den engelske Indflydelse er tydeligst udpræget, nemlig den før omtalte Hertug Heinrich Julius af Brunsvig og Jakob Ayrer, men især dog den første. Da det alligevel næsten er umuligt paa et indskrænket Rum at give en anskuelig Forestilling om Forholdet, nøjes jeg med at sige, at ligesom Virkelighedsefterligningen hos Heinrich Julius[1]) er langt mere energisk og gjennemført end hos Hieron. Justesen — den strækker sig bl. a. ogsaa til en gjennemgaaende Anvendelse af Prosadialogen[2]) —, saaledes fremtræder den hele Førelse af Hand-

---

[1]) Se Die Schauspiele des Herzogs Heinrich Julius von Braunschweig, herausgegeben von W. L. Holland. Stuttgart. 1855.

[2]) Man finder ganske vist ogsaa den prosaiske Dialog anvendt i tyske Stykker før Heinrich Julius's Tid, men rent undtagelsesvis.

lingen, støttet som den er til et nøje Kjendskab til Scenens Fordringer, og løbende ud i alle Slags virkningsfulde Effekter, næppe noget Lighedspunkt med Hieron. Justesens beskedne og, selv hvor han er heldigst, altid temmelig dilettantiske Kunst. Hos Ayrer er den engelske Indflydelse ikke overalt lige iøjnefaldende, men hvad der især maa interessere med Hensyn til Sammenligningen med Hieron. Justesen, er, at der mellem hans Arbejder findes en Række Syngespil, som afgjort skylde hin Indflydelse deres særegne Form. Det karakteristiske ved disse Stykker er imidlertid, at de bestaa af et vist Antal ensbyggede, rimede Strofer, der afsynges efter en og samme Melodi[1]), og der er herfra et meget langt Spring til Hieron. Justesens Syngespil „Samsons Fængsel“, hvor der ved Anvendelsen af Sangelementet ikke saa meget i selve Principet som i dets Gjennemførelse afviges fra, hvad der tidligere havde været set i vore gamle Skuespil. Jeg skal endnu kun tilføje et Par Bemærkninger om et enkelt, mere iøjnefaldende Punkt i alle de tre omtalte Forfatteres Stykker, nemlig Narrens Figur. Hvis det forholdt sig rigtigt, som det siges af den Forfatter, der har mest Fortjeneste af at have oplyst Forholdet mellem de rejsende engelske Skuespillere og Tysklands Dramatik, at nemlig før hines Indflydelse paa denne begyndte, og særlig før Heinrich Julius's Skuespil „Susanna“ blev til

---

[1]) Se Ayrer's Dramen, herausgegeben von A. v. Keller. 1—5 Bd. Stuttgart. 1865. Baade hos Ayrer og hos Heinrich Julius forekomme iøvrigt Stykker med enkelte indlagte Sange, men heri er der ikke noget, som er særligt betegnende for den engelske Paavirkning.

(c. 1590), havde Narren i de tyske Stykker ingen skreven Rolle, men nøjedes med at improvisere[1]), vilde der ganske vist være noget slaaende i, at Hieron. Justesen baade er den første danske Skuespilforfatter, hos hvem Narren overhovedet sikkert vides at være optraadt, og at han strax giver sin Nar en skreven Rolle lige saa vel som enhver af de andre Personer i hans Stykker. Men hin Paastand er saa fuldstændig urigtig, at det er mig ligefrem uforstaaeligt, at en Mand, der baade citerer Hans Sachs og andre ældre Forfattere — for ikke at tale om de gamle Fastelavnsspil — kan fremsætte den, og jeg nøjes simpelthen med at afvise den. En anden Sag er det, at den tyske Nar under Paavirkning af den engelske Clown aabenbart udvikler sig stærkt i Retning af det Hans-Wurstagtige, det vil sige, bliver en Nar, der nærmest morer ved sin objektive Latterlighed, medens den ældre Nar, svarende til Middelalderens Hof-, Hus- og Folke-Nar, mere morer ved sit subjektive Vid og sin Satire[2]). Men

---

[1]) A. Cohn: Shakespeare in Germany p. XLII; jvfr. p. LXIV. Mon iøvrigt ikke Cohn's Ytringer blot ere en Omskrivning af en tidligere Udtalelse af K. Schmitt i hans „Jakob Ayrer“. Marburg. 1851. S. 22, at nemlig i de ældre tyske Skuespil „er der ingen Person, som egentlig kan siges at være Bærer af Stykkets Komik; først efter Bekjendtskabet med Britterne have vi faaet vor Hanswurst paa Brædderne“. Skjønt denne Bemærkning formelt er rigtigere end Cohn's, for saa vidt den nævner Hanswurst, kommer den dog faktisk ud paa det samme, idet Schmitt heller ikke kjender nogen ældre Nar.

[2]) Hvorved dog ikke skal nægtes, at Grænsen mellem de to Slags Narre undertiden er temmelig svævende, ligesom da ogsaa begge i lige Grad udenfor den egentlig skrevne

nu er det netop den sidste Slags Nar, som optræder i Hieron. Justesens Stykker, medens Narren hos Heinrich Julius og Jakob Ayrer altid mere eller mindre er en Hanswurst, og der er altsaa heller ikke paa dette Punkt nogen Lighed mellem Hieron. Justesen og de to andre Forfattere[1]). Meget lettere er det at finde Sidestykker til den danske Skuespildigters Nar i den Del af det engelske Repertoire, som vi kjende fra dets egen Hjemstavn, og her finde vi ogsaa uden Vanskelighed Paralleler til andre Sider af hans dramatiske Forfatterskab. For blot at nævne én Ting, have vi ogsaa her Stykker, der ligesom „Karrig Niding“ dreje sig om en folkelig Skjæmt, og hvor det burleske i Handlingen og Karaktertegningen dog ikke udelukker, at de have en bestemt Relation til

---

Rolle plejede at underholde Publikum ved allehaande udvortes Løjer og Pudsenmagerier.

1) Maaske kan jeg her bedst omtale, at i Ayrer's „Comedia von der schönen Sidea“ (Ayrer's Dramen, herausgeg. von Keller, IV, 2177 flg.; L. Tieck: Deutsches Theater I, 323 flg.; A. Cohn: Shakespeare in Germany pag. 3 flg.) forekommer en Møller, hvis Navn, Jahn Molitor, ligner Betegnelsen for Mølleren i „Samsons Fængsel“: Molitor, og som ogsaa af og til fremsætter Bemærkninger, der minde noget om nogle af Møllerens Replikker i det danske Skuespil. Jeg er dog mest tilbøjelig til at betragte denne Lighed som tilfældig og fremkaldt ved den i hin Tid overalt gængse Opfattelse af Møllernes Karakter, og i Virkeligheden er Ayrer's Møller ogsaa paa en Maade Stykkets Nar og staar i et ganske andet Forhold til Handlingen end Mølleren i „Samsons Fængsel“. Men paa den anden Side vil jeg ikke aldeles benægte, at der kan være en virkelig Sammenhæng mellem de to Møllere, og da maaske snarest gjennem et fælles Forbillede.

Virkeligheden. Men ligesom den dramatiske Stil dog er væsentlig forskjellig paa begge Steder, saaledes yder overhovedet det engelske Skuespil, som vi kjende det fra England selv, næppe saa meget til virkelig Oplysning af Hieron. Justesens Forfattervirksomhed som f. Ex. det ældre tyske Skuespil, og Resultatet af den hele Undersøgelse synes mig kort sagt at blive, at man til Forklaring af det, der adskiller Hieron. Justesen fra de ældre danske Dramatikere, ikke behøver at antage nogen engelsk Paavirkning, men kan blive staaende ved den Udvikling, der nu engang var kommen i Skuespillet her hjemme, i Forening med Hieron. Justesens personlige Ejendommelighed. Hvis en Paavirkning fra engelsk Side virkelig har fundet Sted, maatte den i al Fald snarere antages at være kommen til ham paa anden Haand — f. Ex. gjennem andres Beretning om det engelske Skuespil — end gjennem egen Beskuelse end sige Studium af det.

Jeg gaar nu over til at betragte Hieron. Justesens Arbejder mere i det enkelte, og tænker herved især at dvæle ved de Sider af dem, som ikke allerede have fundet tilstrækkelig Belysning ved, hvad der er sagt i det foregaaende.

Kong Salomons Hylding.

Som saa mange andre af Europas kronede Hoveder i det 16de Aarhundrede satte ogsaa baade Christian III. og Frederik II. stor Pris paa dramatisk Poesi og scenisk Fremstilling[1]). I sidste Henseende maa de rigtignok have

[1]) At de ogsaa interesserede sig for Læsning af Skuespil, synes at turde sluttes af et Aktstykke, som Hr. Registra-

været temmelig lette at tilfredsstille, da de væsentlig lode sig nøje med de naturligvis meget dilettantiske Forestillinger, som gaves af Skoledisciplene og Studenterne, men paa den anden Side bidrog Bevidstheden om, at Kongerne fandt Behag i disse Øvelser, ikke lidet til at holde Liv i Skolekomedien, hvad der bedst sees af den til Trods for Kildernes store Ufuldstændighed ikke ganske ringe Række Vidnesbyrd, der er os levnet om Forestillinger af denne Art, som have været givne i Kongens Nærværelse, snart i Kjøbenhavn, snart paa andre Steder. Især i Provinsbyerne, hvor man naturligvis ellers ikke havde let ved at finde paa passende Adspredelser, naar Statens Overhoved gjæstede dem, sees det at have været en meget almindelig Skik at underholde ham paa denne Maade, og

tor Plesner i Gehejme-Arkivet har henledet min Opmærksomhed paa. Det er en Regning paa Bøger, som den kongelige Bibliothekar Hans Guldsmed havde indkjøbt, og som uden Tvivl vare bestemte for Christian III. selv eller den 18aarige Prins Frederik. Regningen bærer Aarstallet 1552 og er vedføjet et Regnskab for Malmø Len (for 1541—42, Geh. Ark., Skaanske Handlinger). Om man af den sidste Omstændighed tør slutte, at Bøgerne nærmest have været bestemte for Prins Frederik, som i al Fald 1554 tog fast Bopæl paa Malmøhus, men let kunde tænkes at have opholdt sig der tidligere paa kortere Tid, vil jeg ikke afgjøre. Der er 10 Poster paa Bøger i Regnskabet, og deraf lyde de to saaledes: „Ein Comedia von Pandora etc. . . . 3 ß. Ein hupsch vnd lustig spyl von Wilhelm Thellen etc. . . . 3 ß.“ Begge Stykker vare ganske vist Arbejder af tyske Forfattere, og det sidste var uden Tvivl det bekjendte Schweizerskuespil i Jacob Ruef's Bearbejdelse fra 1545, hvorom bl. a. kan eftersees W. Vischer: Die Sage von der Befreiung der Waldstädte. Leipzig. 1867, især S. 83—84.

Kongen gjengjældte da gjerne Opmærksomheden ved en Pengegave til vedkommende Skole. For Viborgs Vedkommende kjendes dog før 1584 kun et eneste fuldkommen sikkert Faktum af denne Art, nemlig at Skolen der 1546 opførte en Komedie for Christian III., som i den Anledning skjænkede „Skolemester og Degnene“ 8 Daler[1]). Dog kan man her i al Fald mindes den før omtalte tvivlsomme Efterretning om Opførelsen af en „Susanna“ 1574[2]). Da det i Rembolt Pedersen's Æredigt i Anledning af „Salomons Hylding“ hedder, at med dette Stykke havde Klærkerne og Skolen i Viborg „opret deres Spil paa ny“[3]), maa det antages, at der i længere Tid i Forvejen ikke havde været spillet Komedie ved Viborg Skole, men at Ytringen dog nærmest maa gjælde danske Stykker, synes at turde sluttes af det tidligere nævnte Paabud fra omtrent 1575 om Opførelsen af latinske Skuespil[4]). Ved en saa festlig Anledning som Prins (Hertug) Christians Hylding, hvor Byen naturligvis anstrængte sig til det yderste for at tilvejebringe saa megen Afvexling i Forlystelserne som muligt, maatte Tanken dog nødvendigvis ogsaa falde paa theatralske Forlystelser, og det var saa meget naturligere at benytte Modersmaalet ved disse, da man — for ikke at tale om den ualmindelig store Tilskuerkreds, der kunde gjøres Regning paa — selvfølgeligt

---

[1]) Rentemestrenes Regnskaber i Rentekammer-Arkivet; jvfr. Th. Overskou: Den danske Skueplads I, 41.

[2]) Foran S. IX flg.

[3]) Nærværende Udgave S. 16.

[4]) Foran S. XI Anm. 1.

maatte ønske, at den unge Prins i det mindste forstod noget af, hvad der blev sagt.

Saaledes blev da „Salomons Hylding“ til. Selve Hyldingsdagen var den 16de Juni 1584, men jeg anser det ikke for meget sandsynligt, at Stykket blev opført denne Dag, paa hvilken Kongen, som det hedder i hans egne Dagbogsoptegnelser, „havde alt Raadet til Gjæst“[1]). Snarere kunde man gjætte paa anden Dagen efter, den 18de, da Adelen havde Kongen „til Gjæst“[2]). Opførelsen fandt Sted væsentlig ved Disciple og vel ogsaa Lærere ved Viborg Skole og ledede af Rektoren, Mag. Peder Høg. Forfatteren skal dog selv, som tidligere omtalt, have spillet Narrens Rolle. Stykket vandt meget Bifald baade hos Kongefamilien og de andre tilstedeværende, og ogsaa bagefter fandt det mange Beundrere, som det sees af et af de Æredigte, der medgaves den trykte Udgave, idet det her hedder, at „mange begjæred den [ɔ: Komedien] ud at skrive, enhver vilde Bogen slide og rive“. Dette gav da igjen Anledning til, at Forfatteren lod Stykket trykke[3]).

Man maa vide, hvad der har fremkaldt Udarbejdelsen af „Salomons Hylding“, for at kunne bedømme Stykket retfærdigt. Dets Bestemmelse som Festspil forklarer en Del af dets Ejendommeligheder, særlig af dets svage Sider. Stykkets Æmne — at David lader sin Søn Salomon salve og hylde for at sikre Tronfølgen og især for at betage den anden Søn, Adonia, alt Haab om at kunne

---

[1]) Histor. Tidsskrift 4 R. III, 562.
[2]) Anf. St.
[3]) Nærværende Udgave S. 18.

opnaa noget ved sine oprørske Planer — er i sig selv kun lidet dramatisk. Men baade dengang og senere betragtedes den egentlig dramatiske Virkning som et mere underordnet Formaal for et Festskuespil. Hvad det især kom baade Forfatteren og Publikum an paa ved et saadant — og Hieron. Justesen maatte nødvendig se Sagen paa samme Maade — var, at det afgav et bekvemt Medium, hvorigjennem de kunde give deres Opfattelse af Dagens Begivenhed, særlig deres Hyldest af den, Udtryk. Men hertil krævedes for Æmnets Vedkommende frem for noget andet, at det i visse Hovedtræk frembød en nogenlunde kjendelig Parallelisme med den Begivenhed, der skulde fejres, og i saa Henseende maa Æmnet til „Salomons Hylding“ siges at være forholdsvis heldigt valgt. Thi var der end enkelte Sider af det, som hverken i sig selv lignede den foreliggende Virkelighed eller af Forfatteren kunde ønskes jævnstillede med den — jeg nævner saaledes, at det var en Broders Oprør, som blev den nærmere Anledning til Salomons Hylding, og at dennes Fader, trykket af Alderdomsskrøbelighed, nedlagde Regeringen, saa snart Hyldingen havde fundet Sted —, gjælder det under Forhold som de givne, at mange Uligheder opvejes ved en eneste Lighed, da det væsentlig kun er Ligheden Publikum har Sans for, og her frembød nu Æmnet den iøjnefaldende Lighed med Virkeligheden, at Hovedsagen ogsaa i det var den offentlige Hylding af en Kongesøn, og en Hylding, der blev iværksat frivilligt af Faderen selv i hans levende Live. Der var herved givet et godt Grundlag for Forfatteren til at bygge videre paa, og han har da ogsaa saa lidt forsømt Lejligheden, at Stykket i mange Partier kan siges at indeholde næsten

en uafbrudt Række Hentydninger til Dagens Begivenhed, til Prins Christian selv og hans kongelige Fader. Herhen hører saaledes de talrige Lovprisninger af Salomons Høviskhed, Gudsfrygt, Lærelyst og andre gode Egenskaber, de forhaabningsfulde Udtalelser om Rigets Fremtid under ham, Betragtningerne over den kongelige Værdigheds Betydning og den Ærefrygt, der skyldes Majestæten, over Vanskeligheden ved at opdrage kongelige Børn, over Rigets Flor og gode Styrelse under David, og meget andet, som det vilde blive for vidtløftigt at nævne. Forfatteren bliver dog ikke staaende ved ad indirekte Vej at udtale sig om de kongelige Personer og deres Forhold, han benytter ogsaa Lejligheden til at rette forskjellige Raad og Advarsler til dem, ja man kan sige, at den hele Fremstilling af Adonias Opstandsforsøg paa en Maade tjener det samme Formaal, idet den i Forfatterens Hænder væsentlig bliver en Illustration af, hvorledes en Kongesøn, der ikke følger de af ham anbefalede gode Grundsætninger, let vil komme til at arte sig. Paafaldende er det, at til Trods for den store Plads, som al denne Panegyrik og Didaktik indtager, og den bestemte Adresse, den har til noget, som ligger udenfor Stykket selv, kan den dog kun i forholdsvis sjældne Tilfælde egentlig siges at sprænge den dramatiske Form. Som oftest faar den i det mindste en vis formel Berettigelse ved Stykkets eget Indhold, og hvis man læste „Salomons Hylding“ uden at vide, i hvad Anledning det var skrevet, vilde man næppe kunne ane, i hvilken Grad det er opfyldt af Hentydninger. Paa enkelte Steder brister dog Formen, og Virkningen kan da blive ret komisk, som f. Ex. i den Sang i 4de Akts 7de Scene, der afsynges af „Engle- og Pla-

neter-Koret“, og hvis Slutningsvers ikke blot i det hele indeholde en Række mere end almindelig utvetydige Henpegninger paa det danske Kongehus og Danmark, men som endogsaa nævner den danske Dronning Sofia ved Navn. For det af loyale Følelser opflammede Publikum, som overværede den første Opførelse af Stykket, maa dog selvfølgelig denne Slutning have taget sig ganske anderledes ud end i Nutidens kolde Øjne, og er der overhovedet Grund til at dadle den gamle Forfatter for at have brugt et Effektmiddel, som Forfattere af Festskuespil endnu i vore Dage ikke ganske have forsmaaet at bruge?

Men under alle Omstændigheder er det vist, at Allusionen af Forfatteren er gjort til Stykkets egentlig bevægende Kraft, og at den paa de fleste Steder maa erstatte den manglende dramatiske Spænding. Jeg har sagt, at Æmnet i dramatisk Henseende var uheldigt, og dette træder saa meget tydeligere frem, da Forfatteren med Hensyn til, hvad han virkelig lader ske, aabenbart har følt sig forpligtet til at holde sig saa nær som muligt til den bibelske Overlevering (1. Kong. Bog, 1. Kap.). Det eneste Tilløb, der gjøres til Handling, standser da ogsaa — i Overensstemmelse med Bibeltexten — uden at føre til noget. Efter at Opstanden er bleven besluttet, og Adonia og de andre sammensvorne have forenet sig for at sætte deres Planer i Værk, er det blotte Budskab om, at David har faaet Nys om Sagen, og at Salomon er bleven hyldet, nok til at sprede dem til alle Sider, hvorefter der for Adonia selv kun bliver tilbage at krybe til Korset og tage mod en Straffeprædiken[1]). Ikke desto mindre

[1]) Et Exempel af anden Art paa det mislige ved en alt for

er der i en og anden Scene en vis Bevægelse og Udvikling, som vidner om, at Forfatteren kunde have ydet mere i dramatisk Henseende, end han har gjort, hvis han havde følt sig fuldstændig fri lige over for Æmnet. Blandt andet er Fremstillingen af, hvorledes Oprørstanken efterhaanden vinder mere og mere Rum hos Adonia, forholdsvis ret vel lykket, og Scenen, hvor han hyldes af de sammensvorne (3. Akt 4. Sc.), er baade anlagt med Sans for dramatisk Virkning og udført ikke uden Finhed. Ogsaa den ret livlige Gjæstebudsscene (3. Akt 6. Sc.) kunde maaske nævnes. Ved Skildringen af David gjør Forfatteren et Forsøg paa at gjengive de vexlende Stemninger i hans Sjæl, og man faar overhovedet et Indtryk af, at han bestræber sig for at samle de enkelte Træk af den vise og milde, men tillige alderstrætte og svage Konge, i hvem dog af og til et Glimt af den tidligere Kraft og Begejstring bryder frem, til et Billede. De Antydninger til Karaktertegning, som ellers forefindes i Stykket, kom-

---

nær Tilslutning til Bibeltexten haves i 4. Akts 1. og 2. Scene. Nathan har ganske i Almindelighed talt om Adonias Oprør til Dronningen og beder hende give David Underretning derom. Hun gaar da ogsaa lige til David, men ved Meldingen føjer hun en Del Enkeltheder til, som hun ikke har hørt af Nathan og altsaa ikke kan kjende. I Virkeligheden følger Forfatteren ogsaa her nøje den bibelske Overlevering, og skjønt man vel tør antage, at han ikke vilde have betænkt sig paa at afvige lidt fra den, hvis han var bleven opmærksom paa, hvor urimelig hans Text egentlig er, laa dog paa den anden Side den Slags Fejl saa nær, hvor en episk Kilde uden Skjønsomhed benyttedes som Grundlag for et Skuespil, at man ikke kan undre sig over jævnlig at finde lignende hos de allerfleste af vore gamle Dramatikere.

me mest frem i Skildringen af Joab og Abiathar, af hvilke hin fremstilles som en storpralende Soldat, denne som en snedig og magtsyg Prælat, hvis Slægtskab med det katholske Kleresi vilde være iøjnefaldende, selv om det ikke udtrykkelig fremhævedes i Randnoterne. Man vil dog ikke kunne overse, at Forfatteren af og til bryder Objektiviteten i Skildringen af disse to Personer ved at lade dem udtale sig altfor plumpt om deres eget Forræderi. Joab er for en ikke ringe Del at betragte som en komisk Figur, men det komiske Element i Stykket har Forfatteren dog fortrinsvis tænkt sig repræsenteret ved Narren, Krage. I udvortes Henseende er denne Nar knyttet til Adonia som hans Hus- eller Hofnar. Han optræder derfor ogsaa kun sammen med ham eller hans Tilhængere, og han bliver tilbage hos Adonia, efter at alle de andre have forladt ham. Denne Narrens Troskab mod sin Herre er et Træk, som oftere forekommer i det ældre Skuespil (man erindrer, hvorledes Shakspere har benyttet det!), men i „Salomons Hylding“ anvendes det iøvrigt aabenbart ikke saa meget for at karakterisere Narren personligt (en Antydning heraf findes dog i 5. Akt 7. Sc., nærværende Udg. S. 126—27) som for at give ham Lejlighed til hele Tiden at kommentere sin Herres Adfærd for Tilskuerne. Thi dette er overhovedet Krages eneste virkelige Forhold til Stykkets Handling, at han ved sin Spot og Satire over Oprørernes Gjerning viser det forbryderiske og ufornuftige i denne og derved stadig holder Publikum i det rette Spor. Denne Spot og Satire skulde imidlertid, da Narren først og fremmest er en komisk Figur, være iklædt en morsom og vittig Form, og der er heller ikke Tvivl om, at baade Forfatteren og

hans Publikum have ment, at denne Fordring var fyldestgjort i Krage. Men Nutidens Begreb om det komiske er ikke ganske det samme som Datidens, og vi ville vistnok alle finde Krages Vittigheder temmelig tarvelige, og i det hele ikke saa meget morsomme som plumpe. Det maa dog anerkjendes, at der i den Brug, Forfatteren gjør af Narrens Figur, i det hele spores et vist Maadehold, om ikke i Henseende til hans Replikkers Frihed, saa dog i Henseende til deres Talrighed og Udstrækning. Men iøvrigt er Narrens Optræden i Stykket ikke fuldstændig betegnet ved hans skrevne Rolle. Han skulde tillige more ved sit stumme Spil, ved sine Krumspring og andre udvortes Løjer, hvad der fremgaar — hvis der behøves noget Vidnesbyrd for, hvad der gjaldt overalt — af Sceneanvisningen foran 4. Akts 1. Scene (nærvær. Udg. S. 85), hvor der siges, at de ved Adonias Offergilde tilstedeværende sammensvorne bl. a. skulle underholde sig ved „morionis saltationibus“. At han dog heller ikke paa dette Punkt er gaaet ud over visse Grænser, tør sluttes af den almindelige Paamindelse, som Forfatteren giver de unge Mennesker, der forestillede Gjæsterne ved hint Offergilde, at de hverken maatte drikke for Alvor eller ved Støj og Flovser forstyrre Handlingen og aflede Tilskuernes Opmærksomhed fra, hvad der ellers foregik paa Scenen.

„Salomons Hylding“ er, som allerede tidligere berørt, det eneste af Hieron. Justesens Arbejder, der blev trykt i Forfatterens levende Live, og det er derfor ogsaa det eneste, der foreligger i en virkelig authentisk Text. Dette er af Vigtighed med Hensyn til Bedømmelsen af visse Sider af Udarbejdelsen og især Sprogbehandlingen. I det

hele maa denne siges at være god og flydende, og ere end uklare og kejtede Udtryk paa ingen Maade helt undgaaede, ere de dog heller ikke stærkt fremtrædende. Dog staar Stykket i denne som i de fleste andre Henseender noget tilbage for det af vore gamle Skuespil, som det ellers ligger nærmest at sammenligne det med, nemlig Peder Hegelund's „Susanna“ (trykt 1579), men det har paa den anden Side det forud for „Susanna“, at det er originalt, medens det sidste Stykke i Hovedsagen kun er en Oversættelse eller Bearbejdelse. „Susanna“, der i sin Tid var et meget anset Skuespil, har iøvrigt i flere Punkter tjent „Salomons Hylding“ til Forbillede, hvad der allerede kjendes ved at lægge de trykte Udgaver af Stykkerne ved Siden af hinanden. Thi foruden den typografiske Udstyrelse i snævrere Forstand er den hele ydre Ordning af Stoffet, med „Summarier“ foran de enkelte Scener, med Sceneanvisninger, Randbemærkninger osv., den samme paa begge Steder. Men ogsaa paa selve Forfatterens Behandling af Texten har „Susanna“ paa forskjellig Maade øvet Indflydelse, og naar det, for at tage et enkelt Exempel, af Hieron. Justesens egne samtidige fremhæves som noget fortjenstfuldt ved „Salomons Hylding“, at Forfatteren bruger afvexlende Versemaal, eller rettere længere og kortere Vers, med en vis kunstnerisk Hensigt, nemlig for derved at antyde de skiftende Stemninger i de optrædendes Sind[1]), da gjør han i Virkeligheden ikke andet, end

---

[1]) „De Rim de ere og skikket saa,
Som Menneskens Sind sig forvandle maa,
Nu lange, nu korte, nu hele, nu hal',
Langfærdig', hastig', som spilles skal“.
(Nærvær. Udg. S. 19—20).

hvad Hegelund havde gjort i sit Stykke nogle Aar tidligere. Ogsaa den hyppige Brug af Ordsprog er fælles for begge Stykker, men paa dette Punkt kan Hegelund ikke synderligt mere siges at have været Hieron. Justesens Forbillede end adskillige andre af vore gamle Skuespildigtere. Uøvet som Sproget i hin Tid var, maatte det nødvendigvis falde Forfatterne vanskeligt at finde det korte og træffende Udtryk for deres Tanke, som de altid trængte til i et Skuespil, og dobbelt, jo mere dette bestræbte sig for at indprænte en vis Række af enkelte Sandheder i Tilskuernes Erindring, og intet laa da nærmere end at ty til Ordsprogene, hvor netop en Del af de Sandheder, som maatte have særlig Værdi for hine Forfattere, allerede havde faaet en saadan Form som de søgte[1]).

De Tilføjelser af forskjellig Art, som den trykte Udgave af Stykket har modtaget fra Forfatterens Haand udenfor den egentlige Text, ere i flere Henseender ikke uden Interesse. Jeg skal her kun dvæle lidt nærmere ved Randnoterne og Sceneanvisningerne. Af de første er en stor Del Citater, der skulle give de i Texten udtalte Grundsætninger, Leveregler osv. en yderligere Støtte,

---

[1]) Jeg kan her maaske minde om, at det gnomiske Element spillede en ikke ringe Rolle i selve Skoleundervisningen. Endog i Kirkeordinantsens Bestemmelser om Skolerne kommer det frem, naar det f. Ex. paabydes, at Skolernes 2den Lektie skal man om Aftenen give „et Proverbium og lade dennem der gaa hjem med, og lade dennem det sige op igjen om Morgenen“; eller at Disciplene i 3die Lektie skulle „om Aftenen gaa hjem med to Vers, som have en skjøn Forstand om gode Sæder“. Selvfølgelig er der dog her kun Tale om latinske Ordsprog og Vers.

og naar man ved, hvorledes Stykket er kommet frem, og at den trykte Udgave var dediceret til Kongen, bliver man ikke forundret ved at se, at Forfatteren ved denne Citering har gjort sig nogen Umage for at stille sin Lærdom til Skue. Jeg har allerede tidligere berørt, hvilken Mængde af Citater fra Oldtidsliteraturerne her er dynget sammen, men endnu talrigere ere dog, som rimeligt, Citaterne fra Bibelen. En anden Række af Randnoterne bestaar i ganske korte Bemærkninger (undertiden i Ordsprogs-Form), der for en Del maa opfattes som vejledende Fingerpeg til Forstaaelse af Texten, og af disse have igjen nogle en stærk satirisk Farve og udtrykke paa en direkte Maade Forfatterens Spot eller Harme over de optrædende Personers Handlemaade. Der er en Mulighed for, at de tillige have en anden Betydning. I den latinske Fortale til „Susanna“ omtales nemlig de Bemærkninger af ganske samme Art, som findes i den trykte Udgave af dette Stykke, og Hegelund betegner dem som „adagia . . et scite dicta, qualia a Mimis et laruatis illis personis acclamari possent“[1]). I „Susanna“s Personliste nævnes ingen Nar, men deraf følger ikke aldeles afgjort, at en saadan ikke alligevel er optraadt, om ogsaa uden skreven Rolle[2]), og i al Fald tyder Hegelund's Bemærk-

---

1) Ogsaa gjengivet i Nyerup's og Rahbek's Bidrag til d. d. Digtek. Hist. II, 4.

2) Foruden andre Exempler i lignende Retning kan nævnes J. Criginger's „Historia vom reichen Man und armen Lazaro“ (1555), hvor der foruden en Nar med skreven Rolle forekommer en eller flere Narre uden en saadan (se Gottsched: Nöthiger Vorrath z. Gesch. d. deutsch. dramat. Dichtk. II, 213). Djævelen optraadte ikke sjældent i Skue-

ning jo paa, at han har tænkt sig en eller flere Narre deltage i senere Opførelser af Stykket. Paa lignende Maade kunde ogsaa i „Salomons Hylding“ foruden Krage andre Narre tænkes at have været til Stede[1]), og i al Fald havde jo Krage selv en Rolle udenfor de ligefrem foreskrevne Replikker, hvorved han da ogsaa kunde have gjort Brug af hine korte Bemærkninger og Udraab.

Dernæst om Sceneanvisningerne. Disse ere flere Gange saa udførlige, at vi, naar vi sammenholde dem med, hvad vi vide andet Steds fra, kunne gjøre os en temmelig tydelig Forestilling om, hvorledes Stykket i udvortes Henseende gik over Brædderne. Jeg skal her blot fremhæve nogle Enkeltheder. Allerede af Personlisten sees det, hvorledes de spillendes store Mængde var fordelt i 4 særskilte Grupper eller „Hobe“, som væsentlig holdt sig afsondrede under Spillet, dog selvfølgelig ikke anderledes, end at en eller flere Personer, eftersom Handlingen fordrede det, kunde træde frem af deres egen Hob og agere

---

spillene paa lignende Maade; se min Afhandling: „Djævelen og Narren i det gamle d. Skuespil“ (Danske Saml. 2 Række III, 229). Ogsaa i „Salomons Hylding“ forekommer en Djævel, hvis Deltagelse i den foreskrevne Handling indskrænker sig til, at han puster til Ilden, som Abiathar tænder under Adonias Offer (nærværende Udg. S. 78).

[1]) Udtrykket i Sceneanvisningen foran 4. Akts 1. Scene (nærværende Udg. S. 85) „morionis saltationibus“ kunde synes at tyde paa, at der virkelig kun er optraadt én Nar i Stykket. Men i Træsnittet foran den samme Scene fremstilles 4 Narre, og vil man gjøre gjældende — hvad der ikke ligger fjernt —, at Træsnittet ikke er skaaret til Bogen, er der dog ogsaa i Texten en Antydning af, at der har været andre Narre til Stede end Krage (se S. 117, Krages første Replik).

sammen med nogle af de andre Hobe. Før Stykket begyndte, traadte alle de spillende frem i Forgrunden af Theatret[1]), hvor „Prologus“ saa, efter den almindelige Indledning, gav en Oversigt over Stykkets Indhold og med det samme udpegede for Tilskuerne de vigtigste af de Personer, som skulde optræde, og til Dels ogsaa de Lokaliteter, hvor Handlingen foregik, og af hvilke i det mindste nogle vare betegnede ved en Dekoration. Naar dette var gjort, trak „Hobene“ sig atter tilbage, og hver af dem begav sig nu til den Plads ved Siden eller i Baggrunden af Skuepladsen, som særlig var den anvist, en Plads, der vistnok altid var tydelig betegnet paa en eller anden Maade, og som en Gang imellem endog synes at have været et helt afgrændset og maaske endog overdækket Rum[2]). Hvor saadanne Aflukker ikke fandtes, vare alle de spillende under hele Forestillingen synlige for Tilskuerne, og dette var vistnok Regelen ved Opførelsen af Skolekomedierne. Men selv hvor de fandtes — og jeg forudsætter, skjønt det kun er en Formodning, at dette har været Tilfældet i det mindste ved den første Opførelse af „Salomons Hylding“ —, maatte dog Mangelen paa bevægelige Dekorationer ofte medføre, at Tilskuerne kom til at se flere Sæt Personer og til Dels flere Handlinger paa

---

1) Jvfr. Hegelund's Susanna Blad 5.

2) Paa denne Maade opfatter jeg de „domicilia intra scenam“, hvortil „Hobene“ i Hegelunds Stykke trak sig tilbage (Susanna Blad 6). At de skjulte de spillende for Tilskuerne, slutter jeg af, at Hegelund selv fremhæver, hvorledes Handlingen ved et snildt Paafund af Forfatteren er lagt saaledes til Rette, at der i Stykkets næstsidste Scene gives næsten alle de optrædende Personer Lejlighed til samtidig at vise sig for Tilskuerne (Susanna Bl. 58 v.).

én Gang. Naar saaledes i Hieron. Justesens Stykke Gjæstebudsscenen, som var begyndt i 3die Akt, igjen skulde præsenteres i 5te Akt, var det næsten nødvendigt, at de sammensvorne maatte blive siddende ved Bordet under hele 4de Akt, hvis egentlige Handling foregaar i Kongeborgen, da det vilde se altfor urimeligt ud, om de efter 3die Akts Slutning stod op fra Bordet for i 5te Akts 2den Scene at komme ind igjen og fortsætte, hvor de havde sluppet. Og at de virkelig ogsaa blev siddende, saa at Tilskuerne i 4de Akt saa dem og Kongeborgens Beboere paa én Gang, fremgaar af Forfatterens før omtalte Formaning til Deltagerne i Gjæstebudet om ikke under denne Akt at gjøre for megen Støj for ikke at drage Opmærksomheden bort fra Hovedhandlingen. — Paa lignende Maade kunde det Alter, ved hvilket Adonia i 5te Akts 3die Scene søger Beskyttelse, ikke forsvinde, og da Benaia i 7de Scene henter ham fra Alteret, er det aabenbart, at han maa være set staaende paa samme Sted under de mellemliggende Scener, og dette forklarer igjen, hvorledes Abisag, da hun i Kongeborgen taler Adonias Sag for David, kan pege hen paa ham — hvad hun efter Texten maa antages at gjøre —, skjønt Alteret tænkes rejst udenfor Byen. — Hvad Kostumeringen af de optrædende Personer angaar, skjønnes det af forskjellige Antydninger, at man, uden endog blot tilnærmelsesvis at tilstræbe, hvad vi nu forstaa ved historisk Korrekthed, dog efter Ævne har søgt at give Dragten et vist Præg af den Rolle, som vedkommende udførte. Saaledes fremstilledes i Følge Personlisten David med Krone, Scepter og Harpe, Joab med Sværd og Guldkjæder, Abiathar var udsmykket „juxta picturam Mosaicam“, Kongens Kæmper

bare forskjellige Slags Vaaben, osv. At der iøvrigt i Henseende til disse Enkeltheder maa have været en ikke ringe Forskjel mellem den første Opførelse af Stykket, da man naturligvis paa Grund af den højtidelige Anledning og Kongehusets Nærværelse har lagt Vind paa at give alt et saa prægtigt Udseende som muligt, og senere Opførelser, hvor man var henvist til de sædvanlige, temmelig sparsomme Hjælpekilder, følger af sig selv, og det samme gjælder med Hensyn til hele det øvrige Mise-en-scène, der ved hin første Forestilling ganske vist ogsaa har hævet sig en Del over det almindelige. Et interessant Vidnesbyrd om Iscenesætningens Art haves i Anvisningen foran 3die Akts 3die Scene (S. 70—71), hvor der tales om Tilberedelserne til Adonias Offer. Det hedder her omtrent saaledes (i Oversættelse): „Ypperstepræsten gjør Offeret rede paa et af Kvadersten opført Alter og lægger paa Alteret en lille Stabel af et eller andet let Stof, som, bestrøet med lidt stødt Svovl, let kan tændes i Brand og give en klar Flamme. Offerdyret (et Faar eller en Kalv) kan vises Tilskuerne ved Leviterne, men der bliver ikke Tid til at stege eller brænde det. Iøvrigt kan man passende fremstille et Kildespring i det samme Hjørne af Prosceniet ved at lægge Rør henimod Alteret og gyde Vand i dem fra et Sted, som ikke sees fra Tilskuerpladsen“[1]). — En Gang imellem, naar Texten synes

---

[1]) En lignende interessant Sceneanvisning forekommer i Hegelund's „Susanna“ med Hensyn til Fremstillingen af den Have, hvori Susanna tager sit Bad (Blad 11). Haven selv, hedder det, fremstilles ved, at en Del af Prosceniet belægges med levende Grønsvær, med Urter og Blomster og omgives med Løvgrene, og Badet fremstilles ved en stor

at stille for store Fordringer i udvortes Henseende, anviser Forfatteren selv en Udvej til at hjælpe sig med mindre Midler. Saaledes gjør han i Anledning af det store „Engle- og Planeter-Kor“ i 4de Akt (S. 105) opmærksom paa, at der ikke behøves nye Personer til at fremstille Planeterne; man kan nøjes med nogle af dem, der allerede optræde i Stykket, kun med lidt Forandring i deres Kostume. Exempelvis kan man til Saturn bruge en af det kongelige Hofs „Hob“, naar man blot giver ham en Le i Haanden og Lænker om Benene; til Venus og Maanen kan man tage to af Kvindernes Hob og smykke den ene med Blomster og give den anden en Halvmaane paa Hovedet; osv. Herhen hører det ogsaa, naar det i Texten (overensstemmende med Bibelen) hedder, at Salomon skal føres hen til Hyldingsstedet ridende paa et Muldyr. For det Tilfælde nemlig at et saadant eller en Hest ikke haves ved Opførelsen (men der forudsættes dog altsaa ogsaa, at de kunne haves), har Forfatteren skrevet nogle Vers, som kunne indsættes i Stedet for dem, hvori Muldyret nævnes, og som nok saa gladelig udtale, at det er allerbedst at gaa paa sine Ben (S. 101; jvfr. S. 112). — I det hele vil man dog af det foregaaende have kunnet se, at vore gamle Skuespil ikke saa fuldstændigt, som vistnok mange have troet, forsømte de forskjellige ydre Midler, som kunne tjene til at fremme den sceniske Illusion, og maa det end indrømmes, at hvad der bødes i saa Henseende, som oftest var meget tarveligt, kunde Omstændighederne dog

---

Kumme med Vand i eller ogsaa ved, at der ovenfra heldes Vand ud af en Vandkande, som om der flød en Kilde.

ogsaa af og til medføre, at der blev sat et ikke saa ganske ringe Apparat i Bevægelse.

Jeg har endnu kun at tilføje, at saa megen Lykke som Stykket synes at have gjort ved sin Fremkomst, er det dog, saa vidt vides, kun trykt én eneste Gang, nemlig Aaret efter dets første Opførelse. Jeg er heller ikke stødt paa nogen Behandling af Æmnet ældre end Hieron. Justesens, med mindre der skulde findes en saadan i et Stykke, som nævnes af Gottsched (Nöthiger Vorrath z. Gesch. d. deutschen dramat. Dichtkunst I, 117—18), men som jeg ikke selv har set: Die schöne biblische historia von dem heil. königl. Propheten Dauid und seinem Sohne Salomo spielweisse gestellet durch Christian Berthold von Brandenburg, etc. Wittenberg 1572. 8vo.

Samsons Fængsel.[1])

I Samsons Historie finder jeg Spor af en dyb tragisk Konflikt. Fra Fødselen af indviet til Herren har Samson faaet sin uhyre Styrke som en guddommelig Naadegave, og i Herrens Tjeneste skal den virke ved at bruges i Kampen mod hans Folks Fjender. Men den

---

[1]) Naar jeg baade her og ved Aftrykket af Texterne lader „Samsons Fængsel“ følge umiddelbart efter „Salomons Hylding“, uagtet jeg før (S. XVIII flg.) har antydet Muligheden af, at „Karrig Niding“ var ældre, har dette sin Grund i, at „Samsons Fængsel“ baade ved Indhold og Form danner en naturlig Overgang mellem de to andre Stykker, medens paa den anden Side hint Tidsforhold mellem „Samsons Fængsel“ og „Karrig Niding“ ikke tør betragtes som en aldeles utvivlsom Kjendsgjerning.

samme stærke Naturs stærke Tilskyndelser drage ham mod Jorden og dens Glæder, og stadig kæmpende mod Bevidstheden om sit højere Kald synker han dybere og dybere i Sanselighed og Last, indtil han tilsidst i Vellystens Rus ligesom selv overskærer Baandet mellem sig og Gud og med det samme gjør sig afmægtig og styrter i Ulykke. Først efter at hans Anger er vaagnet i Prøvelsen, kommer hans Styrke tilbage, men netop kun saa længe som det behøves, for at hans Heltedød kan kaste et forsonende Skær over, hvad han forbrød i sit Liv.

Dette staar ganske vist ikke altsammen i Bibelen. Forfatteren af Dommernes Bog har ikke gjort noget Forsøg paa at forklare Samson psykologisk, han antyder ingen Kamp mellem modstridende Rørelser i hans Sjæl, og heller ikke, at Samson efter sit Fald har nogen Følelse af Skam over sit foregaaende Liv. Man kan da saa meget mindre vente hos en dansk Skuespilforfatter fra det 16de Aarhundrede at finde noget meget indtrængende Syn paa Opgaven, og man finder det heller ikke hos Hieron. Justesen. Vistnok er der Spor af noget, der ligner en Opfattelse. Af Samsons Monolog, før han opsøger Dalila (S. 166—67), synes at fremgaa, at han betragter enhver Tilskyndelse, som han føler hos sig, som en Tilskyndelse fra Gud, og det lige saa meget, naar det gjælder et Besøg hos Skjøger, som en Kamp mod Filistrene. Han har da i begge Tilfælde ikke andet at gjøre end blindt at følge sin Drift. Men bagefter, i hans dybe Fornedrelse, vaagner Erkjendelsen af, at han har syndet, og at den Ulykke, der er overgaaet ham, er en Straf for hans Synd. Som sagt, dette synes et Øjeblik at ligne en Opfattelse, men ved nærmere Betragtning bliver man dog

noget tvivlsom. Hint Moment: Viljesufriheden — som forøvrigt er taget i allerkrasseste Forstand — kommer kun frem i den omtalte Monolog og som et temmelig udvortes Paahæng. Det er ikke bragt i nærmere Forhold til Samsons Handlinger i det hele, der hentydes ikke engang til det under hans senere Syndserkjendelse, og det synes overhovedet kun at være fremdraget for én Gang for alle at spare Forfatteren en dybere psykologisk Motivering af hans Optræden. Naar derfor en konsekvent Gjennemførelse af den omtalte Opfattelse under alle Omstændigheder maatte have berøvet Forfatteren Muligheden af at gjøre Samson til en egentlig dramatisk Figur, er han nu endog bleven en Figur uden virkelig indre Sammenhæng, det vil sige uden Personlighed.

Trods denne væsentlige Mangel er Stykket, naar det maales med den Maalestok, vi af Nødvendighed maa anlægge paa vore gamle Skuespil, i flere Punkter ikke uden Fortjeneste. Savner det end den dybere dramatiske Organisation, har det dog et ikke ganske ringe ydre dramatisk Liv. Dets Fortrin i saa Henseende erkjendes bedst, naar man sammenligner det med andre Stykker fra det 16de Aarhundrede, som behandle Samsons Historie. Det er vistnok tilfældigt, at jeg kun kjender to saadanne, men der er i al Fald næppe mange af dem[1]), enten det nu er fordi man nærede nogen Betænkelighed ved Forholdet til Dalila eller man havde Vanskelighed ved at faa fat paa Samsons aandelige Personlighed. Af de to

---

[1]) Et tysk Skuespil om Samson fra Begyndelsen af det 17de Aarhundrede (1604) nævnes hos Gottsched: Nöthiger Vorrath II, 243; jfr. I, 160.

Stykker, jeg tænker paa, har det ene, som er trykt 1547 [1]), Hieronymus Ziegler, det andet, som er trykt 1569, Andreas Fabricius [2]) fra Lüttich til Forfatter. Begge ere paa latin og lige slette. Jeg nøjes her med at fremhæve nogle Enkeltheder af Fabricius's Stykke. Det spænder over et meget betydeligt Stof, idet f. Ex. 1ste Akt drejer sig om Samsons Bryllup og om Historien med Rævene, 2den Akt om Filistrenes Tog mod Jøderne og den Kamp, i hvilken Samson slog dem paa Flugt med Asenkjæften, de følgende endelig om Forholdet til Dalila, Offerfesten i Dagons Tempel og Samsons Død. Men det allermeste af Stykket er lange Samtaler om Samson og hans Bedrifter, og der fremstilles næsten intet for Tilskuernes Øjne, eller naar det sker, er det ofte netop Ting, der ikke kunne fremstilles. Saaledes skal det vises i 2den Akt, hvorledes Gud aabner en Kilde i en af Tænderne paa den Asenkjæft, hvormed Samson slog Filistrene paa Flugt, men derimod henlægges baade Dalilas gjentagne Skuffelser og Afskæringen af Samsons Haar samt hans paafølgende Overmandelse, med andre Ord den vigtigste og virkningsfuldeste Del af Handlingen, udenfor Scenen. Af Opfindelse er der næsten ikke Spor i Stykket; hvad der foregaar, eller rettere, hvad der omtales som foregaaende, har altsammen sin Hjemmel i den bibelske Overleve-

---

[1]) I „Dramata sacra, comoediæ atque tragoediæ aliquot e Veteri Testamento desumptæ". Vol. 1. Basileæ. Pag. 394 sqq.

[2]) Titelen er: Andreæ Fabricii Leodii Samson. Tragoedia nova ex sacra iudicum historia desumpta, præmissis ad eius illustrationem insignibus orthodoxorum patrum sententijs. Coloniæ 1569. 8vo.

ring. — Hieron. Justesen har i væsentlige Punkter taget Sagen anderledes. Han viser allerede en rigtig Takt derved, at han ikke i Flæng har gjort Brug af den brogede Mængde Detailler i den bibelske Beretning, men har udtaget til Bearbejdelse nogle enkelte Grupper, som baade i sig selv høre nærmere sammen og ordne sig naturligt i Forhold til Katastrofen. Og hvad selve Bearbejdelsen angaar, er det aabenbart, at han har bestræbt sig for at gjøre det hele saa levende og anskueligt, som det stod i hans Magt, hvorved maa fremhæves, at han ikke har ladet sig nøje med en blot Omsætning i dramatisk Form af de ligefrem fra Bibelen laante Træk, men har rundtomkring — om end stadig indenfor visse Grænser, som Ærbødigheden for Bibelen foreskrev ham — digtet nye Detailler til, som baade skulde give det hele mere Afrunding og forhøje Virkningen i det enkelte. Han har herved opnaaet, at hans Stykke, ogsaa bortset fra al Sammenligning med Fabricius's højst udramatiske Arbejde, virkelig i scenisk Henseende er kommen til at indeholde adskilligt, som ikke er uheldigt. Som Exempel paa Partier af Handlingen, der væsentligt tilhøre Hieron. Justesen selv, idet de højest støtte sig til en løs Antydning i Bibelen, kunne nævnes Scenerne i 4de og 5te Akt, som skildre Samsons Trældom hos Mølleren, samt en større Del af de Scener i 1ste Akt, der omhandle Besøget i Gaza og Filistrenes Efterstræbelser der. Nogle af disse Scener høre til de i dramatisk Henseende bedste i hele Stykket, og især er Scenen, hvor Filistrene omringe Huset, der antages at skjule Samson (S. 159 flg.), af megen Virkning. Opstillingen til Angrebet, hvorved Anførerne, der tidligere førte det store Ord, træde i

bageste Række for at danne et „Hinterhold“, Soldaternes Spydigheder herover, selve Angrebet, hvorved den ene søger at skyde den anden frem, indtil alle enes om at prøve, om Samson ikke vil lade sig drive ud ved Skjældsord, endelig den Forskrækkelse, der griber dem, da Døren til sidst aabnes — alt dette former sig til et baade morsomt og dramatisk Billede. Man har ikke uden Grund sammenlignet denne Scene med Scenen i „Hexeri eller Blind Allarm“, hvor Vagten kommer for at arrestere „Mesteren for Komedierne“ (2. Akt 2. Sc. [1]). Som Vidnesbyrd om, hvorledes Hieron. Justesen ogsaa paa Steder, hvor han i Hovedtrækkene fulgte Bibelen, paa en heldig Maade har forstaaet at læmpe dennes Fremstilling efter Skuespillets Krav, kan anføres de Scener, hvori Dalila udfritter Samson, og om hvilke allerede Overskou har bemærket [2]), at Forfatteren „har vidst at give disse ved Situationen hverandre saa lignende Scener ... megen Forskjellighed ved bestandig at lade hende vælge en anden Angrebsmaade og trænge ind paa ham ved nye Vendinger i Samtalen“. Med alt det er det forholdsvis sjældent at finde noget virkelig vellykket udenfor det almindelige Anlæg af Scener og Situationer. Gjennemførelsen i det enkelte lider af store Mangler baade i den ene og den anden Henseende. Selvbeskrivelsen spiller en betydelig Rolle, Handlingens Motiver ere mere antydede end udførte, og skjønt Dialogen har det Fortrin at være temmelig fri for Udenoms-Reflexioner og at slutte sig nogenlunde nær om hvad der foregaar,

---

[1]) Th. Overskou: Den danske Skueplads I, 62.

[2]) A. St. S. 61.

er den dog kun lidt udarbejdet og udtrykker paa mange Steder temmelig daarligt, hvad der skjønnes at have været Forfatterens Mening. Der er i sidste Henseende en kjendelig Forskjel paa „Samsons Fængsel“ og Hieron. Justesens ældre Stykke „Salomons Hylding“, ja saa stor er Afstanden paa mange Steder, at man ligefrem bringes til at tvivle om, at Stykket foreligger fuldt færdigt fra Forfatterens Haand. Denne Tvivl vinder i Styrke ved forskjellige andre Iagttagelser. Blandt andet forekommer der i det Haandskrift af Stykket, som nærmest maa antages at repræsentere Forfatterens Text, nogle Sceneanvisninger i 5te Akt (S. 255), der se ud, som om de kun i Hast vare henkastede paa Papiret, indtil Forfatteren engang fik Tid til at udføre dem videre. Og vil man indvende, at disse Bemærkninger mulig ikke ere oprindelige, eftersom det ogsaa ellers hændte, at de Mænd, der forestod Opførelsen af Skuespil ved Skolerne, paa egen Haand satte Sceneanvisninger til i de Haandskrifter, de benyttede, skal jeg henvise til et Stykke i selve Texten (S. 241—42), der synes at vise i samme Retning, og som næppe kan hidrøre fra andre end fra Forfatteren selv. Filisterfyrsten Abiabel agter at lade Folket tilsige ved sine Sønner til at give Møde ved Dagons Offerfest, og han lover Sønnerne, at de i den Anledning skulle faa en skriftlig Instrux med, som ligger færdig i „Kanseliet“. Ikke desto mindre vender han sig næsten i samme Øjeblik til dem og holder en Tale, der skal forestille selve hin Instrux, og det mærkeligste ved det hele er, at hans Tale i Virkeligheden slet ingen Anvendelse har paa den foreliggende Sag, men indeholder nogle Regler for unge Menneskers Opdragelse ganske

i Almindelighed. Hvis man ikke staar paa det Standpunkt lige over for vore gamle Skuespil — og hvor tarvelige de end ofte kunne være, er dette Standpunkt dog ikke berettiget —, at man mener at kunne vente sig alt hvad det skal være af dem i Retning af Meningsløshed, kan hint aabenbart forkvaklede Sted næppe forklares paa bedre Maade end ved at antage, at Forfatteren her har skrevet i en mærkelig Aandsfraværenhed [1]) og siden ikke faaet Lejlighed til at gaa Stykket saaledes igjennem, som han nok havde haft Grund og maaske ogsaa Vilje til at gjøre. Det kan endnu nævnes, at i det før omtalte Haandskrift af Stykket mangler der baade Prolog og Epilog, hvad der ellers var et aldeles nødvendigt Tilbehør til ethvert Skuespil i hin Tid. Hvis altsaa denne Mangel kunde antages at stamme fra selve Forfatterens Original-Haandskrift, vilde min Formodning om, at Stykket ikke var bleven fuldt udarbejdet af Hieron. Justesen, være bevist alene herved; men Mangelen lader sig dog maaske ogsaa forklare paa anden Maade, hvorom mere nedenfor. — At man iøvrigt ved Bedømmelsen af Stykket ikke blot har at tage Hensyn til dets mulige Ufærdighed fra Forfatterens Haand, men ogsaa til den ilde Medfart, det faktisk har lidt under vedkommende Afskrivers Hænder, er noget, jeg ligeledes siden kommer nærmere tilbage til.

Jeg har ved en tidligere Lejlighed udtalt, at der i „Samsons Fængsel“ var et ikke ringe folkeligt Element

---

[1]) En Aandsfraværenhed, som er af en anden Art og meget mindre forklarlig end den ovenfor S. XL Anm. 1 omtalte.

til Stede. Samson selv er vistnok fra først af en jødisk Folkesagnshelt, og der er under alle Omstændigheder i hans storslaaede Skikkelse og hans mærkelige, farverige og halvt æventyrlige Historie meget, som altid vil sikre ham en vis Popularitet, fordi det har Tilknytningspunkter i alle Tiders og alle Landes Folkefantasi. Selvfølgelig har Almenheden kun ringe Sans for den dybere Betydning i Samsons Historie, men ser nærmest paa den ydre Handling og de brogede Billeder, og naar ogsaa Hieron. Justesen i sin Bearbejdelse af Æmnet væsentlig lægger Vægten paa det samme Punkt, viser han paa en Maade allerede herved, at han selv har set Sagen med Folkets Øjne, og har i al Fald i højere Grad end de bibelske Skuespils Forfattere ellers gjorde, arbejdet den folkelige Smag i Møde. Det samme gjælder med Hensyn til den humoristisk-satiriske Opfattelse af Stoffet, som, fraregnet selve Samsons Figur, træder frem paa de fleste Punkter i Stykket. Jo mere i Virkeligheden Opmærksomheden fæstede sig ved de ydre Træk af Samsons Historie, desto naturligere maatte baade det groteske i visse af hans Bedrifter og især den stadige Modgang og Skuffelse, som ledsagede Filistrenes Forsøg paa at komme ham til Livs, træde i Forgrunden og derved bidrage til at kaste et vist komisk Skjær over det hele, og der er næppe Tvivl om, at hvis Folkefantasien i nyere Tid havde bemægtiget sig Stoffet, vilde den have udviklet det videre netop i Retning af det komiske. At Hieron. Justesen havde en virkelig komisk Ævne, har han i al Fald bevist i „Karrig Niding“, og i det foreliggende Tilfælde behøvede han saa meget mindre at paalægge den noget Baand, da hele Handlingen i Stykket jo foregik mellem Filistrene,

det vil sige Guds Folks Fjender, hvem intet Hensyn bød at skaane. Hvor Filistrene træde op — og det gjøre de jo næsten overalt — ere de da ogsaa fortrinsvis sete i et komisk Lys. Det er allerede omtalt, hvorledes deres Frygt for Samson i 1ste Akt bliver Forfatteren et Middel til at skabe en Situation af ikke ringe Virkning. Men denne Frygt er et stadigt tilbagevendende Motiv, og ved Siden af spottes ogsaa meget andet hos Filistrene: deres Religion (hvorved Katholicismen igjen faar flere skarpe Sidehug), deres Præster osv. Forfatteren betænker sig ikke engang paa at lægge Spotten i Munden paa dem selv, og medens saaledes Soldaterne stikle paa Fyrsternes Fejghed, tale Fyrsterne med Foragt om Præsterne og deres „Ubluhed“, og Præsterne selv lægge ikke Skjul paa deres Guders Afmagt. Paa andre Steder ytrer Forfatterens Lune sig under en friere, mere humoristisk Form, som f. Ex. i Skildringen af de filistinske Kvinder, Badskæren, Mølleren og hans Folk. De Scener, hvori de sidste optræde, danne en lille Gruppe for sig, i hvilke det folkelige Element paa en mere direkte Maade end ellers træder frem i Skildringen. Man har i dem en komisk Skitse af det lavere Folkeliv, som indeholder i det mindste enkelte ikke ganske uheldige, realistiske Træk. De svare nærmest til de „Bondekomedier“, der af og til indflettedes i de ældre Skuespil[1]), men Møllescenerne i „Samsons Fængsel“ have det Fortrin for disse, at de tillige udgjøre et nødvendigt Led af Hovedhandlingen. Endnu

---

[1]) I danske Skuespil f. Ex. i „De mundo et paupere“ og — lidt anderledes — i Jens Kjeldsen's „Josephs Historie“ (se Nye originale Skuespil. 2 Bd. Kbh. 1778. S. 33, 38, 42).

kan nævnes, at Stykket ogsaa har en mere abstrakt Repræsentant for Forfatterens satiriske Lune i Narrens Figur. Han hedder Krage ligesom Narren i „Salomons Hylding“, og han er ogsaa anlagt efter samme Mønster som denne, men staar i et endnu løsere Forhold til Stykkets Handling og har overhovedet først et større Parti i Stykkets 5te Akt, hvor han bruges til at raillere over Offerfesten og dem, der deltage deri. De Vittigheder, han giver til bedste, ere dog af en meget tarvelig Beskaffenhed.

Noget af det, som mest bidrager til at give „Samsons Fængsel“ dets ejendommelige Præg, er de i Stykket indlagte Sange. Vistnok havde Vokalmusikken allerede tidligere spillet en ikke ringe Rolle ved de sceniske Fremstillinger her hjemme, og ved Siden af den hyppige Anvendelse, der gjordes af den mellem Akterne eller før Stykkernes Begyndelse og efter deres Slutning[1]), brugtes det ogsaa temmelig almindeligt at lægge Sange ind i Stykkerne selv, som stod i bestemt Forhold til disses Indhold. Som Exempler i saa Henseende kan af danske Stykker, der ere ældre end „Samsons Fængsel“, nævnes Helgenspillet om Sta Dorothea[2]), Ludus de Sto Kanuto duce[3]) og Hegelund's „Susanna“[4]), for ikke at tale om Hieron. Justesen's eget Stykke „Salomons Hylding“[5]). Det er

---

[1]) I disse Tilfælde var Sangen fortrinsvis Korsang og ledsagedes ofte af Dans.

[2]) Se mit Skrift „De tre ældste danske Skuepil“. Kbh. 1874. S. 133.

[3]) Se min Udgave af Stykket (Kbh. 1868). S. 46—47.

[4]) Udg. 1579. Bl. 52.

[5]) Se nærvær. Skrift S. 105—6. Hvor vidt „Karrig Niding“

dog kun en ganske enkelt Sang og oven i Kjøbet væsentlig af religiøst eller dog alvorligt Præg, som der i ethvert af disse Skuepil er Tale om, og ikke meget anderledes turde Forholdet vel have været i de nu tabte Stykker[1]). I „Samsons Fængsel“ afsynges derimod ikke blot en hel Mængde Sange, men der er en stor Afvexling i disses Indhold og Tone — flere ere ligefrem lystige Viser —, og dette i Forening med den Skjønsomhed, hvormed Forfatteren har afpasset hver enkelt Sang efter den givne Situation, betegner virkelig et saa betydeligt Fremskridt, at man, som tidligere antydet, nok med en vis Ret kan kalde det nævnte Stykke Danmarks første egentlige Syngespil i Modsætning til de ældre Skuespil med Sang. I Følge det Haandskrift, der nærmest maa antages at give den oprindelige Text af „Samsons Fængsel“, har der været afsunget ikke færre end 9 Sange i Stykket, men det er dog muligt, ja endog sandsynligt, at den ene af dem — en latinsk Hymne (S. 233) — ikke fra først har hørt dertil, men kun lejlighedsvis er brugt ved senere

— i hvilket Stykke der synges en Vise — skal tages med her, beror paa, om det virkelig er ældre end „Samsons Fængsel“.

1) Selv blandt de tyske Skuespil med Sang fra det 16de Aarhundrede har jeg — fraregnet de Ayrer'ske „Singets Spiele“, som ere af en hel anden Art — ikke truffet noget, i hvilket Sangen er anvendt i et saadant Omfang som i „S. F.“ En Fortegnelse over saadanne Skuespil haves i H. M. Schletterer's Zur Geschichte dramatischer Musik und Poesie in Deutschland. 1 Bd. Augsburg. 1863. S. 169 flg., jvfr. S. 278 flg. Denne Fortegnelse er dog ganske sikkert meget ufuldstændig, ogsaa afset fra, at den ikke medtager de talrige latinske Skuespil, som ere skrevne af tyske Forfattere.

Opførelser[1]). Til Gjengjæld synges en af de andre — Sangen om Vulkan — to Gange. Hvad angaar Maaden, hvorpaa disse Sange ere indføjede i Texten, kommer Abiabels Sang: „Det Hus, en Løve viger fra“ (S. 173) — en Sang, som iøvrigt paafaldende ligner det 18de Aarhundredes „Aria'er“ — frem midt i en Replik som et umiddelbart Udtryk for den Glæde, der griber den talende. Skjønt Sangen „Tritanello“ (S. 258—59) maaske egentlig er en Slags Text til en Dands, stilles ogsaa den ved den Tillæmpning, der gives den paa Samson, i et mere direkte Forhold til selve de syngendes Stemning, og noget lignende er endelig Tilfældet med Sangen „Kjør om, kjør om, til Sækken er tom“ (S. 248—49), der er en lystig Opsang til Samsons og Møllerkarlenes Arbejde. Om Resten af Sangene gjælder det, at de enten udtrykkelig betegnes eller dog forudsættes betragtede som digteriske Kompositioner, der i et bestemt Øjemed afsynges for en eller anden. Virkelig paafaldende er det dog ogsaa ved disse at se, hvor vel deres Indhold og Tone svarer til den Situation, hvori de bruges. Tre af dem anvendes til at dysse Samson i Søvn med, medens han hviler i Dalilas Skjød. Af disse skildrer igjen den første: „Vulkanus var en Smed af Mod“, (S. 187—89) i en humoristisk Tone de for Mars uheldige Følger af hans brødefulde Kjærlighed til Venus. Den anden: „Venus, du und dein Kind“ (S. 193—94), handler i Almindelighed om Kjærlighedens Skuffelser og Smerter. Af den tredie: „Vær velkommmen, skjønne Maj“ (S. 209), er kun denne

[1]) Bemærkningen om dens Afsyngelse er aabenbart først bagefter indsat i Haandskriftet, om end af den samme Mand, som har afskrevet Stykket selv.

Begyndelseslinie overleveret, men efter den at dømme maa den have været i god Samklang med Omgivelserne, idet Scenen foregaar i Dalilas Urtegaard i Maj Maaned, og der lige i Forvejen er vexlet nogle Bemærkninger mellem Dalila og Samson om Naturens Skjønhed. De to tilbagestaaende Sange synges begge for Samson af Møllerens Piger, og deres Bestemmelse er at opmuntre ham, medens han træller ved Kværnen. Af dem er da igjen „Lykken maa lignes ved Hjul og Kværn“ (S. 224—27) en moralsk Sang om Lykkens Ubestandighed, i hvilken de enkelte Billeder ere tagne fra Møllen og Møllerhaandværket. Den anden: „Den Møller sætter sin' Sække i Ring“ (S. 228) er en lystig Vise i Lighed med den før omtalte, som synges af Møllerens Karle, og drejer sig ligesom den om Møllernes Uredelighed lige over for deres Kunder. I begge disse to Skjæmtesange er der megen Friskhed og Liv, de anslaa heldigt en folkelig Tone, og den sidstomtalte er endog ligefrem en lille Perle i sit Slags.

Det er et Spørgsmaal for sig, hvor mange af Sangene der skyldes Hieron. Justesen selv. Dette Spørgsmaal staar kun i løsere Forbindelse med Spørgsmaalet om Stykkets Originalitet i det hele, eftersom der i et originalt Skuespil meget vel kunde indlægges oversatte eller andet Steds fra laante Sange, og omvendt. Uden egentlig at kunne føre noget aldeles afgjørende Bevis for det, antager jeg det for sikkert, at Texten i „Samsons Fængsel“ i det væsentlige er original, og ligeledes tror jeg, at i det mindste Flertallet af de danske Sange er af Hieron. Justesen selv. Hvis nogle af dem ikke ere det, maatte man snarest gjætte paa Sangen om Vul-

kan, der nok kan ligne en Bearbejdelse fra tysk, samt Sangen: „Vær velkommen, skjønne Maj", der mulig kunde være en ældre, almindelig kjendt Majvise[1]). De to virkelig tyske Sange i Stykket bevise intet, hverken med Hensyn til hele Stykkets eller de andre Sanges Mangel paa Oprindelighed. „Venus, du und dein Kind" var allerede længe i Forvejen kjendt her i Landet, ja var endog udkommen i Trykken her[2]), og i „Tritanello" — der maaske ogsaa var en almindelig kjendt Sang, om end i Stykket tillæmpet efter Lejligheden — bruges det tyske Sprog vistnok nærmest af samme Grund som saa mange andre Gange i vore ældre Skuespil, nemlig dels for at gjøre et vist Indtryk af den fremmede Nationalitet (Filistrene), dels og især for at forhøje den komiske Virkning[3]). I den umiddelbart foregaaende Scene har Narren

---

[1]) Herpaa kunde det ogsaa tyde, at Haandskriftet kun giver den første Linie af denne Sang ligesom af „Venus, du und dein Kind".

[2]) I Peder Hegelund's Kalenderoptegnelser (Orig. i Hjelmstjerne's Saml.) forekommer under 11te Oktober 1576 en Bemærkning om, at Hegelund denne Dag sendte til Bogtrykkeren Laurits Benedict i Kjøbenhavn forskjellige Sager, aabenbart for at han skulde trykke dem, og deriblandt ogsaa „Venus, du und dein Kind". Naar Rahbek (Nyerup og Rahbek: Bidr. til d. d. Digtek. Hist. II, 79) siger, at Sangen er af Jakob Ayrer, beror dette til Dels paa en Misforstaaelse af Flögel: Geschichte d. kom. Literatur IV, 307. Sangen er ganske vist ikke af Ayrer, men han har benyttet Melodien til den i et af sine Syngespil (Ayrer's Dramen, durch Keller, V, 3077 flg.)

[3]) Jvfr. min Afhandling: Djævelen og Narren i det gl. danske Skuespil (Danske Saml. 2 R. III, 275 Anm.).

en hel Del baade tyske og latinske Replikker, og der lod sig anføre mangfoldige Exempler i lignende Retning.

Sangene ere ikke blot i det hele bedre udarbejdede i Enkelthederne end den egentlige Dialog, men de synes ogsaa at have lidt mindre ved Overleveringen. Jeg skal nu tale lidt nærmere om denne. „Samsons Fængsel“ foreligger, foruden i forskjellige trykte Udgaver, i en Afskrift, som er ældre end nogen af Udgaverne og vistnok fra Forfatterens egen Tid. Den findes i et Bind, som ogsaa indeholder Afskrifter af en Del andre gamle danske Skuespil (Gl. kgl. Samling Nr. 794 Fol.), og det hele synes at have udgjort det dramatiske Repertoire for Randers Skole i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede. Af Udgaverne er den ældste trykt i Aarhus 1633 (i 4to) hos den bekjendte Klokker ved Domkirken Hans Hansen Skonning, og der er al Rimelighed for, at Skonning, der foruden at være Klokker og Bogtrykker, som bekjendt ogsaa var Forfatter i forskjellige Retninger, selv har besørget Udgivelsen baade af dette og andre ældre Skrifter (deriblandt maaske ogsaa „Karrig Niding“), som tryktes i hans Officin. Mellem Udgaven af 1633 og Haandskriftet er der paa mange Steder en ikke ringe Forskjel. Meget hyppigt ere saadanne Vers i Haandskriftet, som indeholde mindre almindelige Ord eller Talemaader, helt omskrevne i Udgaven, eller i det mindste ere de paagjældende Udtryk ombyttede med andre. Nogle enkelte Gange giver Udgaven Replikkerne i en betydelig udvidet Skikkelse. Endelig kan der paavises ikke faa Tilfælde, hvor Haandskriftet har et Hul eller en aabenbar Fejl, medens derimod Udgaven ikke blot har noget bedre, men øjensynligt det rigtige. Det sidste synes temmelig sikkert at tyde

paa, at den, der har besørget Udgaven, har haft et bedre, det vil sige et korrektere, Haandskrift for sig end det, vi nu eje af Stykket. Men paa den anden Side er det mindst lige saa sikkert, at han ikke overalt har fulgt den ham foreliggende Text, men paa egen Haand har gjort Forandringer i den[1]), og om det end kun bliver en Formodning, at største Delen af Udgavens Afvigelser fra det nu kjendte Haandskrift ere fremkomne paa denne Maade[2]), kunne vi dog ikke med god Samvittighed tillægge hin Udgave en saadan Paalidelighed, at vi tør lægge den til Grund for en ny Udgave af Stykket. Det bør dog fremhæves, at der er mange Partier af Stykket, hvor Udg. af 1633 enten slet ikke eller kun i ganske uvæsentlige Punkter afviger fra Haandskriftet, og ligeledes, at hin Udgave — som er fulgt ved de andre ældre Optryk af Stykket — altid beholder Betydning for os baade derved, at den repræsenterer den Form af Stykket, hvori det fornemlig har vundet Indgang i Folket,

---

[1]) Det kan saaledes nævnes, at paa flere Steder, hvor Haandskriftet afviger betydeligere fra Udgaven, viser dennes Text sig ligefrem at bero paa en Misforstaaelse af det, der aabenbart er det oprindelige.

[2]) Man kunde maaske et Øjeblik tænke, at Forfatteren selv før sin Død havde fundet Lejlighed til atter at gjennemarbejde Stykket, og at i det mindste en større Del af Udgavens afvigende Læsemaader havde sit Udspring herfra. Jeg tror dog ikke, at Skonning har haft et saaledes paany gjennemarbejdet Haandskrift for sig, og jeg slutter det bl. a. deraf, at paa saadanne Steder, hvor en Omarbejdelse snarest havde været at vente (som f. Ex. Abiabels før omtalte Replik S. 242 og Sceneanvisningen S. 255), har han aabenbart haft den samme Text for sig, som vi kjende fra det bevarede Haandskrift.

og derved, at den giver os Midler i Hænde til at rette en Del af de Fejl, som findes i Haandskriftet. Skjønt nemlig dette i det hele maa antages at give os Stykkets Text i en oprindeligere Skikkelse end Udgaven af 1633, har ogsaa det sine meget betydelige Mangler. Disse maa dog for største Delen betragtes som ufrivillige og hidrøre aabenbart nærmest fra Afskriverens Tankeløshed og Sjuskeri. Rundtomkring finder man grove Fejllæsninger, som paa de paagjældende Steder gjøre Texten ganske meningsløs, og ved Siden af viser der sig en gjennemgaaende Mangel paa Sans for at gjengive de finere Enkeltheder nøiagtigt. Hvert Øjeblik ses der at være udfaldet et og andet af de forbindende Smaaord, afkortede jyske Former ere brugte uden Hensyn til, at Versemaalet ødelægges derved, osv. Det er vist de færreste, der have nogen tydelig Forestilling om, i hvilken Grad selv saadanne tilsyneladende mindre vigtige Ting kunne give en poetisk Text et frastødende Udseende, især naar dertil kommer en saa slet Retskrivning som den, Haandskriftet har, og for ikke at være uretfærdig mod Forfatteren er det ganske nødvendigt at tage ogsaa dette Forhold med i Betragtning ved Bedømmelsen af hans Arbejde.

Om en større Forskjel mellem Haandskriftets og den ældste trykte Udgaves Gjengivelse af Stykket maa jeg endnu tilføje nogle Ord. I Udgaven har Stykket som Afslutning paa den egentlige Handling en Scene, hvori Djævlene bortføre de dræbte Filistres Sjæle til Helvede, og desuden er det udstyret baade med Prolog og Epilog. I Haandskriftet mangle alle tre Dele. Hvad Prologen og Epilogen angaar, har jeg allerede tidligere berørt, at

deres Fraværelse i Haandskriftet maaske kunde have sin Grund i, at Forfatteren ikke var naaet til at faa dem skrevne. Men der er dog ogsaa en anden Forklaring mulig. Prologen og Epilogen indeholdt ofte dels Tids- og Stedsangivelser, som ikke passede overalt, dels moralske Betragtninger, som enhver mente at kunne gjøre mindst lige saa gode, og ligesom det vist overhovedet var temmelig almindeligt, at disse Partier forandredes efter de forskjellige Steder, hvor Stykkerne opførtes, lod det sig ogsaa let tænke, at den, der havde ladet „Samsons Fængsel“ afskrive til Brug for Randers Skole, selv havde ønsket at skrive Prologen og Epilogen fra ny af. I Haandskriftets Personliste opføres i hvert Tilfælde baade en „Prologus“ og en „Epilogus“, og baade før og efter den egentlige Text er der ladet Plads aaben til at indføre det, som disse Personer i givet Fald skulde fremsige. Ogsaa for Djævlescenens Vedkommende lod der sig let tænke Grunde, som kunde bevæge en Skolemester til ikke at tage den med[1]), selv om han indsaa, at den maatte afgive en virkningsfuld Slutningseffekt. Og at en Scene af denne Art virkelig har hørt til Stykket, derom synes en Hentydning paa et andet Sted i Texten mig at indeholde et Vidnesbyrd. Jeg tænker paa den Replik i 4de Akts 3die Sc. (S. 221), hvor Mølleren siger, at hvis han stjæler mere fra sine Kunder, end han kan faa med Lige og Ret, „da tage mig strax den Djævel grum, som stander i dette nederste Rum“. Skjønt Narren bag efter giver disse Ord en anden Udtydning, forudsætte de dog

---

[1]) Jvfr. Djævelen og Narren i det gl. danske Skuepil (Danske Saml. 2 Række III, 276, Anm. 1)

nødvendig efter min Mening, at Forfatteren har tænkt sig — i Lighed med, hvad der plejede at være Tilfældet, hvor der optraadte Djævle i Skuespillene — et Rum indrettet underneden den egentlige Scene, hvori en eller flere Djævle opholdt sig. Men hvis saa er, kunne de næppe have været der af anden Grund end for at udføre den omtalte Slutningsscene, da der ellers ikke optræder nogen Djævel i Stykket. — For øvrigt, om det ogsaa kunde antages, at der til Stykket i dets oprindelige Skikkelse havde hørt en afsluttende Djævlescene samt en Prolog og Epilog, vilde det jo dermed ikke være aldeles afgjort, at de netop havde haft den samme Form som i Udgaven af 1633, ja at dømme efter den Maade, hvorpaa Udgiveren i det hele har forholdt sig til den originale Text, er der vel endog overvejende Sandsynlighed for, at hine Partier af Stykket i det mindste ere blevne noget ændrede i Enkelthederne under hans Hænder[1]).

Hverken i Udgaven af 1633 eller i Haandskriftet findes noget tilsvarende til de fyldige Oplysninger om Iscenesætningen, som indeholdes i Udgaven af „Salomons Hylding“. Sceneanvisningerne ere forholdsvis faa og korte. Man kan dog sige sig selv, at saadanne Ting som Samsons Bortbæren af Porten i Gaza, hans Arbejde i Møllen og endelig Offerscenen i Dagons Tempel forudsætte et vist scenisk Apparat. Hvad Samsons personlige

---

[1]) Jeg vil ikke engang nægte Muligheden af, at Udgavens Djævlescene for saa vidt kan hidrøre fra Udgiveren selv, som maaske kun det almindelige Indhold af denne Scene har været antydet i Forfatterens Haandskrift.

Udsmykning angaar, faar man at vide, at hans lange Haar tænktes antydet ved en løs Paryk, som ogsaa kom til Nytte ved Haarafklipningen.

I Prologen til Skonning's Udgave hedder det om Stykket: „En skjønner' [Spil] var ej i mange Aar, Ja fulde fem, i hvor det gaar". Man har sat denne Tidsangivelse i Forbindelse med Opførelsen af „Salomons Hylding" og ment, at „Samsons Fængsel" altsaa skulde være fem Aar yngre end dette Stykke, det vil sige fra 1589[1]). Denne Slutning er ganske uberettiget. For det første kunde hin Bemærkning, selv om den skrev sig fra Hieron. Justesen selv, gaa paa mange andre Skuespil end „Salomons Hylding", og dernæst er der jo, som allerede omtalt, en vis Mulighed for, at Bemærkningen er Udgiverens, i hvilket Tilfælde den vel nærmest har Hensyn til en Skuespilopførelse ved Aarhus Skole. Der er overhovedet intet, som taler imod, at det Aarstal, som findes i Haandskriftet: 1599, virkelig angiver Tiden, da Stykket blev skrevet.

Foruden Udgaven af 1633 kjendes endnu to Udgaver af Stykket, en fra 1646, ligesom den forrige trykt i Aarhus hos Hans Skonning og i Kvart-Format, og en fra 1702 i Oktav og uden Angivelse af Trykkested.

Karrig Niding.

Den ældste Udgave af „Karrig Niding" skal, ligesom den ældste Udgave af „Samsons Fængsel", være trykt 1633 i Aarhus hos Hans Hansen Skonning (i Kvart-

---

[1]) O. Thomsen i Nyt Aftenblad f. 1826. S. 300.

Format). Denne Udgave kjendes ikke mere[1]), men hvis Efterretningen er rigtig, tør det vist ansees for temmelig sikkert, at de senere Udgaver umiddelbart eller middelbart stamme fra den, og i saa Fald kan den Text, der nu haves af „Karrig Niding", lige saa lidt betragtes som fuldstændig authentisk, som Texten i de trykte Udgaver af „Samsons Fængsel". Det er dog baade muligt og rimeligt, at Overarbejdelsen af det først nævnte Stykke ikke har strakt sig saa vidt som af det sidste. Det har vist for en stor Del afhængt af, om „Karrig Niding" har foreligget i en mere udarbejdet Skikkelse fra Forfatterens Haand end „Samsons Fængsel". Thi hvad man end kan bebrejde Udgiveren af dette Stykke, synes det dog temmelig utvivlsomt, at paa de Steder, hvor Forfatteren har været heldigst med at udtrykke sin Tanke, har Udgiveren tilladt sig færrest Afvigelser fra hans Text. Under alle Omstændigheder, hvis det virkelig er Skonning, som har besørget den ældste Udgave af „Karrig Niding", sætter vor Kundskab til hans originale Forfattervirksomhed os i

[1]) Den anføres baade i Worm's, Fasting's og Nyerup's Forfatter-Lexika. Nyerup har dog aabenbart ikke selv set den, og heller ikke nogen anden af dem, der have skrevet om Hieron. Justesen efter ham. Jeg har selv gjort mig megen Umage for at opspore et Exemplar af denne Udgave og blandt andet ladet den efterspørge baade i norske og svenske Bibliotheker, men forgjæves. Uden paa nogen Maade at turde nægte, at denne Udgave har existeret, vil jeg dog henlede Opmærksomheden paa Muligheden af, at Worm, som først nævner den, kunde have forvexlet den med Udgaven af 1633 af „Samsons Fængsel", idet nemlig denne sidste ikke anføres i hans Værk. Det kan tilføjes, at hos Fasting er Skriftet (vistnok dog kun ved en Uagtsomhed) ikke betegnet som en Kvart.

Stand til med nogenlunde Sikkerhed at sige, at fraregnet mulige Udglatninger af Diktionen kan kun en meget ringe Del af det, der virkelig er godt i Stykket eller bidrager til at give det dets Præg, hidrøre fra ham. Men for Resten har det hele Spørgsmaal mere Betydning med Hensyn til Bedømmelsen af Hieron. Justesens særlige Forfatterkarakter end set fra et almindeligere literaturhistorisk Synspunkt. Hvis Stykket virkelig er trykt 1633, falder Udgivelsen dog indenfor en Literaturperiode, som endnu ikke er væsentlig forskjellig fra den, hvori det blev til, og Hovedsagen er, at vi fra hin gamle Tid eje et Skuespil med „Karrig Niding's“ Egenskaber, og som paa Grund af disse Egenskaber har vundet Indgang overalt. I Forhold til denne Kjendsgjerning har det mindre at sige, om Stykket maa betragtes som en eller to Forfatteres Arbejde.

„Karrig Niding“ er en Farce. Jeg har tidligere[1]) haft Lejlighed til at fremhæve de væsentligste Karaktermærker ved denne Lystspilart, som indenfor vor Skuespilliteratur af den ældre Skole endnu kun er repræsenteret ved et Stykke til, nemlig „Den utro Hustru“. Der ligger ikke ganske kort Tid imellem de to Stykker, og der er ogsaa i flere Henseender en kjendelig Forskjel paa dem. I „Karrig Niding“ har Planen mere Enhed end i „Den utro Hustru“, Løjerne ere mindre plumpe, Enkelthederne i det hele mere udførte. Men i visse for Farcen ejendommelige Hovedegenskaber stemme Stykkerne overens: i den overgivne Lystighed, i Handlingens delvise Usandsynlighed, i det gjennemgaaende folkelige Præg.

---

[1]) De tre ældste danske Skuespil. S. 10—11.

Indholdet af „Karrig Niding“ er følgende: En yderst gjerrig Mand, Niding, hvis stadige Sorg det er, at der spises for meget i hans Hus, beslutter, for at spare og tillige for at unddrage sig sine Husfællers Klager, paa nogen Tid at forlade sit Hjem og tage Nøglerne til alle Madvarerne med sig. Medens han er borte, og hans Kone, Børn og Tyende ere i Vaande, fordi de ikke have noget at spise, kommer en Tigger, Jep Skald, til Gaarden og beder om Almisse. Men da han hører, hvorledes Sagerne staa, skifter han Rolle og optræder selv som Velgjører, idet han deler Indholdet af sin Tiggerpose med Gaardens Beboere, og herved vinder han i den Grad alles Hjerter, at Konen tilstaar ham en Ægtemands Rettigheder, og baade hun og Folkene beslutte at lave det saaledes, at han for Fremtiden kan blive hos dem i Stedet for den virkelige Husbonde. Det gjælder herved først og fremmest om at faa Niding fjernet, naar han kommer hjem fra sin Vandring, og for at udvirke dette bliver man enig om at lade, som man ikke kjender ham, og bilde ham ind, at han er gaaet fejl, og at Gaarden med alt, hvad deri findes, ikke er hans, men Jep Skalds. Planen udføres virkelig, Niding kæmper i nogen Tid imod, men lader sig endelig overbevise, og efter først at have spist sig dygtig mæt i den Mad, der sættes for ham, drager han videre for at finde sin egen Gaard og sin egen Hustru.

Man kan ikke et Øjeblik være i Tvivl om, hvor en Handling som denne for en væsentlig Del hører hen. Saadanne Træk som Nidings Bortgang fra Hjemmet med Nøglerne, Tiggerens Indsættelse i hans Rettigheder og endelig den Maade, hvorpaa Niding senere bringes til at

tvivle om sine egne Sansers Vidnesbyrd, ere ikke umiddelbart tagne af Livet. De bære tydelige Mærker af den eventyrlige Fantasi og det groteske Lune, som er ejendommeligt for den i Folket selv fødte Skjæmtedigtning, og hvad man end vil tænke om Muligheden af at faa et Publikum til at tro paa de nævnte og lignende Træk, naar de fremstilledes i nærværende Anskuelighed, maa man dog indrømme, at de bidrage til at give Stykket et afgjort folkeligt Præg allerede i dets Æmne. Dette Præg mangler heller ikke i Behandlingen. Paa flere Punkter af denne spores der et Lune, som er i Slægt med det, der har givet sig Vidnesbyrd ved Opfindelsen af Stoffet, og særlig gjælder dette med Hensyn til Skildringen af Hovedfiguren, en Skildring, som udmærker sig ved en vis dristig Komik, og som ubetinget er det bedste i hele Stykket. Ligesom imidlertid den burleske Overdrivelse i Karakteristiken af Niding ikke udelukker, at denne Figur dog har sin psykologiske Rod i Virkeligheden, saaledes har, uanset det delvis usandsynlige i Tildragelserne, Udførelsen i det hele ikke ganske lidt af Virkelighedens Liv, mere i al Fald end der findes i noget af vore andre gamle Skuespil. Handlingen er henlagt til Samfundets lavere Lag. De optrædende ere jævne Borgerfolk og Folk af Almuen. Den forholdsvis ret utvungne Dialog tager væsentlig sit Indhold af deres daglige Tanker og daglige Liv, hvorved de rent fysiske Fornødenheder stilles i Forgrunden. Selve Hovedfigurens Gjerrighed er nærmest karakteriseret gjennem hans Forhold til Mad, og Spisen og Drikken spiller en fremtrædende Rolle i Stykket. At ogsaa alt dette var noget, som i høj Grad maatte tiltale den folkelige Smag, behøver ingen videre Paavisning.

Mest Værdi har, som allerede sagt, Skildringen af Niding selv. Der er et og andet i den, som kan interessere og more endnu. Skjønt det ingenlunde ved denne Skildring er helt opgivet at lade Manden beskrive sig selv, giver Forfatteren ham dog ogsaa Lejlighed til at udfolde sin Karakter i Vexelvirkning med de andre optrædende. Saaledes i 1ste Akts 4de Scene, hvor Niding manøvrerer morsomt og behændigt mod de Bebrejdelser, der gjøres ham i Anledning af, at hans Kone sulter. Han paastaar lige det modsatte: hendes daarlige Udseende kommer af, at hun spiser for meget, thi en Fraadser har altid en daarlig Mave og kan ikke blive fed. For Resten ere magre og blege Kvinder efter hans Smag langt de smukkeste. Og til syvende og sidst: man vil da ikke forlange, at han skal fede sin Kone paa Sti? Kort sagt, han viser under vexlende Former den Forhærdethed i Galskaben, der er et Særkjende for den ægte komiske Karakter. — Som det i og for sig er ypperlige Træk, at han ikke hjemme hos sig selv, om han end er nok saa sulten, nænner at skære af et helt Brød, men „kysser Brødet og lader det ligge“, og ligeledes, at han holder sig fjernt fra sin Kone af Frygt for at faa flere Børn, der kunne spise hans Mad; saaledes er det baade meget morsomt og i Konsekvents med den hele Opfattelse af hans Karakter, at da han siden har ladet sig overbevise om, at han er kommen til et fremmed Hus, hugger han af Hjertens Lyst i sig af den Mad, der sættes for ham, ja begynder endog at kaste Øjnene paa Konen i Huset, og den komiske Virkning forhøjes end mere derved, at det jo alligevel netop er hans egen Mad, han spiser, og hans egen Kone, han begjærer. Ved de urene

saa godt som intet sker, i al Fald udenfor det at spise og drikke, har Dialogen dog saa mange morsomme Indfald, at den alligevel maa have holdt Tilskuerne i godt Humør. I det hele, hvilke Svagheder end „Karrig Niding“ har, er det dog, som allerede tidligere berørt, ubetinget det morsomste og talentfuldeste af alle danske Skuespil af den ældre Stil. Dette har ogsaa været anerkjendt, næsten lige siden Stykket blev offentliggjort, og naar bl. a. den bekjendte Hans Mikkelsen Ravn siger om Hieronymus Justesen, „den gild' og morsomm' Mand“, at han er den „lystigste“ af alle de ældre danske Digtere og burde kaldes „den danske Aristofanes“[1]), har denne Ytring ganske vist nærmest Hensyn til „Karrig Niding“.

Skjønt jeg lige saa lidt for „Karrig Nidings“ som for „Samsons Fængsels“ Vedkommende kan bevise det, antager jeg det for afgjort, at Stykket er originalt. Mere Betydning i saa Henseende end et Par Hentydninger til Viborgske Forhold (Viborg Skald S. 299, Domkirken S. 324) tillægger jeg den Friskhed, der er over den hele Behandling, og jeg lægger ligeledes en ikke ringe Vægt paa, at der imellem de Kilder, hvis Indflydelse paa forskjellige Maader spores i Stykket, tydeligt nok ogsaa findes en dansk Kilde. Denne Kilde er en ældre Folkevise, som handler om en gjerrig Mand ved Navn Niding[2]).

[1]) I et Æredigt foran Udgaven af 1661 af Anders Arrebo's Hexaemeron (Indledn. Bl. d 3 verso); jvfr. Histor. Tidsskr. 3 R. IV, 561.

[2]) Trykt i Sv. Grundtvig's Danske Kæmpeviser og Folkesange fornyede i gammel Stil. (Folkelæsning Nr. 11.) Kbh. 1867. S. 164—66. Haandskrevet findes Visen i Ny kgl. Samling Nr. 815 B, 4to (Svaning's Visehaandskrift).

Ordet „Niding“, der ellers var et Fællesord og overhovedet betegnede en Gnier [1]), bruges i Visen som Egennavn, og Stykket har optaget denne Brug. Fra Visen har Stykkets Forfatter ogsaa laant det Træk, at Manden ikke tør søge Seng med sin Kone, og her fandt han ligeledes Grundtonen i Nidings Karakter anslaaet. Hvad derimod af den egentlige Fabel er taget andet Steds fra, synes nærmest hentet fra fremmede Kilder, og betegnende er det, at ogsaa disse Kilder, saa vidt vi kjende dem, ere folkelige Digtninger. Jeg maa dog strax bemærke, at jeg ikke har fundet nogen enkelt Kilde, hvorfra den hele Fabel kunde være taget, og jeg tvivler ogsaa paa, at en saadan findes. Derimod lader Hovedindholdet af de to første Akter sig paavise i en tysk Folkevise, som synes at have været meget udbredt [2]). Den handler om, hvorledes en rig, men gjerrig Mand rejser bort fra sin Kone efter at have lukket alt i Laas for hende, og hvorledes saa en Tigger under hans

---

[1]) Nogle Exempler haves bl. a. hos Molbech: De danske Biboversættelser fra det 16de Aarh. S. 126.

[2]) Den udmærkede Kjender af Middelalderens poetiske Literatur, Professor Felix Liebrecht i Lüttich, som tillige har et hos en fremmed forbavsende Kjendskab til den ældre danske Literatur, har for længe siden (Germania. Vierteljahrsschrift für deutsche Alterthumskunde. Herausgeg. von F. Pfeiffer. 1. Jahrg. 1856. S. 262) paavist, at en Del af Stykkets Fabel gjenfindes i en tysk versificeret Fortælling „Das warme Almosen“, som er udgivet i v. d. Hagen's Gesammtabenteuer II, 241 flg., og han har ved samme Lejlighed henvist til den omtalte Vise som en Parallel. At det er selve denne Vise, som i dansk Bearbejdelse synges i „Karrig Niding“, har jeg dog selv først bemærket.

Fraværelse kommer og beder om Almisse. Da Konen intet andet har at give ham, tilbyder hun ham sin Kjærlighed, og Tiggeren deler, før han drager bort igjen, Indholdet af sin Madpose med hende. Ved sin Hjemkomst erfarer Ægtemanden, hvad der er forefaldet, og for ikke at udsætte sig for Gjentagelser, overgiver han Konen Nøglerne til Madvarerne. — At det virkelig er selve denne Vise og ikke nogen anden Udformning af Æmnet, som er benyttet af „Karrig Niding's“ Forfatter, sees deraf, at den tidligere omtalte, i Stykket indlagte Vise (S. 302—4) er en ligefrem Bearbejdelse af den nævnte tyske. For at man selv kan dømme om Forholdet, aftrykker jeg den sidste:

1. So wöl wirs aber heben an
von einem reichen kargen man:
er hat ein frewlein hübsch und fein,
vor dem beschloss er brot und wein,
das heia ho!

2. Es gab sich einmal auf ein zeit
dass der reich karge man auss reit;
der reich man was geritten auss,
ein betler kam im für das haus,
das heia ho!

3. Er bat die fraw wol umb ein gab
durch des lieben herren sanct Clas:
„ach fraw! möcht ich ein almůs han,
so wolt ich darnach fürbass gan.“
das heia ho!

4. „Ach betler! du bitst mich umb ein gab:
vor mir ist bschlossen wein und brot,
ich bin meins gůts ein armes weib,
ich teil mit dir mein stolzen leib“.
das heia ho!

5. Ich weiss nit, was er ir verhiess,
dass sie den rigel dannen stiess,
sie stiess den rigel an ein eck
und legt den betler an ir bett,
das heia ho!

6. Die zwei lagen die lange nacht,
biss sie beschein der helle tag;
„stant auf, betler! wann es ist zeit,
du leist eim biderman beim weib“.
das heia ho!

7. Er zog herfür sein betelsack,
die stücklin waren wol geschmack:
„se hin, mein lieb! iss käs und brot,
biss dass der hunger dir vergat!“
das heia ho!

8. Und do der herr zům hof ein reit,
die kellerin im entgegen schreit:
„ach herr! ich sag euch newe mär,
die fraw behielt ein betelär.“
das heia ho!

9. Und do der herr zům haus ein trat:
„lebst du noch oder bist du tot?“
„so leb ich noch und bin nit tot,
ein betler mich erfrewet hat.“
das heia ho!

10. Was zog er ab dem gürtel sein?
„nun se, du lieb, die schlüssel dein!
bring mir der gaben keine mer!
fürwar, du kumst umb weiblich er.“
das heia ho!

11. Der uns das liedlein hat gemacht,
als unglück kam im in sein sack;
also get es eim kargen man,
der seinem weib kein gůtes gan,
das heia ho![1])

Den væsentligste Forskjel mellem denne Vise og den danske er, at i den sidste siges Manden at ville sulte Konen ihjel, medens han selv drager „langt bort af Landet hen", samt at Tiggeren beværter Konen, før han har vundet hendes Kjærlighed. Om dette sidste Træk har nogen Hjemmel i en eller anden tysk Variant af Visen, skal jeg ikke kunne sige, men i hvert Fald kan der ikke være Tvivl om, at det baade i sig selv er naturligst og passer bedst i Stykkets Økonomi, da det dog giver Lejlighed til en Slags dramatisk Motivering af Konens Hengivelse til Tiggeren. At den danske Vise, ligesom ogsaa selve det danske Stykkes Text, lader Manden drage bort paa lang Tid, beror maaske kun paa en Misforstaaelse af den tyske Vises Udtryk „auf ein zeit", og under alle Omstændigheder kommer han her ligesom i den tyske Vise allerede den

---

[1]) Aftrykt efter L. Uhland's Alte hoch- und niederdeutsche Volkslieder. 1 Bd. 2 Abtheil. (1845). S. 737—39. Væsentlig i samme Form haves Visen i Das Ambraser Liederbuch vom Jahre 1582. Herausgeg. von J. Bergmann. Stuttgart. 1845. S. 102; og hos F. K. v. Erlach: Die Volkslieder der Deutschen II, 158. I en noget afvigende Skikkelse haves den i Des Knaben Wunderhorn I (1806), 396; i K. Simrock's Die deutschen Volksbücher VIII, 373; og fl. St. Meget fjernere staar en Vise i J. F. Willems's Oude Vlaemsche Liederen. (1848). S. 272. 5 forskjellige tyske Varianter ere samlede i F. L. Mittler's Deutsche Volkslieder. Marburg. 1855. Nr. 173—77.

følgende Dag tilbage igjen[1]). Men for Resten vil man se, at Stykket ikke følger Visens Handling lige til Slutningen. Tiggeren i „Karrig Niding“ gaar ikke bort igjen, men bliver for bestandig, og Niding kommer kun tilbage for at lade sig overbevise om, at han er gaaet fejl. Ogsaa til dette sidste lystige Træk lader der sig paavise Sidestykker i folkelige Skjæmtehistorier, ja som et saadant kan man endog betragte Pointen i den Historie, som har afgivet Æmnet til „Jeppe paa Bjerget“. Der er den Forskjel mellem Jeppe og Niding, at hin bringes til at tro, at han har hjemme paa et fremmed Sted, medens Niding lader sig bilde ind, at han ikke har hjemme i sit eget Hus, men paa begge Steder er det væsentlige i Spøgen det samme: at en Mand bringes til at opfatte Forholdet til sine Omgivelser paa urigtig Maade, og paa begge Steder (i „Karrig Niding“ dog rigtignok kun ganske i forbigaaende, se S. 321) føres Spøgen ud i den næsten nødvendige Konsekvents, at de paagjældende bringes til at tvivle om deres egen Identitet. Der haves dog vistnok endnu meget nærmere Paralleler til Nidings Hændelser end de, der foreligge i „Jeppe paa Bjerget“ og Fortællingen i Bidermann's Utopia[2]), og bl. a. skal det

---

[1]) Der kunde vel paavises andre lignende Flygtigheder i Udarbejdelsen, men i det hele gjøre de ikke stor Skade. Bl. a. nævner Nidings Pige Jep Skald ved Navn, før han endnu har sagt, hvad han hedder (S. 294).

[2]) I hvor høj Grad Æmnet i „Karrig Niding“ er et Produkt af Folkefantasien, kan blandt andet sees af, at vi hos et Negerfolk i Sudan, Vai-Folket, have et Æventyr om Ædderkoppen, som i al Fald i flere Punkter frembyder en mærkelig Analogi til Fabelen i vort Stykke. Navnlig fortælles det her, hvorledes Manden (paa en bedragerisk

Træk, at en Mand ikke kan finde sit eget Hus igjen, efter hvad der er mig meddelt[1]), gjenfindes i sicilianske Skjæmtehistorier. Hvorfra Forfatteren til „Karrig Niding“ har laant dette Indfald, kan jeg ikke for Øjeblikket sige; dog vistnok snarest fra en tysk Digtning. Men hvorledes det end forholder sig hermed, tør man temmelig sikkert slutte af den Maade, hvorpaa den tyske Folkevise er benyttet i Stykkets første Akter, at ogsaa i de senere Akter er hele Udførelsen i det enkelte ganske selvstændig.

Hvor mange Gange „Karrig Niding“ er bleven trykt, kan næppe afgjøres. Udstyrelsen af de Udgaver, vi kjende, vidner om, at Stykket fra tidlig Tid af er bleven trykt som Folkebog, og mellem den store Mængde af nu tabt folkelig Literatur kan der let have været Udgaver af

---

Maade) forlader Konen, da der ikke er mere at spise i Huset, hvorledes han lever højt ude, medens hun sulter hjemme, og hvorledes Konen siden, da han kommer hjem igjen, lader, som hun ikke kjender ham, saa at han maa drage et andet Sted hen. Foruden Ligheden i de enkelte Træk have vi saaledes her i Virkeligheden den Kausalsammenhæng mellem det første og sidste Led i Stykkets Fabel, som jeg i det mindste endnu ikke har fundet i nogen europæisk Kilde. Æventyret er trykt i H. Steinthal's Die Mande-Neger-Sprachen. 1867. S. 269—73, og efter den der ligeledes meddelte tyske Oversættelse gjengivet paa dansk i Dagbladets Feuilleton 9de Marts 1871 af Cabiro.

1) Af Prof. F. Liebrecht. Professoren har underrettet mig om, at nogle herhen hørende Oplysninger ville findes i en Afhandling af ham „Von den drei Frauen“ (Nr. 18 og 20) i det under Pressen værende Hefte af „Germania“ (21 Bd. 3 Hft.). Jeg beklager meget, at dette Hefte endnu ikke er kommet mig i Hænde, da disse Blade gives i Trykken.

Stykket, som vi aldrig have hørt nævne. Ogsaa den Udgave, som skal være trykt i Aarhus 1633, synes nu at være forsvundet, som tidligere er meldt. Den ældste Udgave, som for Øjeblikket kjendes, er trykt 1664 i Kjøbenhavn (i 8vo). Den har ikke været anført af nogen af vore Literaturhistorikere og foreligger hidtil kun i et eneste Exemplar, som ejes af Professor G. Stephens. En Udgave af 1694 angives at have været i Grev Otto Thott's Bogsamling [1]), men findes ikke i vore offentlige Bibliotheker. Derimod haves her en Udgave af 1709 (Kbh., 8vo) og en Udgave „trykt i dette Aar“ (Kbh., 8vo), som vistnok er fra anden Halvdel af det 18de Aarhundrede [2]). Udgaven af 1709 gjengiver nøjagtigt den samme Text, som vi have i Udgaven af 1664, idet den kun retter enkelte iøjnefaldende Trykfejl [3]). I Udgaven „trykt i dette Aar“ er der aabenbart paa flere Steder foretaget vilkaar-

---

[1]) Se Catalogus bibliothecæ Thottianæ T. 4. pag. 521. Aarstallet skulde vel ikke være fejltrykt for 1664?

[2]) Formodentlig den, P. T. Wandall taler om, naar han siger i Nye originale Skuespil 2. Bd. (1778) S. 44, at „Karrig Niding“ „endnu sælges blandt de sædvanlige Viser trykt i dette Aar“.

[3]) Kun paa et enkelt Sted lige i Begyndelsen af Prologen foreligger en større Afvigelse, som er ret karakteristisk. Det hedder i Udgaven af 1664: „Her kommer Niding, en Dansk Mand, Den anden hafd hiem i Græcken Land.“ De sidste Ord sigte vistnok til Plautus's Aulularia, der vel altsaa har været opført ved den paagjældende Skole, enten det nu var paa latin eller paa dansk (en dansk Oversættelse allerede fra Christian III.s Tid, som dog maaske kun var en Bearbejdelse af H. Greff's tyske Oversættelse, omtales af Peder Syv, se Suhm's Saml. I, 2, 99). Den, der besørgede Udgaven af 1709, har imidlertid ikke forstaaet

lige Rettelser. Det ser ikke ud til, at nogen af dem har benyttet Udgaven af 1633 eller noget ældre Haandskrift af Stykket, og de have derfor ingen selvstændig Betydning for Textrecensionen, men kunne dog altid yde nogen Hjælp ved Berigtigelsen af de talrige Trykfejl, som findes i Udgaven af 1664.

Fuglevisen.

Fuglevisen er et moraliserende Digt, i hvilket Skildringen af forskjellige Fugles Egenskaber danner Udgangspunktet for en Række Anvisninger til Gudsfrygt, Dyd og Høviskhed. Som bekjendt indeholder Dyredigtningen for det meste et didaktisk Element, men blandt de Former, hvorunder den fremtræder, maa den, der er benyttet i Hieron. Justesens Fuglevise, vistnok siges at være en af de laveste, idet det naturhistoriske og det belærende her saa at sige ligger ved Siden af hinanden, kun knyttet sammen paa en temmelig løs og vilkaarlig Maade. Alligevel er denne Form ingenlunde den ualmindeligste, og baade andet Steds og her hjemme haves der Dyredigte, som staa Fuglevisen temmelig nær [1]). Hvad

---

hine Ord og har sat i Stedet: „Her kommer Niding, en fremmet Mand. Den [der staar ved en Trykfejl: Om] anden hafd hiem i Græcken Land". Og endelig er dette, der jo ganske vist var meningsløst, i Udgaven „trykt i dette Aar" forandret til: „Her kommer Niding, en fremmet Mand, Som havde hiemme i Græken Land", hvorved altsaa Meningen bliver lige det modsatte af, hvad der stod i den første Udgave.

[1]) Jvfr. saaledes de i C. J. Brandt's Gammeldansk Læse-

der giver denne noget Værd fremfor flere Poesier af lignende Art, er, som allerede tidligere berørt, den øjensynlige Glæde ved Naturen, som spores paa flere Steder i den, samt en vis Friskhed og Livlighed i Iagttagelsen. Det er uden Tvivl ogsaa disse dens Egenskaber, i Forening med at den er skrevet som en Vise til at synges, der have gjort den saa udbredt og afholdt, som den sees at være bleven. Der er udkommet en hel Del Udgaver af den, og endnu i anden Halvdel af det 18de Aarhundrede levede den paa Folkets Læber, saa at f. Ex. Nyerup „ofte har hørt den synge i sin Opvæxt“ [1]). Med alt det er Fuglevisen nu overordentlig vanskelig at overkomme i et gammelt Aftryk. Den skal være trykt første Gang 1617, men man kjender ikke denne Udgave. Den næste Udgave, der omtales, er fra 1630, i Kvart [2]). I 2det Hefte af „Levninger af Middel-Alderens Digtekunst“ (Kbh. 1784. S. 175 flg.) har Nyerup meddelt nogle Læsemaader af denne Udgave, og da han 1821 aftrykte hele Visen i „Udvalg af danske Viser fra det 16de—18de Aarhundrede“ (I, 144, flg.), havde han ogsaa denne Udgave for sig — hvad der dog ikke maa forstaaes, som

---

bog I, 302 flg. aftrykte Rim; ligeledes „Lycke Bogen, Som er: En Lystig Selskabs Bog met mange Lystige och Deylige Rhjm och om atskillige slags Fugle oc Diur, artig afftegnede“. Kbh., trykt af „Benedicht Laurentz Benedichtssøn“ (4to); se ogsaa N. M. Petersen: Bidr. til d. d. Lit. Hist. 2. Udg. III, 446 flg. og 462. Af Lykke-Bogen haves en ældre Udgave (uden Titelblad) i Universitetsbibliotheket.

[1]) Nyerup og Rahbek: Bidr. til d. d. Digtek. Hist. II, 41.

[2]) Det er den eneste Udgave af Visen, der nævnes i A. Bartholin's De scriptis Danorum (1666. Pag. 57).

om hans Aftryk er en Gjengivelse af den[1]) —, men for Øjeblikket synes den at være forsvunden, og under alle Omstændigheder findes der intet Exemplar af den hverken i vore offentlige Bibliotheker eller hos nogen af de mange private Samlere, hos hvem jeg i den Anledning har forhørt mig. En yngre Udgave, af 1669 (Kbh., 8vo), er overhovedet den eneste, af hvilken det har været mig muligt at tilvejebringe et Exemplar. Et saadant findes i det store kongelige Bibliothek, og skjønt det ikke er ganske fuldstændigt — det sidste Blad mangler — lader denne Mangel sig dog nogenlunde bøde, da Udgaven af 1669 tidligere er optrykt helt, om end ikke bogstavret, af Sandvig (i Levninger af Middel-Alderens Digtekunst, 1ste Hefte, S. 129—47). Foruden de nævnte Udgaver omtales endnu andre, men Angivelserne i saa Henseende ere ikke aldeles korrekte. Naar saaledes Nyerup i sit Literaturlexikon siger[2]), at Visen er trykt „1617, 1650, 1669, 1697 og oftere i 8vo“ og 1730 i 4to, maa i det mindste den sidste Udgave gaa ud, da 1730 skal læses som 1630[3]).

---

[1]) Nyerup's Udgave er i Virkeligheden en temmelig planløs og ukritisk Sammenlavning af flere forskjellige Udgaver, hvortil saa endvidere er føjet en Del Enkeltheder af hans egen Opfindelse. For Textkritiken af Visen har denne Udgave næsten ingen Betydning.

[2]) Jvfr. ogsaa hans og Rahbek's Bidr. til d. d. Digtek. Hist. II, 42.

[3]) Det er dog ikke en Trykfejl paa første Haand, som man snarest maatte tro, eftersom Nyerup, der selv har brugt Udgaven af 1630, ikke anfører den i sit Literaturlexikon. Fejlen stammer aabenbart fra Worm's Lexikon, hvor den ligeledes findes (i Supplementbindet), men hvor den strax røber sig, idet det tillige hedder, at Udgaven af 1730 er den anden i Rækken.

Det lod sig maaske ogsaa tænke, at der kunde ligge en Fejltagelse til Grund for Angivelsen om en Udgave af 1650[1]), men dette vil jeg dog paa ingen Maade paastaa bestemt. — Foruden at være trykt i særlige Udgaver er Fuglevisen allerede i ældre Tid ogsaa udgivet som et Afsnit af et andet Skrift, idet den — rigtignok i en meget udvidet Skikkelse, og særlig med et stort Tillæg om norske Fugle — danner „den første Part“ af den norske Præst Samuel Bugge's Ethica Christiana (1663, 8vo). Endelig kan bemærkes, at Visen 1623 skal være oversat eller bearbejdet paa svensk[2]).

I Følge Nyerup[3]) lyder Titelen paa Udgaven af 1630 saaledes: „Fugle-Vise, som viser, hvad for Fugle iblant Folk i Verden findes, med deres Noder og Viis, d. e. om de fleeste Fugles Sang, Art og Natur, med skiønne Lærdomme og Paamindelser, digtet fordum af M. Hieronymo Ranck, Sognepræst og Canick i Wiborg. Og nu paa nye, efter den hellige bibelske Skrift besynderlig, noget forbedret, til Guds Ære; samt denne Sangs rette Melodie. — Seer til Himmlens Fugle, siger Christus Matth. VI v. 26. —

---

[1]) Jeg mener dette saaledes, at den ikke optegnede Udgave af 1630 kunde være bleven til to: en af 1650 og en af 1730.

[2]) Titelen paa den svenske Bearbejdelse — af Daniel Joh. Olsson — skal være: En ny Vijsa om foglars art uthi Dygd och Lythe naturen i hastigheet att beskodha; se P. Wieselgren: Sveriges sköna Litteratur III, 292; jvfr. L. Dietrichson: Læredigtet i Nordens poet. Literatur S. 62.

[3]) Levninger af Middel-Alderens Digtekunst II, 177. Nyerup har, som man ser, moderniseret Retskrivningen.

Omne tu[l]it punctum, qvi miscuit utile dulci. — Prentet i Kiøbenhavn af Andrea Koch, Aar 1630". — Titelen paa Udgaven af 1669 lyder: „En Ny Vjse, Om nogle Fuglis Natur oc Sang: Hvor udi straffis mange Laster, oc Prisis mange Dyder, Lystig at Siunge. Componerit aff M. H. J. [Prentet i K]iøbenhaffn, Aar 1669. — Som man ser, gjør denne Titel i sin simple Korthed langt mere end den anden Indtryk af noget oprindeligt, og særlig gjælder dette med Hensyn til den Maade, hvorpaa Forfatterens Navn er angivet. Ogsaa i Udgavens Text forekommer der — ved Siden af en Række Trykfejl og Misforstaaelser — enkelte Læsemaader, som synes at vise ud over Udg. af 1630 [1]), og som i al Fald i Forening med Titelen gjøre det tydeligt, at den yngre Udgave ikke er afledet af den ældre. I et enkelt Punkt synes der et Øjeblik at være en større Forskjel mellem de to Udgaver, idet nemlig de 5 efter hinanden følgende Vers i Udg. af 1630 om Gaasen, Anden, Flaggermusen, Strudsen og Brushanen maa antages at mangle i Udg. af 1669 [2]). Da imidlertid af disse Fugle i hvert Fald de

---

[1]) Jeg fremhæver bl. a. den heldigere Form, Slutningsverset har, og at denne ikke skyldes Udgiverens Vilkaarlighed, sees af, at Bugge's Ethica Christiana — der ellers i ingen Henseende har tjent Udg. af 1669 til Forbillede — gjengiver Verset paa omtrent lignende Maade.

[2]) I det mindste mangle de i Sandvig's Aftryk i „Levninger af Middel-Alderens Digtekunst" 1. Bd., og skjønt det er muligt, at det blot er Sandvig som har glemt dem, er det dog næppe meget sandsynligt. Uheldigvis skulde disse

to første ikke ret vel synes at kunne savnes; da alle 5 Vers i Behandlingsmaaden meget ligne de øvrige; og da endelig Bugge, som i det mindste til Dels synes at være uafhængig af Udg. af 1630, ogsaa har de 5 Vers, mener jeg, at deres Udeladelse i Udg. af 1669 skyldes tilfældige Aarsager, maaske nærmest Boghandelshensyn[1]), og at Forskjellen mellem de to Udgaver paa dette Punkt altsaa er mere tilsyneladende end virkelig. Heller ikke paa andre Punkter synes der — hvis man tør dømme efter de af Nyerup givne Oplysninger om Udg. af 1630 — at være nogen Forskjel mellem de to Udgavers Text udenfor den, der ligger i en enkelt Læsemaade hist og her, men selve dette bliver da Kilden til en ny Vanskelighed. Som man vil huske, hedder det nemlig i Titelen til Udg. af 1630, at Visen i denne Udgave er bleven „nu paa nye, efter den hellige bibelske Skrift besynderlig, noget forbedret, til Guds Ære“. Dette synes snarest at maatte forstaaes saaledes, som om der i den nævnte Udgave var foretaget betydeligere Forandringer med den oprindelige Text, enten ved, at der var tildigtet helt nye Vers, eller

---

Vers, hvis de virkelig høre til Udg. af 1669, netop have haft deres Plads paa det sidste Blad, som mangler i det kgl. Bibliotheks Exemplar. Versene ere optrykte af Nyerup efter Udg. af 1630 i Levn. af Middel-Ald. Digtek. II, 181—83.

[1]) Hele Udgaven udgjør med Titelbladet lige et Ark, og det synes ikke urimeligt, at vedkommende Boghandler har ønsket, baade at Arket ikke maatte overskrides, og at den sidste Side skulde staa blank, for at det paagjældende Blad kunde se ud som et Omslagsblad. Men i saa Fald var der ikke Plads til hine Vers.

i det mindste ved, at der var givet nogle af de for Haanden værende Vers en mere afgjort gudelig Karakter, end de havde i Forvejen. Men paa den anden Side synes en saadan Antagelse ikke at kunne forenes med, at Udg. af 1630 — fraregnet de 5 Vers om Gaasen, Anden osv., som der her saa meget mindre synes at kunne være Tale om, da der ikke er noget særlig gudeligt eller bibelsk i dem — baade i Henseende til Versenes Antal, deres Indhold og almindeligere Præg maa formodes at stemme med Udg. af 1669, der ikke blot er uafhængig af hin, men vistnok, som før sagt, endog viser længere tilbage i Tiden[1]). Skal man da tro, at de fremhævede Udtryk kun gaa paa de Bibelsteder om Fugles Natur og Egenskaber, som efter Nyerup's Udsagn findes paa Bagsiden af Titelbladet til Udg. af 1630[2]), og hvortil da ikke usandsynligt har sluttet sig flere lignende ved Visens enkelte Vers?[3]) Jeg indrømmer, at denne Forklaring i det mindste ved første Øjekast ser mindre fyldestgjørende ud, men med det Apparat, som for Tiden haves, kan der næppe gives nogen bedre, og paa den anden Side vilde det for saa vidt være det heldigste, om den havde truffet

---

[1]) At flere af de rent moraliserende Vers i Virkeligheden ere temmelig overflødige, da den Moral, de indeholde, til Dels allerede er udtalt i et foregaaende Vers, som giver Beskrivelsen af vedkommende Fugl — dette kan man let blive enig om, men det beviser naturligvis ikke uden videre, at disse Vers ikke fra først af have hørt til Visen.

[2]) Levninger af Middel-Alderens Digtek. II, 178.

[3]) Nyerup nævner et enkelt saadant Bibelsted ved Vers 43.

det rette, som vi da kunde antage, at den Skikkelse, hvori Visen nu foreligger, ikke i noget væsentligere Punkt afveg fra den oprindelige [1]).

---

[1]) Skjønt ethvert fuldstændigt Exemplar, som kunde bringes til Veje af en af Fuglevisens ældre Udgaver, vilde have Betydning for Afgjørelsen af et eller andet af de i det foregaaende fremdragne Spørgsmaal, vil det dog næppe være muligt at faa dem alle fuldstændigt klarede, før Udgaven af 1617 engang kommer for Lyset. Mulig kunde ogsaa den svenske Bearbejdelse give nogen Vejledning, men det er ikke lykkedes mig at faa noget Exemplar af denne at se.

KONG SALOMONS HYLDING.

KONG SALOMONS HYLDING.

Den eneste Udgave, der kjendes af Stykket, er trykt 1585 i Kjøbenhavn af Matz Vingaard. Den er i Kvart-Format og bestaar af 75 Blade, Titelbladet medregnet. Den typografiske Udstyrelse er i det hele den samme som i Hegelund's Susanna, der var bleven trykt af Matz Vingaard 6 Aar tidligere. Bogen er prydet med Træsnit, der dog kun for en mindre Del synes at være skaarne til den. Titlen lyder saaledes:

K: SALOMONS

Hylding:

En̄ ny lystig / oc nyttig Comoedi / aff K: Dauids / oc K: Salomons Historier vd dragit. Oc ageret for Stormectige oc Høyborne Første / Konning Frederich den anden: Hans N. Høyborne Gemal / Drodning Sophia: Deris Kiærlige / oc Høyborne Børn: Danmarckis Riges Raad / oc Adel / etc. Wdi Høy-

borne Førstis / Hertug Christian / den
Fierdis Hylding / som Stod i Wiborg / Trinitatis Tisdag /
Anno 1584.
Screffuit aff
HIERONYMO IVSTO,
sogne Prest i Wiborg.

15 (et Træsnit) **85.**

Ieg siger eder / at icke end Salomon i al sin herlighed / vaar saa klæd som en aff dem / Matth. 6.

Træsnittet paa Titelsiden forestiller David, knælende i Bøn; ved Siden ligger Kronen og Harpen; i Skyerne sees Jehovah, omgivet af Engle; i Baggrunden Huse og Taarne. Titelsiden er omgivet af en i Træ skaaret Ramme. Titelbladets Bagside er prydet med et Træsnit, forestillende det danske Rigsvaaben. — Paa det andet og følgende Blade (Sign. A a ij—C c) kommer saa Forfatterens Fortale. Det bemærkes med Hensyn til Aftrykket af denne som overhovedet af hele Forfatterens Text, at medens jeg naturligvis i alle væsentlige Ting gjengiver Originaludgaven med fuldstændig Troskab, har jeg ikke betænkt mig paa at afvige lidt fra den i et Par underordnede Punkter. Jeg har saaledes anset det for ganske unødvendigt i alle Enkeltheder at kopiere hin Udgaves typografiske Udstyrelse, og ligesom jeg derfor i det hele bruger latinske Typer til Aftrykket i Stedet for Originalens gothiske, saaledes giver jeg ogsaa Afkald paa at efterligne de mange forskjellige Former og Størrelser af Typer, hvormed i Originalen de forskjellige Grader af Udhævelse betegnes [1]). Jeg har ogsaa ment for største Delen at

[1]) Blandt andet har jeg saaledes flere Gange trykt et Ord helt med „Korpus", skjønt det i Originalen helt eller delvis var sat med Uncialer, og jeg fremhæver dette særligt for at faa

burde forlade Originalens Interpunktion, der alt for meget vilde vanskeliggjøre Forstaaelsen. Med Hensyn til den Interpunktion, der er sat i Stedet, maa det dog bemærkes, at Udtrykkets Uklarhed og Sætningsforbindelsens Løshed paa nogle enkelte Steder gjør det næsten umuligt at være fuldkommen sikker paa, at det rette er truffet. De forholdsvis meget faa Forkortninger, som forekomme — mest i Randbemærkningerne, paa Grund af Pladsens Snæverhed —, har jeg opløst uden ved særlige Typer at antyde det, eftersom Opløsningen altid var ganske utvivlsom. Aabenbare Trykfejl har jeg rettet i selve Texten[1]), men har dog altid i en Anmærkning anført Originalens Læsemaade. — Efter disse Bemærkninger gaar jeg over til selve Gjengivelsen af Texten, og først da til Forfatterens Fortale. Den lyder saaledes:

Lejlighed til at nævne, at naar det herved af og til hændte, at et af hine Uncialbogstaver var et V, der betegnede et u, har jeg i Gjengivelsen trykt vedkommende Ord med u (saaledes er GVd trykt som Gud, osv.).

[1]) Der fremtræder i Originalen — ogsaa afset fra, hvad den jydske Dialekt medførte — en kjendelig Bestræbelse efter at undgaa Hiater, idet det tydelig nok er en Regel — som dog rigtignok ingenlunde gjennemføres konsekvent —, at naar et Ord, som ender paa et „e", gaar umiddelbart foran et Ord, som begynder med en Vokal, bortkastes e'et, og en Apostrof sættes i Stedet. I nogle enkelte Tilfælde synes det dog tvivlsomt, om der ikke i Anbringelsen af disse Apostroffer foreligger en Trykfejl (saaledes finder man nogle Gange Formen veed' — Infinitiv: at vide —, skjøndt Sammenhængen synes at fordre Præsens Indikativ i Enkelttallet; o. lign.). Paa den anden Side frembyder Texten overalt saa mange Uregelmæssigheder baade i Formlære og Syntax, at jeg med Hensyn til Apostroferingen foretrækker i et og alt at følge Originalen, for ikke at udsætte mig for at borttage noget, som dog mulig har haft en Betydning.

Stormectigste Herre oc Høybaarne Første, Konning Frederich den anden, Danmarckis, Norgis, Wendis oc Gottis Konning, Hertug wdi Sletzuig, Holsten, Stormarn oc Dytmersken, Greffue vdi Oldenborg oc Delmenhorst, min Allernaadigste Herre oc Konge, ynsker ieg Naade oc Fred oc euige Lycksalighed aff Gud.

GVd Almectigste, Allernaadigste Herre oc Konning, haffuer icke aleniste beuist sit Folck Israel sin synderlige naade her i, at hand haffuer opholt det Kong. Maiest. oc Øffuerigheds embede hoss dem, Men oc, at hand haffuer ladet flitelig tilhobe skriffue Øffuerigheds Historier for deris effterkommer. Thi endog Israels Børn vaar it wlydigt oc haarnackit Folck, som Moyses oc mange andre klagit offuer, oc de aff idel hoffmodighed oc Menniskelig blindhed, Gud wadsport, begerit andre Øffuerighed offuer sig i Samuels
1. Sam: 8. tid, end hand haffde giffuet, Dog haffuer hand alligeuel, aff sin Faderlige godhed, vduald, hyllet, saluet oc giffuet Konger oc ved sin Gudomelig mact oc Visdom framdragit det store Regement hoss Iøderne, saa vel i Samaria som Hierusalem, oc der ved meget got wdret, i meden det Kongelige spijr vaar hoss Iudam, indtil Siloch, det er Christus, kom til verden. Oc om mange aff Kongerne lode sig findis Affguds Dyrkere, Tiranner, Voldzmend, Epicurer, som førde it wgudelig væsen oc leffnet mod Gud oc brugte stor Tyranni imod Propheterne, Det wanseet haffuer Herren dog holt det hel-

lige embede ved heffd oc ved onde vdret meget got, saa oc opuact mange fine Herrer der imod, Gudfryctige oc lydige, hans hellige Religion oc den verslige politij til gode. Der til met ere K. Historier opskreffne aff Herrens Propheter, Samuel, Nathan, Gad, Ahia, Elia, Elisæo etc., Oc i saa mange store vildfarelsse oc Tyranners forfølging bleffuen beholden hoss efftérkommer, paa det Israels Rige skulle være it euig speyl for alle
Regiment i den gantske Verden, bode huor deylig oc 1.
konstlige Gud bygger sin rede, som er dit Altere,
Herre Zebaoth, Hoss sit Folck, oc ved sine Prophe- Psalm: 84.
ter oc tro Lærefedre end ocsaa blant wtacknemelige Menniske opholder sin rene dyrckelsse mod alle helffuedis Porte. Oc at al Iorderige skal vide, huor Her- 2.
ren selff setter Øffuerighed bode i oc aff, oc at Kongerne regere ved hannem. Saa oc, at alle maa 3.
vide, huad gode Gud haffuer framført ved Israels Konger i Feyde oc i frede tide. Disligeste, at Øffuerigheds 4.
dyder, huilcke jo er den Helligaands bedrifft, kunde settis almindelige for alle Øyen i alle Stater; Der imod Last oc Wdyd, Brecke oc forseelsse; paa det andre kunde effter følge det gode oc fare vel och sky det onde oc være Guds vrede, Wlycke, timelige oc euige plage quit. Paa det oc at det skulle aabenbaris, huilcke 5.
vnderlige handel oc selsyne foruandeling i somme Riger er til dragit. Thi det, A. N. H. oc Konning, verslige vise Mend met stor wmag oc hoffuit brecke haffuer wdspuort, læst, hørt, seet oc forfarit om Stormectige Monarchier oc languarende Regement, Oc det opskreffue for merkelige stycker, mange til stor forundring, Det findis oc, ja end meget verkeligere, hoss Israels Øffue-

righed, bode det onde oc det gode. Oc det, som feyle hoss de blinde Hiedninge, det haffuer Guds Aand icke forglemt i samme Historier, som er sand Trøst oc Husualilsse mod Guds vrede oc taalmodighed vnder plagen. Endog alle Israels K. Historier indholder merckelige lærdom oc beretning om alle slags bedryfft i Riget, dog skinner K. Dauid oc K. Salomon, bode Personerne oc daad, longt offuer alle de andre. Thi lige som Riget da stod i største oc deyligste flor, Saa er oc de to Herrer saadant wdstafferit aff Gud, at deris lige blant Iordzens Konger aldrig haffuer verit, icke heller komme skal. Oc ieg oc taar kalde deris Historier en sand Vidisse eller Copi aff alle Monarcker, Konger oc Potentater i Verden, endog begge deris Regiment kunde icke strecke sig offuer firesindstiue
1. aar, oc dem selff taar ieg hede Iordzens mirackel. I Regimente pleyer at settis, huor vnderlige oc ved huilcken Guds bestilling Herrer er framdragen til store befalninger, oc diss ringer deris anher er, diss mere vnderligt holdis det for verden. Som skede, der Romulus bleff tagen fra Wlff Patten, Cyrus fra Hunden, Habides fra Sow Milck, oc bleffue saa opheffuit til Monarckers oc Kongers herlighed. Dette kalder en Hiedning en wforuarinde hendelsse oc slumpelycke. Men K. Dauids oc K. Salomons wdspryng giffuer oss retskaffne vidnisbyrd om Guds forsyn, neruærelsse oc wduellelsse til Kongelige spire. Thi det vaar K. Dauid saa wactet, baade for hannem selff oc alle hans Slect oc Venner, at side paa Kongelige Throne som nogen
1. Sam: 16. aff de andre. Der Propheten Samuel haffde befaling aff Gud at drage til Bethlehem, der at salue en aff

Isai Sønner, huercken Propheten eller Foreldre eller Brødre tencte paa Dauid, den arme liden Hyrde Dreng paa Marcken. De saa hen til de elste, sterckeste oc største, met Menneskelige Øyen, Men Herren sagde: Ieg vil see mig om en Konge blant hans Sønner; Item: see icke til Eliab hans skickelsse eller storhed; Item: Ingen aff de 7 haffuer Herren wduald. Saa oc K. Salomon blant mange Brødre, bode Eldre oc Yngre, vduelis aff Gud. Thi Herren elskte hannem. Oc 2. Sam: 1.
paa det der kunde bliffue noget synderligt wdaff, sette K. Dauid sin vnge kierlige Søn Salomonem vnder Nathan Prophetis Haand, en drefflige Mand, som lang tid haffde holt en Propheters Skole oc haffde wdstaaet meget ont, at hand skulde lære hannem aff hans Vngdoms første flor. Huilcket oc skede met saadan lycksalighed oc fremgang, at der Nathan saa sin Discipels framfart i Bogen oc den skøne blomstrinde nemme, hine fine Førstlige dyder, tenckte hand: dette er jo Herrens Aands verck. See, huor Herren elsker Barnet; See, huor hand voxer i naade oc yndest hoss Gud oc Mennisken. Ther for, til it euigt tegen for hannem selff i framtiden oc for alle vnge Høyborne Herrer oc Frøykener, vil ieg giffue hannem end nu it nyt naffn, at hand skal kallis Iedidia, det er: Herrens elskelig, paa det hand kende kand, at hand haffuer alt dette aff Gud, oc beflitte sig same Guds yndist, naffn oc gaffn at beholde til hans døde dag, Oc alle hans lige at see altid til denne naade, huilken Iedidia wduiser.

Der nest, A. N. H. oc Konning, befindes i alle 2.
Regenters Historier Tuenne Tide: Feyde oc Fred, almindelige. Endog verslige Scribenter fremdrage skøne

vnderuisning oc Liffs Regle om dem begge aff naturlige skarpsindighed oc høie forstand, det oc met mange herlige Exemple, tagit aff dyre helte oc drefflige Mends Historier, beuiser, Huad i begge tide giøris skal aff gode Øffuerighed, Dog forbilder K. Dauids oc K. Salomonis Historier det megit bedre, Ia saa ret lifflig, at mand i ingen maade haffuer vidre forklaring eller bemaling behoff. Kong Dauid settis her en Krigs Første. K. Salomon kallis Fredrige. Saa skiffter Herren sine saluede oc vndertiden giffuer det ene, vndertiden det

Kong Dauid Herrens Kriger.

andet. Endog K. Dauid haffde alle Henderne fulde met Krig, dog skinner hand saa for Salomon oc for alle Øffuerighed, at hand icke er funden Ørckeløss i nogen tid. I krig var hand retferdig, forsictig, vijss, taalmodig, modig oc Gudfryctig oc ved sin Gud sprang offuer Muren oc Spente bowen, der met at haantheffue sine Lande oc Rige, straffe Tyranner, Oprørske, Æreskiender oc Veldenere, Oc indfri, huad met wret riget vaar fra kommen. I Fred, naar hand vaar affledinge, eller Øffuersten vaar hen met Krigs Folcket, tenckte hand paa sine deylige oc konstlige Psalmer, sine Instrumente, Bøner, Offer, Propheters Skoler, Kircke Ordinantz, Relligionen oc gode Politij i hans Lande. Det hans Historie nocksom met føre. Huor flitig hand vaar i de bestillinge om Arcken oc Templens bygning!

1. Paral:[1]) 14.

Thi hand sagde: Lader oss hente vor Guds Arck igen til oss, Thi wi skøtte inted om hende i Sauls tid. Oc huor strengelig hand befalde sin kierlige Søn, Raadet oc alle hans Vndersotte i sin yderste, at de skulde bygge Templen! Det samme giør K. Salomon, som

[1]) ɔ: Paralipomena, Krønikernes Bøger.

maa besynderlig kallis Herrens Bygmester. Ia saa meget mere, som hand haffde bode bedre tid, støre Vijsdom, mere effne oc mact end hans Herre Fader. Thi Gud gaff hannem større gaffuer for de konstlige bygning skyld. Oc effterdi hand skulde settis øffuerste blant alle Iordzens Konger i Maiestat, Vijsdom, Forstand i alle Konster, Rigdom oc saadane herlighed, at huercken Croesi rigdom eller de Græckers vijsdom eller nogen Nation kunde lignis ved hannem, Haffuer Gud giffuet saadan gaffue, at alle maa forundre sig derpaa, huor høyt Gud kand opsette it armt Iordklempe. Neffnis i denne Herris bygning Guds Tempel, Kongelige Huss, befestning, Korne Huss Oc mange saadane nyttige bygninger for Guds dyrekelsse oc verslige Regement. K. Salomon Bygmester.

A. N. H. oc Konning. Der oc fremsettis i store 3.
mectige Potentaters Liff oc Leffnit paa den ene side dyd, ære oc berømelsse, paa den anden last oc wdyd, at mange høye Personer aff Høyheden falder i affgrunden. Det findis i lige maade hoss disse tuenne Herrer. Oc om naagen Hiedning ville omdrage met store Hanser, skiule lasten oc hyckle for dem eller offuer feyrit met det beste, finder wi her Guds Aands skarphed oc sandruhed. Thi Kong Dauids hord oc mord Saa oc K. Salomons forseelsse dølies icke. At alle Menniske maa see sig i speyl, huad it Adams Barn kand formaa, naar Gud tager haanden bort. Icke dette allene, som beskriffuer Synd oc Last, men oc en retskaffen Poenitentz oc omuendelsse til Gud, det hiedningen vide inted aff.

Her effter følger syndsens mangfoldige straff, tri- 4.

bulatz, fare, forfølging, vnderlige befrielsse, ved huilcke mectige Personer enten neer leggis eller opreyses. Det er det gemeinste i alle Historier. Setter wi derfor Kong Dauid for oss paa platzen oc ligner hannem met andre mectige, Nepelig finder wi nogen, saa meget ont, saa lenge oc aff saa mange haffuer optagen som hand, i vngdom, midalder oc paa Graffsens bredde: Løwe, Biørn, Goliath; Hiemstød, howforfølging, Sauls tij aars iact; Krig, Fluct, Nød, Hunger, Pestelentz etc.; Aff alle slags fiender, egen oc fremmede.

5. Taler verslige Historier der om, at Børnen staar effter Faderens død, er det høit opskreffuit, huor Tyrcken Machomet myrde sine egen tuenne Sønner for Regiment skyld, Oc huor slect oc Venner, Brødre, tienere, Øffuerster etc. Lader Forræderen sticke sig oc holder ingen farffue, synderlig naar mand staar effter store befalninger. Seer wi, A. N. H., at dette oc tildrager sig i disse tuenne Kongers Rige. Absolon oc Adonia vaar jo Kong Dauids Sønner, de dog vilde skiude deris Herre Fader fra Riget. Ioab oc Amasa vor jo K. Dauids Søster Sønner, den ene aff Abigail, den anden aff Zeruia. De torde dog falde fra deris Herre oc K., Ioab i Adoniæ oprør, Amasa i Absolons Krig. Achitophel sad offuer Kongens Bord, hand lod dog forræderen Raade. Abiathar, Herrens Prest, endog K. Dauid haffde skiult hannem mange aar oc opdragit hannem, Hand falt alligeuel fra sin Herre oc K. Den ene Øffuerste, Ioab, felder met sin blodige Tezack to andre Øffuerster, Abner oc Amasam, af idel æregerighed oc affuind.

6. Ia, det allerbeste, mand søger effter i Historier,

A. N. H., er den deylige trøst oc Hussualelsse, huilcke wi finde, naar wi læser, huor veldelige Herren kand hielpe oc befri sine vdualde, huor hand i rette tide kommer, huor krafftelig hand affstøder Tyranner oc Blodhunde; Huor vislige hand Møder de treyrske paa halff veyen, som gaa vnder Iorden met hans Børn, huor smuct hand størter Skalcke oc Forrædere i deris egen Graff, oc huilcken skammelig ende det tager met dem, som oplegger raad mod Herrens wdualde; Oc huilcken stor ære hand vender sine til mod de wgudelig deris spaat. Dette viser oss herlig de tuenne K. Historier. Saul, den døde Hundslar oc Loppeiager, døer i sit Ansictis beskemelsse, men K. Dauid æris; Alle hans Garn oc Snare vaar hannem wnyttige. Achitophel henger met skam, Absolon lige saa. Dauid sider end nu en Herre oc Konge. Ioab faar en blodige affgang, Adonia i lige maade. Abiathar met spot oc skam foruises aff sit hellige Embede. Alt nyder K. Salomon sin ære oc Herlighed. Thi ingen mact, ingen raad, ingen opleg, ingen vnderfundighed duer mod Herren. Oc sandelige, der som dette kunde hielpe, Adonia, K. Dauids wliudig Søn, haffde vel da beholt Israels Konge Rige. Thi al den konst, Forrædere pleyer at bruge, det forsøgte hand: Falskhellighed, Behendighed, Forspryng oc Herremact. Hans wgudelig anslag er at støde sin Herre Broder, Salomon, fra Rigens Kaar mod Guds klare vilie oc hans Herre Faders forset. Guds dyrckelsse oc Offer maa alt tiene hannem vdi dette onde. Hand drager aff byen, dog icke longt bort, paa det hand diss bedre kand sette sin sag til rette. Drauantere oc Tienere, Vogen oc

Reysetyg er i bestilling. Hand haffuer to stercke stude bag i Plouuen: Ioab, Øffuersten offuer alle Krigs Folck, oc Abiathar, Herrens ypperste Prest, saa oc flere aff Rigens Raad; hand drager sine mange Brødre met sig i forbund. Det synis for alle en Gudelig oc hellig Werck. Abiathar Offrer, der bliffuer anlob paa alle sider, giøris en sterck forbund, Adonia vdraabis for en Herre oc Konge i Riget, der anrettis stor Pancket, de ere alle trygge, glade oc lystige som de, der haffuer wundet spil. Kong Dauid er inden døren, megit suag oc vdleffuit, ved inted her aff. Nathan Prophete faar kundskaff der om, giffuer D. Bersabeæ det strax til kende, vnderuiser Hende, huor hun skal tale Kongen til. Hun giør effter Prophetens befalning oc vnderuisning, søger Kongen paa haand, oc hand strax skicker sit Raad Benaiam, Zadock Prest, Nathan Prophete met Kemperne ner til Gihon Beck i byen inden Muren, at Salomon der skal hyldes, huilcket oc skede met saadane fart oc lycke, at de andre vden for byen ved intet her aff, førend Ionathan varer dem at, oc de da hensticker sig, huer i sin vraa. Oc Kong Salomon bliffuer sidende paa Rigens Throne i ære oc Maiestat, oc alle hans Wuenner beskemmis. Thi Adoniæ hylding kunde icke haffue bedre fremgang, Fordi det vaar imod Gud, saa oc fordi her skeer ingen forbøn til Gud, vden alene en falsk Offer, icke heller bruges Herrens Olie oc de andre Coeremonier, icke heller ere Herrens Propheter til stede, Men i fuldskaff oc Galskaff skeer det, Der for tager det lige saadan ende. Men K. Salomonis hylding tuert i mod er lofflig oc lycksalig.

Allernaadigste Herre oc Konge. Der ieg paa den ene side offuerueyet denne herlige Historie, huor fructbare den er, oc befandt, at den bød sig selff til en Comoedie dict met sine behøringe, Oc paa den anden side hørde de glædelige tidende om Eders Kongelig Mayestadt Høyborne kierlige Søns Hertug Christian den Fierdis Hylding her i Wiborg først at skulle begyndes, Tog ieg mig faar, aff min arme ringe formoffue samme K. Salomons Hylding i Comoedie vijss at samle, ther met at forære hans N. oc forlyste i denne hellige bestilling. Oc saa der effter antuoret den hen i Skolen effter min gode Mecænatis, Herre Cantzelers, Erlige oc Velbyrdige Niels Kaasis Raad oc min gode Superinten[den]tis, Høylærde Mands, M. Peder Tøgersens befalning, at vor Skolemester, Høylerde Mand, M. Peder Høg den agere skulde. Oc endog den icke haffde sin Zirat, som sig burde, haffuer E. K. M. saa oc E. N. Høyborne Førstinde oc kierlige Børn ladet sine N. N. det vel befalde. Huilcket der ieg fattige Mand Forfoer aff Velbyrdige Herre Cantzeler saa oc aff Erlige oc Velbyrdige Niels Skram, vor kære Lensmand, oc andre aff Adelen, mine Venner, Fordristet ieg mig til, denne ringe Comoedie at lade komme ved Tryck E. K. M. til Hende, endog den aldelis er wuerdig, Forhaabendis oc met Hiertens ydmyghed begerendis, E. K. M. ville verdis til den at Anamme oc lade vel befalde. Dauids Gud oc hans Søn Iesus Christus beuare E. K. M. saa oc E. N. Høyborne Førstinde D. Sophiam, begge E. N. Høyborne oc kierlige Børn oc gantske Kongelige Hoff i languarende fred oc lycksalighed. Aff Wiborg den 12. Aprilis, Anno 1585.

Paa huilcken Dag vor vnge Herre, E. K. M. Høyborne kierlige Søn Hertug Christian den Fierde er fød paa Frederichs Borg, Anno 1577. Den Almectige Gud, som hylder sine Saluede met den Hellig Aand, giff H. N. Lycksalige vext och fremgang, saa at Effter følge K. Salomons dyder, At H. N. kand Forfremmis i naade oc yndeste baade hoss Gud oc Mennisken.

E. K. M.

Arme oc ringe Vnderdan

Hieronymus

Iustus.

Efter Forfatterens Fortale følger (Bl. C c verso — D d ij verso) 3 Æredigte til ham, underskrevne 1) „Rembolt Pederssen, Canick oc sogne Prest i Wiborg“; 2) „Petrus Olai, Pastor Gunderopensis“; 3) „Andreas Olai, Pastor Wiburg:“. Af Rembolt Pedersens Digt gjengives her kun Slutningen:

— — — — — — — — — —

Den vnge Herre oc Kongelig Søn,
Høyborne Første aff Kongelig kiøn,
H. Christian nu Hyllet ere,
Danmarckis Konge at skulle være.
Thi glæder sig bode Quind oc Mand,
Sig fryder der ved al Danmarckis Land.
Den Hylding begyntis oc endtis met glæde,
Gud giff frembeder til lycke oc frede.
Vor klerck' oc Schol' i Viborg bye
Haffde da opret deris spil paa nye,
Den Kongelige Hylding at forære,
Kortuil at bruge oc lade agere.

Hieronyme, i hulp' oc meget her til,
I det i dictet oss dette spill
Om Kong Salomons Hylding met ære,
Som denn' vng Herris ick' wlig mon være;
Met lystige Rim, met skempt oc aluaar,
Thi lærdom oc lyst til sammen vel staar;
Met smucke sæder oc Høffske tuct,
Ieg haabis, det bliffuer icke wden fruct.
Eders god' arbed oc stor' wmag
Ieg haabis skal vare i mangen dag.

Hr. Peder Olsen's og Hr. Anders Olsen's Digte ere begge interessante Vidnesbyrd om Datidens Betragtning baade af Skolekomedierne i Almindelighed og af det foreliggende Stykke i Særdeleshed og gjengives derfor fuldstændigt. Det første — som i det hele er ganske fornøjeligt at læse — lyder saaledes:

Nogen Rim at skriffue er ingen konst,
Oc mangens arbeid er omsonst,
Det er offte skade, at mand skal spilde
Hin rene Papyr saa megit ilde,
Thi bør saadanne en ringe tack
For deris løse dict oc snack;
Men vel at skriffu' oc artlig at dicte
Oc effter konsten met Pennen ficte
Det bør sin loff, sin roess oc ære,
Endog mand icke det begære.
Plautus, den vijss' oc lystig Poet,
For mange aar det sagde ret:
„ De nye Comoedi, som nu opkomme,
„ Forskaffer lidet nytt' oc fromme,
„ De er som gaml' oc wgengs penge,
„ Til huilcke ingen acter at trenge.

Det skriffuer hand i mieninge saa,
  Om mand hans ord vil ret forstaa:
Der skriffues megit oc gaar paa prent,
  Endog det er gantske inthed beuent,
Men det, der nyttigt oc gaffnligt ere,
  Det kunde wi ey vel ombære.
Saa haffuer nu denne Dannemand
  En nye Comoedi giffuet aff haand
Oc tencte icke der oppaa,
  At den i Trycken wd skulde gaa,
Men skreff det i den meninge god,
  At den i Hyldingen skuld komme paa fod,
Vor vnge Herris Hylding til Ross,
  Oc mient', at det skulde bliffue der hoss.
Men der Mand saae dette Spil hindes art,
  At den vaar tecklig oc haffde fart,
Oc mange begieret den vd at skriffue,
  En huer vilde Bogen slide oc riffue,
Til nødis hand at giffue den hen
  Vnder aaben Tryck oc gemene pen.
Endog det bliffuer icke huer til maade,
  Dog vild' hand lade sine Venner raade.
Hand acter ringe den Spotmules Tunge,
  Hans falske Hiert' oc Spotsiuge Lunge:
See, det er langt! See, det er kort!
  Det vaarer forlenge! Det slipper bort!
Det smager formegit aff ram Iydske moel!
  Pthui, dette smager som sure Koel!
Hand bad mig suare saa der til,
  Om du hans dict saa klaffe vil:
Huad dig behager, tag der oppaa,

Huad dig ey smager, lad det eckon staa.
Hand kend' aldrig saa god en kock,
Som teckedis all' oc alle gaff nock.
Er det for langt, saa skær der fraa,
Er det for kort, leg Mier' oppaa.
Er det for groffue, saa heffuel det slet,
Tal orden sielff, saa er det ret.
Kast Bogen hen, tag selff din pen
Oc skriff dig selff dette spil igen
Aff runden rod, aff bare bund,
Det smager da bedr' vdi din Mund.
Det vil ieg sige paa denne tid:
Denne Mand haffuer giort sit yderste flid;
Historien følger hand som en snor,
Her er Poeters blomster oc flor,
Met huilcke Comoedien er opfylt,
Det vil hand icke heller haffue dylt,
Men setter det hoss i Bredd' oc side,
Paa det en huer ret grund kand vide.
Det, wdaff skrifften tagen er,
Det føyes oc i Bredden ner.
Kong Dauid oc Salomon hand saa bemale,
At de her taler deris egen tale,
Som Dauids Psalmer oc Salomons Sprock
Oc andre skriffter vduiser nock.
Huem kende vil en gammel Forræder,
Her findes hand i Ioabs Klæder;
Huem kende vil den Oprørske Paffue,
Her staar hans gammel kunst i laffue.
De Rim de ere oc skicket saa,
Som Menniskens sind sig foruandle maa,

Nu lange, nu korte, nu hæle, nu hal,
  Langferdig', hastig, som spilles skal.
Summarien settis smuct her faar,
  At mand kand vide, huad effter staar.
Lerdom oc Lyst vel føyes til samen,
  Aluarlige tuct oc lystige gamen;
Mand skal ick' altid være bøess,
  Men vndertiden sla Gecken løess.
Det er it gammel lofflig stycke
  Lerdom met lyst at kunde besmycke,
Det elskis mest, det giemmis best,
  Der findes oc tilhører flest.
Dog om Mand rammer ret til maade,
  At Gecken ey formegit maa raade;
Thi alting elsker sin Tid oc Id,
  Oc Saadan Spil vil dictes met flid.
Therfor, du læser, godhierted oc from,
  Giff denne Comoedi sin ær' oc rom;
Betenck den Hellige Dag oc Sted
  Oc all' anliggende leilighed,
Der dette Spil kom først her faar,
  Lig som det skæd' i dag eller gaar,
Huor mild vor Landfader kom her fram
  Met Kongelige pral, Zyrat oc bram,
Kong Frederich; Hans N. Gemal,
  Droning Sophia, met lige pral;
Vor vnge Printz, Hertug Christian,
  De deylige Frøyken paa samme plan,
Oc Rigens Raad oc Yppere Mend,
  Nøriutlands Geystlig' oc Verslige stend,
Landsdomere, Lensmend oc Adelens flor,

Bisper, Prelater oc Domherrers Chor,
Oc all' wdkoren aff dette Land
Stod her i kreitzen Mand hoss Mand,
Begærit alle met lyst oc glæde
At skue Kong Salomons gebær oc tiæde,
Huor hans Herre Fader aff Thronen trad
Oc sat sin Søn i sin egen stad,
Huor Dauid fuldes til dødsens leie,
Den vnge Herre fick Riget at eye.
Endog det vaar eckon Spil oc Læg,
Det giorde dog mangen Kinde blæg,
De der betencte al Verdens alder,
Huor snart en mectige Herre henfalder.
Mand trøstet sig dog meget der ved,
At Sønen kom i sin Herre Faders sted.
Oc Dauids hierte vaar fuld aff glæde,
Der hand sin Søn saae i sin sæde,
Fortrød det icke, men glæddis der ved,
Endog verden haffuer andre seed.
Oc der Israel ynsked: til lycke,
Hosianna, Dauids Søn, til lycke!
Det samme sagd' oc menige Mand:
Til lyck', H. Christian, paa stand!
Hans indgang oc wdgang Gud hantheffue,
Gud vnde hannem vel oc leng' at leffue!
Saa efterdi denn' Hyldings spill
Hør disse tuenne Herrer til,
H. Salomon oc H. Christian,
Forsmaa den icke, men tag den an.

Hr. Anders Olsens Æredigt lyder saaledes:

De deyligste Spil, mand kand agere
  Blant dem, wi Christen kallde,
Som mest forskaffer fruct oc ære,
  De Fromm' oc best befalde,
Er de, wi i den Hellige Skrifft
  I skøne Hystorier finde,
Thi de ere Herrens Aands bedrifft,
  Aff Liffsens kilde de rinde.
Endog Hedninger spillet vel
  Om Seder i nogen maade,
Huor mand i Verden skulle leffue met skel,
  Huad mand skulle giøre oc lade,
Dyd oc wdyd oc alskens feil,
  Nu sorg, Nu lyst oc glæde,
Den gantske Verdens lycke speil
  Lod de vid spil beræde;
De Græker oc Romer vaaget her paa
  Til bygning oc andre smycke
En stor sum Pending, huad det skulle staa,
  En huer lige effter sin tycke;
Huad vaar det andet en Øgen lyst,
  En verdsens forgengelig glæde?
Huad trøst gaff det i hiert' oc bryst
  Mod synden oc Guds vræde?
Gud haffde der aff slet ingen ære,
  Men støre spot oc skamme,
Ehuor herligt det motte være,
  Huor stor deris pral oc bramme.
Mand saa der stor Omfletighed,
  Forargelsse oc løse seeder,
Wtuct oc Bolery den leed,
  Dog holt de det i hæder.

Gud lod beuise, hand kund' icke see
De Hedniske Spil saa slemme,
Sin vræd' en gang lod hart betee,
At ingen skulle det forglemme:
Hand lod omstørte et Spille Huss,
Som Almoen stod i klynge,
Der qualdis firetiffue tusen barduss
Vnder Muren oc bygnings tynge.
De slemme Dieffle gleddis der ved,
Naar mand saa Gud foracte,
At de wlycke kand komme aff sted,
Ther effter de stetze tracte.
Thi bør wi mest at elske de spil,
Som Gud behagelige ere,
Oc Skrifftens Histori høre nøye til,
Naar mand ville dem agere:
Susanna, Iudit oc Goliath,
Iephte oc mange flere,
Och elske dem som dyrbare skat,
Dem hold' i synderlige ære.
Thi der er sandhed, lyst oc fryd,
Trøst oc lærdom tilsammen,
Der skues dyd saa oc wdyd,
Bode sorrig oc glæde oc gammen.
Set nu Kong Salomon der hoss,
Som nu her fram mon komme,
Thi dette Spil bør ære oc roess,
Det bliffuer oc dig til fromme.

Efter Æredigtene følger saa Fortegnelsen over de i Stykket optrædende Personer (Bl. D d iij — D d 4), et Træsnit, forestillende en kongelig Herold, med Overskrift, (D d 4 verso), Prologen (E e — E e 4), et Træsnit, forestillende David i Bøn (E e 4 verso), og endelig selve Stykkets Text (A—O $_{8}$, ogsaa folieret 1-55).

Personer i denne Comoedi ere i Fire Haab.

DEN*) FØRSTE HAAB,

Indholder det Kongelig Hoff.

Prologus sceptriger.

Dauid. Wdleffuit Konge, met Krune, Spir oc Harpe.

Adonia. Kongens Søn, Forræder.
Sobab.
Nathan.
Salomon. Den vnge Herre, smuct stafferit.
Iebehar.
Elisua.
} Kong Dauids Sønner, paa vext effter hin anden.

Ioab. Øffuerste, met Guld Kæder oc Tezack.

Benaia. Kongens tro Raad, stafferit.

Elihu.
Esri.
} Høffuitzmend, aff Iuda.

Kemper. 12. {

Samma.	Slagsuerd.	
Iesabeam.	Basan.	
Abisai.	B:	
Eleasar.	Spiud.	
Elika.	Slag:	
Elhauan.	Sp:	Met smucke røstning alle wdstafferit.
Abialbon.	B:	
Ahiam.	Sl:	
Eliphelet.	B:	
Iegeal.	Sp:	
Hesrai.	Sp:	
Bani.	Sp:	

*) En liggende Krølle over n'et i dette Ord (og paa lignende Maade i de tre følgende Overskrifter af samme Art) er aabenbart ikke at opfatte som et Forkortningstegn, men kun som en typografisk Prydelse.

Kammeriuncker.	1.
Adoniæ Drabanter.	6.
Smaa Drenge.	6.
Krage.	Aulicus morio.

DEN ANDEN HAAB,

Indholder Frwezimmer.

Bersabea.	Drodning. K. Salomons Frwmoder.
Abisag.	Kong Dauids Senge Iomfru.
Iomfruer.	4.
Piger.	4.

DEN TREDIE HAAB,

Indholder Geystlige Personer.

Abiathar.	Ypperste Prest. Ornatus iuxta picturam mosaicam.
Nathan.	Prophete. K. Salomons Tuctmester.
Zadock.	Prest i Kongens Gaard.
Iehiel.	Kongens Børns Tuctmester.
Leuiter.	2; in albis.
Achimaas.	Bebudere.
Ionathan.	Bebudere.
Epilogus.	Bebudere.

DEN FIERDE HAAB,

indholder

Engle.	12.
Diefle.	1.

Herold.

(Træsnit, forestillende en kongelig Herold med Kaarde og „Spir". Foran paa Vaabenkjolen et sammenslynget FS med Krone over, derunder de danske Løver og Hjerter. — Dette Træsnit er tidligere benyttet i Hegelund's Susanna, hvor det ligeledes staar mellem Personlisten og Prologen.)

PROLOGVS..

STormectig Konning,
K. Frederig;
Høyborne Drodning,
D. Sophi', hans lig;
H. Christian Høyborne,
Vor Printz wdkorne;
Høyborne Frøykene,
Deylig' oc Wenne;
Vort Rigis Raad
Met yppere daad;
I Herrer mectige
Oc Adel prectige;
I Dydelig Frwer
Oc prydelig Iomfrwer;
Bisper, Prælater,
I alle Stater;
Domherrer, Høylerde,
I Ypper Verde;
Proester, Præster,
Borger, Borgemester
Oc Menige Mand
Offuer nøre Iutland:
Ver' i Guds fred,
Huer i sin sted!

Wi Danske Mend met rette maa sige
Om dette vor Federne Land oc Rige
Deut: 4. Det, Herren lod skriffu' om Abraham
Hans affkoms ære, glæd' oc stam:
„ Saa giør Gud mod den Danske Thron,
„ Hand giør icke bedre mod nogen Nation.

Thi huor er saadant it herligt Folck, som Guderne holde dem saa nær til, som Herren vor Gud, saa tit som wi kalde paa hannem? Oc huor er saadant it herligt Folck, som haffuer saa retferdige skick oc bud, som al denne low?

1. Guds Dyrckelsse reen
Er smuct paa been,
Israels Springe kelde
Offuer skow' oc marck
I al Danmarck
Saa deylige flyd' oc velde.
2. God Politij
Blant Staterne frij
Gaar i sin suang oc genge.
3. En Blomstrinde Fred,
4. Gode Øffuerighed
Saa smuct sig her framtrenge.
5. God Fød' oc Spise,
6. Sundhed oc lise,
Huad skal ieg mer' opneffne?
Alt, huad wi begære
Til nytt' oc ære,
Der aff haffuer wi god effne.
Knæfald. Diss skee Gud ære,
Vor Fader kære,
Som oss regere;
Tillige,
At siugdoms plage
I korte dage,

Met ring' vmage,
Maat vige.
Vor Fader mild
Den grusom Ild
Oc Folcke spild
Met lempe,
Her vaar optend
I alle Landz end
Blant Quinder oc Mend,
Vilde dempe.
See, Herre, din naffn
Vide gaar aff saffn,
Oss alle til gaffn
Bør ære.
Ps: 90. Glæd oss igen
Effter drøffuelsen,
Wi aff hiertet ren
Begære.
I denn' almindelig fryd oc lyst
Huem kand nu sorge oc være tyst?
I denne store Lande glæde
Saa meget got Gud oss beræde,
Der hand nu Hylder fler' Øffuerighed
Aff sin Forraad oc store Godhed,
En Christen Første, it Kongelig Blod,
Vor indfød Herre, aff Kongelig rod.
Paa det wi oc den glæde kunde styrcke
Aff vor formoffu' oc ringest' yrcke,
Træder wi her fram met vor Haanduercke
Aff vor Skol' Hytter, wi arme klercke,
Comoedi spil at præsentere,

K. Salomons Hylding at exhibere;
Endog det synis geckeligt,
At Skole Personer ville bruge sligt,
Kaste Bogen hen, tage Vaaben i Hende,
Lige som mand icke kund' Aben kende,
Naar hun sig før' i Aarons Klæder
Eller slar om Halsen Gyldene Kæder
Oc henger paa side Ioabs Tezacke:
Det veed' en Tylper igen at macke,
It drog kand saadant spott' oc belacke.
Dog skattis det for it Fructbare stycke
Lærdom met lyst at kunde besmycke
Aff dem, som Bogen Elsk' oc lære,
De vide at holde Comoedi i ære,
Lige som mand saa Liffactige speyl,
Huor i wduises dyd oc feyl,
Huor i de stumme taler smuct
Oc lader see atskillige tuct,
De døde leffuer oc gaar igen,
Lige som de vaare huer paa sin Ben,
Det, som er skeed for mange aar,
Synlig det oc for Øyen staar,
Ia det, med tiden kand skee oc Hende,
I saadane spil vil lade sig kende,
Saa oc al Verdens skick' oc Vandel
Betegner denne forblummit Handel.
De Vijse Hedning oc dreblige Mend
Deris Konst oc Vijsdom haffuer paa vend
Ved Spil oc Læg at straffe oc lære,
Det ond' at klaffe, det gode at ære,
Framfarne Verck, Mandom oc Daade,

Nu dyd, nu last i alle maade;
Thi dett' antagis oc elskis mest
Oc leggis til giemm' hoss hiertet nest,
Naar mand i skempt kand aluar see,
Oc om mand der at ladder lee.
Det haffuer oc verit Propheters vijss,
Guds ord at driffue ved saadane prijss,
Ved long' omslag oc skøne Parabel,
Betacte sprock oc selsyne Fabel.
Saa vil Esaias nøgen gaa,
Oc Ieremias i lencke staa, Iere: 18.
At Iøderne skulde betencke sig snart,
Thi dett' wduiste Tragoedi' art.
See, saadant er i den hellige Skrifft
Grundfest oc er Guds Aands bedrifft.
Thi ville wi oss dertil formode,
I holder oss denne Comoedi til gode,
I spotter oss icke, wi ringe klercke,
Men acter, huad wi forgiffue oc mercke:
Det Bygning kallis Hierusalem,
Her holder Kong Dauid nu Huss oc Hiem;
See der hin skøn oc deylig Zion,
Her staar oc Israels Kongelig Thron.
Vaag op, K. Dauids Psalter oc Harpe,
Met lifflig røst oc strenge skarpe!
Vaag op, du Himmelske Herre skare,
Tag nu Salomonis Hylding vare!
Vaag op, du gantske Hierusalem!
Du hellige Stad, giff dette i giem:
Din Fredrige Herre, Kong Salomon,
Met Fryd oc glæde før i Zion.

Det er min Herre, Kong Dauids, Bøn,
  I ville forære hans kierlige Søn,
Den vijse Herre Salomon, til Kong at Hylde;
  Hans Maiestet vil det for skylde.
      Ach lystige spil,
      Huem acte vil
      Oc høre vel til.

ARGVMENTVM.

At pulcrum est sceptro monstrari ac dicier: hic est.

Her staar K. Dauid, en wdleffuit Første,
  Adonia, hans Søn, effter Riget mon tørste.
Den ypperste Prest, Abiathar,
  Oc øffuersten Ioab reyste den blar;
De actet at hielp' Adoniam fram
  Til Riget, maat dog affuige met skam.
Adonia lod bode stæge oc siude
  Hoss Rogels kilde, lod gesterne biude,
Sin fire Herre Brødre, dog vnder det skin,
  Der at forraade Herre Fader sin.
Iehiel, de vnge Herrers Præceptor,
  Vaar da bested i angst oc far.
Men Gud ved Nathan lod det foruende:
  Hand gaff Drodning Bersabee til kende
Det, Achimaas lod hannem forstaa,
  Huor det i Rogel mon til gaa.
Hun søgte hendes gammel Herre paa haande
  Oc klagit hart sin nød oc vaande,
Huor hendis Søn, Herre Salomon,
  Maatte lie saadane spot oc hon.
Abisag, Dauids Methustrou kære,
  Vilde gerne forsuare Adoniam met ære.

Kong Dauid lod strax Benaiam kalde,
Nathan oc Zadock oc saa befalde,
At de met Kemperne hen til Gihon
Skuld drage, der salue Salomon.
Adonia tenckt' her minst oppaa,
Førind Ionathan bebudede saa,
Huer stack sig hen i vinckel oc wraa,
Adonia lod til Alteret staa.
Kong Salomon gaff hannem naade igen,
Da staar Kong Dauid paa sine Ben
Oc tacker aff met lyst oc glæde,
Hans Kongelig Seng er hannem til ræde.

ACTVS I.

SCENA I.

(Træsnit, som forestiller David knælende i Bøn til Jehovah, der sees i Skyerne. Paa Jorden ved Siden af David ligger hans Scepter og Harpe. Bagved ham sees Kongeborgen. — Dette Træsnit er tidligere benyttet i P. Tidemand's En deylig Bøne Bog. (Lybeck. 1568.) Bl. 161 v.)

ACTVS I. SCENA I.

Dauid. Benaia, Kongens hemmelig Raad.

Dauid, en wdleffuet Herre, i sin Halfierdsinds tiffuende aar, meget skrøbelig, gaar her fram och taler met sit hemmelig Raad Benaia om det meget onde, hand haffuer vdstaaet, før och siden hand er kommen til Regement.

DA: En synder slaes met mange plage,
Psal: 32. Maa wi vel sige alle vore dage,
Mest nu, siden wi giøris gammel oc suag
Oc samler saa mange aar paa bag.
Wi bær dog gierne Herrens rijss,
Thi wi syndet som den wuijss,
Wi troer oc fast, at Herrens naade
Skal oss ey feyle i nogen maade.

Ausonius: Aspice & ad poenas & crimina regum.

BEN: Naadigste Herre, det er stor glæde
I sorrig at haffue sin trøst til ræde.

Trøst i bedrøffuelse.

DA: Du siger alt ret, det giør Guds Aand,
Hand skicker oss wor trøst til haand,
Hand giffuer god raad, trofast lægdom
For alle plager, i hueden det kom.
Psal: 94. Hur kund ieg ellers haff holt det vd,
Om mig ey hiulp' Herren min Gud
Fra wor Barndoms yderste tid,
Saa meget ont som wi haffuer lid
I denne verdens wstadige jd?
Dig Betlehem,
Wort egen hiemme,
Kunde wi ey glemme.
1. Sam: 17. Den Biørn oc løue,
Vore faar taarde røue,
Taarde wi vel prøffue.
Saa Goliath,
Den onde Watt,
Greb wi oc fat.
1. Sam: 26. Saul, din jact
Oc listige pract
Haffd' ingen mact.

Hand omgicks met løwer, lige som hand haffde legt met bucke kid. Syr: 47.

Seneca: Finis alterius mali gradus est futuri.

Al din anhenge
I bræd' oc lenge
Haffd' ingen genge.
2. Sam: 18. Ach, Absalon,
Vor hiertis Kron,
Fick oc sin Baan.
2. Sam: 17. Achitophel
Fick oc sin deel
Met ret oc skel.
Psal: 42. Huad skal wi nu mere sige der fraa?
Som Bølger hin anden offuerslaa,
Saa er vor tid met stor wro,
I meden wi paa iorden bo.
BEN: It spegel for all' er E. N.,
I glæde oc lyst, i sorg oc waade,
I fred oc ro, i dage oc leyde,
I fluct, i dræbning oc aaben feyde,
Huad verden giffuer, huad verden tager,
Huor Gud sin egen tienere plager.
DA: Ia, Ia, Benaia, wi siger icke ney,
Alt haffuer wi vanckit en vildsom vey,
Her maa vel trettis Krop oc Been,
Halfierdsindstiffue aar ere alt hen. Omne ævum curæ, cunctis sua displicet ætas. Auso:
ὡς ἔγγιστα Wi vaar hen ved vor tyffuende aar,
Der wi aff Samuel hyllet vaar;
Der trediue Vintre vaar forbi,
Det Kongelig kald kom wi vdi;
I fyretiffue aar haffuer wi værit Konge,
Gud veed, de vaar oss long' oc tonge. Prop:
Wi maa vel nu henge Skiold paa Veg Miles depositis annosus secubat armis.
Citharam monstrat. Och slaa i sønder vor harpe leg.

Ach, Herre, lad mig snart fare i fred,
  Din trette tiener giff sin besked!
BEN: Ach, naadigste Herre, saa ingenlund!
  Gud spar' E. N. karsk oc sund!
Her staar endnu mangen aar i fad,
  Gud giffuet, de bliffuer E. N. glad.
DA: For alder skyld kunde wi end leffue,
  Wi taarde end oc vel megit prøffue.
Huad, skal den være en[1]) vdleffuit mand,
  Halfierde sindtiffu' aar regne kand?
BEN: E. N. taler som en Herre.
  Gud styrk' E. N. io mer' oc mere,
Til sin naffns ære, oc menige mand
  Til trøst oc glæde i dette Land.
DA: Benaia, det haffuer nu sin besked,
  Wi veed selff Best den leilighed,
Wi føle det selff i mange maade,
  At døden vil oss snart forraade.

Teren: Tu si hic sis, aliter sentias.

„ O, verden, verden, du falske tid,
„   Ach, ingen slaa til dig sin lid!
„ Saa mangen Herre haffuer du beskuffit,
„   Saa mangen Helt haffuer du forbuffit.
„ See, Iordens Konger er idel stoff,
„   Lige som it Menniske drømpt' eller soff,
„ En skygge, røg, it armpt aske,
„   Saa, Saa er al vor Bram oc braske.

Stat: Fælix o, si longa dies, si cernere vultus natorum.

Dog vilde wi leffue saa langen tid,
  Om Lycken vild' opskinne saa blid,
Indtil wi gantske Canaans land

Homo sum, humani a me nihil 'alienum.

---

1) Orig. har: ey, hvad der uden Tvivl er en Trykfejl.

Kund tuing' vnder Israels haand
Oc mange flere Slott' oc Feste
Met stormer haand oc Kemper beste,
Vor Kongelige børn saa vel forsorge
Met Herredøm' oc Fasteborge.
Ach, See, See, See, huad siger wi nu?
Hur kom oss saadan tancke i hu?
Bort, hen! Ach ney, du Menniskis Barn,
Al saadan hob bliffuer idel skarn.
Psal: 16. Iehova er min Slot oc Feste,
Min arffuedel falder i det beste.
Om wi end lidet kunde bliffue i liffue,
Det saa wdrette, det saa bedriffue,
Wi skull' alligeuel her fraa
Oc lade al verden til bage staa.
Aldrig kunde wi bestille det alt,
Wi maa offuergiffue mere end halt.
Thi vil wi effther denne dag
Oss ey besuære, men fare i mag,
Esa: 38. Tilskicke vort huss oc ræde oss til
Paa dødens vey, naar Herren vil,
Oc lade vore Kongelige børn opdrage
Ved tuctige lære i disse dage,
Oc mest vor Kærlige Salomon,
Thi hand skal arffue Rigens thron.

ACTVS I. SCENA II.

Nathan Prophet. Zadoch Prest.

Nathan, den vnge Herre Salomons Tuctmester, oc Zadock, Kongens Prest, to gamle trofaste tienere, giffuer her deris troskaff oc retsindighed til kende, det en

huer er sin Federne Land, sin Herre oc Konge oc det gantske Kongelig Huss plictig met rette.

Paulus til de Colosser, 3.

☛ Alt det, som i tienere gøre, det
gører aff Hiertet som faar Herren oc icke
faar mennisken.

NA: Herre Salomon (min gode Zadock)
Haffuer stor gefal til dette sprock:
Eccles: 12. Alting er gantske forgengelig,
Alting er gantske forfengelig.
Hand siger ret, Thi offuer maaden
Seer, huort i vil: Siun gaar for saden.
Mest om i seer til menniskens liff,
Huor kønne mand er, huor ranck' oc styff: Sene: Qui sapiens bono confidit fragili?
Naar wi ere kommen til vor feyrste,
Førend wi aff veede, haffuer wi vor seyrste.
Her skaanis ingen, huerken Herre eller Suend,
Ey rig', ey arm' i dette elend.
ZA: Wi taar icke sla meget langt omkring, Boëth: Venit enim properata malis inopina senectus.
Kong Dauid er nu i samme ring,
Thi strax hans medalder gick oppaa,
Stor skrøbelighed mon hannem tilslaa,
Oc vden gammel mercke glipper,
Hand snart hen falder oc heden slipper.
NA: Ach, hielp da Gud, hur skal det da gaa?
Mon wi da freden nyde maa?
ZA: Ieg fryeter, at den styffu' Adonia
Skal sticke Salomon riget fraa,
Thi ieg haffuer fanget en hemmelig døn,
Ieg frycter, wi skulle nepp' aff røn.

Dog taar ieg inted sige for vist,
„ Thi verden er fuld aff snalder oc list.
NA: En fuel saa ieg litt slaa sine vinge,
Det neppist ieg oc kunde høre den synge:
„ Den Ioab oc Abiathar
„ De acter snart at gøre en Blarr. *
De Sticker nebbe oc hoffuit til haabe
Oc huiske oc tuske i vinckel oc kraabe,
Huad det bemercker, kand ieg vel tencke.
ZA: Ia wden al tuil en skalcke rencke.
Ieg haffuer til dem ret ond en grund,
Thi de ere skalcke i nederste Bund.
NA: Os ligger derfor paa stor mact
At giffuet igiem oc haffuet i act,
Thi Kongen gaar paa grauens brede,
Oc riget staar i vilde rede.
ZA: Men huad der om er, min gode Nathan,
Ven vden barckfald. Tager eder den sag saa hemmelig an,
Enten om Gud selff vil giffue thet ind,
Heller i Kunde det anderledis befind.
Til hoffue hør i tidende nock.
NA: Det wil ieg gøre, min gode Zadock,
I skull' oc lede, wdfritte oc spøre,
Om i kunde faa noget vist at høre.

* Plautus: Virtute ambire oportet, non fautoribus.

ACTVS I. SCENA III.

Dauid. Abisag, Kongens senge Iomfru.

Kongen bliffuer mere suag oc her opregner for sin Bisloperske, Iomfru Abisag, mange visse tegen til døden, oc hun som en deylige oc dydige quinde beuiser sig tienstactig oc ydmig for sin gammel Herre, holder

K. Dauid støer sig paa Harpen. hannem menniskelige trøst oc raad for, Men den vise Dauid slar det hen oc forlyster sig eniste wdi sin Gud. ❧ Vel den, som haffuer
Syr: 26. en dydelig quinde, Thi hand leffuer der aff end engong saa lenge.

DA: Abisag, du dydig oc deylig Pige,
  I Israel er icke din lige, 1. Reg: 1.
Iners senectus adiuuat baculo gradum. Sen: Her: F:[1] Abisag, allerhiertens kære,
  Du gør oss villige tienest' oc ære;
Wor staff wdi vor skrøbelighed,
  Bode nat oc dag est du til stede,
At lyffte oc lette, at verme oc føde,
  Ellers haffde wi verrit lang siden øde.
Wi kund' i mange maade kende,
  Wi faar vel snart der paa god ende.

ABI: A, Naadigste Herre, A, saadane tale
  Ligger mit vnge Hierte i duale.
Gud spar' eders N. end mangen dag!
  Den tienest, ieg giør, er ingen wmag:
Det er min største glæd' oc ære
  E. N. tienerinde at være.

DA: Huad, skulde det var' end mangen dag?
  Ney, sige icke saa, Hiert' Abisag!
Sistit gradum eamque intuetur. Det er paa tide at krybe i wraa,
  Du seer, wi kunde nep staggel gaa.
Du soffuer gerne vdi wor arme,
  At du vor bug oc been kand verme,
Mors sola fatetur, quantula sunt hominum corpuscula. Iuuen: Du føler vel selff om nætter tide,
  Huer nat du ligger hoss vor side,
  ☛ At wi ere kold som yss oc steen, Mart: Gaudia non

[1]) D. e. Hercules furens. Orig. har: Hor. F.

Hæ sunt primitiæ mortis, his partibus ætas defluit et pigris gressibus ima petit. Corn: Gal:

Vor arme mage, vor tørre been.
Al verdens fryd, al glæde, al rou
Er lang siden hen aff hierte oc hou.
Wi mercker det paa spise oc mad,
Vort hierte det er oc sielden glad,
Vor bryst er oss oc bleffuen trang,
Vor tid kand derfor icke bliffue lang.
„ See, See, jeg fryder mig vdi min Gud,
„ Forlyster mig ved Herrens bud.
ABI: E. N. Vil slet intet tære,
See der aff bliffuer det verr' oc verre,
I pleyr at vere en kempe saa sterck
Oc haffuer oc brugit mange hoffuerck.
Staar mandelige bi, bruger lægedom,
Offuer giffuer eder icke, men seer eder om:
R. emp. En god dricksalue, en god ølaast
Er bode lægdom oc ypper kaast.
DA: Abisag lille, du siger din tycke,
„ Men dødens siuge kand ingen besmycke,
„ Mod døden er al raad om sonst,
„ Al spise, al dranck, al lægekonst.
I. Om vrter gode
Kunde raad' oss bode
I dødens vaade,
Huad skulde oss da kunde feyle?
Strax vilde wi hen
Til Hiram, vor ven,
Ia til Ægipthen
Met mact bode rou oc seyle.
II. Maat det haffue genge,
At guld oc penge

remanent, sed fugitiua volant.

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas regumque turres. Horat:

Kunde døden trenge,
At hun skulde slet hen vige:
Den rige Arabia
For oss mon staa,
Did vilde wi gaa,
Och mest wi mectig' oc rige.
III. Om mact oc velde
Kunde døden felde,
Huad skal det gelde:
Ingen mectige Herre vilde bucke?
Forloren verck!
Huem er saa sterck
Blant læg eller klerck,
At døden hans øyen ey lucke?
See, See, Abisag, hierte lille,
Din gode raad kommer alt forsille.
Det vil wi suære met lige oc skel:
Dig skal affleggis gantske vel,
Naar vor søn lille, Salomon,
Er bleffuen sat paa rigens thron.

Claud: Omnia mors æquat.

ABI: Gud spare E. N. karsk oc sund!
Det tuiler ieg slet ingenlund.
See, Naadigste Herre, skal det saa vere,
Skal Salomon dette Land regere?
Wi tencte, at Hertug Adonia,
Den fine Herre, skulde riget faa.
Hand er en sterck, framuoxen Person,
Deyligste blant all' i ganske Zion.
DA: Det bør icke dig eller dine lige
At styre oc raade Lande oc rige.
Icke maa wi heller raade derfaar:

Ceu fæmina primum, cui tolerare

colo vitam &c. Virg: I Herrens haand det eniste staar,
Thi dette Rige er Herrens kaar. Deut: 17.

ACTVS I. SCENA IIII.

Nathan Prophet. Abiathar, den ypperste Prest.

Propheten forsøger den ypperste Prest Abiathar, huor hand er til sinds om Rigens elex effter Kongens affgang. Abiathar skiuler skalcken oc forræderen vnder sine hellige lange Presteklæder, lige som Faareklæder skiuler en glubende vlff. (Matth. 7.)

Prouerb: 25. Fienden bliffuer kent ved sin tale, alligeuel at hand er falsk i hiertet.

NA: Vor ypperste Prest, Abiathar,
Gud giffue eder mange gode aar!
ABIA: Nathan, ieg maa det ey forgette,
Det same at ynsk' Herrens Prophete.
Hui seer i dog saa sæmodig' vd?
Hui falder kød oc røncker hud?
Huad siger ieg nu? det maa i sige
Om mig oc alle vore lige:
* Vor haar oc skæg er huid som snæ,
„ Huad er vi andet en hallende træ?
NA: Ieg tencker ja, wi maa vel høffuis,
Saa tit oc offte wi dagelig prøffuis,
I tager eders strenge tieneste vare,
Ieg leffuer icke heller foruden fare:
Huem Kongelige børn skal tucte oc lære,
Stor omhou kand hand ey vnduære,
Stor fryct oc redzel nat oc dag,
Om hand sin sag skal komme i lag;

Seneca: Sic nostra longum forma percurrens iter deperdit aliquid semper & fulget minus.

* Deforme solis aspicis truncis nemus.

Fare i schole. Hand skal oc see sig fulduel faare,
  Om hand met gunst kand komme aff gaare.
See, saadant kand vel giøre mig graa
  Oc faa mig nock at tencke oppaa,
Thi Kongen lagde mig vedelag ved,
  En meget streng, ved haand oc æd.
Dog glædis ieg offuer alle maade,
  At Salomon vil lade sig raade,
Dyd i op tuctelsse. Hand er saa from, saa god oc dydig,
  Det Kongelig blod er mig saa lydig,
Hand setter sig smuct selff til rette,
  Ved blotte ord, foruden al trette.
At hand saa hurtig i bogen er
  Oc som en bij henger ved lær,
Det maa ieg hannem effter giffue,
„ Det krøger snart, god krog skal bliffue, Sen: Hipp: Redit ad auctores genus.
Ia, ieg vil siget foruden straff:
„ Hand teer det, hand er kommen aff.
Ieg pleyr oc hannem met lyst at kalle
Iedidia merckerHerrens elskelig. 2 Sam: 12. Offuer Kongens børn Iedidia for alle,
Som den, bode Gud oc mand maa lide,
  Oc Rigens Krune vist effter Bide.
ABIA: Nathan, ieg glæder mig storlig der ved,
Ve dem, som ville vere skiulte faar Herren, at skiule deris opsæt. Es: 29. At Salomon tager vel aff sted;
Dog hørde ieg sige, at Adonia
  Er skickeliger' en Iedidia,
Naar Dauid gaar aff verden hen,
  At hand da riget bekommer igen.
En lasen skalck. Endog det kommer mig lidet ved
  At vide Adoniæ leilighed.
Men skulle wi ieffne det om dette,

Plautus: Sat habet fautorum semper, qui recte facit.

Oc en huer maatte haffue frij ønsk oc gette,
Da sigis der, at Adonia
Bekommer flerst tilfald oc ja,
Thi hand er stor, den anden vng,
Oc dette rige er byre tung;
Den ene er sterck, den anden klenlig

1.Paralip: 30.

Oc voxer fram saa meget seenlig.
Mand siger: det er icke barne leg,
Her hør til visdom, styrck' oc skæg.

NA: See dette ey dyber ey drager end[1]),
At disputere er lidet beuend,
Huem Gud vil wndet, hand fanger den ære,
Thet kand oc intet menniske forkære.

ABIA: Ia, huem der tager til i tide,
Mand siger, hand faar det, den anden maa bide:

Vacker gaar for snille.

„ Naar tuenne hunde tager til ramss,
„ Vacker gaar fore, men snill løber gamss.
See, saadant høre ieg almoen gale,
Huad er det andet end gecke tale?

NA: Vi slaar saa heden i vær oc vind,

Ah, dictum sapienti sat est. Ter:

Den ene forstaarick den andens sind.
Det vil ieg sige oc det bestaa,
At naar Kong Dauid oss falder fraa,
Nep skulle vi fange hans bedre igen.

ABIA: Gud giffue oss lige saadane en!

ACTVS I. SCENA V.

Nathan. Zadock. Adonia, Kongens wlydig Søn.
Kongens tro venner, Propheten oc Hoffpredicant,

---

[1]) Der er uden Tvivl en Fejl i dette Vers, skjønt det ikke er let med Sikkerhed at sige, hvor den egentlig stikker. Jeg antager dog, at det ene „ey“ skal udelades.

forsøger her Adoniam, huor hand er til sinds om riget, naar hans Herre Fader hen soffuer. Oc Adonia lader sig saa mercke, at hand forøger den mystancke, de haffde til hannem til forn, bode met sine stutzige ord oc lader.

☛ „ Er gryden icke fuld, naar loggen affspringe?
„ Den stercke venen paa Baandene tuinge.

NA: „ Det vil alt sprecke hen vd aff mund,
„ Huad der er skiult i hiertens grund;
Her siuder op saa ond en gryde,
Ieg frycter, wi alle skulle det fortryde.
Sande vil fly-de som lunge i gryde. Zadock, ieg talde met den Prest,
Forfoer den sag, som ieg kunde best.
Abiathar er dyb i hette,
Ii minder ieg fand, ij mer' ieg lette;
Dog lod hand sig saa her i høre,
At mand kand vide, huort hand vil køre:
Adonia er meget vdi hans hou,
Tilligger hannem stor ær' oc lou,
Huor køn hand er, huor vijss, huor sterck.
ZA: Hey, lod hand sig saa groffue bemerck?
Fremit. Skulde Ioab oc hand, de gamle skeffle, *
Den vnge Herre saa offuer teffle?
Æge hannem der til, kom' hannem der paa,
At hand skuld taar effther riget staa?
Ieg Seer Adoniam der spacere
Oc met sig selff meget disputeıe,
Mig tyckis, wi ville føle oss faar,
Forsøge, hui hand saa ene gaar.
Huad vulder det, Herr', at i her vancker?

* Bis peccas, cum peccanti obsequium accomodas. Publ: mi:

ADO: Forslaar der met mine dybe tancker.
NA: Huad haffuer E. N. saa at grunde? Auersantia[1] eorum colloquia.
ADO: Det kommer sig snart oc mangelunde.
ZA: Alt er her noget nyt paa fere,
En sorg, en anck eller nymere.
ADO: Der kand ieg inthed sige fraa,
Thrasonis. Eder ligger icke heller mact oppaa.
NA: Eders Herre Fader leffuer endnu. * * Eteocles[2]: Pro regno velim patriam, penates, coniugem, flammis dare.
ADO: Det kommer minst vdi min hu.
ZA: Israels rige staar i fred.
ADO: Ha, Ia, det haffuer oc sin besked.
NA: Eders broder lider vel, Iedidia, min Herre.
ADO: Gud giffuet, at ingen maa bliffue diss verre.
NA: Den fine Kong', eders Herre Fader,
Saa vel offuer dette rige raader.
ADO: Hand haffuer lang siden raad' i quelde, Spotmule.
Hans wogn begynder nu at helde.
Mon skee hand vil, at Iedidia
Skal effter hans død dette rige naa?
NA: Wi tencker ja. ADONIA: I kunde[3]) vel snacke,
Men naar hand faaret, saa maa hand tacke.
ZA: O, gode Herre Adonia,
E. N. maa ingenlunde tale saa.
2. Sam: 18. Stunde icke effter nogen høy stat, oc I skull' ick' Absalon forgette, Sene[4]): Pars sanitatis velle sanari multis fuit.
Men altid hannem for øyen sette.

---

[1]) Orig. har: Auersantis. — [2]) Hvis ikke dette Ord ligefrem er en Trykfejl for Polynices, maa det vel betragtes som en anden Titel for Seneca's Phoenissæ, hvorfra Citatet er. Repliken er Polynices's. — [3]) Orig. har her ved en Trykfejl: — „ja, Adonia, i kunde", som om det hele hørte til Nathans Replik. — [4]) D. e. Seneca. Orig. har: Seue.

tenck icke offuer din formue. Sy. 3.

Staar icke Guds klare vilie imod,
Oc falder eders Herre Fader til fod,
Foruar' eder vel for blodig' oprør,
Saa megit ont det med sig før.
E. N. er Dauids kæriste Søn!

Cor: gal: Certe difficile est abscondere pectoris æstus, Panditur & clauso sæpius ore furor.

ADO: Ieg napper deraff sure røn.
Phy, Salomon er hans kæledeg,
Hans lyst, hans fryd, hans eniste leg.
See, hand skal haffue de fæde flycke,
Mig skier forkort, lader ieg mig tycke.

NA: Alt haffuer Herren bestilt det saa,
Ved syn lod hand sin vilie forstaa.

ADO: Huem veed en da, huor det kand gaa.

Slæg er got mad, etc.

I Herrer, Nathan oc Zadock,
Seer til, i lader eder icke lock,
Vil i mine huldfaste venner vere,

Syr: 20. Skenck oc gaffuer forblinde de vise oc legge dem it Bidzel i munden.

Ieg suærer ved Gud, ved liff, ved ære,
Alt, huad eder lyster at pæge paa,
Det skal met villie til ræde staa,
Det vere sig rente, gaffue eller skencke,
Det allerbeste, ieg kand optencke,
At hold' eder i større verd' oc ære,
Mer' end i nogentid taare begære.
Vil i vere stille som sten oc iern?

Scelus est fides.

NA: Er det icke syndigt, wi giøre det giern.

ADO: Men giøre i mig noget til mode,
Det bleff eder bedre, at i det lode.

NA: Ieg tiener Gud oc min Herre Konge

Huldskaff met en tunge i en Mund.

Oc Salomon, hans Søn den vnge,
Haffde ieg eckon der min haand igen,
I skulle vel find' en trofaste ven.

ZA: Ieg haffuer oc sorit Kong Dauid en eed.
ADO: I fine Mend, en god beskeed! *Abit iratus.*
NA: Forstaa i, Zadock, huad der er inde?
ZA: Ia, gantske vel til dette sinde.
Det maa i Kongen saa berette,
At hand hannem snart kand sette til rette,
Oc vride hannem noget vdi sit øre,
At hand sig ey lader saa forføre.

ACTVS SECVNDVS.

SCENA I.

Adonia.

Kongens Søn wdbryder met sin hiemmelige anslag. Er her i stor anfecting, Kiød oc Blod mod Aanden, ære oc dyd mod forræderi oc wdyd. Men det onde offueruinder det gode. ☛ Thi Kødet begærer mod Aanden, oc Aanden mod Kødet, de samme ere imod huer andre, at i kunde icke giøre, huad i ville. *Gal: 5.*

ADO: *Det onde bryder, som Løwen skryder.*
Hon ieg skal giøret? *Vadit animus in præceps sciens.*
Huad, naar hand spøret,
Dauid, min Herre Fader kære?
Huad kunde det skade
Mod Saadane baade?
Hui skulle ieg ladet være?
Sanctitas, pietas, fides priuata bona sunt; qua iuuat, reges eant.
Gør ieg icke mod det fierde bud?
Slaar ieg mig icke for meget vd?
Nep skal ieg bliffue leng' i liffue —
Adonia, Adonia, Ach ladet bliffue!

Er ieg icke størst?
Børde mig icke først?
Huem vil mig dette forkære?
Er ieg icke ectige,
Prectig' oc mectige?
Skulle ieg da riget ombære?
Det er icke ebbel heller pære.
Er det icke da min ære fornere?
Er det icke best at ladet vere?
Den pebeling,
Den gebeling,
Skuld hand mig tuing
Fra dette mit Federne Rige?
„ Wi acter huerken trou eller ære,
„ Naar mand taare Kongerige begære.
Salomon er min Broder lille,
Om ieg nu gøret, staar det icke ille?
Skulle Hagits Søn,
Dette Førstlige Kønn,
For Wriæ hore kone vige?
De skiuder paa,
Gud giøre det saa,
Ved syn lod Gud wdkaare
Den Salomon
Til Rigens Thron.
Ney, ieg vil staa den fare!
Ia, drøme oc fabel!
En løss parabel!
Ieg lader mig ey saa daare. *
En anden tid vil ieg bliffue from,
Nu maa ieg noget see mig om,

Nihil iam iura naturæ valent.

* Eteo: Si violandum est ius, regnandi gratia vio-

Forsøge, huor langt ieg hen kunde kom: landum est, Alijs rebus pietatem colas.
„ Israels Krune wi spiller om.
Huort vil ieg hen?
Huem er saa ren?
Huem kunde synden vnduære?
Mig skeer wskel,
Skal ieg vere trel,
Oc Salomon min Herre?
Ney, Fader oc Moder,
Syster oc Broder,
Ieg lader mig ey saa erre.
En om ieg gaar bagfraet met skam,
Lige som ieg vaar bode halt oc lam?
Slaar det mig feyl, det bliffuer min skam,
Sen: Prosperum ac felix scelus virtus vocatur. Oc fanger det genge, det bliffuer min bram.
Naar ieg bliffuer Konge, huem taar da sige:
Hand kom til riget met falsk oc suig?
Ieg vil føre voge mit vnge liffue, *
Førend Salomon skal mig fordriffue.

* Vincit ac regnat furor.

ACTVS II. SCENA II.

Adonia. Abiathar. Ioab, Øffuersten.
Krage, Gecken.

Denne vnge, forblindede, ærgerige Herre slaar sig fra Propheterne oc de gode, tro Prester deris Raad oc Lærdom, hen til sin Herre Faders hiemmelige Fiender, den ypperste Prest oc øuersten; de wdhisser hannem oc grundfester i hannem denne forræderij, dog met Saadane vilkaar, at hand maa tilforn suære sig

Ecclesi: 25.

ind til dennem. ☞ O, huor deylige lader det sig, naar de graa hoffuit ere vise, oc de gamle ere kloge, oc Herrene ere fornumstige oc forsynlige. Det er de gamlis Krune, naar de haffuer forsøgt meget, Oc det er deris ære, at de frycte Gud, etc.

„ Det er dog en visse proberet rim:
„ Gammel skalck aldrig god pillegrim.

ADO: Procedit cum suo morione.

Plau: bac: Pauci ex multis sunt amici homini, qui certi sient.

Noch haffuer det ligget hoss mig i duale,
Det maa skøt op til Høimols tale.
Haffde ieg Eckon venner faste oc hulde!
„ Ret grunde venner de gaa for fulde,
„ Thi mange er falsk' i hiert' oc hou,
„ Der bygges saa mange trysse brou.
Ieg sende Abiathar oc Ioab bud,
At de paastend skulle komme her vd,
* De ere mit raad, huad de forgiffue,
Der hoss taar ieg vel ladet bliffue,
Thi deris raad slaar icke feyl,
De haffuer sin fart som brusende seyl.
Her kommer de, huer paa sin side,
De tencte vel, ieg kunde icke bide.
Helsæl, i gode Herrer bode!
Haffuer tack, at i eder finde lode,
Denn' vmag skal eder ey fortryde,
Hoss oss skulle i alt got atnyde,
Vor naade oc gunst altid til forn.

* Qualem commendes, etiam atque etiam adspice. Hor:

ABI: Min Herr Adonia, førsť høiborn,
E. N. at tiene er ieg tilstæde.
IOAB: E. N. at tiene er ieg til ræde.

ADO: I gode Herrer, huer i sin sted,
I vide vel selff min leilighed.
Vi haffuer oc offte tald der om,
Naar wi vaare i vore ene rom,
Daglig snack. Huor mig forraader
Herre Broder oc Fader,
Nathan oc Zadock,
Saa faa de pock!
Hoffue blomster. Det vil ieg sige først for hen:
Min Fader er icke eders grunde ven;
For tiden vaare i gilde oc geffue,
Nu staar i skreffuet bag paa breffue.
IOAB: Det mercker vi vel, det gaar saa til,
„ Thi Herre gunst er lycke spil, Stet quicunque volet potens aulæ culmine lubrico.
Dog mindes ieg vel bode tid oc sted,
Ioab vaar holt i ypperhed.
Haffde ieg icke verrit, nep skulle hand bære
Saa langen dag sin Krune met ære.
ABIA: Det er nu det, det vil saa gaa,
„ De gamle Tienere belønnis saa. Gamle Tiener, ond løn.
ADO: For eder taar ieg mig vel oplade,
Ieg veed, at i mig ey forrade,
Ieg veed, at i for orde kunde staa,
I kund' oc best ligge haanden paa.
Viger mere hid, til denne wraa,
Efferebat se dicens: Ego regnabo. Her vil ieg lade eder dette forstaa:
„Ieg vil vere Konge, ieg vil mig reyse,
„ Om almuen mig til Konge vil keyse.
KRAGE: Hop, Hop, huid Pert! Ad spectatores.
Det er aldrig vert,
Icke mer' end en fert.

IOAB: „Det hør en forslagne Herre til,
„ Sin sag at holde forborgit oc still,
Alting i rette tid. „Endtil hand seer sig tid oc effne,
„ Da kand hand best det wreck' oc heffne.
„En lønsag, ømpt oc megit faarlige,
„ Skulle mand tractere megit waarlige.
ADO: Huad gode raad veede i at giffue?
IOAB: Ha, Saadane sage er gode at driffue. Skalckmester.
Luca: Nulla fides pietasque viris, qui castra sequuntur, venalesque manus: ibi fas, vbi maxima merces.
Kend' i min frende Achitophel?
Hand lerde mig saadant gantske vel.
Huad raad hand gaff, vaar faste i grund,
Lige som de komme aff Herrens mund, 2. Sam: 16.
Huad det skulle gielde, til Heste eller fod;
Vor Prest haffuer oc der til god mod,
Hand raader for Herrens Helligdom,
Ieg raader for Kriegsfolcket landen om,
Vil ieg Eckon stampe met eniste fod, Pompeius.
Strax reiser sig huer Lantzknecte god.
Vil ieg eckon huysle oc blæse min Aand, Grotsprecker.
Flux er forsamlet menige Mand.
Hui saa icke, Herr' oc første høiborne?
Alle Rytter oc Knecte ere mine besorne.
ABIA: Den sag haffuer leng' here legget i Bryst Plau: Si lucri quid detur, potius rem diuinam deseram.
Oc haffuer mit hierte saa offte kryst.
Den Geistlige staet vil ieg foruende,
At den E. N. for Herre kende,
* Ita imperatores & reges adacti sunt, vt Pontifici Romano iurarent.
* Dog om i oss igen betencke
Met preuelegi oc statlige skencke,
Met Prestedommen det saa beramme,
At det maa følge min lini' oc stamme; Hand fryc-ter for Her-

Paffue Kunst. Huem oss vil smøre, hand bliffuer smorde, rens trutzel. 1. Sam: 2.
En saluede Konge er snart giorde.
IOAB: Min Herr Adonia, ieg vil icke liuge,
Mit Folck haffuer oc den same siuge:
Perdurat non emta fides, nec pectora merces allegat. Claudianus. Først skull' i eder til mig ind suære,
At i mig altid vil gunstige være
Oc mine Høffuitzmend holde i ære Practick i Krig.
Oc lade oss faa, huad wi begære.
„ Taar i Eckon waage det røde Guld,
„ I skulle vel finde mig tro oc huld.
„ En smorder wogen gaar let aff sted,
„ En villige hund er god i beed.
ADO: Ieg suære ved Gud, ved Iehova:
Iurata manu. Alt, huad i begære, skal vere eder ja; Bidzel i munde.
Vor gunst oc naade skulle i befinde
I mere oc mere oc icke minde.
ABI: Det allerførste, i skulle begynde: 2. Sam: 15. Absalon gick stedze tilige til Porten, helsent oc kyste alle dem, der skulde til Kongen faar dom, oc stal saa Israels Børns Hierter.
Forskaffer eder god Held oc ynde;
Hierte tiuff. Met ydmyghed hoss alle mand
Deris hierter steler saa hen paa stand.
I skulle oc for eders brøder slæge,
Om i bemercker, at de ville huæge,
Loffuere oc stryge, nu fire, nu [1]) hale,
Som Hunden locker oc huismer met hale;
Nu truer, nu lister, dog i sin tide,
De bliffuer vel da dissbedre blide.
IOAB: Det giorde hin skønne Absalon,
Der hand begynte de gamle ron.
I maa icke effter denne dag
Vere saa blyferdige, stille oc spag: Stor Hoffue, liden moffue.

[1]) Orig. har: nu nu.

Slaar eder flux vd met Førstlige pract,
Her hør alt til en større mact,
Draunantere skulle i tage eder an,
1. Reg: 1. E. N. Vecter oc Vnderdan, Ferrum tuetur principem, melius fides.
Desligest mange Vogne oc Heste;
Lader see, de ere och aff de beste,
Saa ere E. N. dess mere trygg,
Naar i til dem taar kast' eders ryg.
Forræderske Konst. Dog lader E. N. sig inthed ved gaa,
At Øffuersten Ioab raader eder saa:
„ Dess stiller vand, dess dyber grund,
„ Lader icke en huer strax vide eders rund.
ABI: Vil i eder saa mod Kongen opsette,
See, dette skull' i oc icke forgette:
Hare fød. Større prectighed oc Maiestat,
Meget skønner smycke oc større zyrat.
Eders Herre Faders stercke kemper Hoffue-tuct.
Seer til at i eder ret effter lemper,
Forsøger oc, huad de føre i skiolde,
Det bliffuer vel got, det mude maa volde.
IOAB: Værer Eckon frisk oc giøre god russ,
I skulle snart sidde paa Zions Huss,
En saluede Konge i Israel,
Oc Salomon skal bliffue eders trel;
Hand taar icke effter riget hibe,
Huem veed, huor verden kand sig stribe.

ACTVS II. SCENA III.

Ioab. Abiathar.

Endog de to affældige Forrædere haffuer

en bange conscientz oc gruer for denne skendelige gerning for den fare skyld, hoss henger, dog ere de aldelis forstocket aff idel æregerighed oc affuindsiughed, den ypperste Prest Abiathar mod den anden Prest Zadock, oc øffuersten Ioab mod Kongens hiemmelige Raad Benaia. De wgudelige ere som it oprørt Haff, som icke kand være stille, oc hendis bølger opkaste skarn oc wrenhed; de wgudelige haffue ingen fred. Esa: 57.

Naar had oc affuend icke findes til hoffue,
Da flyder Guden[1]) offuer de skoffue.

IOAB: Kong Dauid er ingen skiempte Barn,
Faar hand oss i sin Pande oc Garn,
Ieg frycter, wi skulle bide. Stat: O cæca nocentum consilia, o semper timidum scelus.
ABIA: Faar hand eckon enist' en liden døn,
En liden nyss, en liden støn,
Ieg frycter, wi maa suide.
IOAB: En stund vaar hand meget streng oc bøss, De gamle bespottis.
Nu er hand moxen santzeløss,
Dess bedre haffue wi at gøre.
ABIA: Hand seer icke til met øyen grant.
IOAB: Hand lader sig des bedre gant,
Hand kand icke heller vel høre.
Wi vide vel Kongens vilie her om,
2. Sam: 7. Huem Gud vil haffue til Kongedom.
ABIA: Huort kunde wi kom?
Skal dette icke være en forræders stycke?
IOAB: Forræderij kand mand vel besmycke,
Mangen til lycke.

[1]) ɔ: Guden-Aa.

Det regnis icke saa nøye til hoffue,
* Huad, skuld' en Øffuerst' icke det taare voffue? — * Se: Nullum caruit exemplo nephas.
Io, ret paa loffue.

ABIA: Det lyckis først met ring' wmage, — Syr: 20. Det lyckis mangen i onde sager, men det triffuis hannem til forderffuelse.
Om sider kommer mangen i plage,
Iaa, saa lang dage.

IOAB: Huem inthed voffuer, hand inted vinder,
Huem intet staager, hand inted finder,
Huercken mer' eller minder.

ABIA: Skal mig fortrenge den Prest Zadock?
1. Sam: 7. 1 Reg: 2. See, den min armst' oc ringste flock — Affuindsiuge.
Kand hand icke rock.

IOAB: Ia, den Benaia, Preste kleppe,
1. Paral: 28. Ieg acter ham icke ved den skoleppe,
Huor hand kand skreppe.
1. Reg: 2. Skal den Benaia mig fortrycke?
Alt skal hand nyde vel god en lycke,
Lader ieg mig tycke.
Øretudere. De ligger altid i Kongens øre,
Det duer nu inthed, huad de ey giøre,
Som ieg kand høre:
Ironice. Abiathar,
Den gamle Narr!
Ioab, Ioab,
Den gamle Ab!
Plaut: Nam ego hanc Macheram mihi consolari volo. Ioabs[1]) Tezack. — De smact' icke en nu Ioabs tezack,
Ieg bære vel denne foruden min tack.
Tratz, huem mig acter at sticke aff sæde,

---

[1]) Orig. har: Iacobs.

zack er end nu til. Hand skal der ved lidet lee eller quæde,
Meget snarer græde.
De faa at lade Ioab raade,
Om det skal ellers bliffue til maade.
ABIA: Vil Salomon til riget ind,
Alt skal hand haffuet i begge vor minde.
Adonia er vng, en Herre saa fex,
Kong Dauid er gaml' oc nu afflex;
Plures adorant solem orientem quam occidentem.
Det morgen skin
Er lifflig oc fin,
Afftens soelrøest
Den acter wi løest.

ACTVS II. SCENA IIII.

Dauid. Nathan. Benaia.

Kongen sider paa stolen, hans Prophete oc hiemmelige Raad staar for hannem. Der op regner hand sit Rigis største ære oc Beprydelsse met hiertens glæde Oc formaner Propheten, at hand met flid optucter hans vnge kierlige Søn Salomonem, Israels Rige til ære oc glæde. Nathan giffuer sin discipel en deylige berømelsse, oc raadet varer Kongen at om Adoniæ raserij oc anslag, dog den godehiertet Fader icke vil engang straffe sin Søn oc sige: hui giør du saa?

DA: Rigens største beprydelsse.
Den største prijss oc rigens ære
Blant skøne zyring oc gaffuer flere
1. Er Herrens dyrkelsse ren oc klare, Guds rene Ord.
Som hand det selff lod obenbare;

2. Item god ordning i Kirke handel, Ordinantz, politij.
3. Oc god politij i verslige vandel.
Vor ypperste ære, vor glæde det ere,
Oc alle deris, der Krunen bere.
NA: E. N. haffue hid vend sin flijd
Kongens embed. Met vogne netter oc daglige ijd,
At hielpe Guds dyrckelse paa sin foed, 1 Paral: 24, 5, 6. 25. En god ordinantz oc Kirke skick.
1. Para: 14. Det Saul forsømpte oc effter sig loed.
BENA: Paa alle staters ordning oc skick
1. Paral: 28. Israels Slecters Førster oc Leensmend offuer Dauids godz. Feyl' icke en eniste tytel eller prick,
Men alting haffuer sin lifflige gang
Som Instrumente oc lystige sang, 1.
Som seyre hyule, huer i sin sted, 2.
Som Lemmer føyes led i leed. 3.
E. N. haffue lagt Hierne i Bløed,
At mand skuld' icke see nogen støed.
NA: Al wmag, omhou oc store arbed,
Ach, Gud være loffuit, ere vel bested.
DA: Aff hiertet glædis wi der ved,
At wi kunde kommet vel aff sted.
Kongs ønsk. Gud giffuet, at vor Kærlige Søn,
Vor Salomon, vilde bliffue Køn,
Det at forfremme, ved mact at holde,
Naar dette vort hoffuit er lagt vnder molde.
NA: Io, naadigste Herre, Ieg siger det vist,
Vden hyckelerij oc argelist:
Retsindig Tiener. Her er stoer haab oc glæde i hende,
Om ieg Herre Salomon ret kand kende,
Israels ære oc herlighed;
Met herlige dyder er hand bered:

Al hans gebære
Er tuct oc ære,
Al ord oc lære
Førstligt det ere;
Vijss oc forsictig,
I tal' oprictig,
I lader prectig.

En vng Herris berømmelse.

Ieg vundrer selff oc mest der paa,
Der for heder hand min Iedidia.
DA: Mon hand ville holde ved bogen fast?
NA: Io, Herre, det haffuer ingen brast;
Det er hans lyst, hans største rou;
Dog er det en sialden fuel til hou.
Dybe sprock at tale det er hans Kæde,
Oc Høisang er hannem til ræde;
E. N. Psalmer veed hand at siunge
Ved Instrumente oc lifflige Tunge;

Syr: 47. O, huor vel lærde du i din vngdom, oc du vaarst fuld aff forstand.

Facit hic quod pauci, vt sit magistro obsequens. Plau: cur: En sialden fuel.

Hand seer saa skarpt i naturen ind,
At hand mig selff gøre dermet blind;
Hand veed allræde at disputere
Om vrter, træer oc saadant mere.

Discipel gaar offuer mesteren.

DA: Vi vide eder tack, slaar der til lijd;
I vende her paa eders største flid!
I soer oss før saa dyre en æd
Oc Rigens Raad, her vaare til steed;
Wi haffue hen giffuit i eders haand
Det allerkærist, wi neffne kand.

Tuctmesterens æd.

I skulle foruente en herlige løn *
Aff oss oc aff vor kærlige Søn.
NA: E. N. skulle slet inthed tuile,
Ieg vil det gøre met flijd oc ile.

Løn oc afftack.

* Iuue: Mercedem appellas? quid enim scio? &c.

Gud giffuet, at Herr' Adonias
  Ville fare frem ved same pass.
DA: Nathan, huor hugger hand aff sted?
NA: Vel, Herre, det ieg icke andet veed.
BENA: Eders N. skulle alt haffue Øyet hoss, * (* Sen: oct: Regenda magis est feruida adolescentia.)
  At hand icke bliffue formeget foss:
(Vngdoms last.) Al disciplin er hand foruoxen,
  Sin egen Herre er hand moxen,
Hand slaer til hob en Førstlige Hoff
  Oc mene, hand haffue der til god loff,
Begynde oc selff ad holde Huss
  Met sine Drauanter i daglige suss.
NA: Men, naadige Herre, seer til i tide,
  Ieg frycter, det bliffue til angst oc quide.
DA: Ach, Nathan, hand er oss saa kær,
  Det kand icke altid lige ens ver;
(Dauid er for blød oc mild.) Wi vil icke sige det i lønn:
  Hand er vor elste oc deyligste Søn.
Det vnge Blod vil alt regere
  Oc met deris lige saa dominere.
NA: Ia, Naadige Herre, men dog til maade, * (* Adeo indulgent sibi latius ipsi. Iuuen:)
  Saa at de ey selff formeget maa raade.
DA: Skulle wi vor Sønlille saa bedrøffue?
  Ney, lad hannem saa sin vngdom prøffue.
BENA: Ey, straffer dog met et eniste ord!
DA: Ach ingenlunde, det er stoer mord. (Last vdi en hellig Mand.)
NA: En Beck ere bedre at stille end aae,
  Saa pleyer det alt i verden at gaa.
BENA: Der ager mangen oc kiøre met suøbe,
  Dog maa hand offt' effter Vognen løbe.
DA: Huor miene du det, Benaia vijss?

BENA: Ieg sagdet hen vdi en quantzuijss:
Raadens embed. Achitophel oc Absalon
De leffuer en nu her paa Zion.
DA: Ha, ney, ney, ney, tale aldrig der om! *
Adonia er der til alto from.
BENA: Wi raader, i lader Herre Salomon Hylde.
NA: Nu kunde eders N. oss inthed beskylde.

* Teren: Verum nimia illa licentia profecto euadet in aliquod magnum malum.

ACTVS II. SCENA V.

Adonia. Ioab. Abiathar. Krage.

Adonia haffuer nu wdstafferit sig, effter Prestens oc øffuerstens Raad, met Drauanter oc Hoffgesinde oc Raadfører sig ydermere met sin onde Raadgiffuere; de disputere til oc fra om mange blodige anslag, omsider beslutis saa, at mand vnder en gudelige skin lettiste ved offer kand gaa vnder iorden oc snige sig til Kongeriget behendelige, vden al Suerdeslag. Men Mennisken eere dog inted, store Folck feyle oc. De veye mindre end inted, saa mange som de ere.

Procedit Adonia ampliore habitu & splendidioribus ornamentis, stipatus satellitio custodum corporis armatorum.

☛ Ps: 62.

ADO: Hør du, løb hen, kald Ioab hid!
Amandat famulos. Hent du den ypperste Prest met flid!
Staar i der hen noget mere til side!
Huad wi ville handle, maa i ey vide.
Det taar en Lyckis i mere oc mere,
Lyckens wstadighed. Det taar en gaa effter min begære;
„ Lycken er først saa smigger oc blide,
„ Mon wi skulle dristlige paa hende lide?
Meden ieg haffuer dem i lede toffue,
Huad, skulle ieg da icke taardet voffue?

Sen: thy: Nunquam rebus credere lætis.

Huem taar fortørne de[n] ypperste Prest? ✠
  Staar hand icke nu hoss Herren nest?
Ioab haffue mact oc Herredom
  Offuer alt Krigs Folck oc Landzknecte from,
Hui skulle ieg icke til Ioab hobe?
  Paa hannem taar ieg vel kaste min Kobe.

✠ Quis homo est tanta confidentia, qui sacer-[1]

Kaabe paa en brødon gierde.

Accedunt. I gode Herrer, som i mig Bad,
  I allemaade bar ieg mig adt:
Drauanter, Vogne oc Førstlige pract,
  See denne Zyrat oc ypperdract!

IOAB: Det teckis mig, det er mig kert,
  Ellers vaar det en føieting vert.

Slinde Mickel.

„ Mand pleir at sige: som Mand er Klæd,
„ Saa er Mand oc antagen oc hæd.

Hæd som Klæd.

Saadart maa i alt haffue til ræde,
  Om i vil effter krunen læde.
Naar mand haffue icke at giøre med,
  Huort kunde i nogen steds kom' aff sted?

Ioabs iact. „ I skulle alt laffue eder paa Hunde,
„ Førend haren løber, alle stunde.
Det er icke heller en Mands gerning,
  Lige som Mand om Rige vil kaste terning.

ADO: Huor slaar wi da dette an behende,
  At det kunde snart tag' en god ende?

ABIA: Wi maa begynde en vnderlige rey. *
  Skuld Dauid saa lenge være i eders vey?

De gamle ere i veyen.

Forræderij er mange fold,
  Da mest, naar nogen er skødt oc sold.

Forraad er Liffløss.

* O, quantum bonum est obstare nulli. Se:

[1]) Denne Bemærkning, som staar nederst paa en Side og ender midt i et Ord (sacerdotem?), er ved en Uagtsomhed ikke bleven sluttet.

Ieg staar hoss Kongen i paslige gunst.
IOAB: Diss bedre kunde wi bruge vor kunst,
Ia, her saa sact at sige i lønne:
Som hand mig troe, skal ieg hannem løne;
Blodhund. Huad wi skulle brug', enten Suerd eller Kniff,
Snart kunde wi stecke en Kongens Liff
Iuuen: Nulli grauis est percussus Achilles. Oc lade de andre til hobe springe
Offuer denne Zabel oc skarpe Klinge. Exeat aula, qui volet esse pius. Luca:
Naar Koppen er aff, kand gaasen ey kecke,
Saa raader Ioab oc ingen gecke,
Thi naar eders fiender er' alle myrde,
Er icke dette Rige eder ene bestyrde?
KRA: O Gud, beuar huer erlige Mand
Fra Ioabs raad, siger Amen paa stand!
ABI: End om wi giffue hannem duale drycke?
Paffue dryck. Huad gielder? hand skall icke lenge hicke. Recepta pontificum, multis seculis probata.
Eller och wi lader hannem føre bort
I blinde Fengsel, mand veed' ey huort.
KRA: Hey, Her Iens Klocker, holt hart abag!
Hey, tag til fange! lad far' i mag!
ADO: I taar ey saa eders houede brecke,
Bloddrager. Eders kunst oc raad saa vijt hen strecke;
Naar Kongen faar at høre den larm,
Hand styrter strax aff idel harm;
Der flacker i hannem icke vden en Aand,
Thi hand icke lenge leffue kand.
ABI: Huad giord' eders Broder Absolon? 2. Samu: 15.
Paffue raad. Drog hand icke heden til Hebron,
Oc vnder løfft' oc offers skin,
Der at forrade Fader sin?
Falsk hellighed. „ Ia denne hellige skinn oc glantz

„ Føre mang' en Herre bag i dantz.
I skulle oc drage til Soheleth
Oc rette der an en stoer pancket,
Eders egen Brødre oc Iuda raade
Skulle i til Offeret biude lade
Oc flere venner[1]), huld' oc faste,
Som halen icke i Vand ville kaste.
Der vil wi eder smuct opsette * — * Ouid: Consilium resque locusque dabunt.
Oc fly alting meget vel til rette;
De onde ere selffboden. Wi tho vil vel selboden komme,
I huad det gaar til skad' eller fromme.
IOAB: Men dette raader ieg som eders ven:
Gammel skalck. I drager icke for hobsterck' hen,
Thi bliffuer Kong Dauid dette vijss,
Wi faar der aff en ringe prijss;
Gammel Krigsmand. „ Det er io ont at giøre grød
„ Vnder en gamle Krigsmands skød.
Faar wi eckon først en liden forspring,
Tratz, huem mig kand optage oc tuing!
Saa sact skulle i eder der hen sticke,
Lige som i vnder iorden gick:
Vndergang. „ I hoer, forræderij oc mord
„ Pleyr mand at liste hen vnder iord.
KRA: „ Ioab løber vnder, ieg offuen oppaa, — En viss ord aff en Geck. Ad spectatores.
„ Huem troer i best met ære kand staa?
ADO: Tager vaar' i morgen ved Rogel kilde,
Seer til, at i komme icke forsilde.
ABIA: Ieg vil betimelige reyse did,
Bestill' oc laffu' alting met flid.

---

[1]) Orig. har: vennere.

ACTVS TERTIVS.

SCENA I.

Nathan. Zadock.

Nathan oc Zadock drager medønck offuer Kongen oc hans Huss, foruundrer sig, huor aff Saadane store wlycke indfaller blant Kongens deylige Børn, at endog de ere vel Høiborne oc vel opdraget ved god disciplin, mange aff dem ere dog aarsage til forældernis hierte
Prouerb: 15. sorg oc spot. ☞ En vijss Søn glæder Faderen, oc it daarlig Menniske er sin Moder til skamme.

☞ Du vnge Lecker tager ille aff sted,
Din gamle Fader maa holde ved.

NA: Den lycke maa io være meget tynd,
Det maa io være en forderuede brynd,
Naar en haffuer Børn, deylig' oc mange,
Den største part skulle giøre hannem bange:
Vdyd i Børn. Eckon ære for to, men spot for fem,
Huem det vil ellers vel giffue i giem;
Vonslect. Ia, glæde for en, for fire sorg,
Saa gaar det her paa Zions borg.
ZA: Ieg vundrer, alt ieg vundre maa,
Hui Dauids Børn taar skicke sig saa:
Kong Dauids wlyck i huset. Først den wkysk' oc ond' Ammon, 2. Sam: 13.
Dernest hin oprørsk' Absolon,
Saa Thamar, den arme, krencket Pige,
Huad skulle wi mere om dennom sige?

Heroum filij plerumque noxæ. Perlucet omne regiæ vitium domus. Se:

NA: Wi maa vel sett' Adoniam hoess,
Thi hannem och følger paslige roess.
ZA: Nathan giøre sit, saa giøre Iehiel,
I Præceptorer, det veede wi vel.
NA: Det er nu det, det andet igen,
Der ere alt flere Tuctmester end en:
Du gode Nathan, 1.
Du onde Sathan, 2. Tuctmester.
Du Adams Blod 3.
Gør vedermod,
Du onde samgang 4.
Gør oss tit bang.
Det kund' oc hend', at federne synd
Er en aarsag til Børnens wkynd.
„ It Barns wdyd er Faderens plage,
„ Det veed ieg vel, ja denne dage.
* Nu Ioab, nu Achitophel,
De veede til hoffu' at gøre skel.
Huad wi i dag kunde lere frem,
I morgen løber det op aff sem.
See nu, huor Adonias
Slaar sig flux løess, begynder at rass.
Ieg vil icke heller det holde i dyld: *
Den gode Dauid haffuer oc sin skyld,
Hand er forblød i hierte oc sind.
ZA: „ See, der er lyske paa alle skind. Lysk paa alle skind.
NA: Benaia oc ieg wi sagde hannem frij
Om denn' Adoniæ raserij;
Hand suared', hand vild' hannem ey bedrøffue,
Hand maatte vel sin vngdom prøffue.
Ieg haffuer giort mit,
En anden gøre sit!

* Iuue: Dedit hanc contagio labem & dabit in plures.

* Qui non vetat peccare, cum possit, iubet. Senec: in Tro:

ACTVS III. SCENA II.

Adonia, Sobab, Nathan, Iebehar, Elisua, Kong Dauids Sønner.

Her kommer Adonia for Scholen oc lader kalle sine Herre Brødre til sig, Gestebiuder dem til sit offer met søde ord, at hand kand indsnere dem i sin forbund mod Salomonem. De troer hans slege ord oc i deris hierters simpelhed følger hannem effter.

In proscenio conueniunt, seque modeste salutant & gerunt vt principes.

☛ Thi hans Mund er blødere end smør, oc hand haffuer dog strid i sind. Hans ord ere smidigere end Olie, oc de ere dog dragne Suerd. Psal: 55.

ADO: Vor Herre Fader siunger saa
(Min Herre Brødre, skull' i forstaa),
Det wi i Psalmen finde maa: Psal: 50.
„ Der som i Herren løffter iette,
„ Det at betal' i ey forgette.
Ieg loffuet wdi min store siugdom,
At ieg skulle Offer' oc bliffue from,
Naar Gud vild gøre mig før igen,
Oc ieg maatte komme paa sunde been.
Det er forhindret ind til nu,
Det angrer mig aff gandske hu;
„ Der er saa meget, oss slaar hen fraa,
„ Naar wi det gode vill fatt' oppaa.
„ Ieg taar icke nu forholdet lenger,
„ Thi wi altid til Herren trenger;
I dag er løfft' oc Offer bered,
Ieg vil oc drage strax affsted.

Lige som Absalon skød paa sin lyffte. 2. Sam: 15.

Løngn ligger til ræde.

Paaskod.

Thi beder ieg eder, min' Herre Brødre kære,
I wil mig veede den Bøn oc ære
Oc tage eder til den ring' wmag
Oc følge mig hen til Offer i dag,
Mit Offer at ære, for mig at bede,
Mit Offers kaast er langsiden ræde.
I taar ey fryete i nogen maade
For nogen wlyck' eller nogen skade,
Det skal met Guds hielp bliffue vden fare,
Herren skal eder vel beuare.

SOB: Kongens Søn. Vor Herre Broder, i gør' alt ret:
Betaler Gud det, i haffue iett,
Saa pleyr vor Herre Fader at giøre,
Det wi huer dag kunde see oc høre.

Førstlige dyder.

NA: Kongens Søn. Wi fuld' eder gerne til dette sinde,
Dog om wi haffd' Iehiels minde.

1. Para: 28. Iehiel vaar hoss Kongens Børn.

ADO: Thraso. Nero: Liceat facere, quod Seneca improbat. Huad, Iehiel? taar hand och det forbiude?
Det maat en oc en Hund fortryde.
Iehiel, trell, huad vild' han gøre?
Skull' hand eder taar for Konge føre?
Huad, frycter i for den Iehiel?
Vil hand knøtte Kongens Børn ved hæl?

Claud: Virtute decet, non sanguine niti.

IEBE: Kongens Søn. Ney, Herre Broder Adonia,
Det skicker sig dog icke saa:
Iehiel er sat i Herrens sted,
Lige som hand vaar vor Øffrighed.

ELI: Kongens Søn. Det staar icke vel, at de Høiborne ✠
Sine Præceptorer ville fortorne.

✠ Iuuena: Metuens virgæ iam grandis Achilles.

ADO: Botz velten, Herre Brødre, hui frycter i saa?
Proverb: 28. Vil i eder lad' en fryct indslaa?

Det er icke gaat at ansee Personen, thi hand gør oc vel ilde for it stycke Brød.

Ney, Affue gør en forsagder Mand[1],
Der Land' oc Rig' ey beskerme kand.
Huad er nu det, huem kand mystencket?
Vor reyse er god, huem kand forkrencket?
Wi drager bort at Offre Gud
Oc gøre effter vor Herre Faders bud.
Vor ypperste Prest kommer selff dere,
Den hellige Fader, oc venner flere,

Vden faar Hierusalem.

Icke longt her fraa, hoss Soheleth sten,
I kund' oc komme paa stand igen,
Ther for haffue i det inthed behoff
At bede nogen om forloff.

SOB: Gud giffue til lycke! wi vil eder finde,

Er snar sindet.

Gaa i eckon faar til dette sinde.

ACTVS III. SCENA III.

Iehiel, Kongens Børns Tuctmester. Nathan, Prophete, Salomons Tuctmester.

Præcedit Adonia, adducens secum domesticos custodes & totum satellitium. Principes subsequuntur, confluunt alij proceres. Pontifex adornat sacrificium in altare ex saxis quadra-

---

[1]) I Randen staar følgende Bemærkning, som, paa Grund af dens Længde, undtagelsesvis aftrykkes her under Texten: „Krantzius libro 8. Ostrogotorum cap. 20: Nogen aff de Ostrogoters raad forbød drodning Amalasuinta, at hun icke skulle lade affue deris vnge Herre, da Faderløse, i sit ottende aar, oc berettet, at det vaar icke de Goter deris vijss, at deris vnge Herrer skulle vere vnder disciplin. Thi de Mente, de bleffue der aff formeget blødhiertet, etc. Men dette vaar icke ret betenckt."

tis extructo, cui paruulam struem leuis materiæ imponit, quæ, puluere sulphureo leuiter insperso, facile incendi & puram flammam reddere potest. Sacrificium quidem (ouis aut vitulus) spectatoribus ostendi potest per Leuitas, sed assari aut comburi non patitur præsens tempus. Coeterum scaturiginis effigiem in eodem angulo proscenij fingere conuenit, canalibus deductis ad altare fere, infusa aqua locoque inumbrato.

De tho Tuctmestere taler met hin Anden. Iehiel veed icke, huor de vnge Herrer er bleffuen, bekømrer[1]) sig meget der offuer. Thi hand frycter for wlycke. Nathan Prophet, hans Medbroder, giffuer hannem nogen vnderuijsning om Børnen oc trøster hannem.

☛ Haffuer nogen it embede, da skal hand tage vare paa sit Embede, lærer nogen, da skal hand vare paa lærdommen etc. 1. Thessalo: 5. Rom: 12.

Wi bede eder, kære Brødre, at i ville kende dem, som arbeyde iblant eder oc ere eders forstandere i Herren, oc formane eder: elsker dem diss mere for deris gerning skyld oc værer fredsommelige met dem.

Peg finger, sker tender, tou hannem aff lud,
Den Geck, den Abe, den Skumpelskud!

IEH: Senex & grauis.

Er dett' icke harme?
Det Gud forbarme:

[1]) Orig. har: bokømrer.

De stucke sig Hen,
Lod mig i gen.
Det er icke vunder, at ieg er graa, **Sorg for Skolebørn.**
Thi ieg slige stød optage maa.
Ach, Ach, mit hierte!
O sorg, o smerte!
NA: Huad er paa faere, min Iehiel?
IEHI: Ach, gode Nathan, mig skeer wskel.
NA: Vor Kongelige Børn, huor lider dem?
IEHI: Det maa Gud veede, de ere ick' hiem.
Ieg leder vde, ieg leder inde,
Ach, ingensteds kand ieg dem finde.
Ieg veed' ey, huort de støffu' eller fløffue.
Det maa io mig diss mere bedrøffue.
NA: Ey, hielp oss Gud, huad skal det være?
Er Børnen huercken hist eller hære?
Waar vor[1]) Adonia icke der inde?
IEHI: Hand kommer saa offt' i min vminde.
Hand loed sine Brødre kalle for døre
Oc gaff dem nogit hemmeligt fore.
Siden sluppe de hen, ieg veed' ey huort.
NA: Iehiel, ieg haffuer for sanden spuort,
De fuld' hannem hen til Offers gille.
IEHI: Ieg frycter, det skal smage dem ille.
2. Sam: 13. Absolons Gestebud. Skøn Absalon bød oc til gest,
Slog dog sine Broder som en best,
Ach, Ach, ieg saare befrycte maa,
At det nu lige saa vil gaa.
Huad dette betyder, det maa Gud vide,

---

[1]) Orig. har: vor', hvad afgjort er en Trykfejl.

Gud naade dem, der til skulle lide.
Hør, gode Nathan, Herrens Seer,
Er Salomon, eders Herre, oc der?
NA: Ney, ney, thi hans Stoel vaar icke rede,
Bag døren. Wbodne mand huor er hans sæde?
Den Ioab giør vel det smør reent,
Ieg frycter, hand haffuer alrede spent.
Wi faar vel snart tidende der fraa.
IEHI: Beraadet Gud, huore dette vil gaa.
Her er alt noget nyt paa ferre,
Faderlige omhu: Giffue thet Gud, huad det skal vere.
O, Gud beuare det Kongelige æt
Fra all' wlyck', fra mord oc mandslet!
Det vaare da gaatt, meden de vaare smaa,
Nu haffuer ieg andet at tencke paa.
„ Huor snart kunde sig en wlycke til drage!
„ Her skeer saa meget i mange dage.
NA: For Kongens Børn taar i ey gremme,
Herren skal dem beuare oc giemme,
Herren antuore wi dem i vold,
Hand være deris eniste wern oc skiold.

ACTVS III. SCENA IIII.

Stant proceres circum altare, pontifex solus cum Leuitis eminentiore loco apud sacrificium, atque ita conuersus ad Adoniam verba facit.

Abiathar, den ypperste Prest. Adonia, Sobab, Nathan, Iebehar, Elisua, Kongens Sønner. Ioab, Øffuerste. Elihu, Esri, Høffuitzmend. Krage.

Psalm: 1. Psalm: 2.

Her gaar forræderi oc oprør an i dette wgudelige raad, huor de ypperste Herrer i Riget raadsla til sammen oc giøre en sterck forbund indbyrdis mod Herrens saluede: Børnen mod deris Herre Fader oc Broder, Rigens Offuerster mod sin rette Herre oc Konge, Den ypperste Prest mod Guds klare vilie oc forsiun. Ioab holder Adoniæ ord, de andre indrømmer Adoniæ forset, Keiser hannem til Konge met æd oc haand, Oc Adonia setter Gesterne til Bordz, de ere alle secker oc trygge.

Psal: 2. Psal: 37.

Men den, som Boer i Himmelen, leer at dem, oc Herren bespotter dem, naar den wgudelige truer den retferdige oc bider sine Tender sammen offuer hannem.

ABIA: Begynde icke oprør i staden, oc heng dig icke til Almuen etc. Tenck oc icke, Gud skal see mine store Offer der faare. Syrach 7.

Plau: Ru: Atque hoc scelesti illi in animum inducunt suum, Iouem se placare donis, hostijs, & operam & sumtum perdunt; ideo fit, quia nihil ei acceptum est a periuris supplicij.

Phariseer.

I Gode Herrer, huer oc en,
Som er tilstede hoss denne sten,
Herr' Adonia, hans Herre Brødre kære,
I Andre Herrer, hans venner ere:
Wi holder ved vor Federne skick,
Den wi aff dem i hende fick,
At loffue lyffte, det at fuld ende,
At slacte Offer oc ild optende;
Saa mener wi at giøre det gott,
Naar wi saa dyrcker Sebaoth,
Som hand oss selff forskriffue loed
Diss coeremoniæ oc dyrckelse goed.
Saa efftherdi, Herr' Adonia,
E. N. loed bestillet saa,

At ieg i dag skulle Offer brende,
  Thi bør eder nu at giffue til kende,
Huor faar E. N. haffuer dette aaret
  Oc slactet oc kaaget i Sohelet.
Faareklæde. Naar det er giort, saa vil ieg giøre,
  Huad Preste embede sig met føre.
ADO: Verdige Fader Abiathar,
  Eders gode vilie ieg forstaar,
At ieg skal giffue her til kende,
  Huor faare ieg lader Offer brende:
Aarsage her til de ere tho,
  Den først', at ieg vil findis tro 1.
Oc holde Gud mit lyfft' oc jette,'
Opleg oc dict. Ieg i min siugdom loffuit slet,
Om hand vilde giffue mig førlighed;
  Hans naade er io mig beteed.
Det andet, huad wi haffue for hende,
  Skal Offuersten Ioab giffue til kende.
IOAB: I gode Herrer, i Mend aff Iuda, 2.
  Met denne sag haffuer det sig saa:
Effterdi Kong Dauid er meget suag
  (Gud spare hans N. mangen dag),
At hand (diss verre) icke lenge kand leffue,
  Vor kald oc embed aff oss vdkreffue
At tencke paa Rigens nytt' oc gaffn,
  Før wi den gode Herre skulle saffn.
Huor snart haffuer hand sin visse helsot!
  Maa wi icke frycte for skade oc spot?
Vor naboe skulle vel acte det,
  Philister, Syrer oc andre met,
De sider paa spryng, der effter de haage, Ioabs falske

Impia sub dulci melle venena latent. Ouid: Der er mangen skarpsindig oc dog en Skalck, oc hand kand vrie sagen, huort hand vil.

Om wi en Konge paa ny opstaage, omhygelighed.
Om Riget stander verie løess,
At de kunde bringe oss paa en røess
Oc fald' her ind met vidie oc brand
Oc skend' oc Brend' Israels Land.
Mon wi icke det for Gud skulle suare,
Om dette Rige kommer i fare?
Endog Kong Dauid oc andre faa
Vil, Salomon skulle riget naa,
Dog kand en blind vel der paa treffue,
Det raad er huercken nyttig heller geffue:
Prouerb: 4. Hand er en vng, sperlemmit dreng,
Oc riget kand ey tøffue saa leng.
Vaar Kongen rørinde, her oc dære,
Oc lode sig bruge at være paa fære,
Da vaar her ingen mangel eller nøed,
Wi taarde ey frycte for nogen støed.
„ Er det icke bedre i visse end i vente?
„ At haffue selff end læde oc fente?
Icke burd' ham eder saa at for skiude
Ioab suatzer oc Tersker met Tongen. (Lig som hand viste lack eller liude
Met eder, i Herrer) hans ectuge køn,
Mere end den anden, hans kæriste Søn.
Huad er det andet end gaa i voll
Oc blant skøne Perler opsøge koll?
Skal dette Rige nu vere it arff,
Saa rammer til eders egen tarff:
Adonia er bode eldre oc støre,
Huem vil hans fødzels ret forgiøre?
Skal dette Rige nu være it kaar,
Da bør eder best at see eder faar,

Icke ansee vild, skenck eller venskab,
  Ey acte Kong Dauid, ey mig, Ioab,
Men kaare den, mest duelig ere,
  Det ere oc Herrens egen lære.
Adonia er stór, en sterck, rask helt,
  Vijss oc forstandig oc rede melt.

KRA: Wi faar eck' en slemmer
Slømmer oc demmer.

IOAB: Hand biuder got til, vil det fuldkomme — Tilbod.
  Ved haand oc eed, at vere oss fromme,
Huad i forsetter, vil hand indrømme,
  Alt huad en Kong tilbørlig kand sømme.

Trusel i den ene Mundkraag.

Om nogen vil end her mod sige,
  Hand maa alliguel bucke oc vige,
Thi wi haffuer giort saa stercke contract,
  Det kand icke andet en bliffue ved mact.

Pla: Asi: Non decet superbum esse hominem seruum.

Huem det vil icke indgaa met gode,
  Hand maa alliguel falde til fode.
Icke taar der heller nogen frycte,
  Om Kongen[1]) spørier dette rycte,
Thi ieg taar suere der paa met skel,
  Hand harmer sin Søn for ingen del.
Therfor, i Herrer, sambøris here
  Oc giør effter denne Adoniæ begære.

SOB: Huad siger Abiathar, Herrens Prest?

ABIA: Ieg pleyr at følge den store hob mest.

IEBE: Til Riget giffue wi hannem kaare,
  Om i det ville for Kongen forsuare.

ABIA: Ha, det skal haffue huercken mangel eller breck,
  Huad tencke i, Ioab, om ieg er geck?

---

[1]) Orig. har: Konger.

Ieg vil icke stort gyld' offuer galle,
Den Salomon mig ille befalle.

IOAB: Ieg giffuer hans N. oc min samtycke.

ELIHV oc ESRI: Wi ynsker Kong Adonia til lycke.
Wi ynsker Kong Adonia til lycke.

ABIA: Nu vil ieg lade det Offer brende

Incendit holocaustum, sufflante Sathana. Concurrunt.

Oc alting der met at haffue god ende.

Applausus vulgi.

Forbund, forbund,
Ret fast i grund,
Aff hierte oc Mund,
Meden Offeret brender,

Skalcke forbund.

Ved æd och hender,
At hold'et fast
Ved tryg handtast.

ADO: Wi ville haantfeste
Det minste met det meste,
Det billigt ere,

Extensa manu ad ignem iurat[1].

Der paa wi suære.
Huldskaff! Mandskaff!

IOAB oc alle de andre: Huldskaff! Mandskaff!
Ved liff oc ære
Der paa wi suære!

KRA: Met Mund oc Tender, met Kniff oc Skede,
Naar fancker vancker, er ieg til stede.
Tratz, Ioab, mellem mig oc dig,
Huem best sin æd kand holde vden suig!

ADO: Haffuer tack, i Herrer, huer oc en,
Giører nu saa vel oc følger oss hen

Forræders Gestebud.

Til bords, at wi kunde faa oss mad
Oc giøre oss noget lystig' oc glad.

---

[1]) Orig. har: iurant.

Vor kære Herre Brødre, i sider hid!
Vor ypperste Prest paa denne sid!
Vor øffuerste Ioab, sider der!
Vore gode Høffuitzmend, sider her!
KRA: Her bliffuer icke lang sæde aff, — Sene: Alieno in loco haud stabile regnum est.
Ad spectatores. Mig tyckes, at stolen staar paa raff.
Min Stoel vil ieg icke effter læde,
Ieg tencker, de bliffuer icke verm' i sæde.
ADO: Drauantere, tager vaare paa,
At ingen oss belure maa!
Ouid: Sum felix, quis enim neget hoc? felixque manebo. I gode Herrer, wi gierne om bad,
I vil giøre vel oc faa eder mad,
Oc slaar al tancke hen aff eders hou,
Oc tager eder til god lijss' oc rou.
Den dag skal være vor fryds høitid,
Thi løcken er oss saa meget blid.

ACTVS III. SCENA V.

Achimaas, Zadocks Søn, bebudere.
Nathan, Prophete.

Achimaas Preste Søn pleyer at lade sig bruge i speyderij, løber her fram oc bebuder Nathan Prophete det, hand haffuer seet oc hørt om Adoniæ oprør, huor hand er reist mod Kongen. ☞ I Tienere, verer eders legemlige Herrer lydige i alle ting, icke met tienste faar øyen, som at behage Mennisken, men met hiertens enfoldighed oc met Guds fryct. — 2. Sam: 17. — Col: 3.

ACH: Ach, Ach, oprør
Kunde wi nock høre;

Du arme Stad,
Du est forraad;
Ach, Zions Slot,
Dig bydes spot.

NA: Achimaas, huad er det for jammer?
Huad er paa fere? farer du met klammer?

ACHI: Ney, Herre Nathan, ieg siger sande, *
Ieg frycter, i faa det snart i haande,
Onde tidende haffuer ieg at bære.

NA: Dem kand wi ingenlund' vnduere.

ACHI: Ieg vaar der neder hoss Rogels kilde,
Der giør Adonia Offer gilde,
Sandru Tiener. Hand lod der siude, stæge oc bræde,
Der er for haand stor lyst oc glæde.
Adonia er op mod Kongen reist,
Hand er alrede til Konge keist:
Den ypperste Prest, Abiathar,
Giord' Offer oc Røgelsse paa Altar;
Adoniæ Brødre, Ioab tillige
Oc Iudæ raad hørde ieg da sige:
Wi giffuer Adoniæ vor samtycke,
Adonia til lycke! Adonia til lycke!
Nu laffue de til at giøre god russ
Oc drick' omkring met Kand' oc Kruss.

NA: Sig mig dog, naar gick dette oppaa?

ACHI: Ret nu, ret nu kom ieg der fraa.

NA: Gack hen oc sige din Fader det,
Abit. Zadock, oc rør inthed mere der ved.
Onde tidende er hastige. „ Ny tidende før du ey forsmart,
„ De haffuer alliguel hastige fart.
Gemitus. Ach, Iedidia,

* Omnis enim debet sine vano nuncius esse, maioremque timens seruus habere fidem. Propert:

2. Reg: 2. Nathan Prophet maa vel kallis Herr.

Huor villet gaa? — Nathan retsindige.
Ieg tenckte vel dette,
De der effter lette,
Den styff forræder, — Min Fader, min Fader, IsraelsVogn oc hans reysenere.
Ioab hand heder,
Den suigfuld Prest, — 2. Reg: 18.
Den slemme best.
Ach Israel, — Kær' oc grad.
Du arme trel,
Beraadet Gud vel!
Ach Sebaoth,
Affuend den spot,
See dette for gott!

ACTVS III. SCENA VI.

Feruet conuiuium.

Ioab. Adonia; de vnge Herrer.
Abiathar. Høffuitzmendene. Krage.

Adoniæ Gester ere tryge, glade oc lystige som de, der haffuer vundet spillet, taler stort, berømmer sig i sin fuldskaff; men det er beseglet met idel geckerij, Thi gecken slaar sig flux løess oc vdtrycker dog hin bare sandhed. ☞ Aff hiertens offuerflodighed taler Munden etc. Men deris Bord skal bliffue for dem til en snare, til en betalning oc til en felde. — Psal: 69.

IOAB: Høiborne Første, Kong Adonias,
Thraso ebrius. — E. N. tildricker ieg dette Glass, — Ølmoel.
Der met Israels Konge Rige,
Met eniste dryck, det kort at sige.
Ebibit. — Den dryck vaar stoer, Ia ret paa loffue,

Zeruia Søn tør Saadant voffue,
E. N. til glæde, vor fiender til harm,
De maa vel drycke lud oc barm.
KRA: Ioab, taarsdu hen dricke oc loffue
En flyende Fuel oc diure i skoffue?
Ad spectatores. Ha, Ha, hand dricker oc selier biørne skind' Biørne skind.
Oc veed ick', om hand kand biørnen vinde.
ADO: Haffuer tack, vor Øffuerste, vor mand oc raad,
Det falder oss ret vel til maad.
IOAB: Ia, naadige Herre, ieg taler stort,
Min lycke oc mandom er vel sport.
KRA: Du kanst vel plocke en Krage lort!
IOAB: Alt haffuer ieg verit met i spil, Miles gloriosus: Mars haud ausit dicere neque æquiparare suas virtutes ad tuas.
Huad det gick vel heller ille til:
Saa mange orloff, saa mange Krige,
Nep skal mand hette Ioabs lige.
KRA: Ha, ha, det er eckend aff at sige.
IOAB: Hey, Iebus, Iebus, 1. Paral: 12.
Her holt ieg huss;
Philister oc Moab
De kender Ioab;
Kong Hadadesar
Giorde ieg til en narr;
Phy, Ammon, Aamaleck
Franckord. De vaare mine gecke;
Hoss Syrer oc Edom
Saa ieg mig om;
Ey Seba, ey Hanon
Hercul: Oeth: Terrebunt tuæ reges vel vmbræ. Vilde ieg forskon.
Et cœtera & cœtera,
Skulle i forstaa.

Paa Saadane fiender vil ieg icke passe,
Mere end at dricke aff disse glasse.
KRA: Min Buxer, min Buxer ieg snart besmøre,
Om ieg de store Ord lenge skal høre.
IOAB: Du rompløse Krage, holt stille din Mund!
KRA: Huad siger din gamle mule Hund?
IOAB: Saa mange Lande met Herre Skiold
Haffuer ieg indraget i Israels vold,
Dog mange haffuer hugget vdi min Skiold,
Brydbasser, klaffer' oc Kemper bold.
KRA: * Din erlige Hoffuerck ere snart told. * Iuue: Serui vt taceant, iumenta loquentur.
IOAB: Abner, min Broders Mørder, ieg stack 2. Sam: 3.
I tycke bug met denne Tezack.
KRA: Du fick derfor hueroken ære eller tack.
2. Sa: 20.
IOAB: Ieg stack min Auinds Mand Amasam, 2. Samu: 19.
Thi hand begynte mod mig at bram.
KRA: Som en fin Mand, saa faa du skam! * Misce stultitiam consilijs breuem. Horat:
Ad Ado. Ioabs gryss, Iude kyss. „ Vaar du dig vel for Ioabs grysse, *
„ Met skarpe Zabel pleyr hand at kysse.
IOAB: Ver stille, din geck, din erstløsse tylper!
ADO: Kund' i icke høret, at Kragen gylper?
KRA: Det giffuer saa ond en Bagsmeck,
Naar Ioab kysser. ABIATHAR: Ver stille,
KRA: Huad siger din forloben Prest? (din geck!
Du findes helst, huor skalck' ere flerst.
SOB: Marcholphus, vor Herre Salomons geck,
Er dig i mange maade forkeck.
KRA: Ha, ha, Ieg acter den[1]) Marcholphuss

---

[1]) Orig. har: den den.

Icke mer' end en min ringste luss.
I skulde vere hiem' oc læse i Bog,
Thi Salomon[1]) er eder forklog,
Icke saa sticke scholen i giemmen liff
Oc styrcke forræderij oc kiff.
ADO: Ingen taar acte en daaris snacke,
En Krage vil gierne i skarnet hacke; — En daaris hierte er lige som en paatte, der rinder. Syr: 21.
Kragen er fylt til neb oc kro,
Diss giør hand sig saa vacker oc fro.
Ach, rører ved desse Kander oc Glass!
ABIA: Ieg loffuer E. N. denne pass
Oc riget met, ny hyllede Første.
ADO: Gud veedet, huor saare mig effter tørste.
Det vaar Abiatars Preste stycke.
ABIA: Adonia til lyck', Adonia til lycke!
Ieg tiente Kong Dauid i mange Aar,
Paffue ord. Før eders N. baarne vaar,
I Hebron, I Hierusalem,
Min møie oc fare kand ieg ey glemme,
I Krig, i fluct, i hungers nød,
I Stor' almindelige Folcke død.
Ieg vil E. N. her effter saa tiene,
At ieg det vel aff hiertet vil miene.
KRA: Naar gaff Kong Dauid eder haanden igen?
ABIA: Gud giffuet, dig stycker it Belials meen!
KRA: I tien hannem som en gammel træring,
Det skal nep bliffue eder til forbedring:
Kand skee eder timer en gang den spot, — 1. Reg: 1.
Sand spaadom. I vijses hiem til Anathoth.

[1]) Orig. har: Saloman.

1. Para: 7. Hand er icke ret aff Preste stamme, *
Huor meget hand her kand side oc bramme.
(* Thi hand vaar aff Ithamar.)

ADO: Skaltu saa suare den ypperste Prest? (Slar Kragé.)
KRA: Hand rider saa meget paa Blackis Hest.
ADO: Ioab, huad tencker i, at ieg paa ancke? *
I pleyer end oc at bøde for tancke.
Huad troer i, Dauids Kemper vil sige?
(* Quid quisque vitet, nunquam homini satis cautum est in horas. Hora:)

IOAB: Phy, Kemper faar vel sine iaffnelige.
Ia, naadige Herre oc Først' Høiborne,
(Horn brender.) Ieg haffuer verit met, huor mand brende horn.
(Ioabs bestelling er stor' ord oc fiere.) I morgen vil ieg lade hid hente
Bode Rytter oc Knecte, fire Regemente;
Naar E. N. seer Ryterne rancke
Oc mit Fodfolck, saa tapper oc blancke,
Oc rycke hen ind paa Zions husse,
Hey, hey, der vil vi skantze oc muse.
HØFFVITZMENDEN: Wi dricke der paa saa god en russ
Oc speler der hoss bode zinck' oc duss.

ACTVS IIII.

SCENA I.

(Et Træsnit, forestillende 4 Narre i Narredragt. En af dem ligger paa Jorden og synes at faa Prygl af en af de andre. En tredie har kastet et Reb med en Løkke paa Enden om Halsen paa den fjerde.)

Nathan, Prophete. Bersabee, Dronning.

(Musici dramatis apud Adonisæ conuiuas inter hos actus canunt, ad augendam regunculi maiestatem.)

Continuatur reguli istius conuiuium ad finem huius quarti actus, principibus inter se colludentibus & per scenarum interualla aut musica aut instrumentis aut morionis saltationibus se

se oblectantibus. Hic meminerint conuiuæ, ante quorum oculos versentur, ne aut serio potent aut per strepitus & ineptias harmoniam huius actus perturbent & spectantium oculos ad se ex medio actu attrahant.

Her effter kommer Kongens Søns forræderij til liuset i Kongens gaard, oc Herren den trofaste Gud tencker paa sin forlyffte oc forsyn om Salomon, setter nu en moel for alle Dauids Fiender, at de icke nu maa komme en trin vider met al deris konst oc mact.

 Paa ferske fod
Stat hart imod — Ouidius.
Venienti occurrite morbo. Pers: — Begyndelsen
I alle venen.
Haff det i act,
Den faar icke mact,
Da er om sonst
Al raad oc konst.

NA: De onde tidende maa her fram,
Gud giffuet, det bliffuer vor fienders skam.
Tro mand oc raad. — Til dronningens sal gaar ieg strax hen,
Til Herre Salomons Frue Moder oc ven,
At giffuet faar, det at berette
Om denne Adoniæ suig oc trette.
Her gaanger aff stoer rycte oc ry,
At Kong Adonia acter til by.
Hør, liden Edel,
Giør dog saa vel:
Ieg vild gerne vere hindis N. til ords,

Om hendis N. er skønt til bords.
Ach, gack flux ind (far dog saa sact)
Ingreditur puella. Oc sig, hendes N. ligger paa mact.
O, Gud trofast,
Deris raad om kast,
Giør du dem blind
I hiert' oc sind!
Du kandst vel hoffuit,
Huad du oss loffuit,
At Iedidia
Skulde riget faa.
BER: Hielp Gud, hielp Gud, huad er paa fere?
Herrens Prophete, see, staar i Here?
Huor lider vor vnge Salomon? Moderlig hierte.
NA: Vel. BER: Gud vere loffuit i Zion.
Ach, skader hannem nogit, vdsig det kort,
Det onde bliffuer alliguel sport.
NA: Ney, Bersabee, naadige Fru,
E. N. Søn skader inthed end nu,
Endog Adonia det fortryde
Oc hannem i dag stort hoffmod byde.
E. N. haffue det icke sport,
Huad Hagitz Søn i dag haffuer giort?
BER: Gud seet for kært, huad er for haand?
NA: Adonia er Konge i dette Land,
I Dauids vor Herr' oc Kongis wminde,
E. N. vere snar til dette sinde
Prophetens Vijsdom. Oc acter paa, huad raad ieg giffue,
At i Kunde bode bliffu' i liffue:
Til Kongen skull' E. N. gaa, *
Ia meget snart, oc sige saa:

* Sen: Aga: Capienda rebus in malis præceps via est.

Min Herre Konge, E. N. soer
  Sin tienerinde en æd saa stoer,
At min Søn lille, Iedidia,
  E. N. Stol skulle sid' oppaa,
Oc Herrens naffn til vinde kreffuit,
  Om hand E. N. offuer leffuit;
Men see, hui er Adonia bleffuen
  En Konge i dette Rige op[s]kreffuen?
Men disse ord er end nu i munde,
  Vil ieg komm' ind paa same stunde
Oc saa fuldkomme den hele tale,
  Met al omstende det ret affmale.

BER: Ach, Ach, mit bryst,
Mit hiert' er Kryst!

ACTVS IIII. SCENA II.

Bersabee. Dauid. Abisag, Kongens Senge Iomfru. Kammerjuncker. Nathan Prophete.

Herren obenbarer for Dauid hans Wuenners snarer, stamper, fald, styrtegraffue, offuer huilke hand i mange Psalmer oc sine daglige Bøner pleyer at bede Gud. Hand troer icke, at saa er, som dronning Bersabee beretter, fordi hand vilde icke, det skulde saa vere, Men Propheten met stor myndighed fører hannem i den rette sandhed.

☛ Manden er Quindens hoffuit. Eph: 5.

BERS: Helsel, min naadigste Herre blid, — Ecteskaffs dyder. — Adorat regem sedentem apud lectum.
Gud giffu' E. N. sundhed altid!

DA: Stat op, huad fattis dig, hierte lille? Porrigit sceptrum.
BERS: Det ieg E. N. nu sige ville:
Min naadigst' Herre, E. N. soer
Sin tienerinde en æd saa stoer,
At min Søn lille, Salomon,
Skuld side paa E. N. Thron,
Oc Herrens naffn til vinde kreffuit,
Om Salomon eder offuer leffuit;
Nu sprecker det flux Mund om anden:
Adonia er bleffuen Konge i Landen.
Thi hand E. N. wadsport
Hen til sit Offer er dragit bort,
Øxen, fæt fæ oc mange faar
Loed slacte i Rogel, som ryctet gaar;
Sin Brødre bød hand alle til gest,
Den øffuerste Ioab oc Herrens Prest,
Vor Salomon mon hand forglemme,
Loed hannem saa haanlige side hiemme.
Min Herre Konge, al Israel
Paa E. N. acter vel:
Til huem E. N. vil Riget affhende,
Den vil de alle for Konge bekende.
E. N. er vor eniste lid;
Naar i hen soffuer vdi sin tid,
Da bliffuer ieg paa same stund
Oc min Søn lille forderffuit i grund:
Adonia slar oss enten i hiel
Eller oc hand giør oss til sin trel
Oc skil oss arme Syndere bode
Fra liff, fra ære, fra al vor gode.
O sorg, o quide!

Skuld dette mig bide?

DA: Vor Bersabee, vor hierte kære,
Mon det skal findis saa at vere?

Nam multum loquaces merito omnes habemur. Plau: Au:

Øffrigheds dyd. „Ny tidende skal mand icke strax spræde,
„ Men flitlig effter sandhed læde.

ABIS: E. N. skulle icke tro eller tencke
E. N. Søn til´saadane suencke:

Hiemelig venskab. „Verden er fuld met sualder oc føg,
„ Som moe i Soel, som damp oc røg.
Adonia er finer i hiert' oc mod,
Der for taar ieg vel vere god.

NA: Hør, Kammer Iuncker, lad Kongen forstaa
(Hans N. ligger oc mact oppaa),
Om Nathan maa strax komme faar.

KAM: Eders bud til Kongen ieg gerne gaar.

NA: Du stercke Herre,
Ad spræde de narre
Ved din Krigs skerre!

KAM: Naadigste Konge, Nathan Prophet
Begier' E. N. at tale met.

Abit regina.

DA: Io, lad Propheten komme her an,
Skulle vi forsmaa vor gode Nathan?

En ret Kongelige dyd.

NA: Min Herr' oc Konge, Gud spaar' E. N.,
Adorat. Israel lenge at styr' oc raade!

DA: Staar op, Nathan, Iehova seer,
Giffuer for, huad i aff oss beger'.

NA: Haffuer E. N. dette befald,
At Hagits Søn skal nyde det kald,
Naar E. N. hen soffuer i fred,
Hand maa da arffue eders naffn oc sted?
Thi hand drog hen til Offer i dag,

At hand met lempe kund skicke sin sag;
E. N. Sønner oc Herrens Prest
Oc Høffuitzmendene ere hans gest,
Der vancker fæde Offers stycke,
De ynsker Kong Adonia til lycke.
Hand mercket ey did, som hand vilde skyde,
Derfor loed hand oss andre ey byde,
Benaiam, mig eller vor Zadock,
Thi hand haffde ellers Gester nock.
End mere, hand oc sin Broder forsmoede,
Vor Herre Salomon ey byde loede.
Prophetens møndighed. Haffuer E. N. saa baaret sig at,
Ieg maatt' ey vide, at saa vaar fat,
Oc E. N. vil hiemmelig raade,
Til huem E. N. vil riget oplade?
DA: Ach, Nathan, wi vid' inthed der aff,
Ick' eniste tydel eller Bogstaff.
NA: „ E. N. see sig snart til styre,
„ Thi gode raad er megit dyre, Gode raad er dyre.
At de E. N. ey saa forraske,
Thi de met Ioabs velde braske.
En fast Herre. Tencker paa Herrens lyffte oc ord,
E. N. egen æd offuer bord,
„ Det zyrer en Herre gantske vel,
„ Æd, haand, ord, segel at holde met skel. Nathan gaar bort.
DA: Ach, Ach, mig arme,
Det Gud forbarme!
O Gud, affstyre
Mine Fienders whyre! Abit vocatum.
Rober igen vor kære Gemal,
F. Bersabee, til denne sal!

Mig arme fange,
Huad mig er bange!

ACTVS IIII. SCENA III.

Kammeriuncker. Bersabee. Dauid.

Kongen trøster sin Gemal oc statfester sin gamle forlyfft om hendis kærlige Søn Salomon met en ny æd, at hendis Søn denne dag skal settis paa hans Kongelige Thron for hans Øyen, Oc hun betacker hans Maiestet, ynskendis hannem en euige lycksalighed. (1. Pet: 3.) ☞ Saa prydede oc de hellige Quinder sig i fordom tid, som sette deris haab til Gud oc vaare deris Mend vnderdanige, lige som Sara vaar (Gen: 18.) Abraham lydig oc kallede hannem Herre, huess Døtter i ere bleffne, der som i giøre vel oc ere icke saa fryctactige. Disligest skulle i Mend bo hoss dem met fornumstighed. Oc giffuer det quindelige, som det skrøbeligste Redskaff, sin ære.

Kam: Iuncker: Frue Bersabee, kommer igen
Til min Herre Kong' oc ver' ey seen.

BERS: A, ja, ja, gern wi kommer here,
Gud styrcke min Herre mer' oc mere!

DA: Vor Bersabee, kære Gemal,
Wi tencker paa dine ord oc tale.
Wi finder (diss verre) at haffue sig saa,
Som du tilforn loed oss forstaa,
Thi Nathan oc det samme statfester
Om vor Adoniæ Offers Gester.

Liff lille, du skalt huercken sorrg' eller quide,
  Den æd, wi soer, maa du tillide,
Oc nu til ydermere foruaring
  Mod vor' wuenners treyrske forfaring
Kongens æd. Suære wi: saa sandt som Herren leffuer,
  Den wi oc nu til vinde kreffuer,
Som frelst' aff nød min fattige Siel,
  Herren min Gud i Israel,
I denne dag skal Salomon,
  Din Søn, beside vor egen Thron,
I dag for oss, siden effter oss,
  Mod alle vore Fiender styffu' oc foss.
BERS: Diss bør E. N. (nest Gud) stor prijss
adorat. For denne glæde, rou oc lijss.
Kong Dauid skæ lyck' i euighed,
  Dette Rige til ære, til glæd' oc fred!

ACTVS IIII. SCENA IIII.

Dauid. Abisag.

Kongen er megit bange oc som it armpt Menniske seer først hen til Menniskelige raad, taler om fluct, om Vaaben oc verie som en god gamle Krigs Mand, klager hart offuer sine egen Børn, Rigens Raad oc betroet venner, Der nest slar hand dette alt hen oc trøster sig i Aanden ved bøn oc forhobning hoss Gud.

Lige som i Absolons oprør. 2. Sam: 15.

2. Paral: 20. ☞ Wi vide icke, huad wi skulle giøre, men vore Øyen see effter dig, Herre.

DA: Bort hen, bort hen al rou oc huile!
Stor angst oc banghed. Wi frycter, de oss skull' offuer jle.
Huort vil wi hen? huort kunde wi fly?
Wi kund' ick' vndrømme eller fløye til sky.
Skulle de oss atter i Harnskit trenge?
ABI: Ach, lad eckon henge!
DA: Skulle wi nu bruge diss gamle seene?
ABI: Det kand icke tiene.
DA: Wi kiender Ioab slet neder i bund.
ABI: Den slemme Hund!
DA: Ioab, din farffu' holder sig icke fast.
ABI: Den fule Gast!
DA: Hans skalcke pose, hans vnderfund.
ABI: Saa mangelund.
DA: Huem haffde det troet, at Herrens klercke
Kund skiule en skalck vnder messe sercke?
ABIS: Det kunde wi mercke.
DA: Du Kammer Iuncker, løb, lad dig lide,
Rob Zadock, Nathan, Benaia hid!
Ps: 33. „De ere oss icke vor høgeste trøste,
„ Thi Menniskens viisdom oc mact kunde brøste,
Ps: 18. „Men Herren er min klipp' oc vern,
„ Til Herren flyer ieg saa gern.
Ps: 3. „Ach Herre, hui ere mine Fiender saa mange?
„ Hui giøre de mig saa megit bange?
Ach Herre, huor lenge Ps: 13.
Skulle de mig trenge
I dette mit store elende?
Min egen neste
Bedrøffuer mig meste,

Bøn. God raad i angst.

Kongen læser i sin Psalterij Bog her oc der oc gaar vd at sette sig paa Thronen, sucker oc græder.

Min Børn vil mig ey kende:
Ach, Absalon, Ammon,
Min spot oc hon,
Eders Fader i saa bedrøffue;
Nu, Adonia,
Du lige saa
Mit Liff oc Rige vil røffue.
De æder mit Brød, Ps: 41. Fraus sublimi regnat in aula. Sene:
Staa effter min Død,
Mit raad oc Rigens beste;
De tager min sold
Er' i affhold,
Mit Liff taar de dog freste.
Det er langt mere, Ps: 69.
Maa ieg vel suære,
Som mig paa iorden plage,
Psal: 40. En alle mine haar,
Paa hoffuedet staar,
Det ere mit høylig klage.
2. Samu: 15. Herre, giør Achitophels raad til daarlighed. Giør du Ioab,
Herre, til din Abe,
At hans anslag ey due!
Abiathar
Giør til din narr!
Det staar i din formue.

ACTVS IIII. SCENA V.

Nathan. Zadock. Benaia. Kammerjuncker. Dauid.

Dauid kaller sit Geis[t]lige oc Verslige Raad til sig, Propheten, Presten oc Benaiam,

oc lader sig saa høre, at hand gierne vil raadføre sig met dem i denne farlige handel. Benaia staar icke for sin Herre oc Konge som en fledie eller hatteflettere eller ja Herre, men trycker sandhed vd, at Kongen haffuer selff største skyld her vdi. Den gode Herre tager skylden til sig. Bliffuer saa beslutet, at Salomon strax skal hylles.

Prouerb: 13. En klog giør alting met fornufft, Men en Daare vdspreder sin Daarlighed.

NA: I Herrer, Zadock oc Benaia,
De onde tidende er gerne Ia.
ZA: Achimaas, min Søn saa snill, 2. Sam: 17.
Hand pleyer at see vel nøie til.
BENA: Det er den Ioabs eniste bedryfft. Hoffue stycke.
ZA: Abiathar er oc fuld aff forgyfft.
NA: Sagde ieg icke, Ioab, Abiathar
De actet snart at giøre en blar?
ZA: Ia, verdige Fader, i spaaet alt ret,
Som det sig burde Herrens Prophet.
KAM: Zadock, Nathan, Benaia met,
Til Kongen at komme i ey forgette! Statim accedunt.
ZA: Gud styrck E. N.!
NA: Gud vijss oss raad! Adorant.
BENA: Gud styre vor daad!
DA: Der haffuer wi det, i gode Mend,
Mon wi icke kende forrædere end?
" Wi troet dem vel, de rønne oss ilde, Wtacknemelighed.
" Saa pleyer mangen sit gode at spilde.
BENA: Wi kiender dem i dage tal,

Det taar ieg sig', alt om ieg skal: Raadens dristighed.
E. N. er selffuer her i skyldig,
E. N. er alt formeget dyldig.
* Den blodige Ioab leffuer end, * Veterem ferendo iniuriam inuitas nouam. Pub: Mi:
Endog hand haffuer saa mangen skend;
E. N. loed Absalon begræde,
Endog hand hette paa saadane tæde,
Som hand haffde verit it wskyldigt blod,
Dog hand vaar ond aff rundene rod.
Adonia gaar til met Raaden raade,
E. N. oc riget at forraade;
Wi loed E. N. tit at vare, ⸙ Pl: Bac: Hei mihi, hei mihi, isthæc illum assentatio perdidit.
E. N. actet sig ingen fare,
E. N. motte haffue fattet paa
⸙ Oc sagd: Adonia, hui giør du saa? 1 Reg: 1.
DA: Det er nu det, vor Benaia,
„ It Faderligt hierte haffuer sig saa,
„ Alle mectige Herrer maa see i speyle,
Psal: 62. „ At Iordzen[s] Konger kund' oc feyle.
ZA: Om wi ville klage, hyle oc græde,
Det er vor Fienders lyst oc glæde.
NA: Alt haffuer vor Gud forseet det saa:
Hans Faderlige rijss wi kende maa.
DA: „ Det er mig gaatt, du mig ydmyger
Psal: 119. „ Oc som det Barn saa tit hudstryger.
BENA: Det er icke tid nu lenger at duæle, * * Sen: Thy: Serum est cauendi tempus in medijs malis.
Huad gode raad vil wi vduæle?
„ Snart skulle vi enten lude eller skyde,
„ Thi der er ont i Ioabs gryde.
Hand falder alliguel seirløess,
Kand skee for mig, den æreløss tøess. 1. Reg: 2.

DA: Vor kemper skull' i met eder tage,
Instrux om Salomons hylding.
Met all eders mact strax heden drage
Oc paa vor Mule sette Salomon
Oc før' hannem neder til Gihon.
I, Zadoch oc Nathan, skull' hannem smøre
Til Kong' oc lade Basuner høre,
Lyck vere Kong Salomon! skull' i raabe,
Oc følger hannem hid i store haabe,
Saa skal hand side her paa vor sæde,
Den wi ville giør' hannem ledig' oc ræde,
Thi wi ville byde, at hand skal vere
En Kong' oc i vor sted regere.

BENA: Ieg siger amen, Gud sige oc saa,
At hand Guds hielp oc naade kand faa,
Sin Herre Fader at offuergaa.

ACTVS IIII. SCENA VI.

Benaia. Nathan. Salomon. 12 Kemper: Samma, Iesabeam, Abisai, Eleasar, Elhanan, Elicka, Abialbon, Eliphelet, Ahiam, Iegeal, Hesrai, Bani.

Cherethi, Pelethi, Kongens Hoffsindere, Drauantere oc Skyttere følger den vnge Herre.

I den anden Samuels Bog i det 23. Cap. beskriffuis Kemperne i Kong Dauids gaard, deris mandom oc duelighed: mange fine, trohiertede gamle Tienere, ved huilke Gud haffde wdret store ting i Dauids Regimente, det gantske Rige til gaffn. Tolff aff dem er her ved haanden til stæde i den vnge Herre Salomons hylling.

Prou: 14. ☛ Det er Kongensære, at hand haffuer meget Folck, Men huor lidet Folck er, det giør en Herre blødactig.

BENA: Vi hørde min Herris aluare befalning,
Det maa fuldkommis vden forhalning.
NA: Vor vnge Herre vil ieg hid kalle.
BEN: Vor kemper vil ieg hente for alle,
Ieg tencker, nogen er ner til stæde,
Saa ieg taar icke ret lenge læde.
Euocat. Samma, Iesabeam, I kunde vel bram,
Abisai, Eleasar, Vden alle sky haar,
Elicha oc Elhanan, I rette han,
Abialbon oc Ahiam, Ere icke lam,
Eliphelet met Iegeal, En prijss for alle,
Hesrai oc Bani, Ere ingen flanij.
Procedunt armati seruatis ordinibus.
See der min Herris gamle Helte,
Som pleyer at vocte hans N. telte,
Min gamle Brødre, min Bursgesell,
Ieg mindes den dag, i giorde skel.
IESA: Det veedsdu vel.
BENA: Iesabeam, er det den stage,
Som tog otte hundrede mend aff dage
Paa en dags tide, vdi it slag?
IESA: Ia, lad den same eckon vere i mag,
Den taar end nu vel holde en brag, Vibrat.
Om det sig trengde paa denne dag.
BENA: Du skalt vel haffue din Konst behou,
Som nu tillaffuis, ret oppaa lou.
Min Herre loed eder biude oc bæde
Met vaaben oc veri' at vere til stæde,

Hans kærlige Søn, Herre Salomon,
At ær' oc følge til Gihon
Oc hielp' hannem til at saluis dere
Til Kong' i Landen, er hans begære. *

[* Ocyus ite viri & nascentem extinguite flammam, ne seræ redeant post aucta pericula curæ. Silius.]

SAM: Hui kommer det met saadane hast?
BENA: Det vulder Ioab, den læde Gast,
Thi hand loed hyll' Adoniam i dag
Oc acter at giør' oss mer' vmag.
ABIS: Det skal hannem Gud oc æren forbyde,
Ioabs Broder. Det skull' oc[1]) alle Kemper fortryde.
BENA: Din Broder holder sig fast, paa loffue,
Lige som en gammel nød oc boffue.

[Hoff sticke.]

ABIS: Skal det en erlige kastis i noss,
Hans Broder er en forræder foss?
Huer [er] god for sig i Kongens gaare,
Met ære vil ieg (traatz!) mig forsuare.
De andre Kemper: Wi ville før lade vor mandom tæ,
Førind Kongen skal time den spot oc spæ.

Salomon kommer her fram met sin Tuctmester Nathan.

SALO: „ Ieg seer, at Tro er falsk Vildbrad,
„ Huem taar sig nu til anden forlad?
Hey, huilcket suigfuld Broderskaff!
Det vulder, hand picker met Ioabs Staff.
„ Saa kand ond Selskaff mangen forføre,
Det ieg nu om min Herre Broder høre.

[Kong Frederich den 2. sprock.]

BENA: Høibaarne Først', E. N. vide,
At dette Rige effter eder bide,
Thi Guds forsyn kand ingen vride,
Al mact, al konst maa staa til side.

---

1) Orig. har: ac.

Eders Herre Fader det saa ville
Oc bød oss tienere dette bestille,
E. N. at hyld' oc salue i dag,
Imod eders fienders treisk' anslag.
Giør ferdige, lader oss hugg' hen veck
Met det alsnariste til Gihon beck,
Eders Herre Faders Mule skull' i ride,
Wi ville gaa hoss paa alle side.
Til fods, til fods, det er al best, *
Wi tøffuer icke effter Mul' eller Hest.

* Si equo non vtitur, hi rythmi inferantur.

SAL: Som Gud oc Kongen vil haffuet fram,
Wi kunde det icke bedre beram.
„ Herren vil ieg mine veye betro,
„ Hand skaffer mig Bode glæde oc ro. Prou: 16.

ACTVS IIII. SCENA VII.

(Et Træsnit, forestillende en Kroning. En ældre, skægget Mand med en Slags Krone paa Hovedet kroner en skægget Mand, som knæler foran ham, og overrækker ham samtidig et Scepter. [1]) Bagved den knælende Mand sees Krigsfolk, bagved den anden Hoffolk. Det hele er omgivet af en Ramme ganske som den, der omgiver det S. 85. beskrevne Træsnit).

Benaia. Nathan. Zadock. Salomon.
Kemperne. 12 Engle.

---

[1]) Da der i den følgende Scene ikke er Tale om nogen Kroning, tør det vistnok antages, at dette Træsnit ikke er skaaret til Bogen. Ogsaa kan mærkes, at den Figur, der her skulde forestille Salomon, er en voxen, skægget Mand, medens han i Stykkets Text omtales som et halvt Barn (saaledes ogsaa paa Træsnittet i 5. Akts 6. Scene). Det lod sig maaske et Øjeblik tænke, at Træsnittet var kommen paa urigtig Plads og skulde forestille Adonias Hylding, men ogsaa dette modsiges af den stedfindende Kroning.

Her gaar en hellige bestilling for sig: Salomon, Herrens elskelige, den ypperste Konge i verden i Maiestat oc herlighed, saluis i Hierusalem neder hoss Gihon Beck oc hyldes til Kongeriget ved de Coerremonier, Iøderne pleyet at bruge: Kemperne slaar en ring paa Platzen, der sider Salomon paa Knæ; Benaia holder orden paa Kongens Vegne; Zadoch kommer dem alle til at giøre Bøn til Gud. Der effter saluis Kongens Søn, Oc Propheten vdrober det paa Herrens Vegne; Almoen glædis der ved oc ynsker Kong Salomon lycke. Herrens Engle staa nest om hannem i en Kreitz oc dantzer siungendis den Psalme her nest effter met de noder: Te Deum summa, &c. Kong Dauid i midler tid ligger paa sine Knæ for Thronen vdi sin forbøn til Gud.

Silohe vand, som Chalderen mener.

Psal: 21. Herre, Kongen glæder sig i din krafft, oc huor gantske glad er hand offuer din hielp.

BENA: Paa Kongens Vegne.

Guds ordning, Israels Landes sed,
I gode Herrer, holde wi ved:
Effterdi vor Kong' er vel bedagit
Oc met stoer suaghed saare plagit,
At hand snart Vandrer Iordens Strade,
Den alfare vey, den gemeine Gade
For alle Stater oc alle Stende
(Det Gud aff naaden leng' affuende),
Haffuer Gud Herren i Israel
Bestilt vor sag saa saare vel,

Saa oc Kong Dauid met vilie goed
  Och stor forsyn beskicke loed,
Hans kærlige Søn, Herre Salomon,
  At salue oc hylde her hoss Gihon
(Oc icke foracte hans vnge alder),
  I vaanuare ved, førind Kongen hen falder.
Thi staar ieg her i Kongens sted
  Met al fuldmact oc myndighed,
Bæde oc byde i Herrens naffn,
  Israels menighed til gaffn,
At i, Zadock, hannem saluer Here,
  Effter Kongens død Krunen at bære.
NA: Guds egen vili' oc Kongens samtycke
I Guds sted. Kand ingen myshaffu' eller mystycke.
SAL: Ieg staar oc her i egen Person,
  Begær' at saluis hoss Gihon,
I Herrens naffn en Kong' at bliffue,
  Naar min Herre Fader er' aff liffue.
ZA: Den Gud, som inted Menniske kand see,
  Loed sig ved Kongelige mact betee,
Sin Maiestat, naffn, fryct oc ære
  At straff', at hielp' oc vel regære,
Øffrigheds berøm-melsse. Oc alle Iordens Øffrigheds Mend
  I Herrens sted er' ærit oc kend, *
Lige som mand saa aff Herrens skin
  En Contraphey oc Billede fin.
Paa det at denne Kongelig kald
  Kand holdes i ær' oc være befald,
Deut: 17. Regalia. Moses Prophet oc Samuel 1. Reg: 8, 9, 16.
  Haffue styfftit skick' i Israel
At salue, at kyss', en Bog at giffue,

* Imago Rex est animata Dei.

Naar mand vil saadan handel bedriffue;
De haffuer oc bruget Offer oc Bøn,
Guds hellige dyrkelsse, klar oc skøn.
Saa er oss tiden bleffuen fortrang,
At wi det nu maa ey giøre saa lang:
* Al Offer vil wi lade betemme,
At robe til Gud wi ey forglemme.

* De wgudeligis Offer er Herren en verstyggelighed, men de frommis Bøn er hannem behagelig. Pro: 15.

Her falder de alle paa knæ oc beder Gud.

Abrahams, Isaacs, Iacobs ære,
Iehova, verdis tilsted' at være — Bøn.
I denne Hyldning met din Aand,
Din Tiener at salue her paa stand,
Din Dauids Søn, din Iedidia,
At hand din Aand oc naade kand faa,
Saa at begynde, frem drage oc ende
Sit Kongelig kald, at hand kand kende
Din hielp, din krafft, din styrck' oc raad;
Saa at reger' i alle maad,
At hand dit Barn ret neffnis kand,
Dit naffn til ær' i dette Land;
At skaffe for alle Low, ret oc skel,
Giff hannem det, Herre i Israel,
Din Engle lad sla her en ring,
Oc lad wlycke gaa langt omkring.

Guds Engle slar en ring om dem.

Her er Herrens Salffolie Horn,
Met dyrbaar Salu' oc Oli' vdkorn; — Olie.
Der Israel en Konge begærit,
Met denne Oli' er de forærit,
Den hellig Salue paa Hoffuedit flyde,
Guds fryct oc mildhed det betyde.
En Kyss skull' E. N. oc haffue, — Kyss.

Guds kierligheds oc naades gaffue.
Kong Salomon i Israel,
E. N. er saluede førstgang vel!
Naar eders Herre Fader er lagt i graffue,
E. N. skulle spir' oc Krunen haffue.

NA: „Saa siger Herren i Israel:
„ Ieg salued dig offuer mit arffuedel.

BENA: Lyck vere, Lyck vere Kong Salomon! — Vdrob.

KEM: Lyck vere, Lyck vere Kong i Zion!

(Et Træsnit, forestillende David knælende i Bøn. Det er det samme, som er benyttet foran 1. Akts 1. Scene.)

Engle oc Planeter Chor.

Non est necesse, vt nouas personas introducat actor. Ex aula enim regia ♄ deuorans infantem, data falce & compedibus, ♃ sceptriger, ♂ armatus, ☉ coronatus, ☿ caducifer; ex gynæceo ♀ cum floribus, ☽ falcato signo fronti imposito, assumi possunt. Quemadmodum suos choros erudite inferre solet charissimus præceptor noster M. Petrus Høgius.

Exoritur clamorque virum clangorque tubarum.

12 Engle paa den yderste ring, vij Planeter der vnder, oc K. Salomon sider paa knæ mit i Kreitzen met it huit Klæde offuer.

De siunger alle oc dantzer. Benaia met sin Skare staar vden faar.

Op, Kong Dauids Harpe met klang oc skalle!
Op, du Zions Daatter! Gud lod dig kalle,
Siunger Herren Psalmen hans skabning' alle,
Ham til gefalle.

Loffuer Herrens godhed, i Fule paa Quiste,
Fisk i Vand oc Diure paa Land met liste,
Mennisken lad Herren sin ære ey miste,
Ver icke den siste.

Herren eyer Himlen oc Iorderige,
Derfaar bør oss alle hans loff at sige,
All' hans Henders gierning oc Verck tillige,
Fattig' oc Rige.

See, huor Gud skabt Himlene rond' i lenge

Oc befestet Stiernerne i sin menge,
See Planeters Kreitz, huor de sig fram trenge,
Huer i sin genge.
Iorden opfyldes met Guds store visdom,
Aaret Krunes met benedidelsse rond om,
Aff hans kild' opspringer hans mact oc rigdom,
Tenck, hueden det kom.
Ach, huor herlig lucter din Olie, Aaron,
Ach, huor deylig' ere din bolig, Zion,
Ach, huor fructbaar ere din dug aff Hermon,
Fryd dig, du Gihon.
Herren send' oss Tiener, sin Engle Skare,
Hid, at wi skulle tage denn' hylling vare,
Oc forstyrr' Adoniam oc Ioabs snare
Oc alle fare.
Israel, din Land maa nu bliffue rige,
Dan, ver glad, fryd dig offuer dette Rige,
Fred oc Visdom er nu sin andens lige,
Ingen skal vige.
Tratz, Philister, Syrer, Ægipthen, Babylon,
Moab oc Edom! Phy, du Womskorne Thron!
See Israels fredrige, see Salomon,
En Kong i Zion.
Gud, beuar vor Koning oc vor Iedidia,
Herre, spar vor drodning, D. Sophia,
Gud, bevar deris kærlige Børn oc ligesaa!
Amen, det er ja.
Offuer alle fra Dan indtil Besabe' end,
Rigens Raad, al Adel, Lantzdomer, Lensmend,
Geystlig och verslig, ver' sig Herr' eller Suend,
Din naade optend!

ACTVS V.

SCENA I.

Dauid. Salomon. Zadock. Benaia. Nathan. Kemperne.

Kongen met glæde tager mod sin nyhyllede Søn, viger met vilie aff Rigens Thron oc setter Salomon der paa i sin sted met Kongelige naffn oc myndighed, ynsker hannem en glædelige indgang, fremgang oc vdgang, oc Raadet følger saa den gamle wdleffuit Herre til sengen.

☛ Den gammil Dauid til sengen hen,
Den vnge Herre paa Thronen igen.
Naar hand er gammil, maa hand oc vige:
Saa skiffter Konger Land' oc Rige.

DA: Ach, hør vor Søns Fryds jubilet,
Ach, hør Basunen oc Tromet:
Vort hiert' vdi vor bryst opspringer,
At det saa lifflig skeller oc klinger.
„ Min Siel, ver nu til freds igen, Psal: 116.
„ Thi Herren hielper dig paa been.
See, huilken herlig' oc deylige flock
Som følger vor Søn, Kong Selomoch.
* Søn lille, wi ere aff alder met
Oc aff dette rig' aldelis tret,
Her sade wi i vintre fire gang ti,
Gud veed, huad angst wi vaar wdi,
Vor dag' er icke wden en haandbred, Psal: 39.
Wi haabis snart at far' i fred.

* Sen: Oed: Quisquamne regno gaudet? O fallax bonum, quantum malorum fronte quam blanda tegis!

Plaut: Nam in hominum ætate multa eueniunt huiusmodi.

Wi sade paa Thronen, som wi kunde best,
Nu ont, nu gott det haffuer wi frest,
Wi taar fry skiude vort skodtzmoel, 1. Sam: 12.
Huor wi haffue sidet paa denne Stoel,
Til alle Stater oc alle Stende,
Fra dan oc indtil Bersabe' ende.

En Kongis skodsmol.

Oc er nogen, enten Quind' eller Mand,
Som oss met rette kand skylde paa stand,
Offuerbodig wi ere til mind' eller rette
Vden huermands skade, kiff oc trette.
See, min Søn, verden vil haffue det saa,
„ De vnge skulle til, de gamle fraa.
Paa det at riget maa stande i fred
Oc nyde sin ær' oc herlighed,
Oc ingen vdi vor allerdom
Skal bliffu' oprørsk', om hand haffde rom,
At vold skal icke bliffue for sterck
Inden Israels Lande merck,
Eller nogen anden slemme laste,
Som fred oc Ret pleyer at kuldkaste:
Saa haffue wi effter vort Raads behaffue
Sat alting saare vel i laffue,
I dag at lade dig hylld' oc smøre,
At de kunde vide, huad mand skal giøre,
Naar dette vort Liff legges paa Baar,
At Riget ey da veriløss staar;

Kongen siger sig fra riget.

Antuore jeg dig i Heffd oc Hende,
Paa det at ingen skal det foruende,
Det gantsk' Israels Konge Rige,
Befaler, at alle for dig skal vige,
For den, wi setter selff i vor sted

Met Kongelig naffn oc herlighed.
Kong Salomon settis. Søn lille, sid nu paa denne sæde,
Den wi nu giør dig ledig' oc ræde.
„ Herren beuar dig denn' indgang — Psal: 121.
„ Oc giff en lystig' oc salig' vdgang!
NA: Ieg siger aff hiertet: Amen, Amen!
KEM: oc almue: Det siger wi oc alle samen.

ZA: Tager nu, Herre, den low oc Ret, — Deut: 17.
At frycte Gud i ey forget,
Den Bog skal altid ver' i hende — Bog.
Fra nu oc endtil liffuis ende.
SALO: Det haffuer alt Herren paa banen bract
Tacksigelse. Ved sin gudomelige styrck' oc mact,
Israels eniste Kong' oc Herre, *
Thi jordens Konger hans Tiener' ere.
Diss bør hans naffn al ær' oc prijss
Her fra oc ind i Paradijss.
Mit aluar det er at vide hannem ære,
Aff gantske mact hans loff formære.
Bøn. Gud giff mig oc sin Aand oc naade,
Israel saa at styr' oc raade,
At ieg kand voxe E. N. til ære!
Min Herre Fader, det ieg begære.

* Horat: Reges in ipsos imperium est Iouis.

Kongen følgis hen til Sengen aff Raadet.

BENA: Gud giffue Kong Salomon it bedre naffn,
At der kand gaa aff vider saffn,
End E. N. naffn oc Stoel,
Som Maanen viger for klare Soel!
IESA: Herren vdbræd Kong Salomons Rige,

At den aldrig haffuer hafft sin lige.
SAM: E. N. vaar stor, Gud giør hannem større,
Det Rig' at bliffu' yppermer' end førre.
DA: O, Gud vere loffuit, som loed betee
paa sengen. Oss denne ær', at wi kunde see
Vor effter mand, vor Søn wi kende,
At spiren ey kommer i fremmede hende.
O Gud, lad spiren bliffue hoss min stam,
Indtil Siloch, min Søn, kommer fram!

Kongelige oc Faderlige glæde.

ACTVS V. SCENA II.

Adonia. Ioab. Krage. Abiathar. Elihu. Esri. Ionathan, Bebuder. Kongens Sønner.

Nu omuendis Adoniæ, Ioabs, Abiathars oc den gantske Selskabs glæde til sorg, Thi der de hørde tidende om K. Salomons hylding aff den ypperste Præstis Søn Ionathan, er dem aff Herren en fryct paa kommen, saa at de skammelig adsprædis, oc Adonia søger til alteret. Nu er Dauid Bønhørt:

☛ Gud, staa op, at hans Fiender kunde
Ps: 68. bort spreess, oc de, som hade hannem, kunde fly for hannem.
Fordriff dem, lige som Røg bliffuer fordreffuen, lige som Vox smelter for ild, saa skulle de wgudelige omkomme faar Gud.

ADO: Hørd' i den store rob oc bulder?
  Wi frycter saare, huad det foruulder.
IOAB: Mig tyckes, ieg hørde Trometers Liud,
  Det skal dem Øffuersten Ioab forbiude,
Om nogen blæss i Tromet eller Horn,
  Ieg haffuer mit embd saa wbeskorn.
KRA: Ho, ho, den skantz er alt forlorn.
ABIA: Her paa er ingen mangel eller tuil,
  Wi hørde io anskrig oc glædelig spil,
Det vaar ingen dødskrig eller mandquale,
  Mig tycte, ieg hørde io sang oc tale.
KRA: Hin Wiborge skald begønder at prale.
ELIHV: Mig tyckt', at Iorden skalff der ved,
  Met saadan fart tog det aff sted.
KRA: Kandskee Ioab sine Buxer besmed.
ESRI: Ieg hørde det skell' i Himmel oc sky
  Aff stor mandrob oc Trometers ry.
KRA: Kandskee deris Hyrde dreff Fæ aff By.
IOAB: Ney hør til denne rumpløse Krage!
  Marcolphus sticker ham huer anden tage.
KRA: Ioab, du hetter vel snart din Mage.
ADO: See der, see der kommer Ionathan,
  Vor Prestis Søn, kom hid ind du, kom an!
ABIA: Ieg lod hannem bliff' oss alle tilbeste,
  At hand i Byen skuld speyd' oc freste.
ADO: Ia, hand er tro oc en god, from Mand
  Oc bær' hid gode tidend paa stand.
IONA: Ia, Herre, Thi Kong Salomon
  Er sat en Kong paa Dauids Thron,
Och Kongen sende Nathan den Seere,
  Zadoch, Benaia oc mange flere

Arrectisque auribus astant.

Iuuen: Hi sunt, qui trepidant & ad omnia fulgura pallent, cum tonat, exanimes primo quoque murmure cœli.

(Met stercke Kemper)[1] (Met hans Liffmul') hen til Gihon,
Der saluede Zadock Salomon,
De førd' hannem op met bulder oc glæde
(Kand ske i hørdet)[1] (Paa Kongens Mule) til Rigens sæde;
Ieg saa oc Kemperne bucke oc bon
Oc ynske til lyck Kong Salomon,
Oc Kongen glæddis vdi sin Senge,
At dette haffde saa lystig' en genge.

ADO: Forraad, forraad! op, op, op, op! — Pindar: Fugiunt autem in diuinis terroribus etiam Deorum liberi.
IOAB: Alarm, Alarm! lop, lop, lop, lop!
Benaia kommer oc Kongens Kemper,
De oss som stoff oc skarn ner demper.
Ey, haffde ieg her mine Rytter oc[2]) Knecte,
Mod dem taarde ieg vel kemp' oc fecte.

KRA: En Øffuerst' vden Knecte
Saa god som en Hecte!
Streng' Øffuerste, pramp,
Paa Iorden stamp,
Saa faar du nock
Regement' oc skock.

ABIA: O wæ oc vock mig arme Prest,
Huad ieg i dag haffuer ille lest!
KRA: I kund' vndrende paa blackis Hest.
ABIA: „ Ach, huem der graffuer styrte graffue, — Psal: 7.
„ Hand falder selff først i paa raffue. — Prouerb: 26.

---

[1]) Meningen med de indklamrede Ord i Randen er, tydeligt nok, at de under visse Forudsætninger skulle sættes i Stedet for de hosstaaende, indklamrede Ord i den egentlige Text; jvfr. ovenfor S. 101, Randnoten.

[2]) Orig. har: o t.

KRA: Herre Domini, eders Farrebøg!
Maa skee Dauid lader løss' eders Brog.
NA: Gud giffuet, wi vaare igen vel hiemme,
Kongens Søn. Adoniæ Offer wi ey forglemme.
SOBAB: Ieg tenckte, det vaar eckon idel skempt.
IEBE: Phy, phy, det vaar io meget slempt.
NA: Ieg tenckte, hand haffde vor Herre Faders loff,
Ey skam', ey skame, det vaar altogroff.
ELIS: Vi ginge hid i vor simpelhed *
Oc trode deris falske ord oc æd.

* Pla: Asi: Lupus est homo homini, non homo, cum qualis sit non nouit.

KRA: Lop, lop, Hasenkop!
Lop, lop, Hasenkop!

Galeati lepores.

IOAB: Du Narr, løb du hen Sathan i Vold!
KRA: Hand tager vel øffuersten til Maanets sold.
ADO: Ieg arme Synder, ieg er forlorn.
ABIA: I søger dog hen til Alterens Horn
Och holder fast oc hart der ved, Exod: 21.
Ieg haabis, i nyder io Kirke fred.
IOAB: Mit Huss i Ørken, vaar ieg eckon dere, 1. Reg: 2.
Nep skuld Benaia finde mig mere.
KRA: Huor nu? huor nu? huor er det nu fat?
Mig tyckes, de bliffue til vilde Kat.

Frangit & attollit vires in milite causa.

ACTVS V. SCENA III.

Adonia. Krage.

Denne arme Herre Bruger nu de raad, Iøderne saa ocsaa Hedningene i alle Nationer pleyet at see til, naar groffue Syndere, Mysdedere oc saadane som Adonia oc Ioab ere aldelis fortuilede oc viste sig huerken læ eller

Asyla.

ly, skiul eller fred, vden i hellige Steder, hoss Altere, Billeder oc saadane. Nu vegner Adoniæ samuittighed, gnaffuer oc plaffuer hannem hart, hand slenger fra sig kæder, smycke oc Førstelige Klæder, føre sig i en Seck oc Sorgeklæder oc bliffuer saa staaendis hoss Herrens alter, græder oc formaner Gud. *

Prouer: 16. Den, som skal forderffuis, hand bliffuer før hoffmodig, It hofferdigt oc stolt mod kommer før end faldet. *

„ Den onde er stolt, haffuer rou oc lijse,
„ Der kommer dog effter en jammers vijse.

ADO: Senec: Sequitur superbos vltor a tergo Deus.

Kong Salomon slaar mig viss i hiel,
Der til haffuer hand god ret oc skel.
O Himmel, o Iord, huort vil ieg hen?
Mig møder snart et bedrøffuede meen.
Ieg arme daare, det mig saa gaar
Som den, der haffuer it snæhuid Haar
Oc nøyes dog icke, før det bliffuer krusit:
Saa haffuer ieg puckit, stormit, brusit,
Lige som ieg vilde Biørnen binde,
Saa stolte ting haffde ieg i sinde,
Ieg actet at flue, men fierene vaare bort,
Ieg spreckit alliguel saa stort.
„ Ia, mangen Geck rider Hest hin blackit,
„ Hand acter langt, men kommer stackit.
Ach, ach, min Fader vaar mig saa god,
Ieg taard' alliguel giør' hannem til mod,

Hero: fu: Pectora tantis obsessa malis non sunt ictu ferienda leui.

Ieg kand mig ingenlund' aarsage
  Imod hans store kær' oc klage.
    Ach, hans graa haar
    Ieg legger paa Baar.
Ieg viste Guds vilie klar oc ren,
  Dog slo ieg det i været hen,
Icke actet ieg om ær' eller lære,
  Kund ieg eckon komme til at regere.
Ia, en fin Kong! Kong Adonia!
  Stormectige Herre! See, heder i saa?
Vil i vere høyre, end Herren vil?
  Taar i mod Gud klaffre høyt i spil?
Mig arme Geck, ieg er i vande,
  Ieg staar her met mit Liff i haande,
Til Menniskon slog ieg største lid,
  Huad vaar det andet end til wlid?

* S: Peiora iuuenes facile præcepta audiunt.

Nu kand ieg det (forsilde) bekende:
  Ioab oc Præsten giord' al min skende.
Min Herre Fader pleyer at sige:

Ps: 146.

„ * I skull' icke driste paa mectig' oc rige,
„ Til Herren slar al lid oc loffue,
„   Oc icke til Herre mact eller hoffue. ☙
„ Mand pleyer at haffue det meget til tals:
„   Falsk slar sin egne Herre paa Hals.

☙ Sæpe in magistrum scelera redierunt sua.

Ach, Absalon, min arme Broder,
  Du fanst oppaa de same Noder,
I Egen bleffsdu hengt hen op
  Ved hoffuit oc ved din kruset top,

2. Sam: 18.

En anden ly i Piben.

Try Spiud i gennem dit [1]) hierte stod,
  Det giorde du, Ioab, du onde blod.

---

[1]) Orig. har: det.

Det er oc min fortiente løn,
  Vden Kong Salomon hører min bøn.
Ieg haabis, hand taar end lade mig leffue
  Oc icke mit arme blod wdkreffue,
Hand er saa dydig aff gantske natur,
  Ellers min løn vilde bliffue sur.
Huem faar ieg, der taar tale mit beste?
„ I nød pleyer mand sine venner at freste.
„ Min venner ere nu gantske faa,
„ Thi mig lider ilde, saa villet gaa.

Adonia rober.

Drauantere, Tienere, i andre Hoffpuser,
  I, der offuer borde saa megit bruser,
Om afften slar i bønder paa fluct
  Oc bruger saa mangen Hoffue tuct,
Men Hommel, Øl oc Vinen vancke
  Oc mange skøne, fæde fancke,
At slemm' oc demm', at spild' oc fordoye,
  Huor ere i nu? huer i sin Koye!
„ See, see, de ere huer i sin skiul,
„ Thi lycken vender met mig sit hiul.

Cum fortuna manet, vultum seruatis amici: Cum cecidit, turpi vertitis ora fuga. Petronius.

O Gud, hielp mig,
Ieg beder dig,

Prou: 21.

Du haffuer i Haand
Alle Kongers Aand.

Hand føre sig aff.

Ach, foss forræder!
Hen, hen, disse kæder!
Ach, foss forræder!
Bort, bort, disse Klæder!
Ach, styffue forræder!
Bort, bort, disse Klæder.
Mig tien nu best denne Aske Seck,

Adonia er sig selff wlig. See, saa skal mand staffer' en Geek,
Sa[a] falder Kong Adonia i dreck!
I vnge Herrer, i acter vel:
Tilforn en første, See nu en trel. Dictum Iohannis F:
Nu ere vi here
Met al vor ære..
„ Saa pleyer lycken at vende sig snart,
„ Oc April vær haffuer saadane art.
KRA: Huem saa min Konge? søg, søg, Huidkop,
Om du kandst søge min Herre op!
Hand slap mig aff heffte, hand stack sig i skiul,
Saa sant faa hand en Bammende diul!
Marcholphus, saasdu icke min Herreste Kong?
ADO: Pack dig, du æstløsse Krage vnge!
KRA: See, naadige Herre, huad skal det klæde?
Er Fastelaffuen kommen alræde?
ADO: Hen! jeg haffuer andet at tencke paa.
KRA: Ieg vill hoss eder for fire Mend staa. Induit panopliam testaceam.
See nu, min Herre, huad skal det gelde?
Paa Liff, paa ære, paa Skelmerskelde?
ADO: Dreng lille, gack til Iomfru Abisag,
Ad Famulum. At hun kand vide min arme sag,
Ieg haabes, hun er min ven i løn,
Vist giør hun for mig løn oc bøn.
Saa ynckelige lader ieg bede hende * *Rara fides, vbi iam melior fortuna ruit.
(Om hun Adoniam nu vil kende),
At hun vil som en dydige Viff In Heic: Oetheo.
Nu hielp' oc frelse mit vnge Liff,
Mine Ord at tale for min Herre Fader,
At hand mig denne feyl forlader,
Til min Herre Broder, Kong Salomon,

At hand mig ville paa liffuit skon.
Huiske det oc til den ærige Quinde:
Ieg elsker hend' i hiertet inde,
Om hun det nu vil drage til minde.

ACTVS V. SCENA IIII.

Benaia. Kong Salomon. Kemperne.
Nathan Prophet.

Kong Dauids Raad betencker denne farlige oprør oc handel, fryčter for Ioabs mact i Riget oc holder deris ny hyllede Herre saadant faar. Kong Salomon lader allerede tee sin Kongelige dyder i vijsdom oc forsictighed, Thi det er dem alle end nu skiult for, huorledis Adonia oc hans Partij er forstørrit, Oc Herrens Prophet, Nathan, kommer oc vaarer dem at, at de andre ere foriaget aff Herren.

☛ De stolte skulle berøffuis oc hen soffue,
Psal: 76. Oc alle Stridzmend skulle lade haanden falle. Aff din straff, Iacobs Gud, siuncke i søffne baade Hest oc Vogn. Du est forferdelig, huo kand staa for dig, naar du bliffuer vred?

Der hielper ingen vished, ingen forstand, ingen
Prouerb. 21. raad mod Herren. Hesten beredis til Stridzdage, men Seyer kommer aff Herren.

BENA: Høiborne Første, Kong Salomon,
Ingen skal holde for spot oc hoon

Sin fienders ring' oc liden formue:
„ Stor lass Kuldkastis aff liden tue.
Thi siunis mig at vere got raad,
Strax at forfar' Adoniæ lad,
Nyttig raad i farlige tide. Om Ioab samler Knect' oc Heste
Oc acter oss til Huss at Geste.
Hør eder vel om, Seer til i tide,
Om wi skull' enten bie eller ride.
SAL: Den Suend, som findis i hiertet tro Prouerb: 22.
Det krøger snart. Oc veed sine ord lifflig at sno,
Hand er vor ven, den ville wi haffue,
Hand skal foruente sig skenck oc gaffue.
Diss bør eder tack, vor kære Benaia;
Vi maa vel frycte, kunde wi forstaa.
„ Huem fare vil elsk' oc legg' i let,
„ Hand føre sig selff i skade oc tret;
„ Vden Herren vocter vor stad oc taarn, Psalm: 127.
„ Vor vact, vor mact er alt forlorn.
Pro: 24. Thi met raad skal mand føre Krig, oc huor mange raad giffuere ere, der er seyer. I lader dog giffue der paa god act,
Paa mur' oc Volden at holde vact
Oc rette vel an al munition
I Stadens port' oc paa Zion,
Wi kunde vere ræde at giffu' oc tage,
Om Ioab vil giør' oss wmage.
BENA: Det er bestilt, ja longt forleden,
Vor' Høffuitzmend vide huer sin beskeden.
SAM: Mig tyckis, wi ville oss strax beræde En huer haffuer sit hoffuit.
Oc søg' effter fulen i sin ræde.
ELHA: Lader oss anrett' en blodige gilde,
Som de nu sider hoss Rogels kilde.
AHI: Der kunde wi tage dem smuct haand varm,

Saa bliffuer det oss dess mindre til harm.
ELIP: Huad skulde wi acte den løse partij?
Det er eckon idel geckerij.
IEGE: „En liden saar, en fattig frende
„ Ingen foracte, men lære at kende.
BANI: I morgen haffuer wi stund' oc tid,
Naar dagen kommer, at giøret met flid.
HESR: Ach ney, det kommer i lange helde, * — * Tolle moras, semper nocuit differre paratis. Luca:
Vor styrcke oc raad kand da ey gelde.
ABI: Huad, skal det vere fortøgre oc vending?
Den Ioab holder saa stackit hending.
IESA: Seba fick alt forspryng forlang, 2. Sam: 20.
Hand haffde ner giort oss veyen trang.
ABI: Kommer Ioab først til Vaaben oc very,
Hand er vel duelig at sla oc bery.
NA: Herren, vden all' eders Suerde slag,
Haffuer selff sat denne sag i lag,
Thi hand met sterck' oc veldige haand
Forferde eders mange fiender paa stand:
Som de nu sade i gladeste maade,
Bleff deris hierte til Espiblade,
Huer stack sig hen i vinckel oc wraa,
Adonias lod til Alteret staa.
SAL: O, Gud vere loffuet, den stercke Herre,
Sin saluedis fiender veed hand at nerre,
Psalm: 2. Naar saadane Kemper begynder at bruse,
Som leer veed hand dem let at knuse,
De falske fund bliffue til skamme. Prou: 12. At de met skam staar smuct forsuffed,
Al mod, al mact, al Konst forbuffed.
„ Saa flyer de onde, dog ingen dem iager, Prouerb: 28.
„ Deris egne hierter dem kryster oc plager.

ACTVS V. SCENA V.

Abisag, Kong Dauids Senge Iomfru.
Dauid.

Abisag som en hulfast Ven giør knæfald oc bøn til Kong Dauid paa den elendige Adoniæ, hendis hemmelige kæris vegne, vndskyller det vnge Menniske, det mest mueligt er, oc giffuer de gamle forrædere al skylden. Den milde Fader giffuer sin forlorne Søn Venskab oc icke tager mange bøner derfor. Thi Dauid alle vegne beskriffuis blødhiertet mod sine Børn.

Prouer: 15. **En vijss Søn glæder Faderen, oc it daarligt Menniske er sin Moder til skamme.**

ABI: Min naadige Herre, nu haabis mig,
E. N. mott' end kiere sig
I mer' oc mer' oc bliffue kraa
Oc komme paa karske fod at gaa,
Syr: 30. Sorg dræber mangeFolck oc hielper dog aldelis inted.
„ Thi sorg nerligger i siuge Senge, Psal: 69. Prouerb: 12.
„ Oc glæden kand oss liffuet forlenge,
„ Aff harm' oc sorg kommer tit[1]) Helsot,
„ Tha mest naar mand timer spæ oc spot.
Nu haffuer E. N. glæde mere,
End harm' oc sorg kunde nogen tid vere:
E. N. haffuer nu met Øyen seet
Kong Salomons ær' oc Maiestet,
E. N. haffuer det alt smuct foruunden,
Thi alle vor Fiender ere plat forsuunden:

---

[1]) Orig. har: til.

Den suigfuld Ioab, den treyrske Præst,
Som denn' oprør bedreff almest.
Pthui, pthui, de slemm' affældige tyffue,
At de taarde saadane stycke bedryffue,
En Ven nød. Saa lock' Adoniam, det vnge blod,
Det lam wskyldige, simpel oc god,
At hand sig wlydige Finde lod,
Saa sant faa de it bedrøffuede mod!
Eders Kongelige Børn ere mig lige kære,
Dog taar ieg suære met tuct oc ære,
Det er hannem visseligeført oppaa,
Om ieg det ellers kand ret forstaa.
Ioab er her til ret ophoff,
Dess bør hannem skam oc ingen loff;
Hey, det er skade, at det saa er,
At hand eders Søsters Søn skal vere. Aff Seruia.
DA: Hui saa, Abisag, hui saa, liff lille?
Saa pleyer vor slect met oss at spille:
Aff Abigail. Amasa vaar oc vor Søster Søn, 2. Sam: 17.
Giord' hand icke it met Absolon skøn?
„ Knart i huer art, fæt i huer æt, Frende er Frende verst.
„ Bode rynck' oc lyske, dog skinden er slet.
„ Huem icke haffuer saadane vdi sin' ætte,
„ De gamle rime maa hand vdslette.
„ Dog ligger vore egne Børn oss nest,
„ Vor egne skoo oss gnaffuer mest.
Adonia motte vel haffue tenckt sig om,
Før hand paa saadane veye kom.
ABIS: Ia, naadige Herre, huad sigis her nu? S: Her: Fur: Tacita sic abeant mala.
It skrøbeligt kar gaar snart i tu.
See, See, min Herre, det er nu skeed,

Mand kand ick' andet giøre der ved,
Saa vngt it Mennisk' i skalcke lage,
Ach, hand er snart til at bedrage.
Viss aff skade. „ Aff skade bliffuer mand icke rig men vijss,
„ Aff fald lære mand at gaa paa ijss.
Saa saare hannem det nu fortryde,
Hans arme hierte det sønder bryde,
Hand veed ingen anden trøst eller raad
End til Guds alter oc E. N.
Ach see, hand staar hoss Herrens Bord
Kledd' i en Seck oc frycter for mord,
Hand loffuer fast, hand vil sig rette
Oc den velgierning ey forgette,
Ick' heller begynde nogen trette.
DA: Ach, Absolon, vaarsdu i liffue,
Ach, meget vilde wi der til giffue!
Faderlig sind. Ia gerne, Ia gern', Abisag kære,
Hans Fader oc Ven wi gerne vil vere
Oc fli hannem hoss Kong Salomon naade,
Der maa hand sig fast til formode.

ACTVS V. SCENA VI.

(Et Træsnit, forestillende en ældre, skægget Mand med Krone paa, som lægger Haanden paa Hovedet af en foran ham staaende Dreng, idet han samtidigt synes at fremstille ham for en Gruppe ubevæbnede Mænd i Billedets venstre Hjørne[1]). Det hele er

[1]) Da i Texten foruden David og Salomon kun de væbnede Kæmper angives at være til Stede i denne Scene, og da desuden David baade i denne og den følgende Scene vel endnu maa tænkes liggende i sin Seng, synes heller ikke dette Træsnit at være skaaret til Bogen.

omgivet med en Ramme ganske lig den, der findes om de to S. 85 og S. 101 beskrevne Træsnit.)

Dauid. Salomon. Kemperne.

Den gode Herre Dauid holder sin vnge Søn try Bøner for: Først, at Salomon skal vere fredelskinde oc icke begynde sit Regiment met Blod, men tage sin Broder til naade. Det andet, at hand ville elske Propheter oc de gode Prester oc lade dem paa Herrens vegne vere i Raad met hannem. Det tridie, at hand ville holde hans gamle Raad, Kemper oc Tienere i ære oc afflegge dem vel som duelige, tro oc ærlige Tienere. Men om den æreskender Simei, den forræder Ioab oc andre wtro giffuer hand hannem en anden vnderuisning, som deris fortiente løn vdkreffuit.

DA: Vor Salomon, vor kærlige Søn,
Wi beder, du vilt vide oss bøn.
SAL: Ia, Herre Fader, huad i begære,
Maa ieg ey necte, det maa alt være.
DA: Den dag er ærens oc glædens høitid,
☞ For mandslet vaare dig vel met flid!
Tag du din egen Broder til naade,
Det vil wi bæde, biude oc raade,
Skon hannem paa liffuit denne gang,
Hand beder om naaden oc er saa bang.
Mand pleyer sligt hoffmod, daarskab oc kæde
Met hiertens suck igen at græde.
En Broder er bedre at haffue end miste,
Hand bleff forførd ved skalcke liste,

☞ Sanguine humano abstine quicunque regnas. Her: Fur:

Om du hannem nu til døde slar,
  Aff sorrig ligges wi lig paa baar.
SAL: Endog hand giorde mig stort Hoffmod,
  Dog tyrster ieg effter ingen Mands Blod.
Gaar hen, Benaia, effter Adoniam
  Oc henter hannem hid fraa alteret fram
Oc siger hannem til trøg leyd' oc fred,
  Ieg suære oc der paa ved Gud en eed.
DA: * Haff tack, Søn lille; wi ocsaa beder,
  Du vilt vore Tienere hold' i heder,
Mest dem, som oss met tro monne tiene,
  Aff Hierte oc sind oc Henderne rene.
Saadan bør dig at haant heffue
  Oc vel affligge som gild' oc geffue,
Propheter, Prester oc Geistlige Mend, *
  Lad dem ey side paa Benckens end,.
Met dem bør dig at raadføre
  Oc Herrens Mund ved dem at spøre.
SAL: Ia, Herre Fader, det vil ieg giøre.
DA: Saa oc vort raad oc Yppere Mend,
  Huijss raad oc daad er meget beuend,
  At de din gunst oc naade kunde kende.
Item vor Kemper oc gamle Drenge,
  Thi de ere gode, naar mand skal trenge,
I Porte, paa Vold, paa Mur oc Plancke,
  Met Skiold oc Spiud, i Harnske blancke.
Saa mangen puff, saa mangen stød
  Haffuer de wdstaaet, saa offte blød
For oss oc for vor Federneland,
  Deris Brød haffue de icke æde[t] i band.
SAL: Ia, Herre Fader, det skal skee.

Fredrige.

* Der ere tuende stycke, som mig fortryde: Naar som mand lader en Stridzmand paa det siste lide armod, oc at de vise Raadgiffuere paa det siste foractis. Syr: 27.

* Prouerb: 29. Naar spaadommen er vde, da bliffuer Folcket vilt oc øde, men salig er den, som forfremmer louen.

Gode Krigsmend.

KEM: Vor styrcke oc Mandom vil wi betee.
SAL: Ach, haffde ieg min Pilekaager fuld Psal: 127.
Aff saadane pile, sterck' oc huld.

ACTVS V. SCENA VII.

Adonia. Benaia. Krage. Dauid. Salomon.

Benaia met nogen aff Kemperne henter Adoniam fra Herrens Altar. Hand kommer her fram megit ynckelig i sin Seck oc Sorgekleder, oc endog Benaia paa K. Salomons Vegne tilsiger hannem tryg leide oc fred, hand vil dog icke troet, førind hand hør en eed. Kong Salomon holder hannem først for en streng text oc tager hannem siden til naade.

ADO: Ach, hielp nu, Gud, nu vil det gelde,
Ach, ach, nu fry[c]ter ieg, det vil smelde.
KRA: Huad, er i, Herre, i hophelde?
BENA: Ney, frycter icke, Herre Adonia,
I taar icke rædis oc grue saa.
KRA: Hør, Herre, skal ieg stick' eller sla?
BENA: Eders Herre Broder, Kong Salomon,
Aff naade vil eder liffuit forskon.
ADO: Ach, mon ieg dog taar der til lide?
BENA: Hans naade soer en æd saa blide.
ADO: Ach, ney, ney, ney, forræderij!
BENA: Hand soer vid Gud, i bliffuer frij.
Kommer eckon fram oc gaar affsted,
I faar io vist hans gunst oc fred.
KRA: Herr' Isegrim, Herre ruste fil, En arm bistand.
Huad skal det vere for it spil?

Vil i min Herre met vold hen trecke?
Met mact skal ieg det hefn' oc wrecke. Morio adoritur vnum ex gigantibus.
DA: Vor egen Søn kunde wi ey kende,
Ey, huor kand sorrig it Menniske foruende!
Adonia, Adonia, ver ved it frijt mod
Oc fald din Herre Broder til fod.
Retferdig i løn oc straff. Skenck hannem liffuit denne gang,
Hand er io din elendige fang. En ond regenskaff.
Ioab, Simei oc den Prest,
Forstaarduet, skriff dem i din Rest,
Til tiden sig børe, Knæfald.
Veed, huad du giøre.
ADO: O naadige Konge, ieg er forlorn. Iohan: F: Carol: 5. An nescis, longas regibus esse manus. Ouid:
SAL: Nu heder vi Kong, men icke tilforn.
Du maa vel fryct for dødens[1]) mord,
Eccles: 8. Kongens vrede er dødzens bud. Prouerb: 16. Er der icke krafft i Kongens ord?
Endog wi haffuer bode effne oc mact,
Om wi ville streng' oc der effter tract
At sla dig i hiel eller at forsende
Dig hen, Adonia, i stor elende;
Thi du skuld' acte vor dagelig sprock,
Som er vel bruglig oc prijslig nock:
Prouerb: 24. „Mit Barn, fryct Gud oc Kongen met,
„ Oc vaar dig for oprørsk' handel oc tret,
Prou: 5. „Thi deris straff kommer hastelig,
„ Dem slar paa Halsen deris egen suig;
Dig burd' ick' at føre affuind skiold
Mod denne din Federland met vold,
Federneland skal æris. Icke saa giffue Riget til prijss oc roff,
Men alting haffue i mind' oc loff.

[1]) Orig. har: fordødens.

Maa Gud icke raade for Kongelig spijre?
Vilt du for Herren ey vige eller fire?
Dog skal det nu vere fredelig,
Om du vilt holde dig redelig
Oc icke vil lade dig mere befinde
Med nogen suig enten vd eller inde.
Prouerb: 1. „Det er forgeffs, naar nogen gecke
„ For Fulens Øyen sit garn vil strecke.
Trusel. Men kommer du saa tier igen,
Vaardig, du veest vel, huad ieg meen!
Giff dette i giem,
Gack der met hiem.
Din Førstlige Klæder leg atter an
Oc bliff tilstæde paa denne Plan
Oc lad dine Brødre strax hid kalde,
Sig oc Iehiel, wi det befalde.

ACTVS V. SCENA VIII.

Dauid. Salomon. Kong Dauids Sønner. Nathan, Prophet. Benaia, Raad. Zadock, Prest. Iehiel, Tuctmester. Kemperne.

Nu tacker denne hellig Kong Dauid aff, staar her paa sine Føder for sine Sønner, Førsterne offuer Kronens leen, Kammersuennene, Stridzmendene oc andre tro duelige Tienere, oc met stor Hiertens glæde holder menigheden sin siste ord oc yderste vilie for, som en Fader formaner sine Sønner til kierlighed, som en Konge taler om Rigens tuende bestillinge, Geistlige oc verslige, oc som en

Prophet lærer dem, beder for dem oc benedider dem. ☛

Psal: 84. Herre Zebaoth, huor lystige ere dine boliger, Min Siæl lengis oc begerer inderlige at komme til Herrens forgaard, Mit Liff oc Siæl glæder sig i den leffuende Gud.

DA: Efftherdi wi gaar den alfare vey,
For huilken ingen kand sige ney,
Til Herrens menighed er wi en tolck,
Kongens siste ord til Almuen. Hører, mine Brødre oc mit Folck
Isai Søns siste ord oc tale,
Den Gud giorde tryg oc loed husuale
Ved Iacobs Guds forloffuede Siloch,
Lystig' i Psalmer oc deylige Sprock.
En Kongelige forset. Wi satt' oss fore at ville bygge
Guds Huss, maatte dog lade staa til rygge,
For Krig oc Blods wdstyrtning
Lod Gud forholde sin Bygning
Ind til K. Salomons Rigis tide,
Saa lenge skuld' alting staa til side.
Saa hielper nu alle, bod' vng' oc gammel,
Guds Fodskammel. At Bygge vor Guds Føders Fodskammel,
Huer i sit Embede veluillig' oc frij
Tager Henderne fulde, staar duelig bij.

Faderlig formaning. Kong Salomon, vor kierlige Søn,
Alenist' vduald blant al vor køn,
Aff alle vor Børn, deylig' oc rene,
Psalm: 128. Som ere vor Bords Olie grene,

Til oss haffuer Herren sig indsorn,
  Endog vor huss er gantske ringborn,
Til oss, til dig oc din affkom,
  Dog om du fryeter oc bliffuer from,
At vere din Gud, din Fader rette,
  I ingen nød dig at forgette;
Visdom oc fred vil hand dig skencke,
  Om du det i fremtiden vilt betencke,
Dette Rige vil hand bestyrcke saa,
  At det skal aldrig vndergaa,
Israels mangfoldighed. Oc lige som Stiernern ere wtold,
  Saa giør hand Israel mangefold,
Om du vilt fryete oc elske Gud,
  Hans vidnisbyrd, skick, ret oc bud,
Aff gantske hierte, met villige siel,
  Som Moses biuder Israel;
Men viger du fraa Herren aff,
  Du Maa vel fryete for heffn oc straff.
Ther for, Søn lille, trøst dig nu vel,
  Ver mandelig oc giør god skel,
Byg du met flid paa Herrens Tempel
  Oc set for dig vort egen exempel.
De største spaane er huggen aff,
  I rette Haand haffuer du din staff,
Guld, Sølff, Kaaber, Sten, Iern oc træ
  Er smuct tillaffuit, som du kand see;
Bygmestere. I Riget haffuer du gode Bygmester,
  Indfød, saa oc saa fremmede Gester.
Søn lille, det er icke der met giort:
  Guds Tempel at bygge det drager vel stort,
Den rette bygning. Det er dog mere Guds dyrkelss' at holde

Wforfalskit oc Lærfedre bolde.
SAL: Den Faderlige lærdom oc Hellig tale — Sap: 4.
Vil ieg mit hierte gantske befale.
DA: See, see, huad det er deiligt oc smuct
Psalm: 133. Som Aarons Oli' oc Hermons fuct,
Som lucter vel i Aarons klæde
Oc giør Israels Lande fæde,
Broderlig kærligl.ed. Naar Brødre til sammen met fred ville bo
Oc holder hin anden en kiærlige tro.
Thi beder wi vore kiærlige Børn,
At i hin anden icke fortørne,
Men leffuer i samdrectighed,
Det biuder Gud i euighed.
Eders Herre Broder i Maiestat
Oc Gudoms fryct er nu i sat,
Hand er eders hoffuit oc Øffuerighed,
Eders Herr' oc Konge, røre inted der ved
KON: Det, vor Herre Fader oss foregiffue,
Sønner. Vil wi met gantske mact bedriffue.
DA: Vort elskelig raad, i vijse Mend,
Eders erlige tro oss leng' er kend,
Prouerb: 4. I seer, vor Søn er vng oc klene,
Ey kand, ey maa bestyret alene:
Fatter paa met, at Herrens bolig
Kand bygges vel oc holdis rolig,
„ Thi mange Øyen seer grant oc ret,
„ Oc mange Hender giøre arbeid lett.
NAT: I meden oss kand vindis Liffue,
Prophet. Met raad, met daad wi det bedriffue.
BENA: Saa vijt som Herren naaden giffue.
DA: Israels Slecters Førster alle,

Geystlig, Verslig, huad mand eder kalle,
Holder fast ved den ordning god,
Som wi en huer i Hende betrod,
Oc lige som fulen drager til ræde,
Oc Bien samler Honing fæde,
Saa hielper alle Guds Huss at bygge,
At Israel kand leffue trygge.
IEHI: Den stercke Herre giff lyck' oc naade,
Det maa fuldkommis i alle maade!
ZA: Giff oss det, Herre, oss alle til baade!
KEM: Gud giffu' oss at findis lydig' oc hørsum,
I hiertet tro, met hender Giørsum!
DA: Vor kære Brødre, Abrahams Sæd,
Wi maaner oc beder met hiertens glæd,
For Herrens Øyen i frycter Gud,
Saa stødis i icke aff Landen vd,
Men Børn effter Børn, Mand effter Mand
Skal nyde sit gode Federne Land.
Tacksigelse. Vor Fædris Gud i Euighed
Bør Maiestat oc herlighed,
Seyer oc tack, Thi Riget er dit,
Rigdom oc ære wi haffuer lit
Vden din hielp, du styrcke oss,
Vor krafft, vor mact, vor eniste ross.
See nu, vor Gud, wi tacke dig,
Gantsk' Israel oc huer for sig,
Du Guddoms krafft i Enlighed,
Du hellige Trefoldighed.
Beuar dit Folckis hierte oc sind, Forbøn.
Send dem din hellig Aand der ind,
At de kunde alle haffue lyst oc mod

At giør' alt, huad du biude lod.
Giff oc vor Søn det samme i sinde,
At Hand sig lydig vil lade befinde.
Bene-didelsse. Liuss dit Ansict offuer dem allesammen!
NAT: Wi siger Amen. ALMVE: Wi siger Amen.
Plaudite.

EPILOGVS.

(Et Træsnit, forestillende en Mand i en Slags Herolddragt, med Kaarde ved Siden og Heroldspir i Haanden. Foran paa Vaabenkjolen er afbildet et Dødningehoved, hvilende paa et Timeglas.)

I Gode Herrer, tagert til tacke
Met vore facter, Rim oc snacke.
Huem er fuldkommen, foruden brecke?
Wi kunde vor konst ey vider hen strecke.
Holdert til gode, det er vor bøn,
Zebaoth, Herren, skal giff' eder løn.
I gode mening' er dette bestilt,
Wi haabis, vort Spil icke bliffuer spilt;
Thi Gud lod see, huad hand kand giøre,
Huor smuct hand ved sine Børn at føre
Til rigdom oc ære, til lyst oc glæde,
Huor snart en Kongelig Stol er ræde
For den, Zebaoth vil hielpe paa been,
Oc støder de stolte her neder igen,
At de staar smuct met [1]) blusel oc skam

---

[1]) Orig. har: wet.

Oc haffuer forlist' all' ær' oc bram
Oc bliffuer omsider smidig' oc tam;
Huor Herren skencker Øffrighed,
De vng' vdi de gamles sted,
Mand effter mand i bred' oc lenge.
At wi der effter ey leede eller trenge,
Det giffu' oss Gud i Euighed,
Hans Naffn til ære, oss alle til Fred.

Preñtet i Kiøbeñ-
haffn, aff Matz Vingaard,
ANNO 1585.

SAMSONS FÆNGSEL.

SAMSONS FÆNGSEL.

Som allerede omtalt i den almindelige Indledning, er den ældste Udgave, der kjendes af „Samsons Fængsel“, trykt i Aarhus 1633 (i 4to), men der haves en Afskrift af Stykket (i Gl. kgl. Smling. Nr. 794, Fol.), som giver dette i en oprindeligere Skikkelse end nogen af de trykte Udgaver, og som derfor lægges til Grund for Gjengivelsen her. I denne Afskrift mangler dog — som ligeledes tidligere omtalt — Stykkets Slutningsscene samt Prologen og Epilogen, og disse Partier gjengives derfor her efter Udgaven af 1633, men for at de let skulle kunne skjelnes fra det øvrige, trykkes de med mindre Typer („Bourgeois“) og sættes indenfor kantede Klammer [ ].

Selve Haandskriftet aftrykkes bogstavret, dog med et Par enkelte Indskrænkninger. Dets i det hele temmelig uheldige Retskrivning[1]) frembyder nemlig bl. a. det særegne, at Ordene „det“ og „dette“ næsten altid skrives „dit“ og „ditte“, og da

---

[1]) Herunder hører ogsaa ikke blot den meget umotiverede Fordobling af „m“er og „n“er — som er almindelig i hin Tids Haandskrifter —, men ogsaa, at ved Nedskrivningen af disse Bogstaver har Afskriveren meget hyppigt ladet Pennen løbe paa maa og faa, saa at der snart er for mange Streger til et enkelt m eller n, men for faa til et dobbelt, snart endog for mange til et dobbelt, og en Gang imellem for faa til et enkelt. Ved Afgjørelsen af, hvad der i hvert enkelt Tilfælde snarest maatte antages at være ment, har jeg fulgt en bestemt Regel, som det dog vilde kræve mere Plads at fremsætte her, end Sagen i sig selv er værd.

det i høj Grad vilde vanskeliggjøre Forstaaelsen for mange Læsere, om disse Former blev staaende, har jeg ikke betænkt mig paa overalt at trykke „det“ og „dette“, men har dog antydet Afvigelsen fra Haandskriftet ved hver enkelt Gang at trykke e'et i de paagjældende Ord med en Kursiv-Typ (altsaa: d*e*t, d*e*tte). En anden Afvigelse fra Haandskriftet — som iøvrigt forlængst har vundet almindelig Hævd — har jeg tilladt mig derved, at jeg i Aftrykket har ført Brugen af store og smaa Begyndelsesbogstaver tilbage til en fast Regel. Af de mange Fejl, Haandskriftet indeholder som Følge af Afskriverens Skjødesløshed eller Mangel paa Forstaaelse have ikke faa temmelig let kunnet rettes — til Dels ogsaa ved Hjælp af Udgaven af 1633 —, men paa nogle Steder kan man næppe komme videre end til en temmelig usikker Formodning om, hvad der har staaet i Originalen. Mangler i Versemaalet, som hidrøre fra, at Afskriveren har brugt afkortede jydske Former, som ikke fandtes i Originalen, har jeg kun undtagelsesvis rettet.

I Haandskriftet har Stykket følgende Overskrift:

SAMSONS FENGSELL.

Avtore M. Hieronymo Iusti f.

1599.

I Udgaven af 1633 — der i det følgende for Nemheds Skyld betegnes som: B — lyder Titlen saaledes:

Samsons Fængsel. | Det er | En ynckelig Trage- | di om den dræfflige stærcke Krigs | Hældt Samson, en mectig Domere i Israel | vnderlig begaffuit med Mod oc Styrcke aff HER- | REN: Dog slemmelig igien forlorit, i det hand forlod Gud, | slog sig til Lætfærdighed, oc foractet slig Naade hannem var | giffuen. Huor vdi er at see Lyckens w-bestandighed oc hastige |

Afffald, som Mennisken w-formodende offuer kommer. Ia | end oc saa høye oc mæctige Folck. Componerit | oc sammen skreffuen aff S. affgangen i | HERREN | M. Hieronymo Iustsøn fordum Canonico oc | Sogne Præst i Wiborig. | Seneca. | Innumerabiles sunt, qui vrbes, qui Populos ha- | buere in potestate: Paucissimi qui seipsos. | (Et Ornament.) | Prentet vdi.Aarhus, hos Hans Hansøn | Skonning. Aar 1633.

Personlisten i Haandskriftet er temmelig jasket skrevet og desuden ikke ganske fuldstændig (Seram og Serim mangle, for ikke at tale om Djævlene). Der turde maaske være Grund til at fremhæve af den, at „Epilogus“ tillige benævnes „Maygreffuen“. samt at Samson betegnes som udstyret med „claua et maxilla et coma“ [1]), og Filisternes 3 Fyrster som „ornati monilibus.“ Men til at aftrykke her forekommer Personlisten i B mig mest passende, fordi den er mest oplysende for Læseren. Umiddelbart efter Personlisten aftrykkes saa Prologen (ligeledes efter B), og efter den Stykkets egentlige Text.

[Personerne vdi Tragedien ere disse

oc saaledis skulle vdstafferis.

Samson.
Herlig vdprydet med Kiæder, Kylle, Kiæffte, vdi Støfle oc med it langt Haar.

1. Abiabel,
2. Milicho,
3. Mosollam.

Ere tre Philisteernis Førster.

1. Seram,
2. Serim.

To Abiabels, den ypperste Førstis smaa Sønner [2]).

---

1) De to sidste Ord synes at være skrevne noget senere end de andre, men dog med samme Haand.

2) Efter deres Optræden i Stykket kunne de dog ikke antages at have været saa meget smaa, men Forklaringen ved Navnene maa vel ogsaa for en Del antages at være Hans Skonnings.

Sapan.
Speider, som vdspeidet Samson.

Milites.
Ere 10 Landz Knecte.

Rogomelech.
Vactmester.

Molitor.
Mølleren, som leide Samson.

1. **Rag i Bing,**
2. **Slick om Ring.**

Er Møllerens 2 Drænge.

1. **Tøm Sæck,**
2. **Rundze Posse.**

Ere tuende Møllerens Piger.

Golde.
Møllerens Kone.

Sacerdo[te]s.
2 Philisteernis Præster, som offrer oc beder til Dagon.

5 **Dieffle**, som glæder sig offuer Philisteernis Siælis Fortabelse.

Saphira.
Den Skøge, som tog Samson ind i Gaza.

Themath.
Saphiræ gieffuiste Pige.

Dalila.
Samsons Bisloperske, herlig Vdstafferit.

1. **Abdon,**
2. **Sapha.**

Tuende Dalilæ Piger.

Tonsor.
Den Batskier, som klippede Samson, vid Naffn Hans Synderbart.

Epilogus.
Den siste vdi Tragedien.

Krage.
Det er Giæcken.

PROLOGVS.

Exordium.

I Ærlige got Folck, Mand oc Quinde,
Adel oc W-ædel, ieg her kand finde,
Sider oc staar i Herrens Fred,
Huer i sin Værd, huer i sin Sted!
Først tacker vi eder gandske kierlig,
Som ville findis wbesuerlig
At komme hid, vor Leeg at see
Oc høre, huad vi lade betee.

Der med giør j vor Skole en Ære
Oc lader sigte, j haffuer oss kiere.
I giør Gud der med oc saa Ære,
At j vil verdis her at være,
Tacke hannem for bliden Sommer
Effter hin grumme Vinters Kummer.
Nu springer Græsz oc Vrter vd,
Der Loffuer oc Priser vor Herre oc Gud
Hin Fugle Sang med lystige Klang,
Saa oc vor gode Fiskefang
Fryder sig nu med Fruct oc Grøde
Oc hielper til vor Næring oc Føde.
Hui skulde vi icke det lade kiende,
Huad Got Gud lader oss til vende:
God Landefred oc Rolighed
Vort Rige igiennem op oc ned,
God Korne wext oc saa god Seiglatz,
God Auffl oc Biering, ja rolig Platz,
Oc offuer alt Gudz Ord oc Lære,
Som er vort Rigis Krone oc Ære.
Vi beder dernest denne hele Samfund,
I værer stille paa en Stund
Oc seer vel til oc acter grant,
Vi bruger ingen Abegant.
Her er Samson, Ia Samson stærck,
Huilcken bruger her sit Hoffwerck,
Samson, en Dommer i Israel,
Samson med Kiæfften, j kiender ham vel?
Ach, huor snart er Lycken om vend,
Huor snart er mectig Herrer skiend!

Alting glæder sig mod Sommeren.

Samson, Dommer i Israel, visis her for Almufuen.

Ia, Mandens Konst behændig er,
Men Quinde list er enda mer.
Hand slog sig til Løszactighed,
Saa bleff hans Gud ham saare vred,
Bolede med denne Saphira
Saa vel som oc med Dalila.
De Herrer lod ham fang' oc binde,
Hans Øyen lode ham vdstinge,
Ia lod ham saa i Læncker slaa,
Hos Quernen male maate hand staa
Oc slæbe der, den blinde Træl,
Som før var Dommer i Israel,
Indtil Gud gaff ham Styrcke igien,
Hans Fiender til stor Sorg oc Meen:
Iud. 16. Tre Tusind slog det Huss jhiel,
Blant huilcke Samson oc var selff.
Vil j kon acte dette Spil,
Som vi nu her frem føre vil,
En skiøner var ey i mange Aar,
Ia fulde fem, i huor det gaar.

Narren. Krage.

Huor nu? huem tør nu grinde oc gabe?
Den skal ieg visselig her med skrabe.
Seer ieg nogen Lee oc grinde here,
Min Narre Kappe skal hand bære.
Ieg ved, ieg bliffuer ey Nar allene,
Her er vel flere, de j ey meene.]

ACTUS 1. SCENA 1.

Samson.

Io mier oc mier ieg grunnde maa,
  Dog kannd ieg dette ey allt forstaa,
Att gud oss iettede Canans lannd
  Att legge vnnder Israells hanndt;
Dette lannd med mielk oc honing sød
  For oss skulle bliffue ryddet oc ød;
Oc barn med barn der att bo oc bygge,
  For alle finnder att bliffue trygge.
Hui slog Iosua dem icke ihiell,
  Der hannd inndførde Israell
  Oc diellte lanndit saare well?
Hannd lod leffningenn bliffue igienn,
  Som giør oss daglige platz oc mien
Oc for oss nock att thage ware,
  Saa vi erre i største fare:
Philisters førster miere enn fem,
  Zidonier, Cananiter med dem,
Hethiter oc hinne Amorither,
  Heuiter med hinne Iebusiter,
Med fliere wnd krud, ieg neffne kand,
  Som offte er oss offuer hannd
Oc thuinnger saa all Israell,
  Att vi nødis att bliffue threll.
Ei, ei, ei, ei, iammer oc harme!
  Israells gud, lad det erbarme!
Ia, ia, vor synnder vulder det saa,
  Att vor lycke thillbage mon gaa,
Affguderi er først aarsag,
  Att henndinger bancker wor bag.

Thienner vi Baall oc Astaroth,
 Bethyder [det] oss plat inthit gaatt,
Da lader gud sin wrede opthennde,
 Wed land straff det lader kiennde,
Thi det er herrenns gammill viss
 Att bruge saa sinn skarpe riiss,
Att giffue oss y røffuerenns hannd,
 Att røffue baade quinnde oc mannd.
Hand ved well vor finnde att styrcke,
 Nar vi hannemm ey rett ville dyrcke,
Saa bliffuer vi bode skiøt oc sold,
 Wor finnder at giffue skat oc thold.
Oc naar vi holder gud y act,
 Well att foruare hanns hellige pact,
Da giffuer herrenn roo oc fred,
 Att leffue well, huer y sinn sted,
Opuecker guode dommer y lanndt
 Att styre baade quinnde oc mannd.
Naar di somm gode øffrighed
 Frycter wor gud, det giffuer fred,
Oc vnndersotte demm lyde will
 Y herrenns fryct, da gaar vell thill.
[Me]nn om di viger aff herrenns vei
 Oc vanndrer epther sin onnde rey,
Strax for wor finnder mact oc mod
 Att threde Israell vnnder fod.
Gud pleir oss vid finnder att prøffue,
 Att Israell skall sig saa øffue
I herrens fryct oc y for[1]) bønn,
 Ellers vi happer aff sur[e] røn.

[1]) Efter B. Hdskrft. har: wor.

Saa kiennder vi guds riiss oc affue
  Att werre enn faderlige skenck oc gaffue,
Saa lerre wi att staa rett y koer,
  Att thacke gud for fred oc flor.
Dett er oc herrenns rette forsett,
  Huemm det ellers will acte rett,
Att Israell skulle holde wact
  Oc haffue sinn sag y gode act,
  Lader hannd f[i]enden bruge sinn mact[1])
Oc før oss y harnnsk oc skiold,
  Som det sig bør en krigsmand bold.
Thi bør det oss y krig att bruge,
  Att finndernn ey skull' oss opsluge,
Oc ei henge wor skiold paa weg
  Oc sidde hiemme y aske lieg.
Forfarenhed er nyttig oc god,
  Det giffuer en krigs mand hierte oc mod
At voffue skindkiortell oc sit hud,
  Att kunde lugte suagell oc krud,
For herrenns folk, sinn fæderne lannd,
  At lade sig bruge thill lannd oc vand,
Sin styrcke att thage aff herrenns aand
  Oc bruge der hoss en webnede haand.
Ieg hober, ieg haffuer oc saa det samme giord,
  Det y all werdenn bliffuer spuord,
Ieg kienndis, ieg er en skrøbellig mand,
  Men herrens krafft giør mig bistand.
Att ieg denn løffue slog i hiell, Iud: 14.
  Det giorde herrenn y Israel,
Att ieg 300 reffue greb Iud: 15.

[1]) Her ere aabenbart to Sætningsrække sammenblandede.

Oc kobelede demm med line oc reb
Oc bannd der thill hin brennden[n]de brande,
Der med att skiennde Philisters lande,
Dette lerde mig den viße gud,
Att ieg saa strøg mine finder wd;
Att ieg med enniste[1]) keffte been
Well 1000 mend slog ned thill meen,
Det giorde Israelks stercke gud,
Att ieg saa banckede di[e]ris hud.
Thi ieg er herrenns kempe sterck,
Ieg bruger wed ham all min hoffuerck:
Att dømme hans folk, hans mennighed
Att heffne paa hanns fiende wred,
Nar aarsag giffuis, att vare paa,
Om ieg di Philister ret kand naa.
Dieris finnde will ieg leffue oc døe,
Emeden ieg er paa denne øe,
Philisters døtter will ieg gieste,
I Gasa will ieg dennemm freiste.

ACTUS 1. SCENA 2.

Saphyra, meretrix. Themath, mandel pige. Samson.

Saphyra.

Lyck dørenn thill! komm, pige, kom!
Ieg will spazerre oc see mig om.

Themath.

Di thidinge hør ieg ganndske gierne,
See, der for kalder y mig en therne:

1) Hdskrft. har: enniske.

Det er mig lether att gaa y bøy
  Enn werre ind knøtt at weffue oc søye.

Saphyra.

Werdenn er, somm mand thager sig thill,
  Vi siger, huad vi sige will:
Ieg gider icke bructt[1]) streng arbeidt,
  Kierer er mig god ørckeløsshed,
Att slebe oc threlle gider ieg icke,
  Langt heller vill ieg ede oc dricke
Oc soffue vdi enn vng karlls faffnn,
  En ieg slebbe[r] oc giører gaffnn.
Enn bonnde oc hanns trelle quinnde
  For mig skulde di arbeid oc spinnde.

Themath.

I faar eders føde oc klede well,
  Endog y er icke nogenn threll.
Wilde giesterne komme rund oc rige,
  Da bleff ieg snart en hiulpen pige,
En herre eller en edell manndt,
  Da fick ieg røde guld paa hanndt,
Wi finnge fuld op y kande oc kruss,
  Her vilde vancke en herllige russ.

Saphyra.

Allt vilde ieg wente enn herllige skatt
  Aff en rund sengi netter y natt.
Det er minn harre, det er minn plog

---

[1]) Hdskrft. har: bructe.

Oc er for mig fuld thong en vaag.
Well er det sannde, samuittighed
Nager mig her oc er mig wred,
Att ieg saa leffuer y denn vellyst,
Y denn wblullig skam oc tyst:
Ieg haffuer dog denn enniste thrøst,
Som læger mig mit hiertis brøst,
Att offre thill min gud Dagon,
Saa er det klart y himmelens thron.
Baal mig hielper oc Astharoth,
Saa well som dieris Zebaoth,
Med offer kannd ieg sønden vdslette,
Det maa ieg nemme oc ey for giette [1]);
Om det skall verre enn synnd saa leed?
Det brug io herrenns øffrighedt,
Det brugis io y Israell,
Maa vi icke nyde samme skiell?
Abraham slap sinn ecte seng,
Med pigen afflede hand en dreng;
Hin Iacob haffde hustruer fliere,
Det bleff hannem regnit thil stor ære;
Ha, Loth besoff sit egit blod,
Det bleff thill ingenn wedermod;
Hin [2]) Samson slap sinn ecte vyff,
Att vilde ippe med oss en kiff,
Nu hielper hannd sig, ehuor hand kannd,
Hannd er dog herrenns hellige mand.

---

[1]) I B lægges dette Vers i Themaths Mund.
[2]) Saaledes har der først staaet, men der er siden rettet paa Ordet, saa at det snarest ser ud som: Heida. Denne Læsemaade er dog usikker.

Det siger ieg y mieningenn saa:
  Dieris fuodspor vi følge maa
Oc med wor offer giørre klart,
  Det er io offerenns rette art.

Themath.

Hist kommer en giest, kiennder y den?
  Seer nøi thill! huad er det for en?

Saphyra.

Mig thyckis, det er enn mectig [knøß[1]],
  Hand treder her ind som hand [var bøß[1]].

Themath.

Mig thyckis, det er en aarings plag,
  Hand er vdlagd y bringe oc bag,
Hand er vell laskit, siunis saa,
  Mig thyckis, hand acter hid at gaa.

Samson.

Minn thancke er hiemme vdj Timnath,
  Huor det mig gick minn brøllups nat,
Huor mig forraade hinn threiske vyff,
  Att det nær haffde kaast min lyff.
        Ieg haffde hinnde kier
          I ecteskabs ære,
        Hunn mig befallde,
          Ieg hinnder wdualde

---

[1]) Her er et Stykke revet af i Haandskriftet. Det manglende er udfyldt efter B.

Thill høstrue minn,
  Deillig oc finn,
Emod min forelldris minnde,
  Thi hund war en behagelige quinde.
Ieg skall enu det heffne engang
  Oc giøre Philisterne weyen thrang,
Fordi di thog mig høstruen fra;
  Nu noch er sagdt, det maa saa staa,
En gammell giælld er bedre enn sag,
  Ieg skall en engong bancke dieris bag.
I Gasa thør ieg soffue y natt,
  Lyckenn thør komme saa offuer bratt,
Aarsag kannd giffuis, hobis mig,
  Det wforsøct bliffuer for sig.
See hisset tho aff Gasæ quinder,
  Ieg haabis, ieg dem thill maade finder.
Israells fred! ville y giøre well,
  Ieg vill giøre eder fulist oc skiell,
Oc viße mig huss oc hieme fred,
  Att bliffue i natt y dette sted?

Saphyra.

Wellkomenn, herre, det vill ieg giøre,
  Guod husrou vill ieg vd spørge,
I er det werd, det seer ieg well,
  Ieg seer, y er aff Israell.
Ieg laanner eder huss oc min halff seng.

Themath.

Hannd thør enn werre fuld vacker en dreng.

Samson.

I biuder mig thill it hoffmandz bud,
Ieg haabis, y skiuder mig icke vd.
Heder y icke Saphyra?

Saphyra.

Io, io, min herre, ieg siger ia.

Samßon.

I huor omm er, det thør ieg sige,
Ieg hetter huoss os nep eders lige.
Deillig oc faffuer, blanck, small som liuss!
Ieg soffuer gierne vdj eders huss.

Saphyra.

Med gunst att spøre, er i Samßon,
Israells ære, enn gyldenn kron?

Samson.

Ieg throer eder vell, min Saphyra,
Att y ingenn siger her fraa.

Saphyra.

Ieg suerer wed gud, min [gud[1]] Dagon,
Ieg skall [eder?] dølie, kierre Samßon,
Saa giorde Rahab y Ierico stad,
Ther wid skall y ey bliffue vglad.
I vide well, somme staar icke for ord
Oc kannd icke thie[2]), vaar det en mord,

[1]) Efter B.
[2]) Efter B. Hdskrft. har: thill.

Det kallder ieg en skiendelig last,
  Menn ieg skall werre eder huldfast.
I kommer her innd, ieg boer her nest,
  I afftenn skall y werre min giest.

ACTUS 1. SCENA 3.

Sapan, speider. Abiabel, min herre fader.
Milicho, regenthen. Mosollam.

Sapan.

Ieg kiennder io den Samson grant,
  Pleir icke att fare med abegantt,
Her skall ham møde vrollig leide,
  Om ieg kannd det vdstage oc speide.
I affuede stund komm Samson hid,
  Det skall ieg bestille med all flid,
Ieg skall thilaffue saadan giengierd[1],
  Samson skall fare en fendens ferd.
Det er min lyst, det er minn glede,
  Ieg springer aff største fryd oc thiæde:
Att føre y skade er min ydrett,
  Wrett er mig søder en rett.
      Saadan nymære
      De erre mig kiere,
Att Samson er komenn hid thill bye,
  Aff huilkenn gaar saa stor en rye.
Thill øffrighedenn gaar ieg hend
  Att thalle omm Samson, dieris wuen,
Att hand er komenn hid en giest,

[1]) Hdskrft. har: gieng Ierd.

Wi kunde hanemm gribe i skøgen[s] nest.
Her kommer øffrighed thill maade,
Thill haabe paa den samme gade.

Abiabel.

Kom her, komm her, [hør[1]] du Sapan!

Sapan.

O, ho! ia giernne ieg kommer an.

Milicho.

Du smiller saa, huad skall det bethyde?

Sapan.

Her syder op enn fenndenns gryde!

Mosollam.

Huad er for hand? hui lier du saa?

Sapan.

Med glede skulle y det for staa:
Ieg fant it rede oc fougelen y,
Vilde y eckon stande duellig by.
Wor største wuen er komen hid,
Det haffuer ieg forsøct med flid:
Samson er der y skøgenns huss,
I natt der acter att giøre gaatt russ.

Abiabel.

O, kiennder du denn Samßon well?

[1]) Efter B.

Sapan.

Ia, saare well, Abiabell!
I Thimnath oc der y Lehi
Der hand med kiefften slo saa fry.

Mosollam.

Saa sant som ieg heder Mosollam,
Ieg skall ham tage[1]) vell i ram.

Milicho.

Huad røstning førde hannd med sig?

Sapan.

En aßenn kiefftt, i throer vell mig.
Skøgenn oc hand ginge ind thilsammen
I faffne thag, med glede oc gammen.

Milicho.

Huad anslag vide y nu best,
Att vi kunde fange denne giest?
Thi hand er oss en glubende bæst.

Abiabel.

Wi vide, hand er [en[2]] hand sterck kiempe,
Wor sag maa driffuis med god lempe,
Att vi wor skandßer varer saa,
Wi ey med skam gaar der fraa.

[1]) Hdskrft. har: iage.
[2]) Efter B.

Mosollam.

I morgen, naar sollen rinder op,
Ville vi hanemm fange vdj hans top,
Hand soffuer vell thill liuße dag,
Før thør vi ei giørre oss vmag.

Milicho.

Mig thyckis att verre den beste form,
I dagninge lader klemme thil storm!
Saa reißer sig den meninge mand,
Med waben oc verie at giøre bistand,
Denn skiøgis huss ville vi berende,
Med webnede mact den [hart[1]] bespende,
Skulle wi det huss skiønt opbrende.

Abiabel.

Vi lader ware paa i løn,
Att hand ei faar der aff en døn[2]),
For portenn slar vi iern [oc] skraa,
Saa maa vi well thil senge gaa,
Wor wecter gode
Att werre paa fode,
I vinckell oc wraa
At vare paa
Der rund omckring
Paa den vthing.
Ieg haabis, handz gud vorder ham vred,
Fordi hand tager ilde aff sted:

---

[1]) Efter B.
[2]) Efter B. Hdskrft. har: søn.

Hand slap sinn rette ecte quinde
  Oc lader sig nu hoss skøgenn finde.
Will herrenn hannem vige fra,
  Saa er hand god at gribe oc sla.
Hand haffuer os werrit en ond griss,
  Nu haabis vi att vinnde priss,
Thi slipper hand nu vdaff wort garnn,
  Da bliffuer wor konst thill idell skarn.

Mosollam.

Kannd muer oc wern,
  Kannd od oc iern
Bidde paa nogenn menniskis krop,
  Da faar ieg Samson vid hanns top.
War hand en klæd y fieder[1]) ham,
  War hand enu thi gang saa gram,
  Saa siger ieg, ieg Mosollam:
I morgenn vill ieg sla hans krop
  Paa stagen høit y veirit op!
Saa faa vi Israells rige y vold,
  Den giffuer oss gud, vor Dagon bold,
Thi haffde vi hannem enne aff dage,
  Saa kand der ingenn giøre oss plage
Inden Israells lannde mercke,
  Thi hannd finndis den enne stercke.

Abiabel.

Nu gaar vi hiemm oc laffuer thill,
  I morgenn faar vi it andit spill.

---

[3]) Efter B. Hdskrft. har: kiend y finnder.

ACTUS 1. SCENA 4.

Samson.

Nu er det lige ad midnatz thid,
 Israells herre verre mig blid!
Ieg soffuer icke lenger nu,
 Ieg haffuer nogit andit ihu.
Minne finnder komer inden en stund
 Oc acter att kaste mig grime[1]) y mund
Oc fange mig y skiøgenns huss
 Oc giørre mig thill sinn confuss.
  Her er om satt
  Denn ganndske natt.
  See vecter her!
  See wecter der!
Ieg kand vell tencke, de laffuer at[2]) saa,
 Att de mig, Samson, fange maa;
Ieg thencker nei, ieg haabis ney,
 Gud skall mig styrcke paa denne vei.
Far vell, Saphyr! guode natt, Themmath!
 I haffuer thack for denne natt!
Kommer her nogenn y morgenn dag,
 I siger demm thack for sinn vmag!
Fulen fløy bortt, redenn er thomm,
 Samson drog bortt oc saa sinn rom.
Gode natt, Saphyr! gode natt, Themmath!
 Nu winncker Samsonn med sin hat.
Ad porthenn gaar ieg lige framm,
 Ieg hør her huerckenn brask eller bram,

[1]) Efter B. Hdskrft. har: gierne.
[2]) Laffueret? B: laffuer det.

De wecter soffuer møgitt haartt,
  Ha, ha, det er denn beste artt,
Mulduarpis vecter soffuer oc møgit smuct,
  Den er Philisternis vecters thuct.
Seer, Zabaoth, seer laass oc skraa,
  Hinn stercke portt ieg fannge maa,
Minn fengsell vill ieg thage fonge
  Oc giør finnden der med bonge.
Ho, følgis ad, baade thræ oc iern!
  Ieg thager bortt denn gandske wern.
        Du død, du død,
          Du est y nød,
        Huor er dinn braad?
          Denn vaar saa kaad.
        Du helffuide,
          O wuck oc wee,
        Huor er dinn seyr?
          Er werdenn min feyr,
        Nu er det skifftt,
          Ieg er dinn forgifftt.
O, gud wer thack, som gaff os seyr,
  For denne herllige thrøst oc feyr!
Denn skall oss komme aff Nazareth,
  Ieg haabis fast, ieg gietter rett. —
Her op paa biergit for Hebron
  Her ligger dit huill dig, Samson!
Fem mille bær ieg porthenn hen,
  Huem lyster att bærit thill bage igienn?

ACTUS 1. SCENA 5.

Klockenn gaar.

Milites 10. Mosollam. Abiabel. Saphyra. Milicho. Sapan. Rogomelech. Confluit exercitus armatus.

Mosollam.

Op, op, op, op, op mieninge mand!
I erllige borger, giørrer bistanndt
Med vabenn [oc[1]] verie, op med mact
Oc haffuer eders sag y act!
Her er enn[2]) biørn, en vlff, enn løffue,
Paa hanemm ville vi vor mandom prøffue,
Lader see, y er y dag vskye,
Samson er komenn hid thill bye
Oc giester her hoss Saphyram,
I vide well, Samsonn er icke lam:
Om hand kommer thill for diell,
Hand vid y marckenn att giøre skiell.
I erllige knecte, her skall det gielde,
Her haffuer vi en kompan y vor felde,
I feldenn haffuer vi her wor muss,
Y denne lidenn sneffre huss.

Abiabel.

Besetter hussit runt omckring
Paa alle sider y enn ring!
Med for diell skulle y hannem thage,

[1]) Efter B.
[2]) Efter B. Hdskrft. har: benn.

Ellers hannd thager oss aff dage
Oc bager oss enn aske kage;
Thi komer hand ad døren vd,
Hannd thoffuer oss vd y skarpe lud.

Mosollam.

Ordinat milites.

I three staar her paa denne kant!
Seer thill, hand thager icke eders pant.
I three staar her med lod oc krud!
Seer thill, y lader hannom icke komme vd.
I threi staar her oc warer paa!
Seer thill, y lader hannom icke vndgaa.
Her ville vi holde enn hinnder hold
Oc ware paa denne kiempe bold.

1. Miles.

Det er saa ont med herre barnn
Kießbær at æde, det giffuer skarnn.

2. Miles.

I giffuer oss det werste att flaa,
Mig thyckis, y ville thilbage staa.

3.

I saadann yding er ieg gieff,
I morgenn staar ieg bag paa breff.

4.

Huad der omm [er[1]], ho, Mosollam
I kackell vraaen føre hannd bram.

[1]) Efter B.

5.

Hand suøber sig y skinnd oc maar,
Oss setter hand y høye kaar.

6.

De eder heller smør oc eg
En werre fremiste y denne lieg.

7.

Kunde her vancke nogenn bytte,
Det vide de første ram sig att nytte(?)[1]).

8.

Skall skatten skriffuis, de stander bag,
Det skeer oc her paa denne dag.

Milicho.

Huad regennskab paa dene sted?
En huer act nu sinn ære oc eed!
Lader oss eske denn kiempe her fram,
Det skall y giøre, Mosollam!

Mosollam.

Hui skall ieg hanem eske miere en y?
For en vill ieg vell stannde by.
Monne skee naar kempen kommer fram,
I bieenenn er y icke lam.

---

1) I Stedet for de to sidste Ord har Hdskrft: anthycke, hvilket synes meningsløst, for ikke at tale om, at det ikke rimer. Maaske er dog endnu et enkelt af de andre Ord i Verset fejlskrevet. I B lyder Versct: Det vide de blant sig at skiffte.

De bramße[1]) sticker all thid denn,
Somm enne thil stede thør bliffue igien.
Ieg raader, vi raaber med samell mund:
Her vd, Samson, du slemme hund!
Dinn erløß mørder, forræder oc thijff,
Dig skall hinn Belliall stick y lijff!

Repetunt clamores, pulsantes.

Saph[yra].

Huem stormer her?

Sapan.

Lop icke for nær!
Mig thyckis, hannd kommer med asen kop.
Thill side! hannd kommer! lop, lop! lop, lop!

Saphyra.

I gode borger, huad er paa ferd?

Mosollam.

Huor er dinn giest, dinn slemme mær?

Saphyra.

Huad giest søger y her epther?

Mosollam.

Effter din Samson med hans kiefften.

Sapan.

Ieg saa, hand staalit y afftis her ind.

---

[1]) Hdskrft. har: bramske: B: Bremse.

Abiabel.

Haa, haa, du est en Bellialls quinde!
Vilt du beholde dit vnnge lyff,
[Vil du være vden klammer oc kiff[1]],
Wilt du dit huss forvare for brand,
Saa fly her vd den liede skand.

Milicho.

Den Samson esker vi [her[2]] framm,
Komer hand icke, da faar hand skam.

Milites omnes.

Lad kome den mørder oc skelm her vd,
Din snore, din hore, du sleme hud!

Saphyra.

I huad ieg er, da haffuer ieg fred,
En skiøge haffuer oc sinn frihed.
Thør du, Sapan, storme mit huss?
Du speider, løgner oc du luss!
Enndog ieg er en skørske vyff,
Dog bør ieg fred for din stycke tyff,
Ieg thencker, ieg haffuer saa god en fred
Lige somm min beste øffrighed.
Tørst du, Sapann, randsage mit huss,
Der skall dig sticke en kalder guss.
Kast du iij ℔, randsag her fri!
Samson giør det thill ganteri.

---

[1]) Tilføjet efter B. I Hdskrft. er dette Vers glemt.
[2]) Efter B.

Sapan.

Her er iij ℔, rannsager klartt!
Ieg komer der icke, ieg kiender hans art.

Saphyra.

Thønden staar aaben, thør y icke ind?
Hui gruer y saa? ieg er en quind.
Waar Samsonn hær
Med kieffte nær,
Hand lagde eder en løffue ved kind.
Ville y mig thro paa eed oc ære:
Samson drog bortt oc er icke herre.

Mosollam.

Huortt drog hannd bortt?

Saphyra.

Huad [ved[1]] ieg huortt?
Ad midnatt drog hand fra mig bort
Den side hend ad stadzens portt,
Hand vinckit med hatt,
Sagde god natt.

Mosollam.

Der ville vi henn, det att for fare,
I vor slactordning, all vor skare.

Abiabel.

Hielp gud Dagon oc Astaroth,
Ieg frycter for stor skam oc spott.

[1]) Efter B.

Ieg maa well were bleg oc sortt,
  Huor er vor portt, vor portt, vor portt?
Porthenn er bortte med iern oc skraa,
  O Dagon, Dagon, huor skal det gaa?
      Hør, vactmester Rogomelech [1]),
      Huor bleff [vor [2]] portt?

Rogomelech.

Snartt, snartt! snartt, snartt!
  Weck, veck! weck, weck!

Mosollam.

Huor Belliall er det fatt?

Rogomelech.

  Samson thog porthen hen i natt!
Den gandske portt paa enne ryg
  Den bar hand bortt secker oc thryg;
Paa Hebron vey der [drog hand [3]] hen,
  Hand bar det styfft paa raske been,
      Hand danßede oc sprang
      Ved lystig sang,
Vi thurde ey knyße oc lad oss høre,
  Vij frøctede for it thag ved øre.

---

1) Her og nogle Gange i det følgende skrives Navnet i Hdskrft. Rogomolech. Men som oftest skrives det Rogomelech, og til denne Form, der ogsaa forefindes i Personlisten, holder jeg mig i Aftrykket.

2) Efter B.

3) Efter B.

Mosollam.

Huor thienner i[1]) vor mieninghedt?

Rogomelech.

Ha, ha, ha, en god beskeed!
I thaar vell fange Samson enne?
Slog hand icke 1000 mend med bene?
Kand y hannem fange, der drog hand hen!
Hand acter att komme snartt igienn.

ACTUS 2. SCENA 1.

Samson. Dalila.

Samson.

Herrenn er wnnderllig vdj sinn raad
Oc wbegribellig y sinn daad.
Huad det bethyder y fremthid,
Ieg icke forstaar, min egen yd
Huad det bemercker, det ved gud,
Ieg faar att holdet med herrenn vd,
Hannd skød mig det y hue oc sinnd,
Att ieg y Gaßa drog saa innd,
Hand gaff mig krafftt, hand gaff mig mod,
Att ieg den portt aff runden rod
Paa mine skulder enne bar,
Oc giorde denn gandske wey saa klar;
Paa vecterne kaste hannd øyen pryn,
Att de saa alle soffue som suinn,
Hanns hennders skugge skiulthe mig,
Det maa en huer sige for sig.
Herrenn er enne, en herre bold,

[1]) Efter B. Hdskrft. har: vdj.

Hand haffuer allthing y sinn vold.
Det sticker mig oc y hierttit nu,
Saa att mit hiertte sprecker y thu,
Førennd ieg kommer her fra weck
Thill hinn Sorech, denn skønne beck,
Oc thaller med den Dalila,
Denn quinnde ieg før alldrig saa.
Huad det skall volde, veed ieg icke,
Det ved min gud enne thill pricke.
Ehuor det gaar, didt vill ieg gaa
Oc lade gud for lyckenn staa,
Kand ske det bliffuer min siste gong,
Mit hiertte, mit bryst er mig saa trong.
Ia, ia, mit bryst
Er klempt oc kryst!
Lad gaa, lad gaa, som herrenn vill,
Ieg skall verre med oc sette thill.
Ieg dømde Israell y 20 aar,
Ieg er thill fredz, ehuor det gaar,
Huad det kommer mig thill lyst eller vee,
Minne finnder skall ey der aff lee:
I lenge eller vdi vdgang
Ieg skall dog giørre dem veyn thrang,
Skulde ieg en skønt y baand oc bast
Oc lide største offuer last.
See der en quinde faaffuer oc finn,
Mit hiertte brender, var hunn ickon min!
Det er mig sagd, adt Dalila
Skall vere skabt oc skickit saa.
Ieg gietter, huad ieg giette kand,
Ieg thaller hinde thill oc giffuer hand.

Min kiere quinde oc hierttens noess,
  Ieg thencker, y er boende her hoss,
Vill y herbegier en fremede mand?

Dalila.

  Io well, her er minn huide haand!
Ieg seer vell paa eders gebære,
  Att y Manoach søn skall verre,
O see hinn deillig røde gul haar,
  Det røber Samson, huor hand gaar.

Samson.

Heder y icke Dalila?

Dalila.

Io, kiere Samsonn, det er ia.

Samson.

I skiempter, kierre Dalila;
  Kannd y saa giette lige paa[1]),
Om ieg er denn Manoach[2]) søn?
  Vill y mig døllie her y løn
Oc lade plat inthit ved gaa,
  Att eders giest er kallit saa?
I vide, Dalila, kierre lile,
  Huad garn de for mig monne stille,
Thi drog ieg hid thill denne affside,
  Huoss eder en thid lang at bide.

---

[1]) Efter B. Hdskrft. har: saa.
[2]) Hdskrft. har: Manaoch.

Dalila.

Ieg laanner eder huss oc hieme fred
  Oc allt andit, huad y thør wed.
I thør ei frøcte for it stød,
  I skall ey komme y nogen nød.
Her ville vi leffue y glæde oc fryd,
  Hoss mig skall y [ey[1]] finde nogen vdyd.

ACTUS 2. SCENA 2.

Abiabel, Mosollam, Milicho,
Rogomelech, Sapan.

[Abiabel[2]].

Det var y sandhed en stor hoffverck!
  Er icke Samson møgit sterck?
Skall det verre hørt y nogen mandz minde,
  Som nu er skeed thill dette sinnde?
Den gandske portt saa thang[3]) som bly
  At bære op somm vnder skye!
Enn stolpe kunde ieg icke bære,
  End siden den gandske port, paa ære!
Wor wecter brugte en gandske skocke,
  Om de skulle den port samen rocke.

Mosollam.

Mig thyckis, hand rockit hende fast,
  Hand giorde oss stuor offuerlast,
  Thog hand saa veien[4]) hend med hast.

[1]) Efter B.
[2]) Efter B.
[3]) Læses: thaang (ɔ: tung).
[4]) Hdskrft. har: verren, hvad jo nok giver en Slags Mening (ɔ: Slaaen), men Sandsynligheden taler dog mere for, at Ordet er læst fejl af Afskriveren.

Milicho.

Icke er det miere vnderligtt,
  Hand haffuer oss giord miere sligt.
Med vnnder er hand afflit oc fød,
  Med vnder komm hand aff moders skød,
Forfremmedis fast vdj Dans leir
  I sinn første vdfluct oc feir.
Med vnder hand den løffue reff,
  Der hand y Thimnat beilit gieff,
Den brøllende løffue vden suerd slag,
  Som lam oc kid paa samme dag.
Ho, ho, hands vnderllige reffue oc brande
  Skamferdet os nestenn vor lande,
    Wor ollie oc vin,
    Lystig oc finn.
Waar hand icke bunden y Etam
  Med tho ny linier halt oc lam?
Med vnder slog hand 1000 mand,
  Med vnder drack hand aff den thand,
Med vnder løffte hand porthen aff hengsell
  Oc thog saa sielff thill fange en fengsell.

Abiabel.

Huo kand nu beste raad optencke
  Emod saadann hanns sielßsom suencke?

Mosollam.

Her hielper ingenn menniskenns konst,
  Wor mact, vor raad er allt omsunst.
Ei bast, ey baannd, ey iern, ey træ
  Kannd giørre denne kiempe wæ;

List vill her thill, ia quinde list,
  Det thør ieg sige oc suære vist.
Behenndighed er manndens raad,
  Men quindens gaar langt offuer y daad.
En mand thør hamm ey fange, ey binnde,
  Kandske det thør giørre enn quinde.
Vi haffuer vell hørt om hin Iael,
  Hinndis historie kiennder y well,
Huor hund den mectige Sisseram Iud: 4.
  Med sømmit slog thill døde med skam.
Haffde Saphyra os [1]) werrit huld,
  Nu haffde Samson liggit [i [2]] muld,
Hund slap fuglenn for snartt aff rede,
  Fordi hannd haffde guld att bræde.

Abiabel.

Den raad er god, gud giff oss lycke!

Milicho.

  Det er wor villie oc samthycke.
Først skulle vi lade spøre oc lede,
  Huor Samson nu finndis thill stede,
Huor hand ved sinn løsactighedt
  Indstollder, y vide hanns gamle sed:
Hand kannd ey werre skiøgenn quit,
  Thi giffuis hannd y fare thitt,
  It sted er wist [3]) hanns kierrelit.

---

[1]) Efter B. Hdskrft. har: oc. [2]) Efter B.

[3]) Hdskrft. har: Idsted er wid, men skjønt dette, naar idsted opfattes som isted (strax), nok giver en Mening, er Korstruktionen dog saa tvungen, at ovenstaaende Læsemaade synes at maatte foretrækkes, og saa meget mere, da B. har: Hand har en Sted sin kiere Lit.

Deamb. seors.

Hør, Sapan oc Rogomelech,
I pleir y konstenn at verre kieck,
Att fritte oc speide y vinckell oc wraa,
Wi lader eder dette forstaa.

Abiabel.

Haffuer y inthit her thill spuordt,
Huor Samson kom, der hand drog bortt?

Rogomelech.

Ieg fick enn døen, en lidenn nyss,
Enn fremede pige giorde mig viss:
Hoss Dalila[1]) soffuer Samsonn nu,
Hør, Sapan, det hørde oc du.

Sapan.

Der[2]) y hinn skønne vrter gaardt
Krußer di smuck hanns gulle haar,
Det sagde mig Dalilæ egenn møe,
Hunn kiøbte her sinn wrtte frøe,
Hunn sagde mig aff bredde oc bund,
Samson der findis samme stund.

Abiabel.

Ho, ho, det giør oss lystig oc frou,
Ei, ei, minn gode Milicho!
Det dagis op, det herllige klinnger,
Mit hiertte her y brystit sprynger.

---

[1]) Hdskrft. har: Dalilon.
[2]) Efter B. Hdskrft. har: Det er.

Ieg haabis fast[1]), at Dalila
  Skall mennit well, ey falde oss fra.

    Det huss, en løffue viger fra,
    Med mact det ei kannd vinnde,
    Der kommer reffuenn snarist paa,
    Med reffue klør gesuinnde.
    Det[2]) mactenn ey kand treinge,
    Det thuinger guld oc penge,
    Bevißis skall i lennge[3]).

Saa gaar denne vißе med sinn tone.
  Det skall mig kaaste enn gylden krone,
Om Dalila vill giøre sit beste,
  Der om maa vi hinnde lade freiste.

Sapan.

Kannd ieg nogit der med for thienne,
  Ieg vill det vell aff hierttid mienne.

Mosollam.

Forskaff, det Dalila kommer hid
  Oc giør det hiemmellig med stor fljd,
Det skall dig giffuis en herllige løn.

Sapan.

  Ieg giør det baade for løn oc bøn.

---

[1]) Efter B. Hdskrft. har: først.
[2]) Efter B. Hdskrft. har: Der.
[3]) Hdskrift. har: Devißis skall ei lennge; B: Som beuisis skal i lenge.

Ieg stieller mig der hiemmelig bortt,
  Att hun eder møder paa en ortt,
Huor ieg det beste[1]) thillaffue kand;
  Ieg thienner eder som en mannd.
Det er dog farlligt att rede grød
  Wnder hin stercke Samsons skød.

ACTUS 2. SCENA 3.

Dalila. Abdon. Sapha. Sapan.

Dalila.

Piger mine møer,
  I lißene søer,
Huor staar det y min vrttegaard?

Abdon.

  Op oc neder! y dag som i gaar!
Der sleber vi, der treller vi
  Oc huer dag stander duellig bij.
Abit [Dalila[2]].
Dog skielder hun os for lißene søer,
  Endog vi er di duligste møer.
Ad spectatores.
Hun krußer Samsons gulle lock,
  Premsenner oss med skock, med pock,
For hannem vide hun att brede oc stiege
  Oc lader oss om buskenn huege,
Kyßer oc klapper oc thager y faffn,
  Det er min fruis beste gaffn.
Di soffuer y fryd oc huiller fast
  Oc giøre saa offte dage frast.

---

[1]) ɔ: best.
[2]) Efter B.

Sapha.

Ey, ey, Abdon, du est for barsk,
  Som fiæde aall oc flesk for harsk,
Lad icke minn frue hør denn thalle,
  Hund thør komme dig thill att galle.

Abdon.

Ieg siger det, somm sandingenn er,
  Ieg haffuer hinnder agligeuell kier.
Huad thyckis dig om denne giest?
  Det siunis, hand er møgit freist.

Sapha.

Det siunis, hand er en ypper hellt,
  Beuont med krig, med vaben oc thelt,
Hans lader staar hannem fint oc ord,
  I alle gebær, miest offuer bord.

Abdon.

Blant alle di giester, ieg kiennde maa,
  En finner ieg ret alldrig saa.
Det vndrer mig, at hand var vinn
  Holder saa ringe som slimm (?) [1]),
Ingen sterck dryck hand smage kand,
  Huorfor hand er en sielſom mand.
Ei lader hand sig klippe eller rage,

---

[1]) Hdskrft. maa snarest læses saaledes: . . . hand var (ɔ: vaar, vor) Sinn Holder saa ringe som Vlimm. Jeg antager, at her har fundet en Omsætning Sted af de to store Begyndelsesbogstaver. B. har omskrevet Stedet saaledes: Det vndrer mig offuer alle, At vor Vijn ham ey kand befalde.

Huerckenn paa hoffuid eller hage,
All hanns gebær førstligt det er,
Ehuad hannd er os fern eller nær.

Sapha.

Diss støre dyd, dis flire finnder,
Der er well de, somm hannem kiender
Oc gierne var med hannem y kast,
At de hannem kunde giøre last.
De klagit y Gasa stor oc smaa,
Ynsker, det hannom ilde mon gaa,
Thi hannd giorde dem en stor hoffmod,
Thog porthenn hen aff runden rod.

Abdon.

Er hand den mand, de siger fra,
Da maa det hanomm ilde gaa,
Thi hand er io vor arffue finnde,
Endog hand lader sig icke kiennde,
Wor landz forderffuer, en øde land,
Giør oss land skade med kiep oc brand.
Saa mangen vidue oc fader løss
Haffuer hand giord, den grome oc bøss.
Nu leger hannd her y bollerij
Oc mienner, hand bliffuer skatfry [1]):
Os burde att sette en thorffue thill gryde
Oc hielpe hans gryde thill att siude.

Dalila.

I snacker megit disk oc dask,

[1]) B. har: Skod fri.

Kandskee det miest er baguask.
Gaar y der innd oc verre ei sienne,
Ieg vill her nogit røre min bienne.
I varer paa ild oc aanested,
Det thør en huer oc vi well ved.
Dersomm min giest spør epther mig,
Ingrediuntur. Suarer, hun[1]) er der enne for sig.

Sapan.

Nu naar ieg dett, ieg epther liette,
Kannd nu min sag hoss hende vdrette.
Deilig oc dydig Dalila,
Ieg haffuer nogit at lade eder forstaa!
Will y komme hid thill denne side
Oc viße mig eders ansict blide,
Att ieg kannd see eders roßenmund,
Det ieg attraar aff hiertenns grunndt.

Dalila.

Huad er paa færde, hui raabe y saa?

Sapan.

Ach, ville y nogit nermere gaa!
Eder liger selffuer stor mact oppaa.

Dalila.

Huor kommer y fra?

Sapan.

Hid fra Gasa!

---

[1]) Efter B. Hdskrft. har: hus.

Dalila.

Ia, er y it bud?

Sapan.

Io, skicket[1]) hid vd.
Y lønne mig bøn!

Dalila.

Mett ertte oc bøn.

Sapan.

Minn hierthenns grusk, huisker hid
Oc werrer mig gunnstig oc blid,
Oc lader eder icke ved gaa,
Att ieg med eder thalde saa.

Dalila.

Det, ieg skall thie, døller ieg vell;
Att thalle oc thie med god skiell
Det er denn finiste quinde thuct;
Att thie y thide,
Att thalle med flide
Forskaffer oc hinn beste fruct.
Det er oc quindenns slemiste last
Att squalder oc pralle,
Att kagle oc galle,
Det ligner ieg ved rodden bast.

Sapan.

Minne herre offuer Philisternis folk

[1]) Efter B. Hdskrft. har: skicker.

Vdsennde mig, enn ringe tholk,
Thill dieris kiere, hullde[1]) wenn,
Forhaabennde sig det samme igienn,
Eder att helßenne med stuor ære,
Att[2]) det er dieris stuore begiere,
For allt [det[3]], de forskylde maa,
Saa vit som mact thill gode forslaa,
For eders egenn dydighed,
I ville demm møde paa it sted,
Som eder oc dem belligellig er,
Da bliffuer i dennem thi gong saa kier,
Oc der y lønnie, thill en affsidde,
Ehuor oc naar y vill demm bide,
Fo[r]see sig der thill huer oc enn,
Att y dennemm møder som en venn,
Thi det er demm anliggennde miest
Oc eder sielff, min Dalila, nest.

Dalila.

Thack haffue minn kiere øffrighed
For dieris ære, hulde oc fred,
Att de vdi naade ville lade sig finnde
Hoss mig fattige thiennerinnde!
Siger minn herre guode oc fromme,
Om de verdis hid att komme
Paa denne plan, som snariste er best,
Thi skadelig er hinn laangsom freist.

---

1) Efter B. Hdskrft. har: fullde.
2) Hdskrft. har: Allt.
3) Efter B.

Ieg vill oc det forskaffe saa,
  Att ingenn oss bespeide maa.

ACTUS 2. SCENA 4.

Abiabel. Mosollam. Milicho.
Dalila. Sapan.

Sapan.

Det er bestillit, i guode menndt,
  Det skall oc bliffue vell beuenndt,
    Hunn kommer flux an
    Paa denne plan.
Det vill ieg sige thill dette sinnde,
  Hun siunis att vere en treiske quinde.
Hund sig er bød med ydmig mod
  Eder att thienne thill hannd oc fod.

Abiabel.

Well er det sagd oc bedre giord,
  Ord drager lit, men[1]) gierning stort.

Mosollam.

Ieg seer[2]), hund kommer, som loffuid er.
    Att holde loffue,
    Oc miest thill hoffue,
Det staar baade mannd oc quinde nær.

Dalila.

Wellkomenn herrer, i yppere mend!
  Forlader mig, ieg er vkiennd.

[1]) Hdskrft. har: med.
[2]) Efter B. Hdskrft. har: soer.

I nu beuißer ydmighed,
  Att y saa møder paa dette sted,
Att ieg denn naade oc gunst kand finde,
  Y dett y ærer enn fattige quinde.

Abiabel.

Nock er det, kierre Dalila!
  Her ligger ey stor mact oppaa.
Thack haffue y, i ville hid komme,
  Vi haaber, det skall os megit frome.
I skulle oc finnde vor gunst oc naade
  Thill alle gode, y alle maade.
Milicho[1]), fører y orden rett!
  Siger wor mening kortt oc slet!

Milicho[1]).

Dallila, deillig, dydig oc god,
  Aff Philisternis erllige blod,
Det er oss sagd y guds sandhed,
  Samson er her y denne sted
Oc huiller her y glæde oc ro
  I eders egenn huss oc bou
  Oc slar thill eder loffue oc throu
I saadann hierthenns glæde sød,
  Att hand oc soffuid y eders skød.
Nu er det eder vieterlligtt,
  Er ey fornødenn att viße sligt,
Att hannd thør sig thill dette holde,
  Israells folk att haffue y volde,

---

[1]) Hdskrft. har: Melicho.

Att dømme dem oc [dem?] hantheffue
  Med all fulmact som gild[1]) oc geffue.
Huad skade hand oss haffuer giord,
  Ach, det er y all verdenn spuort:
Ha, ha, saa mangenn maadige thaare
  I thyffue fuld vinther oc aare!
Hin falmede lyd, hin kienmde bleg!
  Det er aff[g]ongit[2]) vdenn lieg,
Saa att it barnn maa græde der ved,
  Ho, faderløss y huer enn sted!
Wor ollie, vinn, wor korn̄n oc kierne
  Græder oc klager nær oc ferne;
Det minste gress, det minnste quist
  Becklager hans store argelyst;
De diur paa marckenn, fisk y flod
  Klager stor vold oc offuer mod,
De visne beenn, iern, træ oc stien
  Becklager hans mact, hans last oc mien.
I vide oc det, kierre Dalila,
        Att allt vor mact,
        Wor iact, vor actt,
        Vor kunst, vor raad,
        Ia all vor daad
  Mod hanem kand [slet?] inthit forsla.
Der som y er en Philisterinnde,
  Der som y er en erllige quinnde,
Der som y frycter Astaroth[3]),
  Da heffner os vor skade oc spott!

---

1) Hdskrft. har: sild.
2) B: affganget.
3) Hdskrft. har: Astoroth.

Vi vill eder giffue pennding oc guld,
  Helle skrine oc secke fuld,
Thi all vor liff, vor guodz oc lycke
  Staar nu y eders guode samthycke.

Dalila.

I guode herrer, huad skall ieg giøre?

Milicho.

  Det vill ieg lade eder høre.
Ho, it aff fire skall y bruge,
  Der med kand y hans mact opslugge:
Forgiører ham som Ballaam, 1.
  Strax bliffuer hand visne oc lam;
Eller y bruger rotte krud, 2.
  I kannd icke bedre thou ham vd;
Eller giøre som vor Iaell, 3.
  Med sømmit slar y ham ihiell;
Eller y oc thill vide faar, 4.
  Ehuad lemmer hans styrcke staar,
Huor aff hand haffuer sinn mandom;
  Vill y det giøre, da er y from.

Dalila.

Itt skall ieg giøre; kom, lycke, kom!
  Ieg maa allt nogit see mig om.
Her skall y holde en hinder thog,
  See thill, att y erre stille oc klog,
    Med vabenn oc verie
    Att sla oc berie,
Icke førind ieg giffuer eder nicke,

Att y da bruger hug oc sticke;
Saa lenge liger i quære som muss,
See her, sec der bag dette huss!
Seer thill, y bliffuer icke for rabe,
I maa vell fryete for hans skrabe.

ACTUS 2. SCENA 5.

Dalila. Abdon. Sapha. Samson.

Dalila.

Skall ieg Samson med semmit sla?
Det lader ieg vell thillbage staa.
Skall ieg for giørre ham med throldom?
Det slar mig feill, det bliffuer thom.
Skall ieg for giffue ham med krud?
Hand bliffuer det vaar, saa hielp mig gud;
Som hand er sterck, saa er hand klog,
Forfarenn y naturllig bog.
Skall ieg hans mandoms krafft vdspøre?
Farlligt er det, dog thør ieg et giørre.
Piger, thillaffuer mig linner oc bast,
Som er nøy, som alldrig brast,
Kandskee[1]) di thør en nyttig bliffue.
Her vill nogit thil thids for dryffue.
Werrer stille oc varer paa!

Abdon.

Ho, ho, vi kunde nickend forstaa.

Accedit Samson.

Huad snacker y, min lile griss?

---

[1]) Hdskrft. har: Skandskee.

Dalila.

Lifflille, ieg ville være saa viiß!
Aha, min hierthens lille barnn,
Aha, haffde ieg eder y mitt garn,
Ieg skulle knøtte saa haard en knude,
Min lille hualp, huor skulle y thude!
Wdenn y sagde mig bartt oc klartt,
Ha, eders storre måndoms artt,
Hui y erre sterck oc sennde frij,
Stercker enn andre hundre tij.

Samson.

Minn lile glut, vilt du verre god,
Om Samson sig saa fange lod?

Dalila.

Ieg skulde thou mit barnn aff halm,
Lige somm en smed klapper sit malm.

Samson.

Ha, ha, ha, ha, ha, lille skiønne kludt,
Vilt du saa thou dinn kierrelit vdt?

Dalila.

Skarn est du, lile hyrde dreng!
Du skallt icke komme vdj min seng,
Vdenn du siger mig dette saa,
Huor med ieg barnit fange maa.

Samson.

Ha, wredis icke, minn lille katt,

Allt soffuer vi thilsamenn y natt!
Før ieg skall myste dinn kierllighedt,
Att du, min pude, skall verre mig vred,
Vill ieg dig sige denn leillighed:
Om mand mig bunde med bastrebe grønne,
Med rebe siu, y merck det y lønne,
Da bliff ieg strax saa skrøbellig
Som andre folk oc dødellig [1]).

Dalila.

Ha, ha, ha, ha, huilken snack er den!
O, kierre barn, sig oss end en!
Vi maa io brugge skiemp[t] eblant
Oc oss forlyste med abegant.
A, huiller eder, lille noss,
Paa disse hønder, oc ieg her hoss!
Huiller y eder i minn skiød
Paa denne pude møgit blød!
Minn pigger skall quæde en visse aff ny,
Som lercken siunger høit y skye.

Samson.

Quæder y omm den sortte smed,
Da slummer ieg vist paa denne sted.
Lyske mig med fingre lette oc smaa,
Strax falder mig en dolmm oppaa.

Canunt puellæ.

---

[1]) Ved Siden af dette Ord er i Parenthes tilføjet med samme Haand: thobellig.

1.

Vulcanus var enn smed aff mod,
Fru Fende, hans vyff, ham spotte lod,
Med Mars vilde hun helst holde fod,
Hun mienthe, hunn var sin mand forgod.
Sou wel, mit hiertte, vdenn al smerte.

2.

Ha, dinn kuolfust, du hiallthe hund,
Skulle du kyße min roßens mund
Oc soffue huoss hinne [1]) morgen stierne?
Det giør fru Fende icke gierne!
Sou well, mit hiertte, vden al smerte.

3.

Smeden bliffuer saa gald y sinn hou [2]):
Skall ieg det høre, att ieg er grou?
Nu, vfrehorn oc iffuell plygg',
Minn hammer skall dantze paa din ryg!
Sou vell, mit hiertte, sou nu y smerte.

4.

Din snøre, din theffue, din hore blanck,
Ieg er vell sort, dog icke kranck;
Din Mars kommer saa styff paa been,
Saa faa baade du oc hand it meen!
Sou well, mit hierte, y væ oc smerte.

5.

Du sortte kuolbrennder, ho, din kuolfust!
Du haffuer mig giffuenn mange pust,

---

[1]) ɔ: hin.
[2]) Hdskrft. har: huo.

Ieg skall det klage for min ven,
  Det staar thill att bethalle igenn.
Sou vell, mit hierthe, y væ oc smertte.

6.

Smeden gick thill sinn smidie sted,
  Der hand var harm oc megit vred,
Hand smidde it garn som spindel veff,
  Behendellig, baade fast oc gieff.
Sou[1]) vell, mit hierthe, vdenn all smerte.

7.

Det spente hannd omm hinndis sengelei,
  Fru Fende, hands vyff, viste det ey,
Det viste icke fule paa quiste,
  Ey [heller?] fisk y flod det viste.
Soff vell, mit[2]) hierthe, vdenn [all] smerte.

8.

Hin boller Mars komm hemmelig,
  Hand actede att giøre den smed en suig,
Att buolle med hinn frue Fennde,
  Det thog saa ond enn [fendens[3]] ende.
Sou vell, mit hierthe etc.

9.

Der hannd sprang y den horis seng,
  Hin smed bleff ham saa ond en dreng:

---

[1]) Hdskrft. har: Som.
[2]) Hdskrft. har: nit.
[3]) Efter B, der har: Fandens.

Der Mars fru Fennde y faffnen thog,
  Opsprang det garn oc offuer hamm slog.
Sou vell, mitt hierthe etc.

10.

Den[1]) sorte smed var icke lam,
  Kom flux med sinn hamer der fram
Oc thog demm beggi vell y ram,
  Frue Fennde oc hin Mars fick skam.
Souff nu, mitt hierthe, y væ oc smertte.

11.

Mandlile, mandlille, sla icke saa!
  Ieg skall for eder staa oc gaa,
Ieg kallder eder alld[r]ig miere
  Kuolfust, kuolbrender, paa liff ocære!
Sou nu, mit hierthe, y væ oc smerte.

12.

Ieg brennder kuoll paa vercke sted,
  Du brender aff ond kierllighed,
Nu skall ieg slycke denne brynnde
  Oc skencke eder aff en anden thynde.
Sou nu, mitt hierthe, y væ oc smertte.

13.

Du, Mars, skall haffue huer anden thag,
  Den sortte smed skall bancke din bag.
Soffuer y, soffuer y vell y mag?
  I minndis vell sanct Volborig dag!
Sou nu mitt hierthe, y væ oc smerte.

---

[1]) Hdskrft. har: Der.

Dalila.

Op, op, Samson, oc var dinn skantze!
Philisterne acter med dig att dantze.

Samson.

Huad skall di brennd, tuondit[1]) thraa?
For dem kand ieg vell ledig gaa.
Huor er Philisterne? kom sig her!

Dalila.

Mandlille, de kommer icke fornær.
Pthui, pthui, skall det verre loffue oc thro?
Mig thyckis, det er thryße brou.
Thill huem skall mand nu kaste ryg?
Ieg mienthe, i var mig møgit thryg.
Ha, er det eders faste thro?
Paa huem skall ieg nu byge oc bou?
O, falsk vnder tield,
I i Israell!
Lid thill vlid, ho, thint for thant!
I giorde mig smuct thill abegant!

Samson.

Fortenck mig icke, lille quone!
Att skiempte det er min gamle vone.

Dalila.

Ret alldrig vill ieg eder thro.

Samson.

O, io, enn gang, min[2]) senge ro.

---

[1]) Efter B, der vist iøvrigt har misforstaaet Stedet. Meningen er: de brændte, tvundne Traade. Hdskrft. har: thuende.
[2]) Efter B. Hdskrft. har: med.

Dalila.

O, skamme, skamme mig thoblig gaass!
  Din bonde dreng, drag henn din kaass!

Samson.

Minn lille bette, bliff icke trætt,
  Min styrcke vill ieg sige dig rett:
Om de mig bunde med linier ny,
  Rett fyrende ny, de stunnde bij,
Affmectig bleff ieg samme stund,
  Trou mig nu, lille røde mund,
Affmectig bleff ieg som it kid.
  Min lille hiertte, sett dig hid!
Att lyske er du megit klog,
  Du slar vell hinn smucke skrog.
    Den sorthe smed!
    Nu piger, aff sted!

Puellæ canunt atque illigant.

Dalila.

Op, op, Samson! see, her er dee!
  Philisternne vill dig giøre wee.

Samson.

Huor er de thyffue? her er min bien,
  Med kiefften skall ieg kiøre dem hen.

Dalila.

Ha, ha, ieg vill dig ey miere roße,
  Ha, ha, dinn falske løin puoße!
Ieg thuorde det suere for huer mannd,
  I haffuit skulle ey finndis vannd,

Før du mig skuffit y dinn ord,
  Ieg thorde bethro dig hor oc mord.
All verdenn er aff bedragere fuld,
  Ach, huem er nu hinn anden huld?
Thag dinn pick pagck oc skynd dig hen,
  Snartt vill ieg fange saa god en igienn.
I affuede stund kom du mig paa,
  Dørenn staar aben, vilt du gaa?
Best er det, att dørenn oben staar,
  Ellers baade porte oc dør hen gaar.

Samson.

Ei, kiere Dalila, det er slempt!
  Kandst du icke bedre fordrage skiempt?

Dalila.

Sig mig det ennu, kierre hierthe,
  Lig ey mitt vnge hiertte y smertte:
Samsonn, min sengi netter god,
  Huor aff [er[1]] dine styrcker oc mod?

Samson.

Thag du dinn stercke flettebaand
  Oc flett min siu locke med [din[2]] haand,
Oc bind demm thill it spegger haartt,
  Der med for gaar min styrckis[3]) artt.

Dalila.

Willde ieg dig flette y haar demant,
  Du giør mig dog thill abegant.

---

[1]) Efter B.
[2]) Efter B.
[3]) Efter B. Hdskrft. har: styrckit.

Samson.

Lysk mig endnu, grusk, lille katt,
Strax slummer ieg saa offuer bratt.

Puellæ canunt:

Venus, du och dinn kindt

inter ligandum[1]).

1.

[Venus, du vnd dein Kind
Sein alle beide blind
Vnd pflegt auch zu verblenden,
Wer sich zu euch thut wenden.
Wie ich wol hab erfahren
In meinen jungen Jahren.

2.

Amor, du Kindlein bloß,
Wen dein vergifftis Geschoß
Daß Hertz ein mahl berühret,
Der wird als bald ferführet.
Wie ich wol hab erfahren
In meinen jungen Jahren.

3.

Für nur ein Freud allein
Gibst du vil tausent Pein,
Für nur ein freundlich Schertzen
Gibst du vil tausent Schmertzen.

---

[1]) Sangen, som i Haandskriftet kun nævnes, aftrykkes her efter B, hvor den gjengives helt.

Wie ich wol hab erfahren
In meinen jungen Jahren.

4.

Drumb rath' ich jedermand
Von Lieb bald ab zu stahn,
Dann nichtz ist zu er jagen
In Lieb dann Vehe vnd Klagen.
Daß hab ich als erfahren
In meinen jungen Jahren.]

Dalila.

Op, op, Samson! nu er det giordt!
Du est fangen, din krafft er bortt.

Samson.

Huad? er ieg fangen? huem thør det sige?
Her staar ieg løss, [ieg[1]] thør ey vige.
I huem mig binnder, hand fanger en mand,
Her vill andit thill en quinde haand.

ACTUS 3. SCENA [1.]

Dalila. Samson.

Dalila.

Huad skall ieg tencke, thalle eller giette?
Samson, y erre saa dyb vdj hette!
I maa io haffue enn seer natur,
Monne icke reffuenn ligge her paa lur?

[1]) Efter B.

Viste ieg eders nat[i]uitet,
  Her finndis vist enn høi planett;
I styrcke haffuer i ey lige,
  All verdenn vide der aff att sige,
Eders forstannd oc høy anslag
  Opdragis i mier oc meer huer dag,
Oc miest hinn vnderfundighed
  Kand inthit menniske rocke veed:
Som ieg tencker, ieg er eder nær,
  Fra eder 1000 mille ieg er,
Som denn, der hoffuid fatter paa,
  Den yde[r]ste halle hand ei kand naa.
Begaffuit y [er[1]] med skønniste dyder,
  Som øffrighedenn vell bepryder,
Dog falder her lack oc lyde ind,
  Thi der er en lysk paa huer it skind,
I det y er saa vbønne rig,
  I eders hanndell hiemmellig,
  Oc blander sandhed [tit[1]] med suig,
Oc er saa møgit løss, oc throu
  Icke en it par gamell skou.
Fortencker mig icke, ieg siger saa!
  Sandhed er guod, om thill kand naa.
Huad, frycter y for min kierllighed?
  I frycter miere, en y thør ved.
Om ieg det viste, huad kunde det baade?
  Om ieg ey videt, huad kand det skade?
Dalila soffuer agligeuell,
  Y kunde oc leffue y Israell.

---

[1]) Efter B.

I frycter, ieg skulle sige der fra,
  Om y vilde lade mig det forstaa.
  O, ney, ney, ney! icke for it straa!
Ho, skullde ieg røbe min kieriste duld?
  Skulle ieg mitt hierthe verre vhuld?
Ere vi icke it med krop oc siell?
  Skall ieg mitt kiød ey vnnde well?
Spør mig om nogit, huad eder lyster,
  Verrer sig min egenn broder oc syster,
Ieg skall for eder innthit borge,
  For dette skall y icke sørge.
Ieg lod mitt hierthe y stycker skiere,
  I 1000 stycker for mitt kiere,
Oc skulde det kaaste mitt hierthe blod,
  Ieg giorde eder alldrig imod,
  Men vill [eder] thienne thill haand oc fod.

Samson.

Hui thager du dig dette saa nær?

Dalila.

  Det feld mig y sinde det att begær.
Naar ieg enn thing saa fatter paa,
  Mitt hierthe vill y stycker gaa,
  Om ieg med skamme gaar der fra.

Samson.

Huort vill ieg hen? baade natt oc dag[1])
  Plager du mig med stor vmag;

---

[1]) Efter B. Hdskrft. har: dag oc natt.

Du kanst dog icke bliffue mætt.
  Ieg arme mand, min siell er thret!
Jud: 16. Minn siell er thræt til dødzens stund,
  Det vulder enne din daarllig mund.
Fletus.

Dalila.

Haffde y mig ret aff hierthit kier,
  I nectit mig icke en ringe begier.
Mig thyckis, y saa [helst?], at ieg var en hare
  Oc løbe for hundere mønder y stuor fare.
Aha, y giør mig møgenn harmm,
  Ieg gaar med eders barn y barm!
Mens dræber y eders egit barn,
  Vist maa y werre it arge skarn,
Ieg skall eder klage for min Dagon,
  Waar y en miere enn den Samson.

Samson.

Gred icke, hierthenns lille vannd,
  For dig ieg inthit dølge kand,
Ieg faar att sige dig det bart vd,
  Enndog ieg frister saa min gud:
Hør, Dalila, min wenne vyff,
  Paa mig kom alldrig rage kniff,
  Forloffuede[1]) aff moders lyff;
Gemitus. Dersomm du ragede denne kop,
  Strax bleff ieg y min styrcke slop.
  Mitt ganndske hierthe lod ieg dig op,
Nu henger mit lyff paa thungenn din,
  Lad see, du est allerkieriste minn.

[1]) Over Linien er tilskrevet et „mig“, som vist kun hidrører fra Afskriveren.

Krage.

Det henger paa enn skrøbellig krog,
  Den skøge bleff denn herre for klog.
Samson, du varst enn herre kieck,
  Nu est du lige som ieg en gieck.
Skulde ieg verre enne y denne rey?
  A, ia, ia, nei! vnßer sint drey!

Dalila.

O, thack, mannd lille, nu er ieg dinn,
  Dit kieriste hierthe oc bolle finn.

ACTUS 3. SCENA 2.

Dalila. Sapha. Sapan.

Dalila.

Holt ieg mig icke gild oc gieff?
  Med reffue skall mannd fange en reff!
Ha, ha, Samson var dyb aff grunnd,
  Dyber var dog enn quinde munndt.

Sapha.

Den thid vi haffde opøst wor brynndt,
  Dog vaar der vnnder henge dyndt;
Det er vell thryct att staa paa grunnd,
  Farllig er dog hin vnnderfunnd.
Aff dette y lidit pralle kannd,
  Hand thaar vell kaste halle y vannd.

Dalila.

A, ney, ney, ney! ieg ved besked
  Fast om den ganndske leillighed.
Gack vd, Sapha, see dig vell omm,
  Om nogenn hid fra Gaza kom!
Er Sapan der, før hannem hid,
  Wer stille, stille! giørrer med flid!

Sapha.

Ieg seer, hannd staar hist henne paa lure,
  Seer y icke, vnnder dette skure?

Dalila.

Vinck hannem hid!

Sapha.

Kom, Gaza manndl!
  Sapan er eders andenn hannd.

Dalila.

Wellkomenn, Sapan!

Sapan.

O ia, med fryd!
  Att y mig [ey?] krencker, er eders dyd.
Dydenn er kiend miest y modgang,
  Naar vlyck giør os veyenn trong.

Dalila.

Naar drog min herrer slet her fra?

Sapan.

Wi laa her leng oc lurit paa;
Di terninge villde icke rinde rett,
En huer drog bort, der hand var trett.

Dalila.

De rinder nu paa it bedre ortt,
Lyckenn maa icke rømme bortt.
Løb, Sapan, løb paa raske bien,
Dine herrer lad komme hid igienn,
Att de[1]) komme hid med vmage,
Lige som di vilde giffue oc thaage.
Snaren er spendt oc well forvartt
Epther hinn gode iegers artt.
Lad dennem oc thage hannden fuld
Aff pending oc aff hinn beste guld;
Naar hønnen skraber, hund seer thill kloo,
Den skønniste dyd er hulde[2]) throu,
En ny smør vogn gaar [let[3]] aff sted,
En vsmur vogn knarcker ved.

---

[1]) Efter B. Hdskrft. har: du.
[2]) ɔ: holde.
[3]) Efter B.

ACTUS 3. SCENA 3.

Sapan. Abiabel. Mosollam[1]).
Milicho. Rogomelech. Milites 10 et
reliquæ ociosæ personæ.

Sapan.

Jeg sagde eder det blot oc bartt:
Snaren er spent paa iegerens artt,
Biørnenn er spuorit thill sinn leye,
Saa vi erre nu paa rette veye.

Abiabel.

Du thaller vell, skall det verre saa?

Sapan.

Det lod mig Dalila forstaa.
Hund vilde, y skønndit alle did,
Att vare paa denne rette thid,
Att vare paa med største flid.
Forsømmelße thager det, vi biuder,
Saa lenge att vi det sielff fortryder.

Mosollam.

Io, gierne, [gierne[2]], med mact oc mod,
Att bringe vor knecter op paa fod.

Sapan.

Hunn bad, y skulde vel stille [i?] laffue
Foræring med stor skenck oc gaffue.

---

[1]) Her og i Overskriften til den første af Mosollam's Repliker staar ved en Skrivfejl: Modollam.

[2]) Efter B., der dog maaske kun har udfyldt det aabenbart manglende ved Gjætning.

[En[1]] arbeider er io sin lønn verd,
  Er secken fuld, det hende er kiertt.

Milicho.

Billigtt er det, dog med villkor,
  Om Samson os thillhende gaar.
Naar hunn forsickrer[2]) oss der paa,
  Bode sølff oc guld vi skencke maa.
For vgiordt gierning giffuis y haand
  Hine vfødfæ, er skick y land.

Rogomelech.

I huad y kaaster, det steder y vell,
  Om vi kunde sla den kiempe ihiell?
Mig gruer vdj mitt hierthe oc sinnd,
  Naar denne thancke falder mig ind,
Der hand vor port baar hen den natt,
  Icke somm it menniske, men som en vat.
Det knagit oc bragit, som iorden skalff,
  Lige somm vilde falde en gandske sall.
Beholder hannd sin styrke hiell,
  Snartt slar hand os med kiefften ihiel.

Abiabel.

Vy haabis att sette en pind der for,
  Att hand icke saa vplockit gaar,
Vy haabis att rebbe hans fieder aff vinge,
  Att hannd vor lannd ey saa skall thuinge.
Hands halle fieder er oc for longe,

[1]) Efter B.
[2]) Efter B. Hdskrft. har: for skicker.

Vi maa vist løffte hannem offuer stong.
Løb, Sapan, for hen oc vaar hinnde ad:
Det er bestillit, somm hund os bad.

Mosollam.

I erllige knecte, staar y ring,
Vi skulde holde nu en retteting.
I vide vor [ærind oc[1]] annslag:
Wi acter att bancke Samsons bag
Oc laffue hanem thill en fendens gilde,
Saa att det skall hannem beckomme ilde.
Hanns thid er komenn, haabis vi,
Om y ville stannde duellig bi.
Wi lader hanns styrcke oc mact fordøffue,
Att hand sin krafft mod os [ey tør?] prøffue,
Wi haabis, att hand er baade skiødit oc sold,
Enndog hannd var en kempe bold.
Thi bruger i nu eder somm mend
Oc lader dette verre beuenndt:
Dersomm en viger vdaff sit lied
Oc løber fra sit rette sted,
Strax dømmer vi hannem som en skelm
Oc siger ham fra skiold oc hielm,
Oc huemm somm holder sig som en mand,
Stuor ære oc løn ham giffuis kannd.
En huer thag nu saa vare paa,

[1]) Efter B. I Hdskrft. er senere ovenover Linien tilskrevet et Ord, som ikke kan læses med Sikkerhed („nu"?), men som vistnok kun betegner en vilkaarlig Gjætning af Afskriveren, da han opdagede, at der var en Mangel i Versemaalet.

Att hand med ære kommer her fraa!
Det gielder lannd, lyff, ære oppaa.

Sapan.

Quinnden er komenn oc thøffuer der.

Abiabel.

Ah[1]), sige hinnde, vi thøffuer her!

Dalila.

Wellkomenn, y herrer, det er bestildt,
Aff det, ieg loffuid, er inthit spildt.
De knecte lader y ligge der
Saa stille som muss oc komme ey her!
[Det] arbeid er stuor oc vell bestyrdt,
I skullde ey tencke, det er fordyrdt.

Abiabel.

Seiruinding oc hinn edell fred,
Ha, ha, hinn guode rollighed
Vi ey for dyre kiøbe ville,
Om vi vor finnde kunnde stille.

Dalila.

Om ieg nu haffde munde femb,
Oc ieg med flid vilde bruge demm,
Da kannd ieg det ey fortelle af grunndt,
Huor vit ieg dreff vor sag med munndt.

---

[1]) B: Ach; Hdskrft.: Att.

Ieg haffde[1]) her haar høy[2]) att drage,
  Før ieg min giest kunnde sette y lage:
Tree gang løb ieg hannem aff en ram,
  Hannd komm dog bort vden skade oc skam;
Ieg thruede, lockede, daanede oc græd,
  Epther min viss oc egenn seed,
Hannd maatte ey nyde roo eller huille,
  Før ieg fick lagt hamm y munnd en[3]) mille.

Milich[o].

Dinn thalle er god, men haffuer du gielt,
  Da fannger du skoo, som offte er melt.
Hinne mange reffue hand gribe lod,
  Der sticker hamm viss hinn reffue blod:
Monn skee om vi oss ligger paa lur,
  Hannd thør os giffue it eble sur
Oc thou oss vd for udenn quast.

Dalila.

  Ho, det skall haffue slet ingenn brast,
For dette skall ieg enn pind sette,
  Ieg haffuer hannem allrede y hette.

Mosollam.

Huad vilt du bruge, Dalila,
  Att vi wor finnde fange maa?

Dalila.

I lader mig for sagen raade,

---

1) Efter B. Hdskrft. har: haffuer.
2) I Følge B maa dette forstaaes som: haardt Hø.
3) Hdskrft. har: oc.

Det bliffuer eder thill stuor baade,
Ieg skall hannem giørre macte løss,
Huor sterck hand er, huor grum oc bøss.

Abiabel.

Di pennding lader thelle oc bræde!
Med vaben ville vi verre rede.
Men skuffer du os, du Dalila,
Du kandst vell tencke, huor det vill gaa.

ACTUS 3. SCENA 4.

Dalila. Abdon. Sapha. Tonsor. Samson. Mosollam. Milicho. Abiabel. Rogomelech. Milites. Sapan.

Dalila.

Abdon, løb, hent min badskiers dreng,
Som pleir at vare paa min seng!
Sig, att hannd komme, klippe oc rage,
Att hannd sig strax vill hid vmage!
Seer thill, y raaber det vd y bye,
Som skadenn sualder oc giør stor rye.

Abdon.

Monne ieg haffue druckit skade eg,
Att ieg skall sualder for vindue oc veg?
Vaar y eckon for gierningenn frie,
Eders sualderen kommer ieg ey vdj.
Kunde y saa thie Samsons løndom!

Dalila.

Bestill det well, da est du fromm!

Hør, Sapha, paa min haannd oc øye
  War well oppaa oc act vell nøye!
Naar Samson huiller blødellig,
  Seer thill, y quæder sødellig,
Skick hen thill side hans kølffue oc been!
  See du vell thill oc ver ey seenn!

Tonsor.

Huad skader her nu? slag eller skramme,
  En spannde laang? o, o, den kand bramme!
Skall ieg berre dit mitt bindell thøy?
  Vist er her komenn thidinge nye.
Minn næße der epther saare klør,
  Naar en den andenn skade giør
Oc slar sinn anden huden fuld,
  Det gaffner os pending oc guld.
En skramme, en kou kand dricke aff,
  Da springer ieg ved den beste staff,
Frandzoßer oc hin fremmede pocker
  Klinger oss bedre en alle klocker.
Hin blancke snore Dalilæ gaar
  Renter mig meer en alle vor faar,
Er bedre end en hollandske koo,
  Diss giørrer barberer lystig oc froo.

Dalila.

Hanns Sønder Bart, verre stille oc from!

Tonsor.

Det er min glede oc rigdom.

Dalila.

Ieg haffuer en giest, en skarper giest,
  Hannd bær y haarit en fule nest.
Naar hannem[1]) en dolm falder paa,
  Da lad dinn rag kniff vacker gaa!
Hans hoffuid locke, hør de siu,
  Rag dennem sagd aff, din list hendit tiu,
    Behenndellig,
    Med liste oc suig!
Haffuer øy[e]t ad dørenn, brug din kniff,
  See thill at frij dit vnnge lyff!
Din løn skall finndis her thilrede.

Tonsor.

  Ieg thienner eder med stor glæde.

Samson.

Huor est du, Dalila, hierthe y bryst,
  Mit spegel k[l]ar, min glede oc lyst?

Dalila.

Ieg var her y min vrte haffue,
  Der att beskue hin grøde oc gaffue,
Thi det er nu denn lystigste thid,
  Velkomenn, May, velkomen hid!

Samson.

Ei, see, Sorech, det lystig vand,
  Vannder dinn vrter smuck ved hand,
  Smucker er icke y alle vor lannd.

[1]) Hdskrft. har: hand.

Dalila.

Naar thidenn giøris mig for lang,
  Her haffuer ieg fryd oc fule sang,
Her soffuer ieg oc y denne bo,
  Ey hund, ey hanne giør mig vro.
Ieg lysker eder, kieriste minn,
  A ha, lig hid, minn gyldenn skrin!
I skulle oc høre min nacter galle,
  De kunde y vrrtergaarden prale.

Puellæ[1]) concinunt:

Wer vellkomenn, skønne May![2])

Inter canendum radit [tonsor] ei pilos ɔ: avfert comam fictam, et puellæ furantur clavam et maxillam. Insidiæ Philistin:, obsident hortum.

Dalila.

Op, op, Samßon! du soffuer haartt,
  De acter att spille med dig en kartt.
  Op, op, Samson! wer snartt, ver snartt!

Samson.

Huor er minn kølle? o, ho, minn kiefftte!
  Med dennem acter ieg att veffte.
Kom an, y vomskarne mennd!

---

[1]) Efter B. Hdskrft. har: Pueri.

[2]) Af Sangen findes ikke mere i Haandskriftet end denne Begyndelseslinie, men der er ladt temmelig stor Plads aaben, for at det hele ved Lejlighed kunde indføres. B. har i Stedet for denne Sang en anden — paa 8 Vers —, hvis første Vers begynder saaledes: „Ach, Venus med din Krafft, Huad har du mit Hiærte belagt“ osv.

Minn handuerck er vell eder kiend.
Huor er min kiefte, Dalila?

Dalila.

Skall ieg dinn kiefte vare paa?

Mosollam.

Brug nu kiefte din, her er mage!
Vi acter att bage dig en kage,
Nu skall du bidde oss en nød,
Vi skulle dig sette paa høndit bløod.

Abiabel.

Giff dig fangenn med villie god,
Dig hielper huerckenn hannd eller fod.

Samson.

Allt skall ieg en gang slide mig løss,
Varst du en thusin gang saa bøss.

Milicho.

Hei, bi, Samson! nøy ragit munck!
Du thørst icke giørre dig saa strunck.
O ilde ragit Samson! o fattige mand!

Samson.

Minn styrcke er mig gangen aff haand,
Minn gud, min gud er vigit mig fra.
Det vollthe du, slemme Dalila.

Rogomelech.

Hiid baannd oc bast

Ligant. Med største hast!
Ho, disse lile tuindit thraadt
Maane di kunde holde dig saa kaad?
Ieg thenncker ia,
See da! see da!
Vi fryctер nu inthit for dinn storm,
Ho, sno dig horm,
Lige somm enn orm!

Abiabel.

Hans skalke øyenn hannem sticker vd!

Samson.

O, hielp mig nu, minn gud, min gud!

Abiabel.

Ia, straff dig nu minn gud Dagon!
Allt dette skall dig verre en laan.
Ett gloennde iern flux frem, Sapan!
Oc thag oss denne vecter an.

Sapan.

Israells vecter, din øgen klare,
Thro mig, skall staa den største fare.

Samson.

O, lad mig nyde min øiens lyß,
Att ieg kannd see min himmelske huss!

Sapan.

Lad katten bidde muss y lade!

Din øien kunde dig inthit bade:
Paa Dalila kanndz du følle oc threffue,
Du kiender vell den blancke teffue.

Abiabel.

Slaar hannom nu y lincker haare
Oc threcker hannem saa aff gaarde,
Thill hoffuid staden, thill Gazam,
Der ville vi thage hannem mere y ram.

Rogomelech.

Hand tog vor port saa skamelig aff;
Maa hand icke haffue det thil straff,
Wor portt igienn paa kraager at heng?

Samson.

Thill thidt kand ingen mand mig treng:
Minn krafftt oc styrcke er mig borte,
Ieg bærer huerckenn log[1]) eller porte.

ACTUS 4. SCENA 1.

Molitor. Golde.

Itt huertt[2]) menniske klager sit,
Ieg fattige møller klager mitt.
Det klager enn huer vdj sinn handuerck:
Ellementerne er oss for stercke;
Thi den, som ilduerck bruge skall,
I smidie sted, paa arne, y sall,

[1]) Hdskrft. har: leg; B: Loge.
[2]) Efter B; Hdskrft. har: suett eller surtt.

Becklager stuor wlyck oc skade
  Saa well som den, der thresker y lade,
Oc den, der bruger væir oc vinnd,
  Slipper sit werck med falmede kind.
En iordegraffuer becklager det thit,
  Att hannd haffuer plat inthit for sit,
Ieg klager oc offuer mitt mølle vannd,
  Att ieg det vand ey stemme kand,
Oc allermiest y møgen snee,
  Naar der opkommer en hastig thøe,
Naar vanndit det begynnder att bruße,
  Der kand ey hielpe nogen sluße,
Ei iord, ey steen, ey fiell, ey pæll,
  Ei fylde, ey grud, ey iege hæll,
Huor aff vill komme fattigdom,
  Att thrygle oc thigge lanndit om.
Thi naar mitt hiull kommer y stade,
  Det giffuer skade oc ingen bade,
Oc naar hund løber, det er min lieg,
  Naar quernen siunger, quæder ieg,
Da kannd ieg vell yde minn skylde,
  En huer mandz poße oc seck fylde.
Huor skall det nu gaa mig fattig mannd?
  Skall ieg nu maalle med stride saannd,
  Heller ieg thage enn stau y hannd?
Min hosbund æsker skylde oc miell,
  Lige somm hannd villde mig sla ihiell,
Oc quernenn staar y huille oc roo,
  Som mand y baaßen binder en kou.
I dag er kōmen min fare dag,
  Sanct Wolborig dag, med stuor vmag,

I morgenn slipper ieg mølle oc hiull
  Oc gyffuer hinnde it thußind diull.

Golde.

Det siger y huer annden thag,
  Vi boer agliguell her y mag,
  Saa flytter vi huer anden dag.
I klager, att yss oc vannd er grum,
  Hin thyffueri y thaller icke omm:
Med lige oc rett skulde y tholde!

Molitor.

  Huad siger dinn snore? huad siger Golde?
Ei, skallt du faa hin knocker kolde!
  Skall du mig lerre rett att tholde?

Golde.

Dersomm y gaff rett thinde, rett thold,
  Oc gaff oss alle gud y vold,
Da stod wor hyffuell ey saa til blæge,
  Ei motte vi saa om buskene huæge.
Nu staar wor hyffuell thill thøre veyr.

Molitor.

  I! ieg skall dig bancke y hud oc læir.

Golde.

Det er mitt skiempt, min kierre mand,
  Y skal icke verre saa let med hand!
I thencker eder stackit om:
  I seer, wor quærn staar ledig oc thom,

Hui drager vi icke en quern med hannd?
  Mand skall io bruge det, mand kand;
Ieg thør mit korn ingenn bethrou,
  Vi maaller det beste [1]) her y wor bou.
I kunde oc fange en fange fall,
  Som allerbest det maalle skall:
Ieg spurde, di greb saa sterck en thiuff,
  Som haffuer forbrøtt sitt vnge liff,
Kandske [2]) y maatte en ham beckomme
  Vdaff vor øffrighed den fromme,
Enthen att kiøbe, lie eller lane,
  Ieg thenncker, di vill hannem inthit skane.
Det sigis, det er den stercke dreng,
  Som stall vor portt hoss vecterens seng.

Molitor.

O, Golde, Golde, var hand vor suend,
  Ieg skulde hannem lerre att recke hanns lend!
De siger [vel [3]] aff en dauff thiuff,
  Hand er sterck som andre siu.
Ieg gaar der henn att spørge mig for,
  Ia eller ney, ehuor det gaar.

Golde.

I beder haartt oc pendinge biuder,
  Mig haabis, vi det ey forthryder.

---

1) ɔ: best.
2) Hdskrft. har: Skandske.
3) Efter B.

Molitor.

Ieg spurde, de giorde hannem blind som stock[1]),
Hand skall dog maalle, hand faar en pock!

ACTUS 4. SCENA 2.

Abiabel. Mosollam. Rogomelech.
Milicho.

[Abiabel[2]].

Hannd skall icke mier binde en biørn,
Nu er hannd som en skuden ørn,
Hand skall ey mere y kalgaard springe,
Hans siell oc krop vi for vilde ringe.

Mosollam.

Wi haffuer nu baade mact oc øffne:
Den slemmiste død, som vi kand nøffne,
Er Samsons løn, ia løn hin rette,
Ieg haabis, vi vill det ey forgiette.
En hengende død vaar io hanns rett,
Det skall bliffue hannem vist y hett,
Eller Samson steyle y vinnd oc veyr,
Paa steille oc hyffuell er all hans feir,
Eller vi lader hannem brende y aske,
Der med att heffne hans bram oc braske.

Milicho.

Att hannd skulde døe enn hastig død,
Det vilde giffue os alle it stød:

[1]) Efter B. Hdskrft. har: storck.
[2]) Efter B.

En langsomm død, languarinnde pinne
  Skall komme vor Samson thill att huine.

Rogomelech.

Hannd maa ey døe saa [1]) fauffuer oc fiæd,
  Ieg skall giørre hannem badstuenn hied.
Ieg raader, y lader hannem slide sig op
  Ved stor arbeid, fra thoe thill thop,
Lige somm it aßen y harffue oc ploug,
  Eller att maalle y møllerens bou,
  Eller att therske y bonden[s] lou.

Abiabel.

Ieg seer, wor møller lacker her fram
  Oc haffuer sluppit sinn mølle dam.
Kom, møller, kom! huort acter du paa?

Molitor.

  Thill eder, y herrer, om ieg maa.

Abiabel.

Io vell, sig frem med kort beskeden!

Molitor.

  Det vannde thog min demning heden.
Nu nødis ieg thill att bruge hand quern,
  End oc ieg giorde det icke gierne,
En thid lang, thill ieg demme kand
  Minn demning igienn med grud oc sand.

---

[1]) Efter B. Hdskrft. har: ey saa døe saa.

Ieg spurde, y greb enn sterck compan,
Den vilde ieg gierne thage mig an,
Thill kiøb, thill laan eller thil leye,
Om ieg den samme motte eye.
De siger, hannd er saa arm sterck,
Att hand kand driffue min mølle verck.
I guode herrers brød
Det bliffuer eder diß miere sød.

Milicho.

Om vi bethrode dig den pilt,
Kand skee din mølle verck bleff spilt.

Molitor.

Ieg vilde hannem sla y haarde iern
Oc thiure hannem hoss min quern.

Rogomelech.

Lige som mand binder pølßen ved hund,
Hand slog baade huss oc quern y grund.

Abiabel.

Hand er icke vond thil streng arbeidt.

Molitor.

Ieg vill vell driffue hannem aff sted,
Om kølle oc kiep kannd bide paa,
Om hand min quern thør lade staa.

Abiabel.

Peder Leckere er hannd y øll oc mad.

Molitor.

Ieg skall vell sette for hannem it fad
Oc sette for hannem en sulthen maall,
Att hannd kunde lerre att æde kaall.
Huad gielder, ieg skall spege hans liff
Bedre enn Dalila, hanns viff?

Abiabel.

Huad thyckis dig[1]), minn Rogomelech?
Antuord hannem hen Samson saa keck!
Foruar hannem saa, att hand maa bide,
Oc lad hannem baade lide oc suide.
Men lader du møller hannem vndgaa,
Din halsbeen skall ieg lade slaa,
Med liffuit kommer du ey derfra.

ACTUS 4. SCENA 3.

Molitor. Rogomelech. Samson.
Krage.

Molitor.

I gaatt folk, som her stander y ring,
I herridit oc paa biercke thing.
I vide, huad skade mig er skied
Paa dammen oc paa mølle sted.
Ieg mercker oc vell, en part er vred,
Maa skee for vrettferdighed,
[Att[2]] ieg fordybtt thog ind i seck:

[1]) Efter B. Hdskrft. har: ieg.
[2]) Efter B.

Den stuore thold skoffuell er [nu[1]] veck.
Det vulthe minn piger oc min Golde,
Di haffde[2]) for møgit quernen y volde,
Hin Themmeseck, hin Rund[ze[3]] Puoße
Di er saa lidit verd att ruoße,
Saa oc min drenge Rag i Bing
Oc miest hinn lille Slickomring[4]).
Di thollede aa kap, saa bleff vi thiffue
Aff nitten[5]) oc en, ieg maa ey lyffue.
Min quærn fick derfor rommil y mage
Oc holder for mange huelle dage.
Nu haffuer ieg færdt en hande quærn,
Att ieg [maa] maalle for nær oc fern,
Ieg haffuer oc leit en vacker, sterck pilt,
Hand er paa loffue høgdt opkildt.
Hand skall minn quærn saa her om fyge,
Att kornit skall effter ham ryge.
I komer der for haabe stercke,
I lundstickis drenge oc y vdj sercke!
Ieg suerrer haartt ved støffuel oc skoo:
Ieg skall som vell mølleren verre throo
Oc tholde saa vid lige oc rett,
Att eders seck skall bliffue lett.

---

1) Efter B. 2) Efter B. Hdskrft. har: haffuer.

3) Hdskrft. har her og enkelte Gange i det følgende: Rund Puoße, men Formen Rundze P., som passer i Versemaalet, er hyppigere og findes ogsaa i B, hvorfor jeg her helt igjennem optager den.

4) Hdskrft. har her og enkelte Gange i det følgende: Slickomkring, men jeg bruger kun den anden Form, som baade er den almindeligste og ogsaa findes i B.

5) Efter B. Hdskrft. har: nittende.

Dersom ieg steller eder fra
  Miere end y mit øye kand gaa,
  Oc ieg med lige oc ret kand faa,
Da thage mig strax den dieffuell grom,
  Som stander y dette nederste rom.

Krage.

Ieg skall hans iæd forklare saa,
  I kunde hans tyffueri forstaa:
Hanns skiep hieder lige, hanns tholdskoul rett,
  Hans thønde kaldis it øye slett,
  Ieg thencker, den bliffuer alldrig mett!
Den gromme dieffuell kaldis hans galt,
  Som vnder quernen æder det halt.

Rogomelech.

Hør, møller mannd, her er dinn dreng, Producit ligatum duab. cat.
  Du skalt vell see, att hannd er kreng.
Dersom hand er en lißenn krop,
  Lad see, møller, du vecker ham op!

Møller.

Well komenn Tois, du rage plætt,
  Lad see, om du est nogitt lætt!
Blind Aaßer, er y komenn thill by?
  Aff eder gaar hinn store rye.
Kandst du thage huße oc porthe hend,
  Da faar du nu att driffue stien,
Ellers ieg bancker din brede bag Percutit.
  Paa denne dag huer anden thag.

Samson.

Smaa slag er sund, far y mag!
  Min bag er icke vont thill slag.
Ieg vill well giøre, huad mig bør,
  Ingenn skall andit see oc hør.
Gud seet for kiertt att leffue den dag,
  Att du skulde biude mig nogen slag!
Ieg kand icke anndit giørre her ved,
  Gud giff mig god tholdmodighed!

Molitor.

Huad? knurrer du? knøtt lenckerne her!
  Den enne her! den anden der!
Hør, Ragibing, hør, Slick om Ring,
    Bærer nu paa,
    Lader quærnenn gaa!
Seer nu, min Tois, kiør rett omckring!

Ragibing.

Du lißenn thiu, icke saa, icke saa!
  Saa skall du lad maalle oc gaa!

Percutit Samson.

Ei skamme dig, [du[1]] fulle skaand!
  Thør du saa sla en fangenn mand?

Slickomring.

Lig thoo for en, slaa tho for en!

---

[1]) Efter B.

Samson.

Saa thager fenden møllen hen!
Ei skamme dig y væir oc vinnd,
Slaar du en stackell, som er blind?

Slick om Ring.

Om skarn Tois, brug handen fast
Oc vaar dig vell for offuer kast!
Naar denne seck er ledig oc thom,
Saa maa du huille oc see dig om.

ACTUS 4. SCENA 4.

Samson. Themseck. Rund[ze] Puosse.

Samson.

Ei, ey, min gud, y naadenn din
See thill, see thill plagenn minn!
Ieg føller, herre, du est wred,
Giff mig, o gud, tholmodighedt,
Well att fulennde min arbeydt!

Temsech.

Lier det nogit, fattige mannd?

Samson.

Minn pige lile, ßom det kannd!

Rund[ze] Puoße.

I lader stienen vell om skrie,
Ieg thenncker ia, det maa io lie.

Samson.

Nu giør y barmhierttighed,
  Om y min staff villde holde ved,
O, holder ved min maalling staff,
  I smucke piger, lader icke aff!

Temsech.

I men vi quæder en viße let,
  Da kannd ieg icke maale mig træt.

Samson.

Det siste, ieg hørde en viße quæde,
  Minn stor vlyck var thil stede,
Ieg maa well quæde en iamers viße,
  Bortt er min glæde, min roo oc liße.

Canunt

Samßons møllers viße,

gaar med de noder: Lycken hund maa vell lignis ved glar, etc.

1.

Lyckenn maa lignis ved hyffuell oc quærn,
  Huemm det kannd ret beßinnde,
Det klager saa mangen nær oc færn,
  Bedrøffuede mannd oc quinde.
Det stund vi føre thill møllen[1]) vor korn,
  Da faar vi miell hinn huide,
Om kornit er borte, er allt forlorn,
  Wor kage maa da bide.

[1]) Efter B. Hdskrft. har: mølleren.

2.

Som kornit kommer aff kuben ned
Oc rinnder y quærnenns øye,
Saa giffuer gud aff sin godhed,
Huad gaatt hand oss vill føije.
Aff lijffßens fader skenckis det,
Wor klede, korn oc kiern[e],
Fred, rollighed, huad vi thør ved,
Thi thacker vi gud saa gierne.

3.

Och lige somm quernen stille mon staa
Oc kand sig inthit røre,
Førennd vannd eller veyr fatter oppaa,
Eller haanden vill det føre,
Saa skulde vi y vor ansigtis sued
Wed arbeyd oss vell nære,
Huer y sit kald oc y sit sted,
Oc nære med lige oc ære.

4.

Wi skulle icke sticke os hen y skyuell,
I arbeid, kaars oc plage,
Naar sig omuennder lyckens hyffuell,
Som skier saa mange[1]) dage.
Naar vanndit brußer oc bryder hartt,
Wlycke vill oß thrue,
Da skulle vi bruge throens artt,
Tollmodellig lade oß knue.

[1]) Hdskrft. har: mangen.

5.

Er kornit borthe, oc quernen staar,
Her laffuis ilde thill føde,
Oc naar vor munde mølle ey gaar,
Vi erre enthenn siuge eller døde.
Thi beder vi gud med hiertens flid,
Hand giffuer att biddé oc brennde
Oc leffue y herrenns fryct vor thid
Oc venthe en rollig ennde.

6.

Wor quærn vi maa vell kalde vrou,
Wor aare er onnde oc kortte,
Det maa vi dødellig menniske throo,
Som støff[uit[1]] bliffuer vi borthe.
I dag y lyffue, y morgenn døde,
I gaar hinn stercke, nu suage,
De[2]) klare øyen y dag erre øde,
Saa venndis vi alle dage.

Fletus.

7.

I gaar en herre, y dag en træll,
Att lide hug oc plage,
Saa lerer vi lyckenn att kiende vell
Aff aske oc honinng kage.
Vi æder oc dricker y dag god vin,
Vide ey, naar vi erre mette,
I morgenn æder oc dricker med suinn,
Saa giør oss lyckenn thrette.

---

[1]) Efter B.
[2]) Efter B. Hdskrft. har: Du.

8.

Der ieg var rig, mectig oc sterck,
Da kiennde mig venner mange,
Nu bruger lyckenn sit hoffverck,
Thi ieg er vordenn en fange.
Thil forn var ieg[1]) y hylde oc hellde,
Anseett hoss riddere oc suenne,
Nu er ieg aff med mact oc vellde,
Thill spaatt maa ieg mig wenne.

9.

Wor quærnn ey allthid løbe kannd,
Hun skall io om stunder huille,
Det ved vell lyckenn, vor møller mannd,
Løb hund en thußinnd mille.
Ieg haabis, vi niuder natte roo,
I iordenn att huille thill samenn,
Att vi vdj roo hoss gud kand boo,
Vi møllere siunge amenn.

Samson.

I deillig piger, y smucke møer,
Med vißer i mig en thienniste giør.
Ieg er oc nu den mølle thræll,
En fange saa blind, det seer y vell,
I trøster mig med gledellig røst
I denne iammer oc dødzens brøst.

[1]) Efter B. Hdskrft. har: rig.

Runndße Puoss iterum canit.

1.

Den møller sette[r] sin secke y ring,
Saa holder hannd sin rette thing.
I huilken seck som miest formaa,
Der lader hand skippen thøßer thill gaa.
Der aff haffuer hannd sin rinthe.

2.

Du staar oc her, du lile puoße,
Du maa oc hielpe thill skou oc huoße,
En skip skall du mig borge,
Den sulthenn bonde maa sorge!
Der aff haffuer hannd sin rinthe.

Samson.

Ey, piger, piger, ey Rondze Puoße!
Nu kand ieg eder innthit ruoße.
Vill y saa tholde oc thage thill rams,
Att somme for lit, oc somme løber gams?

Rundze Puoss.

En møller haffuer icke kanick dom,
Hoss quærnen maa hand see sig om.

Quiescunt.

ACTUS 4. SCENA 5.

Samson. Molitor. Slickomring. Ragibing.

[Samson.]

O møller, min herre paa denne thid,
  Ieg beder, y ville verre mig blid
Oc lade mig nogit røre min been,
  Strax vill ieg maalle oc verre ey seen,
Ia maalle gierne thou secke for en,
  Ieg maa lit røre min thrette bien.
Aff dette thager y dubilt gaffn,
  Min kierre herre, oc ingenn saffn.
Ieg er dog huercken stock eller stien:
  Skall ieg om natten sidde ved bien
Oc plagis der med stock oc iern,
  I blinnde thaarn oc mørcke wern,
Oc dagenn igienemm slebe enn kamp,
  Ieg kannd icke vare y denne stamp.

Molitor.

Hør, Ragibinng
Oc Slickomring,
I følger ham y lencker der hen
  Oc binder hannem saa igienn!

Samson.

  O, ilde ragit, o, ilde plagit!
  O, ilde plagit, o, ille ragit!
Du Dalila, du blancke seck,
  Som boer der borthe hoss Sorech beck,

O, Dalila, du lystige vyff,
  Du klappede oc ragit mig fra mit liff,
Fra øyen, ære oc all vellfærdt,
  Fra krafft, fra mact, fra all mit[1]) verdt.
Thilforn var ieg en ypper herre,
  Præfiscine: slet ingenn disuerre,
Israell[s] øffrighed oc dommer
  I 40 hielle vinther oc sommer.
Dishøire mand stiger y veyrit hen,
  Dis dyber falder mand ned igien.
Huem vulthe mig det, att det[2]) saa gick,
  Att ieg saa stuor vlyck fick?
Minn offuermod, formatenhed,
  Min gælen oc vkyskhed leed,
Att ieg saa thuorde herren freste,
  I skøgens huss y Gaza geste,
Att ieg hoss Dalila var saa thryg,
  Thill hinnde att kaste bug oc ryg
Oc soffue saa y skiøgenns arm,
  A, ha, hun var formøgit varm,
  Det volthe mig den hielle alarm.
Ieg maa det sige thil bund oc bredde:
  Det volthe min synnd oc herrens vrede.
Thi staar ieg her for alle it speill,
  Att en huer kand skue min oc sin fæil:
Paa enne side, huad ære, huad pragt,
  Huad[3]) vunder styrcke oc store magt,

---

[1]) Efter B. Hdskrft. har: med.
[2]) Efter B. Hdskrft. har: ieg.
[3]) Efter B. Hdskrft. har: Hin.

Forstand, huad lyck, huad gunst oc naade
  Huoss gud oc Israell att raade,
Som herrenn gaff aare fire gang thij,
  I huilke ieg var ßende frij.
Med vnnder er ieg fød oc borne,
  Herrens forloffuede oc om skarne,
Med vnnder ieg denne løffue sled,
  Att ieg y brøllupitt bleff saa vred,
Philisterne pløffuede med min kalff,
  Forraade mig oc y mit brøllups sall.
Wnder var det, it 1000 mannd
  Med kieffte at slaa oc drick aff tand,
Vnnder var det, att ieg, en fange,
  Aff Gaza kunde med porthen gange.
Aa, se, se, se, ieg gider icke miere
  Fortelle guds vellgierninger fliere,
Gud mig bethiede vforskyldt,
  Det maa icke heller bliffue dylt.
Ieg skammer mig miest sielff her vid,
  For min vtacknemellighed.
Ha, ha, huad ieg thog ilde aff sted!
  Det er icke vnnder, att gud er vred.
Pthui! skulde ieg, en øffrighed
  Hoss saadan horrer lige mig ned[1]),
Foracte saa gud oc mitt kald!
  Det maa[tte[2]] io bethiude it fald.
O, ilde ragit! fald er farllig,
  O, huo vell staar, hand staa[3]) sig varllig!

---

[1]) Efter B. Hdskrft. har: neder.
[2]) De tilføjede Bogstaver efter B.
[3]) Efter B. Hdskrft. har: staar.

Ieg stuollit paa min stuore visdomm,
Thackit ey gud, huor fra det kom,
See der for er ieg en gieck oc daare
For eder alle y huße oc gaarde;
Ieg stuollit paa min styrcke oc haar,
O, ille ragit, en stackill ieg gaar;
Ieg stuollit paa stuor naade oc lycke,
Vilde det ey bruge y guds samthycke,
Thi vigit gud, min gud, mig fra
Oc lader mig y stampen staa
Oc thog mig fra sin haand, sin aand.
Thi er ieg nu en ellenndige mand,
En blind fange, en mølle thræl
Oc skall hoss quærnen slebis ihiell.
Skall ieg forthuille? ney, som Iob,
Paa herrenn kaste all throo oc haab!
Will herrenn lade mig slebe ihiell,
Ieg throer dog min gud saa well,
Hand skall y straffen verre mig god,
Vdslette min synnd med lamenns blod;
Thi herrenn giffuer oc herren thager,
Hand frier, frelßer oc hand plager.
O Gud, beuar dinn mieninghed,
Wer icke allthid saa grom oc vred,
Der er nu ingenn, dem kand forsuare,
Din arme faar er y stor fare[1]).

Slick om Ring.

Thill quernen igien! nu er nock blablet.

[1]) Efter B. Hdskrft. har: skade.

Ragibing.

Thill quærnen igien! du est vdkaglet.

ACTUS 5. SCENA 1.

Canitur: *Ad te leuaui.*

Sacerdos I.

Det iødiske folk holt paaske høythid,
  Vi maa oc bruge vor gudellig ijd;
Dyrcker di dieris Zebaoth,
  Wi maa oc thienne Astaroth,
Oc miest Dagon paa denne thid,
  Thi hand var oss saa mild oc blid:
Wor fiennde Samson slog hand ned,
  Att Phylisterne maa nyde fred.

Sacerdos 2.

Nu heffner Dagon spott oc skade,
  Oss Philister thill gaffn oc bade,
Den skade, vor finde paa steder oc land
  Paaførde baade quinde oc mand.
Vor lande finnde, vor arffue fiinde,
  Samson, lod sig for møgit kiennde,
Saa det suir y hud oc kiød,
  Det klager end[1]) barn y moders skiød,
Ha, ha, ia det barn paa bryst oc spenne
  Mon sig der offuer græde oc wenne.

[1]) Efter B. Hdskrft. har: it.

Sacerdos I.

De græde oc vende y harm oc vrede
  Oc felde grædenndis thaare saa hede
Oc thiente Dagon inderllig,
  I faste oc bøn, med største fig,
En thill Dagon oss nu behørde
  Oc Samßon offuer ende kiør[d]e.

Sacerdos 2.

I freistellße stød Philisternis lande,
  Oc vi vaar alle y sorig oc vannde
Oc thuillit fast, om Dagon kunnde
  Befri oc frelße oss nogenn lunde,
Thi Samsons gud aff hedennske høss
  Pleir att verre mectig oc bøss
I mod vor guder store oc smaa,
  Att dieris mact lit kunde forslaa
[Att[1]] staa imod hans store vellde,
  Førend vognen nu begynder att helde.
Føren nu Dagon beuißer sig
  I mact att verre den anden lig.

Sacerdos I[2]).

Naar ieg de guders mact bethencker,
  Den ennis oc den andens rencker,
Det siunis, det er hiell skrømpteri,
  Naar [en[3]] gud mon anden ey stande bi,

---

[1]) Efter B.
[2]) Hdskrft. har: 2.
[3]) Efter B.

Att en for anden siunis att vige
  Oc fire for sinn iaffn. lige,
Denne enne igaar, den anden i dag,
  Saa giør di sin anden villie oc mag.
Naar Samsons gud er hannom blide,
  Da maa vor Dagon staa thil side,
Nu er hans gud vorden hannem vred,
  Thi støder Dagon den Samson ned,
      Ia skammelig ned
        Aff ærens sted,
      Then herllighed
        Thill ellendighed,
      Thi gud vaar vred.

Sacerdos 2.

Det siunis vell saa, Israells herre,
  Naar mand vill hannem fixier oc nerre,
War det en skønt hans egen børn,
  Hand ryffuer oc slider dem som en ørn.
Da kand ey Dagon, ey nogenn thræ gud
  Ei knyste engang imod hans bud,
Det lerde oss vor Baallam,
  Der hannd for vmagen [fick[1]] stor skam.

Sacerdos I.

Det maa nu verre, som verre maa,
  Wor gud Dagon vi dyrcker saa,
Med store offer, med bøn, knæfald,
  Som det vdkrøffuis y vort kald,

[1]) Efter B.

Att hand kand æris, som billigt er,
  Aff mieningheden færn oc nær.
Saa raader ieg, vi thencker oss om,
  Som raader for Dagons helligdom,
Vi siger det thill vor øffrighed,
  Att vi kunde bringe det aff sted,
Att hollde allmindellig offers thid,
  I hellighed, med største flid.

Sacerdos 2.

Det thager Dagon giernne imod
  Oc bliffuer os bode mild oc god.

ACTUS 5. SCENA 2.

Abiabel. Mosollam. Milicho.
Rogomelech. Sacerdotes. Seram.
Serim.

Abiabel.

Huad mon Samson haffue for idrett?
  Ieg tencker, hand er aff quernen thrett.

Mosollam.

Icke [1]) er hand træt, icke er hand mod,
  En lidenn huille var hannem god.

Milicho.

Ho, det villde giffue hannem stor vanære,
  Om hand sig vilde for arbeidt kiere:
En løffue att sla er støre arbeytt,

[1]) Hdskrft. har: Ickee eller Icker.

Saa oc en portt att følde ned,
Støre en enn quærn at driffue aff sted.

Rogomelech.

Vor møller oc hand nappis en hæde,
Det gaar hannem aff vden all kæde,
Di driffuer der med sin største thiæde;
De mølle drenge, di piger thou
Driffuer med hannom fecant oc roo.
Hannd sucker, sorger, hyller oc græder,
Di thinnier, lier, hoss quernen quæder.

Abiabel.

A ha, huad verden er vlige!
Det klager baade fattig oc rige.
Hand kunde ey thencke, der hanñ var bøss,
Att kiemper falder seyer løss.

Mosollam.

Ieg seer, hist kommer Dagons klercke,
Det pleir si[e]ldenn gott att mercke,
Ho, preste mode er sielldenn god,
Som kierllinngs oc hinn hare mod.
Med ro kunnde vi ey snacke i ring,
De ville oc søge vor støffne thing,
Saa næße visse oc saa wblue;
See, huor de kommer vdenn al[1]) skue!

---

[1]) I Hdskrft. staar snarere: at.

Abiabel.

Hui siger y saa? de maa vell komme,
E meden di er gode oc fromme.
Ieg steder dennemm gierne thill ordz,
Ieg steder oc dennem thill bordz.

Mosollam.

Huad, skulle ieg stede dennemm thill fad?
Minn hunnde gaff ieg heller mad,
Ieg høre heller en støffre[1]) klang
Enn beggi præster[s] meße sang.
Aff dennemm haffuer vi thusinnd nock,
Ia miere en nock, saa faa de pock!

Abiabel.

O, icke saa, o Mosollam!
Det er eders egenn spott oc skam.
De thienner io Dagon, wor gud,
De maa icke verre vor skompel skud.
I Dagonns præster, hid nærmer gaar
Oc eders villie giffue faar!

Sacerd: 1.

Minn lande fader Abiabell,
Nu giør eders fromhed saare vell,
Att y ville hørre vor ord oc thalle.
Vi vill for eder icke for halle,
Wor ærinnd er, oss bør att kiennde,

[1]) Ovenover Linien er bagefter skrevet Begyndelsen af en anden Form: støffu[er?], men det skrevne er atter udslettet. B har: Støffuer.

I det vi griber vor arffue finnde,
Att det Dagons vellgierning er,
Att hannd, vor gud, oss haffde kier
Oc gaff os seir vden suerd slag
Att fange Samßon denne dag,
Wor lands forderffuer oc største wuen,
Som kuett oc slog med aßens been
Oc[1]) thraad ned vnnder houe oc horn
Wor ollie, vinn oc deillig korn,
Huor for oss bør med offer oc[2]) skenck
Dagon, vor gud, rett att bethenck.

Sacerdos 2.

Thi raader vi oc beder saa,
Att y vor sag fatter op paa,
Att lade holde allmindellig tyd,
Med store offer en gudellig yd,
Oc lader hid thill haabe sammle
Wor landesotter, vng oc gamle,
Att vi med samme gierning oc mund
Kannd loffue Dagon aff hiertens grund.
Saa haffuer vi alle en god fremstød
Mod krig oc hunger oc allskens nød.

Abiabel.

I gode præster, y raader os rett,
Somm det sig sømmer en preste æt,

---

[1]) Efter B. Hdskrft. har: De.
[2]) Efter B. Hdskrft. har: at.

Att vi kunde holde enn viß[1]) mode,
  Med offer att falde vor gud thilfode.

Milicho.

Den raad er god, ia nyttig oc god,
  Gud giffue os der thill sinnd oc mod.
Wellgierning[en[2]] er saa møgit stuortt,
  Det bliffuer oc y all verden spuord:
Samsonn hin stercke er offuer vundenn,
  Hans mact, hans krafftt er ham fors[v]undenn.
Det staar y landen saare well,
  Wi raader nu offuer Israell,
Allthing er nu thil luckennde[3]) døer,
  Med fred, med ro, langt beder en før.

Abiabel.

Wi ville lade kallde allmoen hiid
  Oc stuor offer thillaffue med flid,
Wi ville oc hollde enn stuor pancket,
  En lande fryd oc iubilet.
Seram, min søn, skall det vdføre,
  Att vor landsatter kunde det høre.
Som boer der y vor øster leen,
  Att de ankomer oc verer ey seen.
Serim, min søn, skall lade sig høre,
  Y vester leding ladit spøre,

---

[1]) Hdskrft. har: vist.
[2]) De indklamrede Bogstaver tilføiede efter B.
[3]) Hdskrft. har: thilluckende. Jeg har skilt Ordene ad for Forstaaelsens Skyld.

Trometter skall oc følge med,
  Som det er førsters egen seed.

Seram.

Det er hinn rette adellig blod
  Att hiellpe herrenns ære paa fod,
Lydig er ieg, somm det sig bør,
  Min faders villie ieg allthit giør.

Serim.

Ieg er oc [rede[1]] thill hest oc fod,
  Min fader giør ieg ey imod,
Ieg seer det heldst, vi ære gud
  Oc holder guds oc førsternis bud.
Instrux skall y oss lade faa,
  Att lade det skrifftellig forstaa.

Abiabel.

I cantzeliett er det thill rede,
  Der skulle y icke effter lede.

Milicho.

Det mig behager offuer maade,
  Det bliffuer oc vor land thil bade;
Vngdomen att holde thill ære oc tuckt,
  Thill ære oc lerre, det er smukt.
Det giffuer mod oc dristighed,
  Det komer, snart mand tør den ved.
Ho, huor thill duer en aske fijss?
  En vforsøct naar bliffuer hand viss?

---

[1]) Efter B.

ACTUS 5. SCENA 3.

Abiabel. Seram. Serim.

[Abiabel.]

Nu, minn sønner, ia sønner kiere,
Acter nu eders egenn ære,
Leger her paa ede[r]s største vind,
Guds fryct att haffue y hierte oc sind,
Dyder gode oc[1]) manndom,
Som det sig sømmer en edell from,
Boglig konst oc rider styck
Aff vngdomen op er min samthyck,
Att y kunnde thienne vor fæderne land,
Med ære att brugis thill land oc vand;
Bedre er det en dricke oc doble,
Med skøger oc skalke eder koble.
Her haffuer y nu eders instrux,
Seer thill, y bruger munnden flux!

Seram.

Paa minn side skall ieg det laffue saa,
For mig skall inthit thill bage staa.

Serim.

Huad, skullde ieg verre din skrabe kage?
Throer du, att ieg vill staa thillbage?

Seram.

I erllige [mend?] aff Philisternis folk,
Ieg er vdskicket thill eder en tholk,
Aff landz regieringe med møndighed

[1]) Hdskrft. har: oc y.

Att lade forckynnde paa denne sted
Den sag, som rigit annlegennde er,
Baade rige oc fattige, færn oc nær.
Det er kundgiortt aff old oc ællde,
Israells store mact oc vellde,
Der Iosua paa vortt lannd er skrøffuit,
Wore steder, byer oc eydom røffuit.
Enn skabede pack, rett land stryger,
Som fra it sted thill it anndit fyger,
Med roff, med mact, med vidie oc brand,
Skiennder oc brennder it fremmede land,
Besidder vor land allene med vold,
Vid throldom oc ingen herre skiold.
Iosua slog konger 30 oc enn, Ios: 12.
De threttenn[1]) dommere giorde oss meen,
Oc miest Samson, denn gromme bæst,
Hand var wort lannd en onder giest,
Med mact oc miest med vnnder funnd
Forderffuede landzens grøde oc grund;
Hannd falmede mange enns kinnde
Saa vell hos mannd som quinnde;
Ach, faderløsse oc encke,
Som Samson thaarde krencke!
See, see, det giffuer quide oc vercke
Att thalle om Samson denn stercke.
Forferdellig var hannd faar it aar,
At vid hanns naffn stirret[2]) vor haar,
Oc naar nogen hans naffn villde neffne

[1]) Hdskrft. har: threttennde.
[2]) Efter B. Hdskrft. har: stirrer.

Enthenn paa thingi eller steffne,
Da skalff vor hierther somm [it[1]] blad,
Oc icke fandis it menniske glad.
Men nu, Samson er slagenn ned,
Oc vi nu leffuer y roo oc fred,
Oc Dagon gud det giorde allene,
Billig er det ham vell att thienne.
Thi beder oc biuder vor øffrighed,
Paa det vor gud ey bliffue vred,
I hollder helligt denne dag,
Vdenn arbeid oc stuor vmag;
Oc eder, som er aff adell blod,
Vor øffrighed thillsige lod,
Att y samlis y Dagons themmpill,
De vnndersotte thill god exempill,
Att holde saa lystig panckett,
Som det vdkrøffuer Dagons rett.
Der kand en huer sig effter rette,
Att de med ingenn kommer y thrette.

Serim.

Ey, fryd oc glæde
Er her thil stede,
Ia, lannde fryd oc lannde lyst,
Som icke maa bliffue dyld eller thyst.
Min herrer mig lod forckynde oc sige
For vester boerne[2]), fattige oc rige:
Samson er fangen, bunden oc blinnd,

---

1) Efter B.
2) Efter B. Hdskrft. har: baerne.

Diss gleder sig baade mannd oc quind;
Samson, den stercke Israells kempe,
Dagon, vor gud, lod felde oc dempe;
Diß bør hannem offer oc thack allene
Aff vor handverck oc hierther rene.
Der for thill eder, y vester bo menndt,
Er ieg aff landzens herrer sendt,
Paa dieris vegne att bede oc biude,
Som raader bode[1]) for land oc liude.
Att [i[2]] vdj denne lannde fryd
Beuißer Dagon ære oc dyd,
Oc y aff adellen kommer fram
Paa sallen med Philisternis bramm,
Att panckiere
Oc iubilire,
Det lader vor herrer nu begiere.

ACTUS 5. SCENA 4.

Molitor. Ragibing. Slickomring.
Temsech. Golde. Rundze Puoße.
Samson.

Molitor.

De stuore herrer biuder thill giæst,
Vi maa oc holde vor møller fæst,
Det biuder Dagons egenn prest.
Hør[3]) Golde, laug thill disse dage

---

[1]) Efter B. Hdskrft. har: vander borth.
[2]) Efter B.
[3]) Efter B. Hdskrft. har: Her.

En sigtit oc [en[1]] skrøffuen kage,
En skolde kage oc hindes mage,
En puße, en buße, en amme drage,
Thill offers, Golde, hør du, kuone!
Thill offers, Golde, effter vaane.

Golde.

Nu kannd y icke leffue lenge!
Thi aar er ieg y ede[r]s senge,
I offrede alldrig førend nu,
I huad nu eder stycker y hu.
I pleir icke gierne att gaa thill kiercke,
I er langt heller vdj vor biercke,
Wor quern vdj sin beste suang
Er lystiger enn meße sang;
I sidder heller paa pigenns serck,
En y ville hørre det aarge uerck.
Waar møller vill offer y dag en kage!
Det er imod di siste dage.

Ragibing.

Ha, y offer en[2]) dyrebar thing,
Nu maa ieg rage vdj vor bing.
Vill fader offer y dag it brød,
Hand kand da alldrig komme y nød,
Ha, ia, med enn enniste handfuld meell
Kand hand bethalle synnden vell.

---

[1]) Efter B.
[2]) Efter B. I Hdskrft. staar der enten: end eller med.

Slickomring.

Wor offer er stuore helligdom,
Nu maa vi thaalde aarit om.

Themseck.

En offer giør enn møller glad,
Dog om hand berrer sig rett adt.
Minn oldemoder Gierthrud, Gierthrud Thrænoeß,
I offer bar hund største ross,
Hund holthe enn herllig møller skolle,
Hund kunde vell ride den sorte fuolle.
En møller skall først offer en katt,
Saa gaar hans quærn dag oc natt;
Om hand den knußer y møller steen
Med hud, med haar, med brusk oc been,
Da faar hand søgning offuer maade,
Bode sig oc sine thill stor baade.

Rundze Puos.

Du siger rett,
Vor møller ætt
Det bruger slet.
Wille y mig høre, saa er det fatt:
Wor fader offrer [Dagon[1]] enn katt,
Wor moder offrer kagene bolde,
Oc faa vor prester[2]) dem at holde,
Vi offrer killdinge, store oc smaa,
Att vi guode mølle lyck kund faa.

---

[1]) Efter B.
[2]) Hdskrft. har: presterne.

Molitor.

Du est vist komenn fra røffuer riiss,
Ieg hør, du est saa møgit viiss.
Naar klockenn gaar, saa varer paa,
Att vi da kunde thill offers gaa.
Hør, Willom Lanthe, lad quernen skrie,
Skall mølle quern saa tøffue oc bie?

Ragibing oc Slickomring canunt:

1.

Kiør om, kiør omm,
Thill seckenn er thom.
Kiør om, kiør om.

2.

Ehuedenn den komm,
Fra paffuen y Rom,
Kiør om, kiør omm.

3.

Den kannicke seck[1]),
Ha, ha, hund er kieck.
Kiør omm, kiør om.

4.

Wor preiste deie
Mon seckenn eye.
Kiør om, kiør om.

---

[1]) Hdskrft. har: serck.

5.

For fruens terne
Maaller vi gierne.
Kiør om, kiør om.

6.

Wor hosbunds seck
En saant (!) [1]) hun feck [2]).
Kiør om, kiør om.

7.

En borgers puoße
Skall ey der aff roße.
Kiør om, kiør om.

8.

Wor fougdis quinnde
Skall lidit finnde.
Kiør om, kiør om.

9.

Wor bondis secke
Dem ville vi recke.
Kiør om, kiør om.

Quiescunt, abeunt.

---

[1]) B: It Saar. Hvis dette er rigtigt, maa det i al Fald være Møllerens Husbonde, der er Tale om.

[2]) Hdskrft. har: ferck, og i foregaaende Linie: serck. Ligeledes i Vers 9: sercke.

Samson.

Mig thyckis, di kiør om oc om,
 Miellit er borthe, secken er thom.
Her skaanis huercken lerd eller lieg,
 Ieg hør en selßom møller liæg,
Vi maaller, quæder oc bruger puds,
 Men seckenn er saa stuor en skudz.
Gemitus. O gud, giør ennde paa min threldom,
 Ach, var ieg y dinn helligdomm!
A, kunnde ieg see, a, kunde ieg treffue
 Paa min guds arck saa hellig oc geffue!
Ieg paste inthit paa mitt haar,
 A, maathe ieg staa y din forgaar,
Att ieg kunde høre min guds loffsang!
 Min thrældomm bliffuer mig saa lang.
Huor lenge, o gud, huor lenge, huor lenge
 Skall Philisterne mig saa threnge?
Saa lenge som du vilt, minn gud,
 Ieg faar adt holdit med dig vd. —
Ey da, herre, ieg haffuer [got[1]] mod,
 Mitt haar woxer, det haffuer rod,
Ei, ey, det voxer smuckt igienn,
 Ieg haabis, ieg kommer en gang paa been.
Holt stille, Samson, ich[e] saa[2])!

---

[1]) Efter B.

[2]) I Hdskrft. er dette og de følgende Vers lagt i Munden paa Golde, medens de i B høre til Samsons Replik. Det sidste er aabenbart det rigtige, og Goldes Navn er vel kun sat ind af Afskriveren, fordi han af Tiltalen til Samson tankeløst sluttede, at der var en anden Person til Stede.

Lad icke huer dinn rund forstaa,
Thi faar wor møller der aff en døn[1]),
Ieg napper der aff sure røn:
Ieg frycter, at hand mig ilde rager
Oc thill min død mig storllig plager.

ACTUS 5. SCENA 5.

Altare paratum idolum pulsat.

Confluunt omnes. Sacerdotes cum thurib. ad cornua altaris stant.

Sacerd: 1.

Først komer thill offer y haabe thall,
Før y gaar hen y herrenns sall!
Giffuer først Dagon det, ham bør!
En huer lad nu sin runhed spør
Oc thacke Dagon for landzens fredt,
Huer y sinn stat, huer y sinn sted,
Med stor andact oc skickellighed,
Thi Dagon slog vor finnde ned.

Procedunt reverenter ordine, ante omnes

Krage,

offerens leporem viuum super altare.

Per caudi, exultamini!
En, lepori congratulamini!
Principium cultus lepus es mediumque manebis
Dagoniaaci, tu quoque finis eris.

1) Efter B. Hdskrft. har: røn.

Her, dat ist datt,
Ein hase, affe vnnd ein marckat!
Min harre skulle y ei sla thill døde,
At harens kiøn icke bliffuer øde,
Hun er fructsomellig, seer y vell,
Mig thyckis, hun giør allrede skiell:
See harekilldinger stuore oc smaa,
Vnßer s[i]nd drey, skulle y oc forstaa.

Sacerd: procumb:

Ieg thacker Dagon, som her staar,
Vi er hannem skyldig lam oc faar.

Krage.

Er y [i]ckonn thou paa denne vei?
O, ragede harer, vnßer sin dreij.

Seram. Serim.

Offerunt auream coronam.

Du store gud, vor gud Dagon,
Vi offrer dig en gylden kron.

Krage.

Er y ickon thou paa denne vei?
O, hasen koppe, vndßer sin dreij.

Tres Principes simul.

Dagon, vor gud, haff ære oc thack!
Thag stuore offer vdenn liude oc lack.

Krage.

Drei gylden hasen! ewer seit dreij,
  Ick weiß vor war, daß ich mit sey.

Rogomelech. Sapan.

Ære[1]) werre dig, Dagon, thack haffue du,
  Vi komer dig gandske vell yhu.

Krage.

Er y ickon tho paa denne vey?
  O, iuncker haße, vnßer sint dreij.

Milites et alij.

Wi thacker dig, Dagon, vor gud,
  Du hielper oss med lod oc krud.

Krage.

Nu hielp mig gud, vnßer sint vele,
  Lop! haßen kop kand ingen tele.

Molitor. Duo serui.

Offerunt cattum vivum.

O ho, Dagon, der som du staar,
  Ieg thien dig her oc y vor gaar.
Ieg offrer dig en herllige katt,
  Att quernen skall løbe dag oc natt.
Men staar min quern, oc feiler korn,
  Da er vor venskab plat forlorn.

---

[1]) Hdskrft. har: Æræ.

Servi.

Om vi maa thage saa dybt y secke,
Thill denne allbo ieg kand strecke,
Da skall vi giffue dig mølle fancker,
Du kandst vell bøde for vor thancker.

Krage.

Vnnßer sint dreij vol hunder maall dreij,
Du møller haße er icke feij.

Dalila. Saphyra. Puellæ.

Vi dig thacker, Dagon, thillige,
For dig maa alle finder vige.

Krage.

Er her icke fliere skøger y land?
Ha, ha, di er som haffue sand.

Golde. Puellæ.

See her, Dagon, en doffte kage,
Den skallt du haffue oc hindis mage.

Krage.

Ho, møllerens Golde
Kalldis Ragolde.

Samson

flexis genibus orat, ligatus ad molam.

Abrahams, Isacks oc Iacobs gud,
Ieg offrer dig effter dit bud

En knußede aand, it angerfuld hierthe,
I haarde iern, y vee oc smerthe,
En blind, en thræll y stor ellennde,
Huor inthit menniske vil mig kiende.
O, skaane[1]) mig,
Ieg beder dig!
Miskundelig,
Y naaden rig,
Vndfald ey mig!
Ach, skaane[1]) mig,
Ieg throer paa dig!
Miskundellig,
I naaden rig,
Bøn hør du mig!
O Nazare[ner], quindens sæd,
Du slang treder, holt din æd!
Aha, min rette paaske lam,
Hiellp Israell, dit barn, aff skam!
Lad icke din liden mieninghed
Aff disse hedninge quællis ned!
Vi giffuer dig macten y euighed.

ACTUS 5. SCENA vltima.

Abiabel[2]).

Ei, guder ding, lystig oc let!
Det er wor Dagons offers rett.

---

1) Efter B. Hdskrft. har: skamme.

2) Foran Abiabels Navn staar der i Hdskrft. nogle Sceneanvisninger, hvis Mening er let nok at forstaa, men som ere skrevne i et temmelig barbarisk Sprog, hvorfor jeg heller ikke aftrykker dem i selve Texten. Det ser ud, som om

Friskop![1]) gotaar! thromit, bless op!
Blæss op, blæss op, du krußede kop!
Abiabel surgit, circumspicit.
Eia, eia, enn herllige flock!
3000 mend er y wor skock,
Der glædis oc frydis y vinckel oc vraa,
Att[2]) landen y fred oc blomster staa.

Rogomelech.

Huad thyckis eder y hu oc sind,
Skall ieg henthe vor fange her ind?
Abit introducturus Samsonem.

Dalila.

Ia[3]), hand skall verre min egen giæst,
Vi haffuer hin anden møgit freist.

Abiabel.

Hør Seram, søn, hør minn Seram,
Du maa vell thage ham y ram,

Forfatteren kun løseligt havde henkastet nogle Notitser paa Papiret til senere Udarbejdelse, og som om Afskriveren saa havde gjengivet dem i samme Form eller maaske endog med nogle Fejl af egen Tilsætning. De lyde saaledes (jeg tilsætter Interpunktion efter Skjøn): „Omnes confluunt; considere duces et [ex?] vulgi stante corona; frisk, frølich [sigter til den nedenfor aftrykte Sang]; compotaris (!) lusus; instrument. musica strepet aula.“ I Udg. af 1633 staar kun de to første Ord: Omnes confluunt. Det synes altsaa, at det Haandskrift, vedkommende Udgiver har haft for sig, har voldet ham lignende Betænkeligheder som vort.

1) Efter B. Hdskrft. har: Fridskab.

2) Efter B. Hdskrft. har: Naar.

3) Efter B. Hdskrft. har: Itt.

Oc du min søn, hør, min Serim,
  Fixere mig well den Ißegrymm!

Rogomelech.

  Samson, du ganthi,
  Kom, Villom Lanthi!
Du møller dreng, lied ham ved hand!

Samson.

  Huort skall ieg hen? mig arme mand!

Slickomring.

Thill offers gilde, Samson, thil gilde!

Samson.

  Ieg frycter, det skall smage mig ilde.

Slickomring.

Du skall spill op oc giør dem glade,
  Derfor di dig thill gilde bade.

Samson.

O hør, min kierre Slickomring,
  Ieg beder, sig mig en liden thing:
Kandst du det vide, huort ieg skal?

Slichomring.

  De sidder y denn gamle sall.

Samson.

Er sallin stor?

Slickomring.

Ia, rund oc vid,
Paa thuenne piller holt med flid,
Paa thuende piller vnder it thag,
Bode offuen oc neden er førstelig mag,
3000 mennd gaar der vdj
Oc fliere, det [ieg[1]] siger fri.

Samson.

A, det er smuct, mig der hen lied,
Att ieg di piller kand holde mig ved,
Thi min bęen er mødig oc suage
Wed denne lange mølle plage.

Slickomring.

Di piller skall y komme ved,
Kunde y ekon ellers nyde f[red[2]].

Conclamant omnes.

Ho, Samson kiempe, Israells mand,
Spill op, lad høre, huad du kand!

Canunt pueri „*Tritanello*“.

Hei, frisk en fro,
Hey, Tritanello!
En Galliardt[3])
Med lystig fartt,

[1]) Efter B.
[2]) Efter B. I Hdskrft. er et Stykke afrevet.
[3]) Efter B. Hdskrft. har: Galli Aedt.

Auff, frisk vnnd fro,
Hei, Tritanello!
Auff, myler knect
Vnnd halt dig rect,
Frisk, frølich, fro,
Frisk, Tritanello!

Omnes rident. Applausus.

Dalila.

Wellkomenn, Samson, kiere lit.

Samson.

Ia, „kierre lit", ia allt for thit!

Krage.

Gad, Dalila, du varst besmitt!

Dalila.

Ieg dricker dig thil, min hierthens kiere.

Samson.

O, ia, ia, ia, det maa saa verre.
Pthui, skamme dig, snore, dinn hore, din tyff,
Du pocke snore, du løße vyff!
Du skulde dricke med Bellial
Oc icke med førster y denne sall.

Seram.

Hør op, far sagd, vor ieger mester!
Thørst du saa hanne raadzens giester?

Serim.

Hør, bryde baßi, du bar vor portt,
Kandstu icke thage sallen bortt?

Mosollam.

Ho, Eli, Eli, din gud, din gud,
Lad ham nu hielpe dig her[1]) vd.

Samson.

Skallt du oc sette det her thill?
Min gud kannd hielpe, naar hand vil.

Seram.

Helßell, dommer y Iødelannd!
I kand vell fange en løffue med hand?

Serim.

I er forslagne y reffue bog,
I kannd vell giørre mig saa klog?
See, de threihundre reffue skind,
Seller mig dem, dog y er blind.

Milicho.

A, huor er eders asens thesack,
Den asenn kieffte? far y med snack?

Seram.

I var saa sterck som hundre thij,
Ha, Dalila var stercker en y.

---

[1]) Efter B. Hdskrft. har: nu.

Serim.

Huem er den visist y denne sall?

Samson.

Dalila pløyit[1]) med min kall,
Saa faa hunn sielff it fendens fald!
Ieg det forlader, forlad hende gud,
Endog hun er en Bellia[l]s hud.

Molitor.

Min thienere vill ieg haffue y fred
For ingenn mannd; giør ham icke vred!

Ragibing.

Nolite vos, fixier i ham ret!
Wor møller dreng er klein oc slett.

Samson.

O gud, ieg staar her somm it lamm
For løffuer, biørn, grib oc gam,
En hørunnger, hunde oc huermands spot,
Giør ennde her paa, o Zebaoth!
O, Nazarener, Christe god,
Aff Abrahams oc Iacobs rod,
Dig kiennde Iob,
Du vist hanns haab,
Dig kiennde vor fader Abraham,
Hand klede sig med ære oc bram,
Styrck mig igienn, giff krafft oc mod,
For mine øyne di blinde lod,

---

[1]) Hdskrft. har: plømit; B: pløyede.

Paa disse finnder mig att heffne,
For disse øyen giff mig effne!
Ieg gierne vill dø med min finnder,
Ieg haabis oc throer, at du mig kiender.
Thag nu min siell vdj dinn hannd,
O Nazarener, frelßermanndt!

Diaboli 5.

[Iam ruinæ fragores [1]).

Den 1. Dieffuel.

Haa, haa, haa, haa, de tog der hen,
I Helffuede finder vi dem igien,
Hin Samsons Siæl vndkom fra Nød,
De andre skal til Helffuedis Glød.

Den 2. Dieffuel.

Før offuer, før offuer, Ho Feriemand!
Tre tusind Siæle er her for Land.
Grot Hans, klein Hans,
Hans van der Gans,
Før offuer i tusind Pocker Naffn,
Til Helffuedis Pine, oss alle til Gaffn!
Samson haffuer ingen Ferge behoff,
Hand drog til Himmelens Ære oc Lof.

Den 3. Dieffuel.

Op Østen, Op Sønden, Nordvest opaa,
Ad Hekelfeld lader vi staa,
Ieg er den rette Ommeral,
Ad Helffued, ad Helffued i største Pral!

[1]) Der staar: ruina fragorum.

Den 4. Dieffuel.

Giør ferdig Ferger, j Ferge Drenge,
Heckelfeld tho med største Prenge!
Op, Laadzmends Baade!
Op, gandske Flode!
Her er Tre Tusind Dieffuels Siæle,
Oc end da flere, ieg ey kand tæle:
Den rige Fraadzer oc Frue Fende,
Saa mange, saa mange, ieg ey kand kiende.

Den 5. Dieffuel.

Caron, Helffuedis Ferie Mand.

Ho, Tøff wat, Tøff wat en tid lang!
For Ferger oc Baade er stor Trang.
Den Baiske Flode kand ey forslaa,
Vil j saa mange hid lade staa.
Værer om Baade, Skuder oc Skibe,
Fort, Fort, før offuer, lad komme hid,
Til Heckelfeld oc Helffuedis Gløds!
For Platz oc Rom er her ey Nød.
Fører Baade fra Helffuede oc hid offuer,
Ieg troer, j ligger her oc soffuer!
Det er nu, vort Fiskeri gaar til.
Den Dieffuel er lad, nu soffue vil.

Epilogus.

Den, som forklarer Tragedien.

Her er nu nogenlund' agerit,
Samsons Histori exhiberit,
It Speigl maa den vel være,
Som viser oss for Øynen her,
Huor w-bistandig Lycken er
Med all sin Glor oc Æhre.

Samson var vel en drablig Mand,
Lycken gick hannem vel i Haand,
Ilde hand den bort kaste,
Der hand forglæmte Herren god,
Hans Ord oc Low saa [1]) slæt forlod,
Paa sin Styrcke formastet.
Hand slog sig til Letfærdighed,
See, See, Huor Gud ham da bleff vred,
Kunde sligt ey fordrage,
Men tog fra hannem strax sin Aand,
Lod ham gaa paa sin egen Haand,
Sig selff til Sorg oc Klage.
Ah, naar Gudz Aand er viget hen,
Huad Lyck' har vi til bage igien?
Ælendig vi da ere
Som nogle arme, blinde Faar,
Vide ret aldrig, huort vi gaar,
Sligt vi aff Samson lære.
Den stund vi Gud elske oc hør
Oc tiene ham, som det sig bør,
Gaar alting vel i Hænde,
Men naar som vi forlader ham,
Slaar oss til Synd, til Last oc Skam,
Kommer vi i Ælende.
Ingen paa Lycken drigste sig,
Hun er vstadig, tro du mig,
Hiulit saa snarlig vendis:
I Dag Herre, i Morgen Suend,
Saa snart er Lyckens Hiul omvend,

[1]) Der staar: sva.

Som Daglig sees oc kiendis.
O, Lycken er it skrøbligt Glar,
Bræcklig, som sønderstødis snart,
Varlig skal mand den bære:
I Dag er vi i Flor oc Mact,
I Morgen aff med Æhr' oc Act,
See, slig er Verdens Æhre.
Lær der fore at kiende Gud,
Den samme fryct oc hold hans Bud,
For Synden tag dig vare,
Kom hende ingenlund' for nær,
Men spæigle dig paa Samson her,
Huor hun ham kom i Fare.
Naar du har Syndsens Lyst fuld end,
Er ey din Conscientz da skiend,
Tilrid i onde Maade?
Der for var dig for hendis Ijd,
Giør Poenitentz i Naadsens Tid,
Gud giff der til sin Naade!

Finis.[1]]

---

[1]) Bagefter staar endnu: „Prentet vdi Aarhus hos Hans | Hanssøn Skoning, oc findis der same- | stedz til Kiøbs. | Anno M.DC.XXXIII.“

KARRIG NIDING.

KARRIG NIDING.

Da det ikke har været muligt at tilvejebringe et Exemplar af den Udgave af Stykket, som angives at være trykt i Aarhus 1633, gjengives det her efter Udgaven af 1664, der hidtil kun kjendes i et eneste Exemplar, som tilhører Hr. Professor George Stephens. Bogen bestaar af 32 upaginerede, men signerede Blade i lille Oktav. Den er slet trykt paa daarligt Papir og i det hele udstyret som en af de almindelige, billige Folkebøger. Ved Gjengivelsen har jeg fulgt de samme Regler som ved de foran trykte Stykker, og jeg finder kun Anledning til særlig at fremhæve, at medens jeg ellers optegner Udgavens Trykfejl — for saa vidt de lade sig erkjende —, gjør jeg en Undtagelse herfra i de temmelig hyppige Tilfælde, da Trykfejlen kun bestaar i en Ombytning af Bogstaverne n og u, c og e, ſ (langt s) og f. Hvor der syntes at foreligge større Forvanskninger af Texten, har jeg raadført mig med Udgaven af 1709 og Udgaven „trykt i dette Aar", hvilke Udgaver ved Citeringen betegnes som B og C, medens Udgaven af 1664 betegnes som A.

Bagefter Stykket aftrykker jeg den Folkevise, fra hvilken Hieron. Justesen har laant Navnet paa Stykkets Hovedperson.

Karrig Niding, | Det er: | En lystig Leeg eller | Comedie, om en sulten oc | karrig Hoßbunde, oc hans Hustru: | Hvorledis hand aff Sult oc Nidskhed, er dra- | gen aff Bye med Nøglene til Mad oc Øll fra | hinder oc hans fattige smaa Børn oc Huß- | Folck: Men hvad for Uleilighed der udoffver | foraarsagis, formedelst den Staadere | Jeppe Skald, udviser Comedien | her ydermtre (!). | Aff | M. H. J. | Syrac. Cap. 14. | Den som er Affvindsfuld, seer icke | gierne at mand æder: Oc det | giør hanem ont naar hand skal | gifve Mad. | (Et Ornament.) | Prentet i Kiøbenhaffn Aar 1664.

Personerne udi denne Comoedie[1]) ere disse.

Nemlich:

Prologus.

Den, som forkynder Comoedien.

Niding.

Den karrigrige[2]) Hußbond.

Jutta.

Nidings Hustru.

To Børn.

Niding[s] Æcte-Børn.

Knep Hauffrekage.

Nidings Tieniste Dreng.

Maufferkaal.

Nidings tro Svend oc Vandergesel.

Beengier.

Juttes[3]) Mund Kock.

Philissa.

Nidings Pige.

Eubulus.

Raadgiffveren.

Jep Skald[4]).

Staaderen.

Tocki.

Jepp Skaldis Dreng.

Epilogus.

Den, som forklarer Comeedien.

---

1) A: Comoediæ.
2) A: karrirrige.
3) A: Juttes.
4) A: Sakl.

PROLOGUS

Taler saaledis til Almuffven.

HEr kommer Niding, en Dansk Mand,
Den anden hafd hiem i Græcken Land.
Niding haffde got Guld i Skrin,
Den Jutta var hans Ecte-Qvind',
Disse to Børn dem haffde de,
Mand matte høre stor Ry oc Væ[1]),
De Børn[2]) aff Hunger græde saa saar[e],
Oc Jutta lild feldet saa modig Taare.
Den Knep var deris Tienist Dreng,
Den Pig' Philissa red' deris Seng,
Beengier hun var Juttis Mund Kock,
Dog gaff dem aldrig halffpart nock,
Thi hun haffde intet at siude eller kaage,
Men effter Spien[3]) matt hun snage.
Niding oc Beengier kunde aldrig magis,
Mauffrkaal oc Knep ku[n]de aldrig fordragis,
Thi Mauffverkaal, den karrig Hund,
Hand tient Niding til Haand oc Mund.
Eubulus, den fromme Raadmand,
Hand raad Niding til paa stand
At giffve nock baad' Øll oc Brød,
Paa det hans Folck ey skuld' lide Nød.
Det hialp dog intet, hand drog aff sted,
Langt hen fra Huus, tog Nøglene med
Oc slog i Laase baade Øll oc Mad,
Hans Hustru var der ved lit glad.

---

1) Efter B. A: store Ry Væ.
2) A: Børnene.
3) B og C — næppe rigtigt —: Spisen.

Der hun nu sad oc gremmet sig saare,
Den Staader Jeppe kom lackend [i] Gaard[e]
Oc denne Tocki ret Skalckemester,
De actet at bliffve Juttis Giester.
Hun haffde intet, de haffde i Sæck
De skøne Rætter, lod Bordet dæck,
De haffde oc Vjn i deris Flaske,
Thi begynder Jeppe at braske;
Hand drack Jutta til, tracterit hinde best,
Den Nat laa hand Jutta lilde[1]) nest.
Om Morgenen klædde hun Jeppe saa,
At hand i Nidings Klæder mon gaa.
Der Niding da kom lackende i Gaarde,
Da matte hand staa uden faare,
De narred ham saa baade ude oc inde,
At hand ey kiende sin egen Qvinde,
Saa gick hand hen fra Qvinden bort
At lede oc spørge, hand viste ey hvort,
Hand leder endnu effter sit Huuß,
Den galne, Rjge, sulten Luß.
Værer stille qver oc acter vel,
Om denne Niding skeer Uskel!
Hvad gielder, i skal dømme saa,
At Niding sin rette Løn mon' faa?

ACTUS I. SCENA I.

Niding.

Hvor staar det til, at jeg kand leffve,
Om Hustru oc Folck de saa skal æde?

---

[1]) A: litde.

Mine Unger gielder,
Kræffver oc skielder:
Mad, Øll, Mad, Mad,
I Kande oc Fad!
Ja, saadan Lad
Giør mig u-glad[1]).

I Tremmens Naffn tog jeg mig Kone,
Thi hinder følger en Fandens Vane:
Jeg tager aldrig saa nøye vare,
Hun vil jo i Offnen effter tøre,
Jeg[2]) seer aldrig saa nøye til,
Hun jo baade bryge oc bage vil.
Jeg slucker ud baade Arn oc Ild,
Thi det er stor Skade oc Spild
At tende op Ild oc giøre Baal
Enten med Træ, Torff eller Kol;
Dog giør hun Ild oc ryger paa ny,
Saa Røgen staar baade i Veyr oc Sky,
Lige som hun vild Byen opbrænde,
Paa det hun mig kand øde oc skiende,
Huger i bløod, skier Qvæg ihiel,
Steeger oc brader, ja giør gaat Skiel,
Hun breder Bordet, Talerckerne springe[3]),
De æde, dricke oc slicke Fingre,
Tre gang hver Dag gaar det oppa,
Dog kand det i Buggen intet forslaa.
Mit Korn, mit Flesk, mit Kiød gaar hen,
Tom Kielder oc Kammer har jeg igien.

---

[1]) A: u-glag.
[2]) A: Jag.
[3]) C har: slingre, men denne Rettelse er næppe nødvendig. De oprindelige Rim synes at have været: springer og Finger.

Maa det ey vær en underlig Ting:
Jeg arme Mand jeg gaar omkring
Oc tør ey æde nær som jeg vilde,
At jeg min Kaast icke skal spilde,
Endog jeg er saa karg i Bryst,
Min Maffve er aff Hunger kryst?
Dog før jeg skal skiære aff hel Brød,
Vilde jeg heller aff Hunger døe,
Jeg kysser Brødet oc lader det ligge,
Thi jeg befrycter, at jeg skal tigge.
Er det ey bedre haffve Mad i Huß
End ædis aff slige Røtter oc Muß?
Min Kone hafver ey sadant it Sind,
Fru Ødeland, den Ødsels Qvind,
Hun gjd vel drucket, hun kand vel tære,
Det samme monn hun oc Børnene lære.
Min Ødsels Piger, min Tarmløse Drenge
De frycte ey, om jeg skal trænge,
De vare tilfreds, kund de æde op
Tre gange om Dagen tre Oxen Krop
Oc til hvert Maal en Tønde Meel,
Saa veed min Tiunde at giøre skiel.
Skadeland, min Svend, Ja, Skadeland!
O, Væ oc Vock mig arme Mand!
Ja, Væ oc Vock mig fattig Dreng,
At jeg kom i min Konis Seng,
At jeg laae en Qvinde saa nær!
Jeg maatte vel ladet saadant vær,
Da haffde jeg værit Børnene qvit,
Da haffde min Kaast oc værdt u-ædt,
Da haffde jeg hafft min Penge, mit Guld

Heel oc holden, Sæckefuld,
Da kunde jeg samlet oc holdet til Raade,
Nu skal det ødis i onde Maade,
Paa Klæde oc Føde, paa Øll oc Mad,
Thi er mit Hierte aldrig glad:
Jeg faar at drage aff Landet hen,
Jeg tæncker ret aldrig at komme igien.

ACTUS I. SCENA 2.

Jutta. Philissa. Knep. Beengier.

Jutta.

I kreffver Mad, vil dricke oc æde?

Philissa.

Moder, vi giør det icke aff Kæde.

Knep.

Mad vil her til, om jeg skal tiene,
Eller jeg snart skal bruge min Beene
Oc vise eder Sømmen aff min Hose,
Skal jeg saa bære den tomme Pose.

Jutta.

Ney, gode Knep, tal icke saa!
Jeg haabis, det bedr bliffve maa.
Min Vilkaar er icke bedre end din,
Endog jeg er hans Hustru fin:
Du seer, mit Øll oc Mad er tynd,
Hvor tiit dricker jeg aff vor Brynd!

Beengiær.

Ja, I er knyt oc bunden vel ved Hæll,
I faar at bide, men vi er Træl,
Vor Dyne sider ey fast i Døre,
Vi drager[1]) der hen, som vi var føre.

Jutta.

Ney, kiere Børn, bliffve endnu,
Vor Niding faar vel en anden Hu,
Her staar nu for vor Auffl oc Biering,
Vi faar (med Guds hielp) vel vor[2]) Næring.
Derfor, om vi end skal lide Nød,
Dog maa vi ey aff Hunger døe.

Beengiær.

Ja, maatte jeg raade, i skulde mig tacke,
Jeg skulde ham lære andet at snacke:
Jeg vilde mig snoe lige som en Kat
Op i vor Raande, tage Pølsen fat,
Jeg vilde oc være en Kielder Muß
Oc fylde i Leiger, Kande[3]) oc Kruß.

Knep.

Jeg vilde rumstere i Loe oc Lade,
Paa Lofft, j Bing, ret i onde Maade.
Om jeg mig ellers selff matt raade,
Skuld det vel vær os all til Baade.

---

[1]) A: dragee.
[2]) Efter B. A: for.
[3]) A: Kandt.

Philissa.

Den Dag, jeg bliffver Nidings Tyff,
Da stick mig Fenden i mit Liff!
Før vil jeg hungre oc svelte ihiel,
Før jeg min Hußbond vil giør U-skel.

Beengiær.

Jeg siger hannem ey derfor god,
Saa sand faa Niding en Fandens-Mod!

Knep.

Hand haffver Guld oc Pending nock,
Got Øll oc Mad, saa faa hand Pock!
Hans Brød er haard, skimlit aff Mul,
Raaden er oc hans Mad oc Sul.
I Raanden henge vel mange Flycke,
Vi faar dog ey der aff it stycke,
Rotter oc Muß de tære fast,
Os sulter hand, den onde Gast.
Vor Hunde er døde, vor Katte er øde,
Fordi de vild vær om deris[1]) Føde,
Hans Hustru gaar saa sluncken here,
For[2]) hun kand intet faa at tære,
Hans Børn de gielde som Fugle unge,
De gaber oc recker ud deris Tunge.
Var jeg som I, jeg vild mig pack
Oc icke tiene effter Nidings Tack.

---

[1]) A: derts.
[2]) A: Før.

Jutta.

Forbiuder det Gud, jeg maa alt bjde,
Det onde at taale, lide oc slide;
Jeg haabis, hand matt end bedre bliffve,
Saa siger Hiorden om sine Kniffve.
Men faar hand icke it bedre Sind,
Endog jeg er en fattig Qvind,
Jeg lader vist ud aff Byen staa,
Hvor jeg min Klæde oc Føde kand faa,
Jeg kand ey taale at lide saa længe
Hans Knur offver Borde oc i Sænge:
Det er, som jeg skulde miste mit Liff,
Om jeg aff Brød vil skære med Kniff.

ACTUS I. SCENA 3.

Eubulus.

Hielp Gud, hi[e]lp Gud, her fyger Hatte,
Vor Naboer kiffvis som Hunde oc Katte,
Jeg frycter, at denne karrige Mand
Skal føre sin Hustru i Sorg oc[1]) Vaand,
At hun sig myrder oc slaar ihiel,
Fordi hand hinder giør slig U-skiel.
Hand svelter sin Hustru oc Børn ihiel,
Saa oc hans Tiund oc daglige Træl,
Jeg hør, de er paa farende Veye
Oc vil til andre lade sig leye,
Forløbe Niding, den karrig Mand,
Oc søge om Tieneste, hvor de kand.
Jeg maa alt holde[2]) mig derhen,

---

1) A: øc.
2) A: holden.

Til Niding, min Naboe[1]) oc gode Ven,
Om jeg ham gode Raad kand giffve
Oc see, hvad Handel de der driffve.
Det kreffver Gud oc Kierlighed,
At hielp til Rætte oc rade til Fred.

ACTUS 1. SCENA 4.

Niding. Eubulus. Jutta. Philissa.
Beengiær. Knep.

Niding.

Ah, Ah, Ah, mig arme Trop[2])!
Min Kone oc Folck æde mig slet op,
Fe[i]l Fras, Feil Fras har jeg for mange,
De giør mit arme Hierte bange.
At æde oc dricke, Ja dricke oc æde
Det er min Hustruis oc Tiundis glæde:
Gryden fra Ild, flux til igien,
Der med saa gaae deris Dage hen,
Ja er den Leeg, som de vil høre,
Altid æde oc intet giøre.

Eubulus.

God Dag, god Dag, min god Herr Niding!
Mig tyckis, i er vel bleeg om Kind,
I maa vist haffve selsomme Tancker,
Men i her saa ene omvancker,
I slaar med Hænder, sucke oc lade;
Hielp Gud, Naboe, hvad mon eder skade?

---

[1]) A: Noboe.
[2]) B: Krop.

Niding.

Er det Spørßmaal, O Naboe kiere,
At jeg gaar saa bedrøffvit here?
Min Kone oc Folck, mig arme Mand,
De æde mig slet aff Huß oc Land,
Ja, min Kone, den Fandens Mær,
Alt det, jeg tien, kand hun fortær,
Hun hafver faaed den Krumpen Soet,
Gider altid ædt oc intet giort,
At kaage Mad oc selff den æde[1])
Det er hindis højeste Lyst oc Glæde.
Jeg kommer tijt oc luckter Mad-Røg,
Dog er hun saa træsk, det slæmme Øg,
Hun giemmer det i Kraag oc Vraa,
Paa det jeg intet der aff skal faa.
Jeg kand dog mercke hindis trædsk[e] Fund,
At naar hun slicker sig om sin Mund,
Da har hun visselig vært i Skade,
Endog jeg kand ey komme til Maade.

Eubulus.

O Ney, alle Helgen, icke saa, Nabo!
I giør edr selff her med kon U-ro.
Hvad skal det være for en Rey?
Saadan en Kone haffve i ey!
I hafve en deiglig oc dydig Qvinde,
Hvis lige neppe er at finde.
Ja vist er det en deiglig Vjff,
Med smucke Sæder oc Spanskvoxit Liff,

---

[1]) A: ædt.

Hvor hun gaar, kand hun braffvere,
I Gang oc Trin ret vel passere,
At eders Hierte maa sig fryde,
I slig en Qvinde ene kand nyde.

Niding.

Ah, i kiender icke Fru Ødeland end!
Hun har ret lærdt at bruge sin Tænd,
Hun har en Giærtarm i sin [1]) Bug
Som Storcken oc Giessen, den slæmme Slug.
Sin Børn oc Folck det samme hun lær,
U-mætsom oc Bondløß alle de er:
Tre gange om Dagen vil de haffve Mad,
Hvor skulde jeg nogen Tjd være glad?
At hun er en smuck oc deylig Viff
Med Lader oc Sæder, et velskabt Liff,
Det giffver mig kun passelig Glæde,
Vden hun vilde holde op at æde.

E[u]bulus.

O, hører dog eders Kone til rætte,
Før i saa fanger an at trætte.
Hører, Jutta, Naborske kiere,
Kommer end lidet nermer here!
Hvi seer i dog saa [2]) mager ud,
Med blege Kinder oc runcken Hud?
Eya, hvad i er meget forvend
Frem for det første, jeg eder kiend!

[1]) A: stn.
[2]) A: so.

Jutta.

Min gode Eubule oc gamle Ven,
Mon i saadant paa mig kand kiend?
Ja, Ja, min Niding lauffver det saa[1]),
Som I vel veed oc kand forstaa:
Hvor Sult oc Hunger er i Gaarde,
Der maa Deilighed staa uden faare,
Thi den re[t]te Aarsag til Deylighed
Er Æde oc Dricke, som hver vel veed.

Niding.

En Slug, en Fraadtzer er altid mager,
Det er hindis egen Maffve, hind plager.
At hun seer ud saa Gusten oc Bleeg,
Er tør oc gastig som Barck paa Eg,
Vulder hin mange kræßne Retter,
Med hvilcke hun sig daglig Mætter,
Fraadtzer oc fylder op oc ned,
Det er Aarsag, som hver vel veed,
Thi en Fraatzer bliffver aldrig feed.
Der har I, E[u]bule, min Beskeed.

Jutta.

Gud naad mig fattig, hungrig Qvind,
Mine kræßne Retter faar jeg at find'!
Det er min Last, det er min Klage,
Sligt i min Mund som intet smager,
Ja, vil det sige til Bond oc Grund,
At sligt gar langt uden min Mund.

---

[1]) A: saae.

Beengiær.

Fænden maa tiene i den Gaard,
Hvor Nøglen hænge ved Mandens Laar.
Hvor Manden skal Tap oc Mad tilrede[1]),
Der skal hans Tiund ey bliffve fede.

Knep.

End meer: den slemme, sulten Knar
Har Nøglen til vor[2]) Maske Kar.

Philissa.

Holt Munden, Knep, du lit forstaar,
Det er ey altid eens i Kongens Gaard
Oc kand icke altid lige være,
Med armt Gods maa mand sig oc nære.

Eubulus.

Ney, Niding, Niding, saa ingenlund!
Sligt er et sultet, skammeligt fund;
I maa ey sulte Folck ihiel,
Mad maa her til, det veed I vel.
I selff skamfør eders deylig Qvinde,
At hinde falmer oc blegner Kinde,
Det stod langt bedre, som I vel veed,
At hun var rød, vel fød[3]) [oc] feed,
End mager, tynd, sulten oc smal,
Som to Fiele var sammen hvald.

---

[1]) De to sidste Ord ere i A blevne utydelige ved en for stærk Beskæring af Exemplaret, men kunne dog til Dels læses ved Hjælp af B.

[2]) A: hvor.

[3]) Efter B. A har: sød.

Niding.

En bleeg, tynd Qvinde, small som Rør
Er langt smucker end bugit Søer,
Bugit Qvinder med store Mauffver,
En neppe kand faa rom i to Høst Hauffver,
Ja store, feede, tycke oc brede,
De maa med rette Qvab-Søer [hede[1]].

Knep.

Ha, Ha, Ha, hvad jeg nu Loe!
Er Nidings Kone en bugit Soe?
Hvor sidder den Bug, det maatte jeg vide,
Paa hinde, den sulten, skiden Side?
Jeg vil icki tro, forstaa mig ret,
Hun to gange[2]) it Aar har ædt sig mæt.
Hvor kommer det da, hun skulde være
En Qvab-Soe, som du siger here?

Niding.

Vær stille, Knep Hauffverkage oc tj!
Mon jeg skal fæde hinde paa Stj?

Knep.

Icke en fed, men en ret sulten Soe
Den haar du Niding i din Boe,
Hindis Feedhed giør hind ingen hinder,
Det sees vel paa de sultne Kinder.

---

[1]) Efter B.
[2]) A: gangl.

Eubulus.

Min kiere Niding, raader bod der paa,
At ingen Naboe skal sige der fra!
Giff nock at æde, dricke oc slide,
Det er mit Raad, vilt du mig lyde.
I faar vel nock, men I er til,
Jeg eder Gud befale vil.

ACTUS I. SCENA 5.

Niding. Mauffverkaal. Beengiær.
Jutta. Knep.

Niding taler ved sig selff.

Jeg kand vel mercke oc befinde,
Min egne Folck er mig for gesvinde,
Thi vil jeg vandre oc reyse aff Land
Paa min Forhverff, mig arme Mand.
Hvad gielder, deris Bug skal slagne,
At de Niding vel snart skal sagne?
Alt, hvis jeg har, vil jeg forvare,
Slaa i Laaß, for[1]) jeg gaar aff Gaarde,
Øll oc Mad, Penge oc Klæder,
Korn, Fitale oc andet mere:
Min Hustru skal ey komme der til,
Hun bander oc springer, hvad hun vil,
Førend jeg selff tilbage kommer,
Hvilcket jeg haaber skeer i Sommer.
Hør, Maffverkaal, giør du dig rede,
Du skalt mig følge offver den Hede.

[1]) ɔ: før.

Maufferkaal.

Ja, Herre, jeg er eders rette Kom her,
Jeg vil eder følge i denne Færd.

Beengier.

Hvad Fanden skal det være for it Tog?
Mon vi skal leffve af Mimmer dog?[1])

Knep.

Fluer oc Myg de leffve aff Veir,
Rotter oc Muß de gnaffve Leir.

Jutta.

Mand lille, ville I drage hen?
Naar acte I eder tilbage igien?
Hvad skal vi dricke, hvad skal vi æde?
Skal vi som Pracker der effter lede?
Eller maa skee her effter som føre
Som sultne Svin qvæde for Døre?

Niding.

Der maa I selff see eder om,
For mig skal I en Tid haffve Rom.
Kom, Maffverkaal, tag Nøglen[2]) alle
Af alle vor Døre, som jeg befalde.

Knep.

Rid hen, rid veck, far Fanden i Vold!
Hand tag eder begge til Maanitz Sold!

---

[1]) A har: Mon vi skal leffve Nimmer dog; B og C: ... leffve ved Nimmer dog. Det forekommer mig utvivlsomt, at det Substantiv, der er Spørgsmaal om, maa være: Mimmerdug, og at Præpositionen gives ved det efterfølgende Vers.

[2]) A: Noglen.

ACTUS 2. SCENA 1.

Jutta. Beengiær.

Jutta.

Ah, Ah, Ah, drog hand aff stæd?

Beengiær.

Ja, hand drog, tog Nøglen med.

Jutta.

Tog hand bort Nøglene hver oc en?

Beengiær.

Saa sand møde hannem it bedrøfvit Meen!
Hvem saa nogen tid slig en Giæck?
Hand tog oc med en Staader Sæck
Oc førde sig i en Luse ham,
Der med hugg aff, saa faa hand Skam!

Jutta.

Ah, Pige, hand haffde det intet behoff,
Vilde hand kon Gud oc Menniske tro.
Hvad hand er gal oc meget blind,
I det hand haffver saadan it Sind!
Hand har Guds Ære, jeg siger dig det,
Hvad hand vil vogne oc soffve ved:
See, hvilcket Huus, ja Gaard oc Grund,
Oc mange Gylden paa Kiste Bond!
Vor Kost [den?] rinder oc kryber ud
I Madick oc Orme, saa naade mig Gud!

Vi har det Flesk oc Ost her inde,
Det vil jeg sverge oc bekiende,
Det Øll, det Smør, den Pølß, det Brød,
Som bleff indlagd i den store Nød,
Der den store Vinter her regerit,
Oc nu aff Mul oc Orm forderffvit;
Dog nender hand icke at lade det siude[1],
Paa det [vi?] skal noget der aff nyde.

Beengiær.

Var hand min Mand, jeg vilde ham lære,
Hvor megit jeg skulde slide oc fortære.

Jutta.

Her ligger Klæder, mange oc skiøne,
I Kister oc Ørck forvarit i Lønne,
Dem æder Møl oc Orme op,
De maa aldrig komme paa min Krop.

Beengiær.

Maa jeg men raade, da skal I see,
Hvad Konst jeg vil lade betee:
I maa mig kalde en galen Gaaß,
Om jeg ey pilker op alle de Laas
Oc flye[r] eder baade Mad oc klæder,
Saa i med os kunde haffve Glæde.

Jutta.

Ney, Beengiær, det vil ey skicke sig,
Lad saadant bliffve, lyd[2]) kon mig.

---

[1]) A: stude.
[2]) Efter B. A: lid.

ACTUS 2. SCENA 2.

Jep Skal[d]. Tocki.

[Jep Skald.]

Mig tyckis, her boer vel rjge Folck,
O, S. Giertrud, vær vor Tolck,
Fly os i Afften Ro oc Hvile,
Thi vi haffve reist saa mange Mile.
Hør, Tocki, kand du skiule en Reff
Under din Kaabe, du est gieff.
See til, du lader dig ey ved gaa,
At jeg er rask, kand løbe oc staa;
Om nogen med Ord vil dig forbuffe,
See til, du lader dig icke skuffe.
Forvar fuld vel vor Bylt [1]) oc Taske!
Haar du oc Vijn udi vor Flaske?

Tocki.

Der [er] allehande i Staader Pose,
Mere end jeg nu aff vil rose:
It Bøste, en Gaaß, en herrlig Hønne,
Oc Hvedebrød, i kiøbte i Plønne.
Det er paa tide at gaa paa Lud,
Jeg frycter, nogen skal see her ud.
Lauffver Staffven til oc Krycker med,
Det er hin gamle Staaders Sæd.

Jep Skald.

Panem propter Deum!
Gud skal eder lønne in Seculum!

---

1) A: Byle.

Vi arme Staadre kom fra Rom,
Vor Poß er ledig, vor Maffv er tom.

ACTUS 2. SCENA 3.

Jep Skald. Tocki. Jutta. Beengiær.

Beengiær.

Her giffvis intet i Jesu Naffn,
Farer vel, det bliffver eder lit til Gaffn.
I femten Aar har jeg her værit,
Aldrig er Stackel her nogit forærit.

Tocki.

Ah, siger icke saa, min gode Pige!
Denne Danne-qvinde har ingen lige
I Mildhed, Rundhed oc andre Dyder,
Som hinde zirer, ja herlig pryder.

Jutta.

Hør, Beengiær, lad de Staader ind,
Vi maatte end nogle Smuler find.
Jutte er vel fattig oc arm,
Hun faar sig dog offver Stackarl forbarm.

Jep Skald.

Hil være eder, dydig oc deylig Qvinde,
Gud spar eder længe ude oc inde!
Vil i os nogen Almisse skiencke,
Herren skal eder igien betencke.

Jutta.

Ja, kiere Venner, det er nu det,
Gud veed aller best min Leilighed:
Gods oc Eyedom hafver jeg nock,
Ja Gylden oc Daler i heele Skock,
Fitalle oc Kaast offver alle Maade,
Dog maa jeg intet deroffver raade,
Det er forvart i Ørck oc Kiste,
Inden[1]) Luckels oc Laaß, jeg maa det miste,
Min Mand er dragit langt aff By,
Thi maa jeg høre Graad oc Ry
Aff Børn oc Folck, det giør mig bange,
Thi Mad oc Øll er leede lange.
Jeg haffver vel nock, dog er jeg arm,
Det maa sig Gud offver mig forbarm!
Jeg sider her blaafasten endnu,
Min sulten Maffve gaar i tu.

Jep Skald.

Ah Væ, O Vock, hvad er det slemt!

Beengiær.

Det gaar os aff foruden Skiempt.
En sulten Hund haffver hun til Mand,
Hand slipper heller Øye oc Tand
End os it eniste Brød vil giffve,
Saa sand faa hand it stackit Liff!
Var hun en Staaders Æcte-Qvinde,
Da fick hun Føde ude eller inde:

[1]) A: Ingen.

Skrelding, Pølseskind, Krummer oc Grefver,
Grød Skoffver, Lunge oc Leffver;
Det kunde hun æde med Fred oc Ro,
Hun fick oc Hoser saa vel som Sko.
Nu kaldis hun en Rjg-Mands Vjff,
Oc for sit[1]) eget maa vær en Tiuff.

Jep Skald.

Eya, hielp Gud, hvor er hun bleg!

Beengiær.

Hun kand nep staa op til en Veg,
Jeg frycter, hun til Døde skal svelte,
Oc hindis Hierte aff Sorg smelte.
Hvad haffver I udi denne Pose?

Tocki.

Det er vor gammel Sko oc Hose.

Beengiær[2]).

Jeg lucter, at der er Mad udi!

Jep Skald.

Ja, det er sand, jeg bestaar det frj;
Gud giffve, mig maatte skee den ære,
At hun der aff vilde noget fortære.

Beengiær.

Løß op, min Ven, din Abraham!
Der aff har hun slet ingen skam.

---

[1]) A: stt.
[2]) A: Beenniær.

Jutta.

Det skader ey, Beengiæer, du est dierffve,
Men du kand tale om vor tærffve.

Jep Skald.

Bred Dug, Beengiær, oc lauff vel till!
Hvem veed, hvad Herren giffve vil.

Jutta.

Sæt Stolen hid, lad hannem sidde
At hvile sig lidet, om hand gider,
Leg Hyndet paa, det ey forgiæt,
Kand skee hand [er] baade mødig[1] oc træt.

Tockj.

Faa hid Fade oc Fade-Krandtz,
Her er for Haand alle Haande Fandtz:
Pølse, Kage oc andre Krummer,
Ja Ost, Flesk oc smile Gummer,
Bradet oc sødet oc end vel kæck,
Holla! frisk op vor Staader Sæck!

Jep Skald.

O, tager nu til, i deilig Qvinde,
Til Tacke med mig denne sinde.
Herren oplader sin runde Haand
Oc mætter alle Qvinde oc Mand.

---

[1]) A: møding.

Jutta.

De Rige haffve intet, de Fattige faa nock,
Saa siger den Herre Zebaoth.

Beengiær.

Det er sand, O Jutta kiære,
Det seer vi nu for Øyne here.
Jeg vil dog Jeppe intit rose:
Hand har fuld god en[1]) Hilbræds-Pose,
See, hvilcket Kiød oc andet Kram
Vor Jeppe lister aff Posen fram[2]).

Fremdeelis taler Beengiær til Almuffven.

I ærlige got Folck, see i det?
Thi saadant er alt Tryglers Sæd,
At mangen beder om sit Brød,
Som der til har fuld liden Nød,
Ja meget vermer i sin Bohaffve
End den, hand beder[3]) om Almisse Gafve.

Jep Skald.

O, faar Mad oc værer[4]) haard før,
At i ey plat aff Hunger døer!
Det skal være eder undt ret vel,
Ja heller end jeg Od det selff,
Oc smager det[te] Pute Laar,
Jeg fick det hos vor Prest i gaar.

---

[1]) A: goden.
[2]) A: from.
[3]) A: beger.
[4]) A: været.

Jutta.

Min gode Ven, jeg giør ocsaa,
Saa fast Munden kand drage fra.
Jeg fick ey slig Rætter i Aar,
Gud veed, hvad jeg her effter faar.

Jep Skald.

O, lader eder det vel smage,
Tager oc til denne Hvede-Kage!

Jutta.

Øll var nu got, hvem det kunde faa,
Jeg hafver plat vaand mig der fra.
Hør, Beengiær, gack til Brønden oc hent vand,
Det giør saa mangen Qvind oc Mand.

Jep Skald.

Ney, Ney, Ney, Ney skal hun icke!
Jeg vil forskaffe os noget at dricke:
Tocki, faa hid den liden Flaske!
Eya, Hoßbund, nu vil vi braske.

Tocki.

Faa hid, Beengiær, en Sølffver Stob!
Jeg veed min Flaskis gammel Lob.

Jep Skald.

Maa jeg eder denne Stob til dricke?

Jutta.

Ja vel, at jeg min Tørst kand slucke.

Jep Skald.

Dricker i nu oc giører skiel,
Maa skee den Vjn tør end smage vel.

Jutta.

Ha, Ha, den Vjn er meget god,
Det er vist aff en Ædel Rod.
Det falt paa vel heed en Steen!

Beengier.

Saa faa eders Mand i[1]) Fandens meen!

Jep Skald.

O, kiere Qvinde, got taar igien!
Giør got Ret til Bonden reen!
Ah, faar flux Mad oc dricker ud,
Det giør eder got, jeg sver om Knud.
Den Sorgefuld skal mand[2]) gifve Vjn,
At hand kand glemme Sorgen sin.

Jutta.

Jeg haffver edet, som jeg formaar.

Jep Skald.

Ah ney, endnu en Kiuling Laar!
O Beengiær, lad hindis Børn indgaa
Oc Folck, at de oc noget faa.

---

[1]) ɔ: et.
[2]) A: mang.

ACTUS 2. SCENA 4.

Beengiær. Knep. Jep. Philissa. Tocki. Jutta.

Beengiær.

Kommer ind, kommer ind, baad stor oc smaa!
Mig tyckis, det vil nu ret angaa.
Her er forhand it[1]) Staader Gilde!

Knep.

Jeg fryctær, at jeg skal komme for silde.

Tocki.

I tager til oc æder tæt,
Indtil saa længe i bliffver mæt!

Knep.

Gud veed, vi der til haardelig trænge,
Fordi vor Hoßbund tøffver saa lenge.

Beengiær.

Gud giffve, hand kommer aldrig igien!

Knep.

Giffve Fanden ham for[2]) tager hen!

Jep Skald.

Skenck Vjn i Kanden oc faa dem saa,
Jeg seer, de har der effter adtraa.

---

[1]) A: forhandit.
[2]) ɔ: før.

Tocki.

I dricker nu oc værer glade!

Jep Skald.

Hvem best giør ret, er mig til Maade.
O, deylig Qvinde, dricker endnu!
Hvad tænckte I? i er saa dru!

Jutta.

Mit Sind det nu saa vide vancker,
Jeg haffver oc mange dybe Tancker.

Jep Skald.

O, sørger icke, det er stor skade,
I skulde lide ilde nogen Maade.
Jeg saa aldrig saa[1]) deylig en Qvinde,
Det jeg veed eller nu kand minde.
See hvilcke Øyen, see hvide Hænder!
See Rosens Mund, see deyglige Finger!
O, skam oc skade saa faa den Mand,
Der ey elsker slig en Lilievand!

Jutta.

Min Ven, hvad pleyer mand eder at kalde?
Eders Ord mig saare vel befalde.

Jep Skald.

Jeg heder Jep.

Knep.

Da heder jeg Knep.

---

[1]) A: saae.

Jep Skald.

Deyglig Qvinde, jeg heder Jep Skald.

Jutta.

Det Naffn mon mig ret vel befald.

Tocki.

Hand fick det Naffn aff Viborgs Skald,
Effter det Øll er hand opkald.

Knep.

Saa sand som jeg er en ærlig Knep,
Aldrig tient jeg saa from en Jep!
Min gode[1]) Jep,
I pleyer Knep
Ret paa skrep.
Gid Fanden stick mig Staader Knep,
Om jeg icke gierne vil tiene Jep
O[c] bære eders Flask oc Hilbridis Pose,
Hvort i[2]) reyser, gennem Kiær oc Mose,
Ja vil eder tiene tro oc huld,
Den stund eders Pose den er fuld.

Beengiær.

Jeg vil oc være hans Stegers Pige,
Følge hannem giennem Land oc Rige.

---

[1]) A: pode.
[2]) A: hvor it.

Philissa.

Hand pleyer os ret som en Mand,
Ingen andet paa ham sige kand,
Oc der som hand saa kand holde fram,
Da følger ham[1]) baade Ære oc Bram.

Jutta.

Mand tager Got, men mand kand faa,
Det Onde vil vi lade staa.

ACTUS 2. SCENA 5.

Jep Skald. Tocki. Bengiær.
Jutta. Philissa.

Jep Skald.

Det er paa tjd at vandre bort.

Tocki.

Hvad vandring er det? siger mig hvort!

Beengiær.

I Afften kand I ingensteds vandre.

Jutta.

Lader os nyde Pladtz hos hver andre!
Mand maatte mig kalde en lusige Trippe,
Om jeg i Afften lod eder saa slippe.
Kand jeg eder ey andet bevise,
Alt maa I nyde Nat Ro oc Ljse,

---

[1]) A: hand.

En Seng maa I alt ligge paa,
Giffve det Gud, hvor siden kand gaa.

Jep Skald.

Jeg tacker eder, deylig Qvinde,
For eders Fromhed, jeg nu kand finde,
At jeg ey nu skal vandre oc gaa,
Da under[1]) mig at ligge i en Vraa.
Tag hen de Staffve i Fugens Naffn!
Jeg haabis, at jeg dem vel kand saffn.

Beengiær.

Ah, seer nu til, min kiere Frue,
Er dette Menniske ey værd at skue?

Jutta.

Min kiere Jeppe, det er stor skade,
At I skal tigge i saadan Maade:
I er jo skabt ret deylig forvist,
Foruden Lyde, saa hielpe mig Christ!

Beengiær.

Icke er I gifft, min kiere Jep Skald?
Som mend, I burde it andet Kald.

Jep Skald.

Var jeg kon rijg, da vilde jeg beyle
Oc haabis[2]), det skulle mig icke feyle.
Ah, dricker nu, der som I gjd!

---

[1]) A: undre.
[2]) A: haadis.

Jutta.

I maa vel sidde nermer hid!

Jep Skald.

I er icke stolt i Mod oc Sinde,
Mig tyckis, i er en ydmyg Qvinde.
Ah, skam faa Niding, den sulten Mand,
At hand eder forlod paa stand!
Skulde hand i disse Arme ligge?
Det tien ham best at gaa oc tygge.
Hey, lystig, smuck siung op, du Jung!
Lad høre din Mund oc lystig Tung!

Tocki siunger saaledis.

1.

Der var en gang en rjg karrig Mand,
Hand haffde saa deiglig en Lillie Vand,
Hand slog i Laaß baad Øll oc Brød,
At hand hind kunde svelte til død.
Hoska, Ho[u]ffva, Heya.

2.

Hand drog langt bort aff Landet hen
Oc lod sin Hustru side igien
Oc lide baade Hunger oc Nød,
Thi hun kund ey faa Mad eller Brød.
Hoska, Houffva, Heya.

3.

Der kom en Staader lackend i Gaar,
Den deylig Qvinde hun felde Taar,

Hand bad om Mad, hun sagde Ney,
Hun viste der til slet ingen Vey.
Hoska, Houffva, Heya.

4.

Jeg haffver vel nock baad ude oc inde,
Dog er jeg en arm oc hungrig Qvinde,
Min Mand aff Landet drog aff sted,
Oc hand tog alle Nøglene med.
Hoska, Houffva, Heya.

5.

Den Staader bød den Qvinde til Giæst,
Tracterit hinde, som hand kunde best,
Hun drack, hun oed hans Pose Mad,
Saa bleff hun smuck i Hiærtet glad.
Hoska, Houffva, Heya.

6.

De gick til Senge oc soff tilsammen
Oc haffde megen Glæde oc Gammen,
Den Staader oc den venne Vjff,
Hun deelte med ham sit unge Ljff.
Hoska, Houffva, Heya.

7.

Der laa de sammen den lange Nat:
Stat op, du Staader, oc end vel brat,
Min Mand hand kommer snarlig hiem,
See til, du mig nu ey forglem!
Hoska [1]), Houffva, Heya.

---

[1]) A: Hoske.

8.

Hendes Mand i det samme kom lackend i Gaard,
Hans Hustru strax for hannem staar,
Hun sagde ham, hvor det var fat,
At hun hos Staaderen souff den Nat.
Hoska, Houffva, Heya.

9.

Hand kaste de Nøgler, store oc smaa:
Tag dennem, Kon lille, oc var selff paa,
Jeg skal dig aldrig svelte meer,
Du æd oc drick, hvad du begier.
Hoska, Houffva, Heya.

10.

Ja, haffde du Sult saa[1]) giort tilforn,
Da haffde din Hustru vært u-beskorn,
Men nu est du en Dannis Mand,
Den Staader hand din Hustru vand.
Hoska, Houffva, Heya.

Jep Skald.

Hvad troer i, kiere Jutta lild,
Gick det ey smuckt oc artig til?

Jutta.

Jeg straffer hinde slet ingenlund,
Hun hialp sig smuck med det, hun kund,
Thi hun var i nød oc tvungen[2]) der til
Aff jdel Hunger at bruge det Spil.

---

[1]) A: saaa.
[2]) A: var nød oc i tvungen.

Philissa taler til Almuffven.

De hycke tilhobe, som Paafugle giøre,
Kand skee vi faa noget andet at høre.

Jutta.

Hvor skal vi legge denne fremmede Giæst?

Beengiær.

Udi eders Seng er allerbest.

Jutta.

Ha, Ha, Ha, kand du det tro,
Da maa hand, vil hand ligge paa Lov.

Beengiær.

Kom nu, Jep Skald, din fattig Dreng,
Du skalt soffve i vor Moders Seng.

Jep Skald.

Ha, ha, ha, ha, det var ret!
En Seng er god, thi jeg er træt.

ACTUS 3. SCENA 1.

Beengiær. Philissa. Tocki. Knep.

Beengiær.

Niding, Niding, drag saa omkring,
Med Pose at tigge i Staader Ring,
Indtil jeg henter dig igien,
Kand skee din Kone det samme meen.

Philissa.

Hvem haffde troed, at denne Jep
Kunde os pleyet saa smuck paa skrap?

Tocki.

I kiender icke endnu den fromme Jep Skald.

Knep.

Jo, saa faa Niding it Fandens Fald!
Hand nender icke at bruge sin Kone,
Nu har hun lærdt en anden Vaane.
Jep er en Mandræt fix, paa Loffve,
Hand torde hos Nidings Kone soffve,
Den fattig Dreng, det torde hand voffve!
Det var stor Ynck at skille dem ad,
Thi hand har Vjn oc Pose med Mad.

Tocki.

Om Niding kom, hvad da til[1]) Raade?

Beengiær.

Vi vilde ham hilse i onde Maade;
Saa sand som jeg heder Beengiær,
Hand skulde faa en Fandens Færd.

Knep.

Jeg vil ham sige saadan Tiding:
Her boer Jep Skald oc ingen Niding!
Vi ville oc giøre[2]) ham Veyen trang.

---

[1]) A: vil.
[2]) A: gøire.

Tocki.

Ja, løffte hannem ræt smuck offver Stang.

ACTUS 3. SCENA 2.

Jutta. Beengiær.

Jutta.

Jep Skald hand er en duelig Mand,
Bedre er icke i dette Land.
Hvad gode Raad kand du mig giffve,
At vi den Niding kunde fordriffve?

Beengiær.

Det kand vi giøre med ringe Umag,
Vi vil mangle oc bancke hans Bag:
Først skal i tage Nidings Klæder,
De allerskønnist med ære oc hæder,
Oc klæde Jep Skald ret smuck paa ny,
Saa hans lige er ey [i] denne By.
Niding vil vi komme til at tro,
Hand hafver her hvercken Huß eller Boe,
Hand boer her icke, vi kiender ham ey,
Oc hanem saa vise en anden Vey.
Saa ville vi lade plat opslaa
Baade Laasse oc Luckels, store oc smaa,
Oc lade Nøglene giøre igien
Til alle Dører oc være ey seen,
At vi kunde det saa slet forvende,
Saa hand sin egen Gaar ey kiender.

ACTUS 3. SCENA 3.

Jep Skald. Knep. Tocki.

Jep Skald.

Aldrig soff jeg saa sødelig,
Aldrig laa jeg saa blødelig.

Knep.

Det er mig kiert, min kiere Jep Skald.

Tocki.

Vor Pose Mad bleff vel betald.
O, hvad hun er en dydig Qvind!
Det kand vi see oc nu befinde.
Niding skal gaa sin Stader gang,
Beengiær vil løffte ham offver Stang,
Naar hand til Gaards vil komme igien,
Oc vjse ham aff Gaarden hen.

Jep Skald.

Det saa jeg gierne, om saa kunde gaa,
At jeg hans Kone nyde maa.

Knep.

Det vil jeg giøre med ringe U-mag,
Ja, det skal være en klar Sag.
Saa sand jeg er en ærlig Knep,
I skal her bliffve, min fromme Jep;
Den Niding vil vi plat forjage,
Lad ham søge Platz, hvor hand kand tage:
Vi vil ham komme i den Tro,

Hand har her hvercken Kone eller Boe;
Vi vil hans Øyne vende i Blaar,
Hand skal ey kiende sin egen Gaard.

Jep Skald.

Min gode Knep[1]), du brug din Konst,
Dit Arbeid skal ey bliffve omsonst.

ACTUS 3. SCENA 4.

Jutta. Beengiær. Jep Skald. Knep.

Jutta.

Er hand nu icke en deylig Person?
Hand er vel værd at bære en Kron[2]);
Thi lige som en er pyntet i Klæder,
Saa er hand antaget oc hædret.
Min kiere Jep, min Hierte Hoßbond,
Jeg elsker eder aff Hiertens grund,
Niding skal aldrig komme mig nære,
Fordi i er min Hiertens kiere.

Knep.

Ney, Niding drog sig[3]) Fanden i vold,
Oc Mauffver kaal, den Fandens Trold.
Her er min Hoßbund med lige oc Ræt,
Den sulten Niding vi slet forgiæt.
Her er min Haand, min Tienist oc Tro!
Begere ey Løn, uden Hoser oc Sko.

---

1) A: Jep.
2) A: Krom.
3) A: stg.

Jep Skald.

Min fromme Knep, stat duelig bj,
Din[1]) Kost oc Løn skal være dig frj.

ACTUS 3. SCENA 5.

Jutta. Philissa. Eubulus. Jep Skald.

Jutta.

Hør, Pige, hent ind vor Naboer kiere!
Sidder hid, Mand lille, nærmer here!
Her vil vi sidde oc giør os glade.

Philissa.

Eubulus kommer ret smuck til Maade.

Eubulus.

Er Niding dragen aff Landet bort?

Jutta.

Ja, hand[2]) drog hen, jeg veed ey hvort.

Eubulus.

O, skamme sig den rjge Staader,
At hand begynder saadan Noder!

Jutta.

Hand slog i Laaß baade Øll oc Brød,
At hand mig kunde svelte til død;

---

[1]) A: Die.
[2]) A: haad.

Det var oc skeed saa nær som it Haar,
Haffde Jep icke hid kommet i Gaar:
Hand reddit[1]) mig aff Dødsens Stricke
Oc pleyet mig med Mad oc Dricke.
Thi vil jeg Niding offvergiffve
Oc hos Jep Skald her effter bliffve;
Det veed oc Gud oc hvem der vil,
At Hungers Nød tvang mig der til.

Eubulus.

O Ney, icke saa, Jutta, min Fæncke!
I faar eders Sag bedre betæncke.
Hvor kand i Niding med slig Foract
Forjage aff sin Gaard med Vold oc Mact?

Jutta.

Jo, Eubule, i skal os ret forstaa,
Der til er gode Raad at faa:
Vi ville ham prædicke saadant ind,
At hand er gal, daarlig oc blind,
Hand gaar vild, vi kiende ham ey,
Oc vise ham saa en anden Vey.
Hvad gielder, hand skal os der til tacke,
Lyde vort Raad oc sig strax packe?

Eubulus.

Nu maa jeg Lee, alt om jeg kunde,
Vil det gaa an, er det at undre.
Det var it Snid [ud[2]] aff en Qvinde,

---

[1]) A: redddit.
[2]) Efter C.

Som aldrig er hørt skeed nogen sinde.
Jeg vilde oc hielpe selff der til,
Om os kunde lyckis saadan Spil.

Jep Skald.

Jeg tacker eder, vjse Mand,
Hør oc vel, at i har Forstand.
Giører vel oc sætter eder lidet neder,
At hvile vi eder gierne beder.

ACTUS 4. SCENA 1.

Niding. Mauffver Kaal.

Niding.

Skal det ey være nu paa tide,
At vi igien hiem lader skride
Oc see, hvor Jutta holder Huß?
Thi hun er nu en sulten Luß.
Hvad gielder, de skal holde deris Munde,
Min Pige, min Dreng, de sulten Hunde?

Mauffver Kaal.

De pleyer at være saa viß i Næse,
Nu har de andet paa at blæse.

Niding.

See, Mauffver Kaal, see hvilcken Røg!
Mig tyckis, her lucter noget som Løg!
Jutta, min Kone, den skadelig Kat,
Kand skee har noget at stæge fat.

Mauffver Kaal.

Her er jo Nøglene, store oc smaa,
Til alle Døre, Laase oc Skraa.

Niding.

Jeg drømte en farlig Drøm i Nat:
En Staader haffde[1]) min Kone fat,
Oc jeg maatte staa ude oc grinde,
Hand bleff i Husit hos min Qvinde.
Nu løber min Hu trint omkring,
Naar jeg betencker den underlig Ting.

ACTUS 4. SCENA 2.

Knep. Beengier. Eubulus.
Jep Skald. Jutta. Tocki. Niding.
Mauffver Kaal.

Knep.

Nu kommer Niding lackende i Gaard
Med Staader Sæcken hos sit Laar.

Beengiær.

Med gloend Vand vil jeg dem skaale,
Eya, hvor skal de Pracker vraale!

Eubulus.

Børn, haffver eders Sag i fuld god Act,
Thi eder ligger der paa stor Mact.

---

[1]) hoffde.

I maa dennem ey saa skam skiende,
Hvo veed, hvad det vil faa for Ende?

Jutta.

Gack dem imod oc vjß dem veck
En anden stød med Staader Sæck.
Vil de haffve[1]) Almiß, lad dem faa,
Dog Niding ey i Stuffven indgaa.

Jep Skald.

Tocki, tag Vaaben oc Værge i Hænde!

Tocki.

Paa halffveyen skal jeg dem vende.

Niding.

Jeg kand neppe kiende min egen Dør!

Mauffver Kaal.

Det er icke nu, som det var føre.
Ney see til Knep,
Hvor hand kand skrep!

Knep.

Hvad siger du Erløse Hore-Klep?
Hvort acter du, hvor haffver du hiem?
Her Staader Kong, hvad er i grem!

Tocki.

Kom icke for nær, du Staader Pilt,
Om du dit Blod vilt haffve u-spilt!

[1]) A: haffde.

I Staffve stryger, staar henfra Døre!
Saa pleyer[1]) saadan Staader at giøre[2]).

Niding.

Kommer du her, en fremmed Giæst,
Giør dig til Greffve, din[3]) slemme Bæst?

Tocki.

Hvad, kalder du mig en fremmed Giæst[4])?
Jeg tien min Herre, som jeg kand bæst.
Ret nu bliffver du Lømmelæst!

Niding.

Hør, Knep, er denne Compan gal?

Knep.

Hand tien min Herre, den fromme Jep Skald.

Niding.

Hvad, est du Rydskind Raffgal?
Jep Skald? Jep Skald? hvem Knocker er den?

Tocki.

Kiender du icke den Dannemand end?

Knep.

Hvad skal hand kiende, den Staader Konge?
Hand kiender hvercken gamle eller unge.

---

[1]) A: pelyer.
[2]) A: giøret.
[3]) A: den.
[4]) A: Hiæst.

Niding.

Alt kiender jeg dig, Knep Haffverkage!

Knep.

Jeg vil dig nu en Flufanden bage!
Nu hen ud, henud,
Din Skumpelskud!
At staa her paa Lud!
Jeg svær ved Knud,
Du maat her ud,
Din slemme Hud!
Jeg saae dig aldrig i tusind Aar
Her i den Dannemand Jep Skaldis Gaard.
Kommer din Staader her tider igien —

Tocki.

Vi sætter dig fast ret ved dine Been.

ACTUS 4. SCENA 3.

Niding. Mauffverkaal.

Niding.

Ah, hielp nu Gud!
Maa jeg saa ud?
Jeg gick i Gaar aff Byen hen,
Maa jeg ey komme i Dag igien
Tilbage til min Huß oc Hiem?
Kand mand nogen saa snart forglem?

Mauffer Kaal.

De siu Soffvere talis der om,
At de saa lenge soff til Rom,

At de slet ingen i Verden kiende,
Saa kand Søffn[1]) Mennisken forvende.

Niding.

Hvad mon jeg skuld tæncke her om,
Hvor aff slig Vildfarelse kand kom?
Jeg har ret aldrig soffvit til Rom!
Jeg kand ræt aldrig liger see,
Jeg har jo ingen Øyen vee:
Det er mit Huß, opbyggt aff Steen!
Der boer min Kone oc jeg alleen.
Jep Skald, hvor Fanden kommer hand til Bye,
At der aff hannem gaar saadan Ry?
Her haffve vi boed i femten Aar,
Gick jeg ey her aff Byen i Gaar?
Gud giffve, det mig ilde gaar,
Om jeg det anderlidis forstaa[r].
    Min Dreng heder Knep,
    Nu tien hand Jep!

Mauffver Ka[a]l.

Mon vi ey gaa vort Huß forbj?

Niding[2]).

Skal jeg det tro? ney, Mauffverkaal, tj!

Mauffver Kaal.

Kand skee her boer en, heder Jep,
I[3]) denne Bye, hvor nu tiener Knep.

---

[1]) A: Soffn.
[2]) A: Niding.
[3]) A: In.

Da er vor Knep vist løben eder fra,
Aff eders Gaard, kand jeg forstaa,
I skal vel uden tvifl finde det saa.

Niding.

Jeg skal dog icke boe langt her fra?

Mauffver Kaal.

Mig tyckis, Niding, oc lige saa.
Vi faar at lede oc bespørge,
Om vi kand finde, hvor vi bode føre.
Boer i icke her?

Niding.

Det er icke her.

Mauffver Kaal.

Hvad tyckis i, her?

Niding.

Ney, Ney, frem mær!

Mauffver Kaal.

Det er vist her?

Niding.

Hvor kand det vær?
Jeg kand icke hitte min egen Dør,
Alligevel jeg har boed her før.
Vi faar vor Ord noget beder beligge,
Lige som vi vil for Dørren tigge,

Vi matte end det med gode Ord faa,
Som vi med onde ey kunde naa.
Kunde jeg min Kone faa at see,
Den Knep der aff skulde lidet lee,
Jeg skulde vel saa ro hans Aare,
At hand med fart skulde komme aff Gaarde,
Oc Beengiær, den forbandet Viff,
Hun skulde faa Skam ret i sit Liff.

ACTUS 4. SCENA 4.

Niding. Knep. Tocki. Mauffver Kaal. Beengiær.

Niding.

Min gode Knep, om du heder saa,
Maatte vi nogen Almisse faa?

Knep.

De Staader er os maanet paa!

Tocki.

Fly dem noget oc lad dem gaa.

Mauffver Kaal.

Forskaff os noget Brød oc Kaal!

Tocki.

Kand skee du heder Mauffver Kaal?

Mauffver Ka[a]l.

Ja mend, det er min Øge Naffn.

Tocki.

Aff Mauffver Kaal gaar vide sagen.

Beengiær.

Hvad Staader staar for Døren[1]) her?
I maa ey komme dette Huß for nær,
Thi der er mangen Siugdom til;
Vor Fader det ey haffve vil.

Niding.

Beengiær, Beengiær, min gamle Pige,
Hvi skal ieg saa fra Døren vige?
Jeg heder Niding oc boer jo her!

Beengiær.

Her boer icke Niding, tro, hvad jeg sver!
Før jeg ville være Nidings Pige,
Vilde jeg heller Landet vige.
Det vil jeg sige dig for Tiding:
Her boer slet ingen karrig Niding.

Niding.

Da gaar jeg vild, jeg veed ey hvort.

Beengier.

Føl dig for, Niding, oc gack bort!

Niding.

Min Kone, Jutta, mig vel kiender.

---

1) A: Doren.

Beengiær[1]).

Mig undrer, at du har det nende!
Du slemme Staader, er Jutta din Vjff?
Nu seer jeg, her vil yppis en Kjff.
Holt stille din Mund,
Du Mule Hund!
Jep Skald[i]s Vjff er hun din Qvinde?

Niding.

Ja, hun er! maatte jeg see hinde,
Skulde hun vist kiendis ved mig.

Beengiær.

Du faar vist Skam, det loffver jeg dig.

Niding.

A ney, Beengiær, fly mig dog ind
At tale med den Danneqvind!

Beengiær.

Jo vel, jovel, tør du det voffve,
At du vilt tale med Jeppis Frue.

ACTUS 4. SCENA 5.

Niding. Mauffver Kaal. Knep.
Tock[i]. Philissa.

Mauffver Kaal.

Mon jeg være den, jeg pleyer at være?
Jeg tviffler fast, [o]paa min ære!

[1]) A: Beingiær.

Mine Øyne ere mig plat forvend,
Aff ingen Menniske er jeg kiend,
Icke haffve I heller bedre Kaar,
Mig tyckis, at eder lige saa gaar.

Niding.

Jeg frycter saare, paa min Sand,
Vi aad i Dag aff en Aakand
Eller aff en anden slem Natskade,
Men vi begynder saadan Lade.
Vi fick i Afftis it[1]) sultet Maal.

Mauffer Kaal.

Kand skee vi od aff Skrep hans Kaal.

Niding.

Jeg frycter[2]) saare, hvor det er fat,
Mon jeg icke haffve en Dverge Hat?
Om jeg nu kaster Hatten hen,
Mon Knep mig da kund kiend igien?
Min fromme Knep, kand du mig kiende?

Knep.

O, kyß mig i min Bagende!
Hvem har hørt saa galen Mand?
Mon jeg kiende hver Staader i Land?

Niding.

Jeg haffver skøne Klæder i Kiste.
Haffde jeg dem her med Konst oc Liste,

[1]) ɔ: et.
[2]) A: feycter.

Da skulde du kiende mig paa stand,
Ja see, hvad jeg er for en Mand.

Tocki.

Lad ham gaa ind, tag Nøglen med,
Selff at forsøge den Leilighed.

Philissa.

Naar en er gal, saa er der mange,
Som hielper til, galner kand gange.

ACTUS 5. SCENA 1.

Beengiær. Niding. Mauffver Kaal.
Jep Skald. Tocki. Jutta.
To smaa Børn.

Beengier.

Min kiere Niding, kom nu[1]) her ind,
Forsøg, hvad du hos os kand find.

Niding.

Guds Fred, i got Folck, hver oc en!

Tocki.

Det samme ynsker vi eder igien.

Niding

Omnia oculis perlustrat.

---

1) A: un.

Tocki.

See, hvor hans Øyne løber om Huse!
Mig tyckis, hand primer, hans Hofvid suser.

Mauffver Kaal.

Gud giffve, mig æder Lopper[1]) oc Luß,
Om jeg haffver seet it ljger Huß
End det er, som vi boede til forne.

Niding.

Ah, staar der icke Domkircke Torne?
Er det icke Byens Raads Huß?
Hvad, skal mit Hofvid være fuld aff Suß?
Det sidste, jeg Jutta med Øyen saa,
Da var hun min, hvor nu kånd gaa.

Jep Skald.

Kone lille, hvor kand i dette ynde?

Jutta.

Ja, det var aff en anden Tynde!
Hvad, har jeg vært en Staaders Hustru?
Hvor kommer slig Tancker i eders Hu?
Her er min Mand, den hiertens Gruß,
Her er vor Børn udi vort Huß.

Niding.

I hvis de ere, jeg haffver dem giort,
Tilforne har jeg ey andet spurt.

---

[1]) A: Loppeer.

Jutta.

Saa spørg du selff Børnen til,
Om de dig for Fader kiende vil.

Niding.

Er jeg icke eders Fader lille?

Børnen.

Ah, Ney, Ney, Staader, tie stille!
Her sidder vor kiere Fader glad
Hand giffver os Mad i Gryde oc Fad.

Niding.

Nu veed jeg icke, hvad jeg skal svare,
Jeg frycter, at jeg er bleffven en Daare.
Staar her icke min Kiste oc Skrin?
Her er mine Klæder oc Guld saa fiin.

Jep Skald.

Du haffver i Haanden Nøgle rette.

Niding.

[Holt, nu v[1]]il jeg skille den Trætte!

Jep Skald.

Ney, Nidings Konst slaar hannem feyl,
Hand faar at giffve meer Vand i Seyl.

---

1) Efter B, da et Stykke er afrevet i A.

Niding.

Jeg er slet gal!

Tocki.

Saa siger Jep Skald.

Niding.

Mon icke min Guld være staalen mig fra?
Haffver icke Jeppe minne Klæder paa?
Er det icke Nidings Guldkiede?
Min Skoe, min Buxer oc alle Klæder?

Eubulus.

Jeg frycter, i seer icke nøye til.

Niding.

Eubulus, mon i mig kiende vil?

Eubulus.

Her boer icke Staader, maa i vel tro,
Her er en Rig Mands Huß oc Boe.
Det ene er offte det andet lig,
I far vist vild, saa tyckis mig:
It Huß, en Qvinde, en Dreng, en Pige,
It Skrin, en Kiste, det vil jeg sige,
En Kiede aff Guld, Buxer oc Klæder,
Det ene som det andet heder.

Niding.

Da har jeg drømt det som en Daare,
I maa mig kalde en galen Taabe;

Drømte jeg, att[1]) disse Huse vare mine,
Oc Juta var min Hustru fine,
At Knep var min tienist Dreng,
Philissa pleyed at rede min Seng,
Oc Beengiær var min Konis Tærne.
Det drømte jeg nødig oc icke gierne,
O Gud. bevar hver ærlig Mand
Fra sligen[2]) Drøm, siger Amen paa stand!
Gud maa best vide, hvor det er fat,
Jeg beder, laaner mig dog Huß i Nat.

Jep Skald.

Jo, Huß vil jeg dig icke stønne.

Mauffverkaal.

Det skal Gud igien belønne!

ACTUS 5, SCENA 2.

Jutta. Jep Skald. Beengiær. Niding. Mauffverkaal.

Jutta.

Hør, Bengiær, giff den Staader Mad,
Giff Øll i Kande oc Kaal i Fad!

Jep Skald.

O, giff de Staader nock at tære!

---

1) A: aff.
2) A: [illegible]

Beengiær.
Saa gierne ma jeg lade det være:
Kand skee naar de faa Brød i Hænde,
At æde der aff har de ey Nænde.

Jutta.
En Staader døde her for en Dag,
Hans Kappe ligger her til Mag,
Den vil jeg [gierne?] Niding skiencke.

Niding.
Herren skal eder igien betencke!

Jutta.
Den kand i bruge, naar i trenger,
Thi den, i har, duer ey lenger.
Her er oc en anden Staader Kappe,
Den maa du, Maffverkaal, oc hensnappe.

Mauffver Kaal.
Gud vær eders Løn i Himmerig!
Hvor tage vi saadan en Qvindis lijg?

Jep Skald.
Skienck flux i Skaalen, bær dem ind,
[Saa[1]] faar de it lætter Hu oc Sind.

Beengiær.
Hør, Niding, drick nu, mens du gid,
Det skal ey koste dig en Hvid.
Nu dricker Niding vor[2]) Moders Skaal,
Det samme giør oc Maffverkaal.

---

[1]) Efter B.
[2]) A: sin, vistnok kun paa Grund af Udgiverens Tankeløshed.

ACTUS 5. SCENA 3.

Niding. Mauffverkaal.

Niding.

Nu lættis baade Hierter oc Sind,
O Gud vær med den Danneqvind!
Jeg aad ey saa vel i femten Aar
Eller veed, jeg saa lystig vaar.
Jeg habis alt at finde min Kone,
Skuld jeg end leede her fra til Skaane,
Thi vil vi vandre Bye fra By,
Høre oc spørge om Tiding ny,
Ja leede det hele Land omkring.

Mauffverkaal.

Alt faar i først liuse til Lands Ting,
Om ingen veed eders Gaard oc Grund,
Eders Kone oc Børn nogen lund,
Saa[1]) faar i nogen Kundskab paa stand.

Niding.

O, du raader som en forstandig Mand!
Hvad troer du, Mauffverkaal, jeg tæncker?

Mauffverkaal.

Kand skee paa listige Reuffve Rencker?

Niding.

Jeg drømte en selsom Drøm i Nat,
At en Stader haffde min Kone fat,

[1]) A: Saar.

Giff dette icke end saa monne gaa,
At sligt Jep Skalds Kone gielder paa:
Seer, hvor hindis Øyne paa mig løbe,
Det var nock, hun skuld mig kiøbe.
Ah, var det saa, at det kunde skee,
Da vilde jeg skogre oc hiærtelig lee.
Ney, mig skal neppe timis den ære,
Icke vilde jeg det end heller begere,
At soffve hos Jep Skald[i]s Qvinde,
Jeg haabis, jeg maa min egen finde.

ACTUS 5. SCENA 4.

Jutta. Niding. Jep Skald. Eubulus.

Jutta.

Lad see, i kunde Niding bløde.
Seer eder til gode, værer om Føde!

Niding.

O[1]), kiere Jutta, jeg giør ocsaa,
Thi mig ligger selff mest Mact der paa.
Min fromme Jeppe, maatte jeg bekiende,
Hvad Ulycke mig er kommen til hende,
I skuld forundre eder der paa.

Jep Skald.

O Niding, lad mig det forstaa.

Niding.

Jeg er, jeg var en bond rijg Mand,
Brugte min Handel til Land oc Vand,

[1]) A: Oc.

Gud gaff mig en deylig Qvinde,
Som eders Jutta, her er inde,
To smucke Børn, Piger oc Drenge
Tiente mig vel oc meget lenge.
Omsier fick jeg saadan en Art,
Jeg bleff en sulten Niding knart,
Jeg maatte icke lide, en Kat vilde æde,
Jeg bandet, naar de Bordet vilde brede.
Mit Folck haffde jeg nær sult ihiel,
Min Kone oc Børn giorde jeg U-skiel;
Mit Guld lagde jeg paa Kiste Bond
Oc gick saa hen fra Gaard oc Grund
Med Sæck oc Staff udi min Haand,
At jeg vilde betle i andre Land.
Nu haffver jeg leedt baade her oc der,
Jeg veed ret aldrig, hvor jeg er.
Det mon mig mest mit Hierte gremme,
Min fattig Kone sidder der hiemme
Oc haffver hvercken Øll eller Brød,
Jeg frycter, hun er sulten all død,
Thi jeg tog alle Nøgle i Haand
Oc slog i Laaß alle Dørre paa stand.
Ah, Væ oc Ah mig fattige Mand!
Hun var saa deylig i[1]) Lilie Vand.

Jutta.

Hvem troer, at alt det er sand?
Monne icke skulle findis Løgn ihlant?

[1]) ɔ: en.

Niding.

Giffve jeg faa ret en Ulycke,
Om jeg liuffver it eniste Stycke!

Eubulus.

Det er aff Gud visselig en Straff
Offver eder for Sult oc Karrigskaff,
Thi som jeg hør, i selff bekiender,
Har i værdt alt for onde oc slemmer,
Sulten, Mauffver, Karg oc nidske,
Gat aldrig seet Folck til Bord eller Disk.
Eders Kargskaff har eder paaførd
Alt eders onde, jeg end har hørt,
Eders Sands, Sind med all Fornufft
Derfor er eder saa forruckt,
Ja, I maa frit selffver bekiende,
Sligt er Aarsag til eders Ælende.

Niding.

Troer [I], jeg skal hitte hiem igien?

Jutta.

Jo, som Mend! dog icke end.

Jep Skald.

Naar i faar leedt oc kand ey finde,
Da har i mist en Danneqvinde.

ACTUS 5. SCENA 5.

Niding.

Nu vil jeg reise oc lacke her fra
Oc lade alting der paa bestaa.
Jeg tacker eder, Hoßbund i Huß,
Mig gaff got Øll i Kand oc Kruß,
Jeg tacker eder, Jutta kiere,
Som mig har giort stor hæder oc Ære;
Kand jeg hitte mit Huß oc Hiem,
Jeg skal eders gode ey forglem.
Gud giffve eder Glæde oc Lycke sammen,
At leffve tilhaabe med Fryd oc Gammen!
Gode Nat, gode Nat allesammen
Ynsker jeg eder, Amen! Amen!

EPILOGUS

Taler saaledis til Almuffven effter Comedien.

VÆrer velkommen alle sammen,
Fattig, Rige med hin anden,
Unge, Gamle, Store oc Smaa,
Denne vor Leeg har seet oppaa.
I har nu kortlig seet oc hørt,
Hvad i Comedien er fremført,
Nemlig en nidsk oc sulten Hund,
Altid karg oc aldrig rund,
Hvorledis hand aff Karigskaff
Sit Huß forlod oc offvergaff,
Drog bort aff Bye, ja langveigs hen,
Lod Hustru [oc] Børn sidde igien,

Som lide Hunger, Sult oc Nød,
Tog med sig til Øll oc Brød
Alle Nøgle, store oc smaa,
Paa det ingen skulde noget faa.
Men hvor det gick den sulten Hund,
Det har i hørt til Bond oc Grund,
Hand bleff der offver til en Nar,
Aarsag til sligt hans Kargskaff var.
Thi har i her ud aff at lære,
Hvorledis i eder skal at bære:
Vocter eder for Gierighed,
Som er en Last baade[1]) slem oc led,
Fordi hvor den faar Offverhaand,
Der viger bort flux all Forstand,
Ja i Gemyt, i Vid oc Sind
Bliffver en giærig gal oc blind,
At hand ey andet tencker
End Nat oc Dag paa Reffve Rencker,
At samle Gods[2]) oc Peng ti[l]haabe;
Betencker ey, den arme Taabe,
Hand endelig en gang maa her fra,
Hans Rjgdom bliffver her enda,
Faar ey med sig, den giærig Gube,
Uden nogle faa arme Klude,
Saa oc til med fire Kiste Fiele,
Hans fattige Krop sig i kand hæle;
Der med maa hand aff Døren ud
Fra sin Mamon, den arme Gud,
Fra Gods, fra Eye, fra Rjgdom,

[1]) A: baaae.
[2]) A: Godes.

Nøgen oc blot, som hand der kom.
O Menniske, derfor betract
Din Salighed, haff den i act,
Brug din Rigdom oc Verdsens Gods
Den korte Tjd, du est der hos,
Saa du it ærligt Naffn kand haffve,
Naar du aff Gaard bæris til Graffve,
Der hos en god Samvittighed
Aff Verden til din sidste Affsked.
Lad Mamon ey bliffve din Herre,
Som dog mangesteds skeer (diß verre),
Det mangen elsker Mamon saa,
At de ey andet tæncke paa
End Gods oc Rigdom samme[n] skrabe,
Per fas [1]) & nefas søge Bade,
Oc naar slige [2]) tæncke minst der paa,
Skeer det tit, de er længst der fra.
Æd oc drick til Paß oc Maade,
Andit, min Søn, vil jeg ey raade,
Brug Verden saa, men du est hen,
At Gud oc Menniskenn har dig kier,
Giff Mad oc Øll paa Bord oc Disk,
Mod Folck oc Tiund vær ey fornidsk,
Vær ey en sulten, karg Hund
Oc ey heller formeget rund,
Men holt i alting Skick oc Maade,
Saa vel at giffve som holde til raade,
Thi hvor mand er for megit rund,
Gaar Gods oc Penge snart i Grund.

1) A: Perfas.
2) A: sligt.

Lær derfor at giemme oc giffve,
Dog med Forstand, i rette Tjde,
Rundhed er værd Loff oc Roeß,
Naar Sparsomhed er der hos,
Formegit rund, som ey vil spare,
Den acter Folcket kon for en Daare,
Oc hvor som Sparsomhed er henne,
Oc Rundhed er i Huß allene,
Der[1]) kand det ey vare længe,
Før mand er nød til hver at trænge[2]).
Her med endis vor Leeg oc Tale,
Eder vi alle Gud befale,
Tager til Tack, er vor Begier,
Med hvis som nu agerit er.
I karge, sultne, nidske Mænd,
Som Gud Hustru oc Børn har send,
Lærer der aff at bliffve fromme,
Som hid til har vært strenge oc grumme,
Slagit i Laaß baad Øll oc Brød,
At Hustru oc Børn[3]) har tit lidt Nød;
Seer, hvor Niding bleff betald
For sin Surfittigheed[4]) aff Jep Skald.
Vel den, der sig vil lære lade,
Oc vorde vjs aff andens Skade.

Finis.

---

[1]) A: Det.
[2]) A: trængee.
[3]) A: Born.
[4]) A: stn Surftttigheed.

TILLÆG.

Folkevisen om Niding.

Aftrykt efter Haandskriftet Nr. 815 B, 4to, Ny kgl. Smlng. („Svaning's Visehaandskrift") Blad 9—10. Det bemærkes, at jeg afviger fra Haandskriftet deri, at jeg adskiller de enkelte Verslinier og kun anfører Omkvædet under det første og det sidste Vers.

1.

Nyding kom fra tingen hiem
Met hans gieste fem,
Hustruen suor a den volle gud,
Hun haffde icke brød til dem.
Alt skulde den Niding haffue en ond nat.

2.

Saa tog hand hans geste fem,
Saatte hand dem til bord,
Hand tog hans edelig danne quinde
Hind [1]) paa goel och slou.

3.

Det melt Anders Pederßøn,
Bar røden schoel paa bag:
Hui slaer du din danne kone?
Huad haffuer du til hinde sag?

---

[1]) ɔ: Hen.

4.

Ieg fick hende en skip meel,
Der vaar inthet i vant,
Hun skulde faa mig trediue brø,
Selff maatte hun haffue det andet.

5.

Hand fick mig en skip haffuer,
Det vaar en fierding mind,
Der met holt ieg otte folck,
End var ieg selff den niendt.

6.

Der met holt ieg otte folck,
Ieg selff da vaar de ni,
Det er nu en maanet siden,
End slaar hand mig for di.

7.

Det vaa[r] Anders Pederßøn,
Hand vaar en mand saa from,
Hand slog Niding ved hans øre,
Det all hans tend de sang.

8.

Niding ligger paa bencken siug,
Hand kand sig intet røre,
Hustruen løber ham til oc fra,
Hun slar hannem pust ved øre.

9.

Niding loe sig til at dø [1]),
Hans koen klede ham brat,
Huad hun bad for hans siel,
Det vaar icke megit gaat.

---

[1]) Hdskrft.: død.

10.

Saa tog de ham, Niding,
Bar ham i kircken ind,
Atter da giok hans danne kone,
Hun smiler vnder skind.

11.

Til kircken da bar hun to brø,
Oc hiem da bar hun tre,
Der kom icke mere for Nidings seel,
End der vaar giffuen i de.

12.

Niding haffde saa smu[ck] en kone,
Hand giorde hende saa megen har[m],
Bort da døde Niding, oc effter kom den,
Der tog hend i sin arm.

13.

Niding haffde saa smuck en kone,
Hand nente hende icke at klappe,
Bort død Niding, oc effter kom den,
Der klappet hende vel til tack.

14.

Niding haffde saa smuck en hest,
Hand nente den icke at ride,
Bort død Niding, oc effter kom den,
Der holt ham spore i side.
Alt skulde den Niding haffue en ond nat.

FUGLEVISEN.

FUGLEVISEN.

Visen gjengives efter Udgaven af 1669, af hvilken der, som tidligere omtalt, i det store kgl. Bibliothek haves et Exemplar, som dog ikke er fuldstændigt, idet det sidste Blad mangler. Der har paa dette Blad næppe staaet mere end 3 Vers (nemlig V. 53, 59, 60 i nærvær. Udg.), hvilke her gjengives efter det Aftryk af et fuldstændigt Exemplar, som Sandvig har meddelt i Levninger af Middel-Alderens Digtekunst I, 129 flg.; men det maa antages, at Visen har haft 5 Vers endnu, som slet ikke have været trykte i Udg. af 1669, hvorimod de findes baade i Udg. af 1630 og i Bugge's Ethica Christiana, og ogsaa disse Vers tages derfor med i nærværende Udgave (som V. 54—58), idet de dog sættes indenfor kantede Klammer. Alle 8 Vers trykkes desuden med mindre Typer end den øvrige Text, da de Aftryk, hvorefter de meddeles, baade have forandret den gamle Retskrivning og ogsaa ellers maa betragtes som lidet nøjagtige. Ved Gjengivelsen af Visens Text har jeg iøvrigt stadig jævnført dels de af Nyerup (i Levn. af Middel-Ald. Digtek. II, 178 flg.) meddelte Læsemader af Udg. af 1630 — der ved Citeringen betegnes som B, medens selve Udg. af 1669 betegnes som A —, dels Bugge's Ethica Christiana, der betegnes som: Bugge, dels endelig Nyerup's Gjengivelse af hele Visen i Udvalg af danske Viser fra det 16de—18de Aarh. I, 144 flg., der betegnes som: Nyerup.

Udgaven af 1669 er med det manglende Blad netop et Ark stor. Den er daarligt trykt paa daarligt Papir og i det hele udstyret som de almindelige Flyveblads-Viser fra hin Tid. Texten begynder strax bagpaa Titelsiden.

En Ny Vjse, | Om nogle Fu- | glis Natur oc Sang: Hvor | udi straffis mange Laster, oc Prisis | mange Dyder, Lystig at | Siunge | Componerit | aff | M. H. J. | (Et meget raat Træsnit, forestillende forskjellige Fugle). | [Prentet i K [1]]iøbenhaffn, Aar 1669.

1.

VI ville gaa at spatzere
Ved Skouff, Marck oc Kiere
Oc liude paa Fuglesang [2]),
Som nu saa lystige Siunger,
At Lufften der ved klinger
Effter sin Vinterstvang.

2.

Oc siunge om Fuglers Art oc Dyd
Saa vel oc om den Last oc Lyd,
Som mangen Mand vitterlig er;
Det gode der met at forfremme,
Det onde der met at beskemme,
Hvad det er fiern oc nær.

3.

Alt først saa ville vi prise
Den smucke Lerckens Vjse,

---

[1]) Et Stykke er afrevet i det kgl. Bibliotheks Exemplar.
[2]) ɔ: Fugles Sang.

Hun er saa Frydefuld
Oc loffver Gud saa Aarlig,
Det vi forsoffve Daarlig,
Naar rømt er Frost oc Kuld.

4.

Hun vecker op hver Affvelsmand,
At hand sig nære oc bierge kand
Vdi sit Ansictis Sved;
At bede oc trælle giffver Rigdom nock,
Men Fattig bliffver en Sø[ffnestock][1],
Det skee[r] saa mange sted.

5.

Hernest da kommer den lystige Stær,
At qvidre smuck, som føre taug qver,
Mig lyster at lyde der paa;
Met Sorrig laa hun i dvale,
Kunde hvercken siunge eller prale,
Met Glæde nu siunger saa.

6.

Saa ere vi alle i Angest oc Nød,
Oc midt udi Liffvit er vor Død,
Vi fange vel Liffvet igien;
Naar vi opstaa aff Støff oc Muld,
Oc Døden bliffver kast omkuld,
Saa Glædis vi uden Meen[2]).

---

[1]) Et Stykke er her afrevet i det kgl. Bibliotheks Exemplar. Ordet findes i Sandvig's Aftryk og i alle de andre Udgaver.

[2]) Hele denne Linie efter B; ligesaa Bugge. A har ved en Forvexling med sidste Linie i det foregaaende Vers: Met Glæde siunger hun da.

7.

Ocsaa da kommer Hellaug,
Naar Bonden driffver met sin Plog,
Hun raaber fast: kiøb Høe![1])
Mand skal forsictig være,
Som sig vil føde oc nære,
Det gamle skal naae det ny.

8.

Vdkast du ey det Gamle,
Før end du det Ny kand samle,
Tag vare paa Olßmis Krog;
I Tide holt vel til raade,
Det kand dig meget baade,
Saa bliffver du Viß oc Klog.

9.

Dernæst saa kucker Gøgen
Oc sætter sig paa Bøgen,
Siunger, som hand haffver lærd;
Ingen maa hannem spotte,
Qvad bedre, om hand aatte,
En hver lad nyde sin værd.

10.

Hand kand ey Qvinckelere,
Sin Sang paa ny staffere,
Hand bruger sin gamle pas.
Det[2]), hans forfædre holt i Ære,

---

[1]) A: kiøb Høe, kiøb Høe.

[2]) A: Der.

Det holder hand ved oc lader saa være,
Skøtte[r][1]) lidet om Qvint[2]) oc Bas.

11.

Vilt du en anden foracte
Oc effter æren tracte
Oc braske med stor pral:
Vi kunde icke alle være Høge,
Men somme hin ringe Gøge;
Du est ingen Nactigal.

12.

Rørdrummen sidder iblant de Rør,
Hand monn' jo ingen Vroe giør'[3]),
Brummer ickun sødelig,
Det samme giør oc en Dannemand,
Er venlig, tienlig[4]), hvor hand kand,
Tenck, at du est dødelig.

13.

Duen sidder[5]) paa Lindeqvist,
Hun sucker, hun haffver sin Mage mist,

---

[1]) Skjønt Formen „skøtte", ligesom i V. 4 „det skee", i V. 13 „det giøre" o. fl., har Hjemmel i Hieron. Justesens egen Sprogbrug, som den kjendes af hans Udgave af „Salomons Hylding", har jeg dog ikke troet at burde lade disse Former blive staaende, da det selvfølgelig er rent undtagelsesvis at Visen, som den her foreligger, har bevaret nogle af Forfatterens Egenheder i den Slags Ting.

[2]) Efter B. A: Qvinckeleren.

[3]) Efter B; ligesaa Bugge. A: maa jo ingen Vrede giøre.

[4]) Efter B; ligesaa Bugge. A: eenlig oc venlig.

[5]) A: siddder.

Det giøre[r] en Dydig Viff,
Det samme giør en Dannemand,
Hand elsker oc ærer sin Lillie Vand,
Saa Leffve de uden Kiff.

14.

Er Turtelduen i Sorrig oc Tvang,
Bruger slet ingen større bang;
At tie oc Sucke i tide
Det er en Christnes Hoffveverck[1]),
I Haab oc stilhed at være sterck,
At Taale, lide oc bide.

15.

Du Nactigal, forglemmer jeg dig,
Da vredis du visselig paa mig,
Dig bør den største Ære;
Christe, dit Ord mig sødist er
Iblant alle Sang baade fiern oc nær,
Det er min største begær[e].

16.

Trøst mig der med i Hierte oc Sind,
At jeg kand føle din Naade der ind;
Det er din gladelig Røst,
Et Sorrigfuld Hierte effter traar,
Et Angerfuld Hierte effter staar,
Det giffver min Siel stor Trøst.

---

[1]) A: Haabeverck; Bugge: rett Hoffverck.

17.

Vor Krage varer Høgen paa,
Om hun vil stiele os Hønen fra;
Det bør en fuldtroe Ven
At vare hin anden aff skade,
Det kommer dem begge til baade,
Mand giør det samme igien.

18.

Foract du icke hin braaget Krage,
Hun siunger oc vel med sin Mage,
Foract ey Bonden graa;
Vi kunde icke alle i Basuner blæse,
Nogen skal skrige oc nogen hvese,
Saa pleyer det at til gaa.

19.

Raffnen er en Tyran oc Tiuff,
Berøffver saa manget Qvæg sit Liff,
Naar det er hielpeløs;
Naar Vognen begynder at helde,
Saa skyder en Skalck med Velde
Oc giør sig meget bøß.

20.

Kunde Raffnen tie offver sin Mad,
Beholt vel ene sin Fad oc Brad,
Hand haffver saa aaben en Mund;
Vær du kun stille offver dit Bord
Vden all raab oc Francke Ord,
Det er den beste Grund.

21.

Skaden er[1]) en Svalderpoeß,
Hende kand jeg icke meget roeß,
Hun haffver Bagvaskers Sind,
I ærlige FolckisÆre at hacke,
Paa hver Mands Ryg at pracke oc macke,
Her skonis ey Mand eller Qvind.

22.

Æd ey for mange Skade Eg,
At Blommen ey sidder i dit[2]) Skeg,
Act: Tand for Tunge er god;
At høre oc tie giør ære oc gammen,
Men Skaden sætter Folck tilsammen
Oc giør stor Vedermod.

23.

Tranen med sine lange Been
Hoffmodig oc stolt i Gang oc Treen
Saa siunis hand at være;
Kand skee det er icke, som siunis kand,
Hand tør dog være en frommer Mand,
Vden hand dig træder fornær.

24.

Hans Hue [er] aff rød Calmersie,
Oc siunis en Cardinal saa frie
Aff Jesuiters Art;
I Kierene acter hand ingen sin lige,

---

[1]) A: er er.
[2]) A: det.

At kurle oc dantze for ingen vil vige,
Hand haffver en fredig fart [1]).

25.

Døm du ingen letfærdelig,
Lad du en hver bliffve for sig,
Gud dømmer om Hierte oc Sind;
Vdvortis skick, baade gang [2]) oc lader,
See til, at [3]) det dig ey forraader,
Det giør saa mangen blind.

26.

Vor Storck er dulig om sin Føde
Oc legger saa meget ukrud øde,
At føde sine Vnger med flid;
Sin Ecteskab hand holder reen,
Det skal vi giøre hver oc een
Oc vare paa vor Tid.

27.

Vor tid skal vi jo vare paa,
Som Skrifften os beviser saa,
Guds Naadis Tid jeg meen;
Forsømmer du den ædle tid,
Da slar du Lid til stor ulid,
Den tid kommer icke igien.

28.

Vildgaasen er ustadig i Troe,
Flytter fra en til en anden [4]) Boe,

1) Efter Bugge; A: færd.
2) A: gange.
3) A: ad.
4) A: andens.

Hos Varmen vil hun være;
Det giør en Hyckler nær oc fiern,
Sin egen Fordeel søger gierne,
Ringe acter Eed oc Ære.

29.

Var du dig vel for saadan van,
Naar Vildgaasen loffver for hin Thran,
De rømme begge aff Land;
Herr Holde Loffve[1]) er dragen hen,
Vildgaasens Tro er kommen igien,
Det klager saa mangen Mand.

30.

Tag pant for Gield, jeg raader dig,
Thi Landet er fuld aff falsk oc Svig;
Vi gaa paa Vildgaasens Bro,
Naar Munden taler sødelig,
Oc Haanden klapper blødelig:
O ja, du skalt mig tro!

31.

En Svane[s] Sang er meget sød,
Oc allermest mod hendis død;
Saa gaar det i Verden til:
Vi siunge oc springe i Lyst oc Glæde,
Acte icke, at Døden er tilstede
Oc vil snart bruge sin Pil.

---

[1]) B: Herr-hyld og Lov'; Bugge: Huldskab oc Loffv'. I Følge Nyerup staar her i Randen af B: „Prisca fides discessit ab orbe“.

32.

Tenck du ickun paa din søde Sang,
Naar du skalt gaa denne lange gang,
At du kand fare i Fred,
Met Fryd oc Glæde fare der hen,
I Troen sterck, i Aanden reen,
Oc komme til din sted.

33.

Hin Ørne oc Høge bruge Vold
Oc Tyrannj saa mangefold;
Den Fattige, som minst formaar,
Stødis til side fra alt sin Ræt,
Naar hand mod Macten[1]) fører træt,
Saa maa hand under gaa.

34.

Viben er omhyggelig[2])
Oc vare[r] paa med største Fig[3])
Langt meere, end hun tør ved,
De fremmede Tuer tager hun vare,
Hendis egen Tue stander i fare,
Det giør hendis Daarlighed.

35.

Saa giør en Gæck i fremmede Sag,
Det at for svare med umag,
Sin egen lader hand staa;
I hvor det gaar med fremmede træt,

---

[1]) Efter B og Bugge; A: Rætten.
[2]) A: omhøyggelig.
[3]) Efter Bugge; A: flid.

Din egen Sag du ey forgæt,
Saa kommer du vel der fra.

36.

Hin sortebrune Natteraffn,
Aff hvilcke[n] gaar saa vide saffn,
Om Dagen veed hand sin sted,
Om Nattertide seer sig om,
Er dog mod ingen [Mand?] ufrom,
Om hand maa nyde Fred.

37.

Stor spot oc Skrig[1]) kand hand ey lide,
Hand holder sig ellers til en side,
Ah[2]), Fred er god at nyde,
Lad hver Mand være den, hand er,
Skrig effter ingen fiern oc nær,
Du kand det selff fortryde.

38.

Vilt du paa Gaden huje, skrige,
Du kand vel snart finde din lige,
Natraffne er fleere end en;
Naar du est Drucken, Hoffmodig oc kieck,
Dig møder vel en større Gieck,
Det koster Hud oc Been.

39.

Hin Vgel sidder i Mørck oc Muur,
Om Natten flyffver hand ud paa luur,

---

[1]) A: Skreg.
[2]) Efter B. A: At. I Følge Nyerup staar her i Randen af B: „det er godt at sove paa heelt Skind“.

Liuset kand hand ey lide;
Den hader Liuset, ilde haffver giort,
Om Dagen bliffver det vel spurt,
Naar Solen oprinder saa vide.

40.

Hin Heyre med sin søde Been
Locker smaa Fisk til sig hver en,
Det er en dobbelers viß,
Først snapper hun en, saa snapper hun to,
En Dobbeler vinder baade Hoser oc sko
Oc setter Vngdommen paa Ijs.

41.

Aalkragen er en ræt Søhane,
For Bytte skyld vil ey Liffvet skone,
Hand frister hin dybe Vand;
Det giør Fribytter i vilden Strand,
Røffver oc stieler fra Qvinde oc Mand,
Naar ingen dem hielpe kand.

42.

Falcken flyer saa høyt i Skye,
Vil sig ey stiele til nogen Bye,
Det er en Krigsmands ære,
Oprictig oc ærlig bruger sin Mact
Oc altid holder sin ære i act,
Vil hand sig ærlig nære.

43.

Min kiere Hußfugl, du lille Svale,
Din tid opvecker dig[1]) aff dvale,

[1]) Efter B og Bugge. A: mig. I Følge Nyerup staar her i Randen af B en Henvisning til Jerem. 8.

Kom hiem, min liden Gæst;
Nu vill' vi siunge oc qvidre smuct
Oc driffve tilsammen vor Lyst oc Tuct,
Den rette hiem er best.

44.

Mußvogen er aff en ringe Mact,
Thi bruger hand en ringe Jact[1]),
Hand hielper sig, hvor hand kand;
En Muß er hannem bedre i Klouff
End Hiort oc Hind af Kongens Skouff,
Saa nøyes en Fattig Mand.

45.

Glinten Sommerfuglen er,
Vstadig i Farffve oc all Gebær[2]),
Det er nu manges (?)[3]) vis,
I Klæder, Farffve, Dantz oc Tal,
Nu korte Svantz, nu lange Hal,
Det giffver en passelig Prjs.

46.

Vor Fugle Konge en liden Herr',
Gud giffve, at ingen bliffver dißverr':
Muth, Guth ich mein!
Ingen foracte hin liden Tue,
Hin store Læß kand hun vel kue,
Die Person ist aber klein.

---

1) Efter B og Bugge. A: act.
2) B og Bugge: Geberd'. A: begær.
3) Efter Bugge. A: Det er Ustadig vis.

47.

Zitzige, Stillitz oc Fugle i Kram
Oc Papagojen met Alßmer bram
Siunge for Daglige Brød;
Des Brodt ich iß, des Vein ich trinck,
Deß Lied ich sing, deß sprung ich spring,
Jeg haffver vel ingen Nød[1]).

48.

Det er de Hycklers oc Gæckers Ord,
Som flytte fra en til en andens Bord
Oc fare med Løgn oc Snack,
Det gierne hver Mand høre vil,
Oc bruge idel Narrespil,
Der med at tiene tack.

49.

Aarkoken skoger i sin tid,
Naar det lider mod Sommeren blid;
Vi skulle icke altid tie,
Nu Sorrig, nu Glæde, nu Fuglesang,
Nu Lyst, nu Graad gaar i sin Svang[2]),
Nu Sorrig, nu Hierte qvide.

50.

Du maat icke altid skogre
Oc i din Sventid logre[3]),

---

[1]) Efter B og Bugge. A: Ich hab wol keint [ɔ: keine] Noth.

[2]) Efter B og Bugge. A: i min Sang. Ved første Øjekast kunde dette se ud som det rette, men jeg tvivler dog paa, at det er det.

[3]) Efter Bugge. A: leegre.

Thi alting haffver sin tid;
Holt op, holt op med ære,
Tag dig en Hustru kiere,
Oc skogre saa, men du gid.

51.

Skouffknarren oc hin grønne Spet
Maa jeg for ingen deel forgæt;
Du skriffver, det ey forglem:
Kand du icke siunge, da kand [du] knar,
Du kand oc giøre fuld ond en blar,
Naar du kommer drucken hiem.

52.

Kalkun, Herrefugl oc Paafugl
Aff brask oc Hoffmod ere de fuld
Oc icke andet end bram;
Naar vi os selff beskue best,
Vor praal er en fattig, skiden est
Vdi alt vor Fiedre ham.

53.

Vor Høne kand vel og holde Bo,
Hun klukker og skraber og seer til sin Kloe,
Alt for sine Unger smaae;
Ak, ak, en Hiertens Omhyggelighed,
Som Christus selver ligner sig ved,
Sine Vinger vil over os slaae.

54.

[End er vor Gaas vel still' og from,
Saa mangen Giesling løber der om,

Vi monn' den fuld-vel nyde;
At fare sagt og sædelig,
Uden hun er alt for taabelig,
Er ingen Dann'kon's Lyde.

55.

Saa snaddrer Anden med Nebbet sit
Og snapper op, hvad hun kan hitt',
Er det ikke end saa godt;
Saa giør en Snylt-Giest, hvor han gaaer,
Det far'r i hannem, hvad han faaer,
Om det end skeer med Spot.

56.

Flagrmusen er baade Dyr og Fugl,
At skikke sig mod begge hugl
Veed han ret gode Raad;
Saa er en Hykler i sin Art[1]),
Han vendes om og om saa snart,
Veed han ikkun sin Baad.

57.

Den Struds han haver en Mave saa heed,
Med skiønner' Fier end han tør ved[2]),
Og Jern kan han fortære;
Sit Gods en Fyldevom destiller'r
Samt muured' Gaard' oc andet meer,
Omsier han trygle lærer.

---

[1]) I Følge Nyerup staar her i Randen af B: „Neutralister. Laurendrægere".

[2]) I Følge Nyerup staar her i B denne Randbemærkning: „Non penna, sed usus. Cupes".

58.

Bruuskokken vil sig farlig giør':
Naar han i Kiæret Krig vil før',
Sin Fier mon han opreck' [1]);
Saa sætte og høit op deres Top
Hin' unge Leckrer til stor Spot
Og giøre sig selv til Giæk.]

59.

Den Spurre af Bekken drikker en Taar,
Til Hiertens Lovsang saa fremgaaer,
At takke Gud for sin Gave;
Vi slemme og demme Nat og Dag
Med Guds Fortørnelse og Umag,
At fylde baade Kroe og Krave.

60.

Og synge saa hos [2]) hin Viborrig Skald

---

[1]) Efter Bugge. B: opsætte.
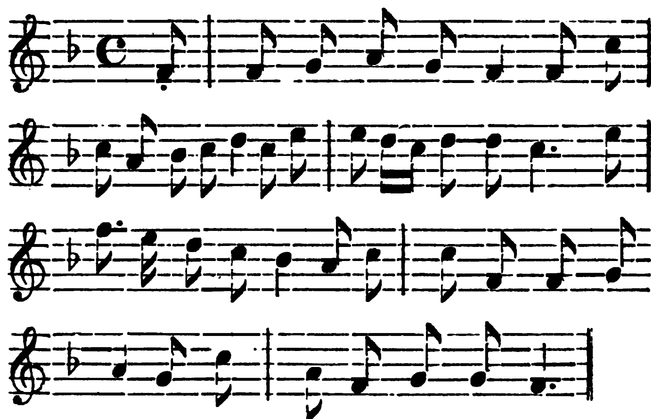
[2]) Sandvig har i sit Aftryk: Og synge derhos. Men at denne Læsemaade skyldes ham selv, der overhovedet uden videre retter, hvad han tror at være fejltrykt i A, tør sikkert sluttes af, at „Viborrig Skald" er trykt paa en Maade, der viser, at Sandvig i disse Ord har set en Betegnelse for en Folkevise! I Følge Nyerup lyder hele dette sidste Vers saaledes i B:

Og synger saa hos Wiborg-skiald,
Hvor Ørnen sidder paa høien Hald,
Fru Gund'l, Svend Feldings Giest;
Naar Viin og Øl er drukket af,
Og Tønden stubbes ned paa Rav,
Saa drikke vi Helding best.

Derefter staar: — — Ridentem dicere verum
Qvid vetat?
Horatius.

Ørnen sidder paa Høyen Hald,
  Fru Gunder og Svend Felding;
Naar Viin og Øll er drukket af,
  Og Tønden stubbes ned paa Rav,
Da drikke vi ud den Helding.

I Følge Nyerup (Levn. af Middel-Alderens Digtek. II, 184; jfr. Nyerup og Rahbek: Bidr. til d. d. Digtek. Hist. II, 45—46) er Melodien til Fuglevisen angivet foran i Udgaven af 1630 paa følgende Maade:

ORDFORKLARING

af

O. Kalkar.

BGL = Brandt: Gammeldansk Læsebog. Kjbhvn. 1857.
GF = Danmarks gamle Folkeviser, udg. af S. Grundtvig.
Huitf. = Kvartudgaven af Huitfeldts Krønike.
HVR = Hermen Weigere: En Ræffue Bog, som kaldis Reinicke Foss. Kjbhvn. 1555.
Hexaem. = Anders Christensøn Arøbo: Hexaemeron. Kjbhvn. 1661.
L Slb. = Lyschander: Danske Kongers Slectebog. Kjbhvn. 1622.
PSO = Peder Syv: Danske Ordsprog. Kjbhvn. 1682.
RD = Romantisk Digtning fra Middelalderen, udg. af Brandt.
Rkr. = Rimkrøniken, fotolitografisk Udgave.
VS = Vedels Oversættelse af Saxo Grammaticus. Kjbhvn. 1851.
G = Molbech: Dansk Glossarium.
MD = Molbech: Dansk Dialect Lexikon.
Varm. = Varming: Det jydske Folkesprog. 1862.

A a 220, 334, paa; G, MD; heraf a b a g 64, bagved, som Fho. Ældste dsk. Bibelovst. ved Molbech, 1 Msb. 18, 10.

A a r e, r o h a n s, 319, handle med en. BGL 299.

A a r k o k 357, Urhane.

A a t t e 346, eg. ejede, her evnede, isl. eiga undir sèr.

A a r l i g 345, aarle; „vere aarlig oppe" Huitf. VI 197, m. alm.

A b e 95, Daare (isl. api), Rkr. p 2, smlgn. Abegant 141, 152 oft.

A b r a h a m 292, Tiggerpose. Palladius: Visitatsbog v. S. Grundtvig 112; maaske oprindelig Navnet paa et Tegn

paa Tilladelse til at tigge, ligesom „David“ i Fredrik d. 2dens Forordning af 27de Dcb. 1587.

Adnyde 51, nyde, meget alm.

Affældig 55, 122, frafalden, troløs. G.

Afhold 95, Yndest. G.

Alsmer 357, smtrk. for Alsommer, smlgn. „midsmers“ Palladius: Visitatsbog v. S. Grundtvig 132, og Oplysninger 201, altsaa „fuld Sommerpragt“, smlgn. ogs. Mimmerdug.

Amme drage 246, mig ukjendt; den trykte Udg. har „Emme“, hvad der kunde tyde paa en Kage, bagt i Emmer.

Anhenge 34, Plan, hvad Hjærtet hænger ved.

Ank 46, Nag. VS 422. MD.

Anliggende 20, 179 oft., vedkommende; „nogen disse Riger anliggende Ærende“ Huitf. VIII 162.

Anlob 14, Tilløb, „fick der stort medhold oc anløb af alle Naboer“ L Slb. 62.

Art 192, 225, Væsen, Kraft; „det haffuer den Art oc Kynde, at det kand Dieffuelen binde“ Brandt og Helveg: Dsk. Psalmedigtning I 310 a.

Askefis 241, „er en hiemfødning, som gierne rager i asken“ Moth, ogs. svensk og norsk („Oskefis“). — Askelieg 145, Askedynge el. Askeleje, smlgn. frgd.

Atter 339, efter; Varm. 64.

Avede, 152, 192, bagvendt, ulykkelig, isl. öfugr.

Baisk 263, efter Allen: Nord. Rigers Hist. IV 1. 143, er Bayen Bugten ved Bourgneuf, fra hvilken der hentedes meget Salt, hvorfor Baysalt nævnes ofte i 16de og 17de Hundredaar.

Bammende 117, maaske = falstersk „baame“ brøle („diul“ er „Djævel“ 214).

Bang 67, 348, Uro, G.

Barkfald, uden, 38, efter Smhæng = uden at svigte.

Basan 24, maa vel være et Vaaben. Moth har Brasan om en Operationskniv.

Bed 34, Jagt; det ældre „bede“ (isl. beita) er egentlig lade Hundene bide.

Bedrøvet 287, bedrøvelig; „hannem at skulle føre nogen bedrøffuede Tidender" Huitf. II 5.
Befalning 12, Embede, G.
Behøre 234, bønhøre; „exaudire behore" Vocab. 1514.
Belakke 29, bagtale, G.
Bemale 19, afmale.
Benedidelse 106, Velsignelse, m. alm.
Besked 1) 35, Afsked. 2) 35, 45. Det haver sin B = det er en anden Sag, det kan være godt nok; „vil Bønderne giøre dennem tilfør, det haffuer sin beskeed" Huitf. VIII 37.
Beskuffe 35, skuffe. Huitf. VIII 48.
Bestaa 1) 333, bero paa; „hvis Sundheds Erlangelse bestoed paa at hafve hver Øyeblick udi act" Birg. Tott: Seneca I 51; 2) 44, hævde; „bestaae oc bewisze med den hellige Skrifft" Rosenvinge: Love IV 144; 3) 292, tilstaa, G.
Bestyre 64, bestemme, Brem. Wörterb. u. bestüren.
Bestæde 59, anvende; „det Godz at bestede och bruge tiil Byens Nøtthe" Rosenvinge: Love V 529, smlgn. stæde.
Betakke 92, takke; for huilcken store Velgierning Magnus høyeligen betackede hannem" VS 457.
Betakt 30, skjult, billedlig.
Betemme 104, fare, udeblive, G.
Betragte 335, eftertragte; „begere oc betracte at vorde rige" HVR 6*.
Bevaant 175, vant til, øvet i; „Erchebisp Absalon beuant met Krigshandel" Huitf. II 18.
Bide 1) 43, 90, vente paa, G; 2) 44, 56, oft., blive; „ieg vil hannem fængsle, han skal her bide" HVR 43.
Bing 140, 246, Kasse, navnlig til Korn el. Mel; „maale Meel aff enn Bing" Rosenvinge: Gl. dsk. Domme III 32.
Blaafasten 281, efter Moth: „som aldeles intet har nydt til frokost"; Moth har ogsaa „blaakarrig, som nender ei at æde sig mæt og derfor seer gusten ud", smlgn. isl. bláheimskr, forstærket af heimskr.
Blaar, vende Øjne i, 309, sme Udtryk PSO II 255, H. Gerner: Epitome Philologiæ Dan. 64, for nuv. „sætte Blaar i Øjnene". Brugen af „vende" hænger vistnok

sammen med dettes ældre Bet. slaa (vende i en Kjæp, Dict. Herlov. og oft., (altsaa slaa Blaar i, som Vid. Selsk. Ordb. har.

Blable 232, sladre; „blatero ieg blabler“ J. Tursons Vocab. 198.

Blakkes Hest, ride paa, 112, være falsk. VS. 252.

Blar 31, 38, oft. Uro. Formen Blær er alm., G. Blaar findes GF III 668, skjønt mod Rimet.

Bløde 330. Smlgn. „naar niding bliver blødt, saa bliver hand rund“ PSO I 74.

Bon(e) 112, bugne, bøje sig; „hielmen bognær som jeth ledher“ RD I 159.

Borge 196, skjule, uægte Navnemaade, dannet efter Tillægsm. ligesom „slage“; smlgn. ogs. Nutid „forlorer“ og svensk förborga.

Bove 100, Niding, RD II 59; Brem. Wörterb. og Moth forklarer det: nebulo. Højtysk: Bube.

Brad 349, Kjød, der gjøres til Bytte, G. Isl. bráð, alm. Smlgn. PSO I 397, „Kunde ravnen tie ved sin brad“.

Brade 273, 293, bræde 80, stege.

Brag 99, Brud, Stød; „aff Allder faar din Sands oc læt it Brag“ Astree Siunge-Choer 1654 III 15.

Brast 60, Mangel, G.

Bravere 281, prange, udmærke sig; oftere i Bet. trodse, i fransk braver; braverie Pragt. Vid. Selsk. Ordb. = prunke.

Bredde 19, Rand, Margen.

Brede 273, 331, dække; „ther bør att være eet bord brid oc bereed“ Tavsen: Smaaskrifter v. Rørdam 130.

Brev, bag paa, 52, 160, ringe agtet; smlgn: „hans Glæde stander bag paa Blad og ufuldkommen skattes“ Anders Bording: Skr. I 124.

Brog 113, Benklæder, G; løse B. sker for at give Ris.

Bruskok 360, jydsk, = Brushane.

Brydebasse 83, 260, Slagsbroder; „Brydebasse validus luctator“ Dict. Herlov.

Büsse 246, „Buus el. Buse et lille Brød, en Sigtekage“ MD.

Bærje 120, 183, slaa, G.

Bøj 147, = By. Varm. 60, smlgn. nøj.
Bøste 289, Skinke, G.
Dag 84, Fred, G.
Dask 176, Snak, MD, hvor ogs. findes Døvdask.
Disk vistnok dannet herefter, følgende det sædvanlige Lydforhold, pik-pak 193; tint for tant 190.
Det 335, at; smlgn. eng. that.
Diss 27, 84, oft., derfor; eg. Ejefald af det (isl. þess).
Disværre 46, 230, ringere; „Løn derfor som forskyldt og icke dis verre“ E Naur: Golgotha paa Parnasso 1689, y 3, smlgn. det alm. Lovudtr.: „Mand des værre“.
Doftekage 254; efter Aasen er Duft „Melstøv“; smlgn. Dystkage, G.
Drage 44, 130, oft., forslaa, betyde, G.
Drank 40, Lægedrik; „de forbunde hans Saar, gaffue hannem Drank“ HVR 282.
Dru 298, bedrøvet, stille, G.
Dræblig 29, drefflig 9, 10, oft., fortrinlig, G u. drabelig; smlgn. „disse Fribyttere giorde drefflig stor Skade“ Huitf. VI 61. — Dræbning 34, Slag, G.
Dræk 117, Skarn; „liden og kæk støder en stoor i drek“ PSO I 196, m. alm.
Dværgehat 322, gjør usynlig; „satte sin dwerige hat appa, ath Didrik hannem jckj saa“ RD II 20.
Dyldig 97, taalmodig; „o Guds lam altijd wor funden dyllig“ Psb. fra Reformationstiden v. Bruun I 59; ogs. þyldig.
Døn 37, 56, oft., Lugt, G.
Eftergive 43, indrømme; „maa alle Historici haffue hannem efftergiffuet, at icke findis nogen Herre Eddeligere udi Herkomst“ L Slb. 381.
Efterstaa 348, tragte efter, G u. efterstande.
Eftertraa 348, tragte efter, G, alm.
Erre 50, tirre, G (ogs. u „ærre“); „ieg bad Gud, att ieg mig ey skulle lade irre“ Leon. Christ. Ulfeldts Jammersminde 1869, 47.
Est 358, Hale, Erstløs 83, æstløs 117, haleløs; for det alm. Ars findes undertiden „Ast“; „ny hjon har naal i ast“ PSO I 440; MD u. Ast og Øst; smlgn. rumpløs 111.

Evne 27, Forraad, G.
Fadekrans 293, vistnok = Bordkrans. Jon. Turs. Vocab. 56; af Moth forklaret „en rund krans af metal, som mand setter fade på, på bordet".
Fald 88, Fælde, MD.
Fanke 78, 116, oft., Lækkerhed. Brandt og Helveg: Dsk. Psalmedigtn. I 222. Fandtz 293, maa være det samme.
Farbog 113, Breviar, Messebog, G.
Farve, ingen holde, 12, være utro, „de Saxer hold ingen farffue" L Slb. 36, 609.
Fattig 15, stakkels, ringe; „maatte jeg fattige Karl løbe til Fods i min Rustning" Albert Skeel i Ny dsk. Mag. II 51.
Fecant 237; „Fikanter lystig puds og giekken" Moth. „Fichant, terme populaire, contrariant, désagréable" Littré. Fikunderier findes endnu i J. L. Heibergs „Ja".
Fejr 159, 170, oft., Herlighed, G, smlgn. „fejrste" 37.
Feld 196, = faldt, smlgn. „fieldh" RD I 24.
Fende 187, 263, Venus efter tysk Udtale, smlgn. Fitale 285.
Fente 76, søge, MD.
Fig 234, 353, Attraa, Iver, G.
Flufanden 316, Oversættelse af hebr. Belsebub; „Van i Fluefendens Navn" Dsk. Saml. 2den R. III 264. Vid. Selsk. Ordb. har Fluekonge.
Flykke 47, 277; Skinke, Kjødstykke, G.
Flædje 96, som Begrebsnavn: „Daarlighed", G.; her enten Personfællesnavn eller Tillægso. „flædig" smst.
Fod, holde, 187, er ikke sjælden i Bet. holde Stand mod, undgjælde, G u. holde; i lidt nærmere Bet. holde Stand med, hjælpe, „hand vil holde Food hos hver, som giøres bood" E Naur: Golgotha paa Parnasso 1689 T a.
Forbilde 10, afbilde (tysk.)
Forblommet 29, forestillet; „forblommed Pract" Hexaem. (om et Billede).
Forbuffe 35, 120, oft., narre, tysk.
Fordøje 116, øde, G.
Fordøve 203, sløve, svække; „Liuden stærk skuld' icke Hiernen svag fordøfve, skade giøre" Hexaem. 268.

Foregive 1) 30, 61, oft., fremsætte; „som Horatius det udførligen foregifver“ Arrebos Skr. v. Rørdam II 177; 2) 141, befale; „som Borgemestere oc Raad thennem foregiffuit oc befalit haffue“ Rosenvinge: Love IV 124.
Forfaring 93, Fremfærd, tysk.
Forgjøre 76, gjøre Brud paa; „i ingen maade der met forgiøre denne Fred“ Huitf. IV 99.
Forkort, ske, 47, blive forurettet; „Kong Hanses Sønner, huis anderledis skulde skifftis at skee for kaart“ Huitf. VIII 3.
Forkære 44, 49, klage over; „i ere forkærde haardelig“ HVR 31.
Forlove 1) 129, forjætte; „Cain bleff aff sin moder antagen for den forloffuede Sæd“ L Slb. 2; 2) 197, 231, indviet, Nasiræer, eft. Bib. 1550 Dom. 13,5. (Luther: Verlobter Gottes).
Forløbe 278, løbe bort fra, G.
Formatenhed 230, Dumdristighed, svensk „förmätenhet“.
Forraad 28, Bestemmelse.
Forse 97, 1) bestemme, G. 2) 179, vente, G.
Forsuffet 120, fortvivlet; „icke fortuiffle eller forsuffe“ HVR 153*, 154.
Fortøgre 120, tøve, G.
Forvoxen 61, voxet fra; smlgn. „end er de Herrer to hveranden ej forvoxen“ Hexaem. 70.
Forære 1) 15, 16, oft., ære; „hand vor Herre met mange gode Gierninger haffde foræret“ Huitf. I 3. 2) f. med, give; „bleff til fadder gaffue forœred med en Landsort“ L Slb. 178, tysk.
Fos 61, 73, oft., umedgjørlig, G.; isl. fors, Heftighed.
Frank 82, 349, overmodig; frak, dygtig, modig, findes i alle de nordiske Sprog; frank i Bet. fri i Tysk, Svensk og Dansk.
Frem beder 16, videre frem; „hannem lyster frem bedre at ride“ GF I 246 b.
Fremstød 239, Støtte, G.
From 63, 338, dristig, G.
Fund 120, 180, Paafund, G.
Fyrende ny 191, smlgn. gloot ny, Brem. Wörterb.

Fænke 311, Frænke, G.
Færde 220, lave, G.
Fæt 122, Brøst.
Føg 90, Sladder, G, ej ualm.
Før 68, karsk, „karsch eller førdt Mendiscke, som icke er bekrencket met nogen Siugdom“ Rosenvinge: Love IV 166.
Gad 259, gid; „nw gade thet Gudh, ath thu wast myn“ RD I 33.
Galle se gylde.
Gam 261, Rovfugl, Grib, G; „tiith legom at kaste for griff oc gam“ De tre ældste dske Skuespil v. Smith 37.
Gams, løbe, 44, 228, intet faa; „gams er forgiæves“ Moth. Gams er i Norsk og Svensk Fjas (Aasen og Rietz).
Gastig 282, gusten (begge af Gast i Bet. Aand); „saa gasten och saa bleg“ GF II 6 b.
Gebeling 49, Taabe, maaske af tysk gäffeln, gabe (i Forundring).
Gebær 356, Adfærd, Maade at være paa; tysk.
Give 297, 330, oft., ønskende Udraab med udeladt Grundord; „giffue ieg worre met teg paa lin“ De tre ældste dske Skuespil v. Smith 100.
Gjem, i, 30, 38, oft., Agt paa, G; „gaff thett dog lidett y gyem“ GF II 6 b.
Gjengjerd 152, Ydelse af Naturalier, G; her Tilberedning; den sidste Del af Ordet er d. s. som ved „i Gjerde“, taget i Bet. Udredelse, af gjøre d. v. s. udrede, G.
Gjælde 273, 277, skrige, G; „der gielder baade ugle oc ørn“ GF III 223 b.
Gjærtarm, have en, 281, lide af umættelig Hunger; „Gertarm vdi Giess Jejunium anserinum“ Dict. Herlov.; „hand har en gertarm, usøes tarm, kand aldrig blive fyldt“ PSO II 205.
Gjæv 52, 76, oft., eg. givelig, antagelig; „indsætte hand Biscop Asser at vere en gild oc gieff Erckebiscop“ VS 261.
Gjørsom 132, virksom. Moth forklarer det operosus, laboriosus.

Grinde 313, vise Tænder, skære Ansigt; „ringo, ieg griner aff vrede“ Jon Turs. Voc. 312, i nuv. Bet. 142.
Grud 213, 217, Grus, isl. grjót, Sten; „upfylde mett Sten oc Gruedt“ Rosenvinge: Love IV 234, alm.
Grund 38, Mistanke; isl. grunr; „hun haffde al thid hafft en ond Grund til Niels Schriffuer“ Ny dsk. Mag. I 384; VS 235, alm.
Grusk 178, Gruss 324; ? efter Sanders findes i Tysk Formen Grusche for „Gänschen“; smlgn. den dske Brug af „Putte“ som Kjælenavn.
Gube 334, er neppe „Gubbe“, der sent er kommet fra Norsk el. Svensk; endnu i „Forsøg i de skiønne Videnskaber“, St. 6, 15, findes det nødvendigt at forklare Ordet (brugt af Stenersen); snarere er det „Gube“, Hals, der foruden det i G optegnede Sted findes RD I 161; II 22; GF I 135 b. Her vel altsaa: Slughals. Ogsaa Rimet bliver bedre ved langt „u“. Vid. Selsk. Ordb., der erklærer Gubbe for svensk og lidet brugt, henviser vel til Anders Bording: Skr. II 154, men ogs. der passer den her fremsatte Forklaring bedst; smlgn. ogs. Sqvaldergube, G.
Guden 56, Gudenaa; „i den Enge prydet Guden spiller spættet Lax“ Randrup: Randers March (1698) 5; „hiin klare Guud oc før for Lax skal give Hval“ Anders Bording: Skr. I 207.
Gummer 293, efter MD: Brokkemad, smlgn. Aasen u. Gumbe. „Smilegummer er lækker mad“ Moth.
Gylde 78, forgylde, navnlig brugt i Tillægsm. gyldt. Galle er Lyde, isl. galli; „troo forudhen Gallæ“ Brandt og Helveg: Dsk. Psalmedigtn. I Xa. G. over G. er altsaa skjule en Fejl; smlgn. „man scall ey gølle thet ey ær Gwldh werth“ P. Lolle Nr. 62.
Gælen 230, vist ej det alm. Gælne, Rasen, men af jydsk gjæl = gejl, MD.
Haand, give 84, have 47, løse (s) fra Tjenesteforhold, G. Være over H. 143, have Overmagten; „han vdstod mange Slactninger med Keyserens Feldt Herre oc var hannem altid offuer Haanden“ L Slb. 91. Handtast 78, Haandslag, smlgn. „hvorpaa Hans gav K. Ms. By-

foged Handtastning, at saa i Sandhed ske skal" Kirkehist. Saml. VII 807. Rørdam: Universitetshist. Aktstk. o. Breve 413.

Haandværk 28, Værk; „døde billede, som er menneskens handwerck och gerning" Malmøbogen v. Rørdam 55.

Haardfør, være, 294, kunne tage dygtig fat, smlgn. Aasen.

Hale, kaste i Vand, 65, 108, svige; „som Soolen friede til, men slog dog hal' i Vand, der hun var kræncked" Hexaem. 126; Huitf. III 46. MD.

Hallende 42, svindende, aftagende, isl. halla; „den store hollende Ege Stub" Dsk. Mag. VI 134.

Harpeleg 34, Harpe, G u. Leg.

Hattefletter 96, Smigrer; sidste Del af Ordet maaske isl. fletta, rive af, smlgn. „flette Eder af sig"; altsaa den, der idelig tager Hatten af. — Hatte, fyge, 278, Udtr. om heftig Strid; „der var et svært hattefug ɔ: de sloges, saa hattene føge bort" PSO II 127. Aasen u. Hattefok.

Hede 8, kalde; isl. heita; „dend, som er rig, heder mand herre" PSO I 352.

Held 54, 227, Yndest, G.

Helde 120, Hilde, jydsk, i lange H. = i Langdrag. MD.

Hellaug 346, Brokfugl. Kiærbølling: Danmarks Fugle 247, Helunger, Heilong; „Hejdlou er Lyngvibe" Hexaem. 208.

Heller 49, 82, eller; „intet siunis mig kaaldere heller daarligere" Birg. Tott: Seneca III 261, alm.

Henne 336, borte; „hans Hest oc Sadel var tom oc Herren henne" Resen: Frederich den 2dens Krønike 360.

Herrefugl 358, Hærfugl, smlgn. Herreskjold for Hærskj.

Hibe 55, tragte efter; „at elske" Moth; dette Ord „hige" (MD) og „hive" (snappe efter Aanden) ere mulig Ændringer af samme Stamme, smlgn. det ældre Strig og nuv. Stribe.

Hjemstød 12, Modstand i Hjemmet, smlgn. Opstød, G, mods. Hjemfred 150, 169.

Hjorde 278, Hyrde, jydsk, MD; „ve skal teg vorde Paris tyn hiorde" De tre ældste dske Skuespil ved Smith 75.

Hofmandsbud 157, „når mand byder højt på noget“ Moth; i samme Bet. som her, om tilbudt Elskov, GF IV 363 b.

Hofpuser 116, maa være Hoffolk, sidste Del af Ordet maaske = „Puse“ Herremand h. Aasen. — Hofværk 40, 83, oft., Krigergjerning, G.

Hophelde, i, 26, i Baand, i Forlegenhed; „Sandheden ligger i Hoppehelde“ Hegelund: Susanna 37; en Hophelde er i Jylland to Træbøjler forenede med en Lænke, hvilke sættes om Hestes Forben, at de ej skulle gaa for langt bort. „Hophelde o: forvirring, ut: der er en stor hophælde i hans regning“, hos Moth i en jydsk Ordsaml. Gl. Kgl. Saml. 773 I.

Horeklep 314, Horeunge, sidste Del af Ordet maaske „Klep“ Kjælebarn, MD, smlgn. Præstekleppe.

Horm 211, ? Vid. Selsk. Ordb. har Hjorm om en indspunden Larve, hvilket maaske kunde passe paa den bundne Samson.

Horn, brænde, 85, er et Middel mod onde Aander. Danske Saml. 2den R. III 268, 270.

Hov og Horn, under, 239, under Kvægfod, G.

Hove 1) 87, huske, jydsk, MD, smlgn. hou = Hu 40, oft., omhou 42. 2) haage 75, agte paa, isl. huga at.

Hovmod 125, 176, Krænkelse, Ærgrelse, G.

Hugge 61, 181, oft., fare afsted; „Kongen sætte sig paa sin Hest oc hug at Byen“ Huitf. VII 117.

Hugl 359, hul, listig.

Hur 33, 36, hvorledes; Formen „hure“ er alm., som Gradsbio. findes dette Rosenvinge: Gl. Domme II 226.

Hvad 167, 344, hvad enten, „huad Klocken ringer eller ei“ Rosenvinge: Love V 130; Vedels Saxo 224.

Hvege 1) 54, vakle, G. 2) h. om busken 174, 214, synes at betyde søge sin Føde med Møje eller være uden Føde.

Hvis 285, hvad.

Hviske 178, gaa; norsk kvista og svensk quista, løbe.

Hvisle 53, fløjte; „hunden skal ej være hver mands, som hvidsler“ PSO I 426.

Hvisme 54, logre, MD; „Halen hvismer“ S. Terkelsen: Dafnitses Natteklage 10.
Hykke 305, flytte sig, G.
Hyld 227, Yndest, G.
Hylde 16, 28, oft., indvie.
Hæd 63, hædret. Ordsproget findes h. P. Lolle Nr. 357, smlgn. Omskrivningen S. 309, ellers har jeg kun truffet „hæd“ Suso: Visdomsbog v. Brandt 39, 10.
Hæde, en, 237, bestandig ?; hvis Ordet ikke ellers syntes sporløst i Dansk, kunde mulig gættes paa isl. einum hætti, d. v. s. paa én Vis.
Hæfte 117, Baand, „de heffter, strikker og Lenker“ Kingo: Psalmeb. 1689, 437.
Hæle 334, skjule; „wij kunne oss ey schiwlæ oc hælæ“ Hr. Michaels Rimværker v. Molbech 55.
Hænding 120, maaske Haandslag, som Troskabstegn, smlgn. Handtast.
Hø, drage haardt, 205, have en vanskelig Gjerning at gjøre, samme Udtr. VS 324.
Højmaalstale 51, lydelig, aabenbar Tale, G.
Hørunger 261, Horunger eller maaske = Hjorunger, MD 211, u. Hiord, smlgn. Hyrdedreng 185.
Høs 234, eg. Ejef. af Høg, d. v. s. Høj; „fra hedenske Højs“ er fra den Tid, da man begravede i hedensk (uindviet) Jord, fra Oldtiden; „forne goos woor henner rætæ oldhe lewe aff hedne høss“ Kirkehist. Saml. IV 532, alm. i Svensk.
Høsthaver 284, Sidefjælene paa en Høstvogn. Molb. Ordb.
Høves 42, passe til hinanden, kunne sammenlignes; isl. hoefast.
I 1) 120, 195, altid; „i meer oc meer alt i min pung“ HVR 4*; 2) i—i 45, 54, jo—des; „i meer en ting er løgnactig, i mere haffuer det anhengere“ HVR 40.
Id 20, 93, synes næsten her at have Bet. Stund, Tid.
Isegrim 126, 257, Ulvens Navn i Reinike Foss, smlgn. Rustefil; „ein wild aussehender aber mürrischer Mensch“ Schambach: Wbch. der niederdeutschen Mundart.
Ivelplyg 187, Igel, der i Isl. og Svensk som i Tysk bet.

Pindsvin, er efter Aasen i Norsk Vildbasse, urolig Krabat. Ordets sidste Del er vist det sædv. „Pløk", smlgn. Prygl om Personer.

Jevnlige 85, 235, Ligemand; „lode sig icke nøye der met, at de haffde heffnd deris Stalbroders Død paa deris Jeffnlige" VS 411.

Jegehæl 213. Jeg jydsk for Eg; Hæle ere de lodrette tykke Grene, der sættes mellem det egentlige Tømmerværk i Lervægge, her i Dæmningen, MD.

Jorden, gaa under, 13, 62, gjøre noget hemmelig, G.

Jæt 75, Løfte; jætte 64, 48, oft., love, G.

Jævne 43, sammenligne; isl. jafna; „Tiden oc ey ret kand med varig Ævighed iæfnis" Hexaem. 9.

Kaabe paa en brøden Gjærde 68, forklares maaske af, at „Kappe" efter Brem. Wörterbuch bet. den øverste Belægning paa et Dige, hvorfor Udtr. „holl under de Kappe" smstds. om et indvendig hult Dige.

Kaar 42, 76, oft., Valg, G.

Kamp 229, Kampesten; „anseelige som den lille ædelsten frem for kampen" PSO I b_2.

Kjendes 145, bekjende, G.

Kjærlig 9, 15, oft., kjær; „Hennes Nadæ er Ethers Nadæ kerlig oc welkommen" Dsk. Mag. II 28.

Kjøn 16, 49, oft., Slægt, G.

Kjøn 59, dristig, ivrig, G.

Klammer 80. Den alm. Bet. Strid synes ej at passe, snarere = svensk klander: Dadel, Indvending; „ingen haffuer mig wdj klammer førtt" Kortvending V 1704 (Dsk. Saml. I); isl. klám i Smsætn.

Klemme 155, klemte; smlgn. „klempte iii klemp" Kirkehist. Saml. VII 803.

Knar 283, Knark, svensk knarr, smlgn. Nidingknart 331.

Knart 122, Knort, navnlig af Sygdom.

Knokker 214, 315, maaske „Knuder" d. v. s. Bylder; smlgn. „knockefuld nodosus" Dict. Herlov.

Knud, sværge om, 296, smlgn. „man sver om baade Kield oc Knud" Anders Bordings Skr. I 54 a; sværge om = ved, alm.

Knyse 165, knyste 235, kny, G.

Kost 69, Gilde, G, smlgn. Offers Gilde 72.
Kraa 121, rask, smlgn. MD Kraan og Aasen kraa sig, d. v. s. komme sig.
Kraabe 38, Vraa, isl. Krá.
Kram, Fugle i 357, Kramsfugle.
Krave 360, synes enstydigt med Kro, hvis ikke den oftere fremsatte Formodning, at det opr. betyder „Hals“, er rigtig.
Kreng 221, rask, MD, G.
Krigsskerre 90, Krigsskare, smlgn. „narre“ ndf.
Krud 184, Plante, ond Kr. 143, Ukrud; „thet er saa meget thet wndekrudt“ Psbøger fra Reformationstiden v. Bruun I 148.
Krumpensot 280; Verset findes ordret PSO I 245, forklares af Moth: „naar man ligger krumpen af ladhed“.
Kræsen 282, lækker, G.
Kube 225, Tragten paa den øverste Møllesten, ogs. Kværnkube, svensk qvarnkupa.
Kulfust 187, med Hænderne smittede af Kul, G.
Kurle 351, synes et eget Udtr. om Tranens Lyd; „gruo at kurlle som trane“ Voc. 1510.
Kæde 1) 60, 237, Glæde; „nest Gud min største Kæde“ Hexaem. 136; 2) 124, 237, oft., Vellyst, Overmod.
Laaden 43, falsk. Vid. Selsk. Ordb. og MD u. løjen.
Lad 1) 119, Adfærd; „Væsen, Ansiot oc dit Lad“ S. Terkelsen: Dafnitses Natteklage 18. 2) 273, Lyd, Klage, G.
Lade I) 47, lade være, undlade. Molb. Ordb. 2) 279, klage sig, G.
Lak 76, 195, oft., Mangel, G.
Landsaatter 239, Indbyggere, G.
Langfærdig 20, langsom, smlgn. nuv. senfærdig.
Last 1) 182, Skade; „beskerme fra alt Fiendtlig offuervold oc Last“ Huitf. VIII 300. 2) 282, Besværing, G.
Lede lange 291, Led er Vej; lang L. = langt borte, G. Her = ikke at faa.
Led 203, Række, Geled, G.
Lejger 276, maa være en Biform af det alm. Legel; „en

legel eller flaske" Palladius: Visitatsbog ved S. Grundtvig.
Lejlighed 43, 52, Forhold, Egenskaber, G.
Lejr, Læder, jydsk.
Lide 1) 46, 72, gaa, isl. líða; „haffde spurgt, huor dennem liidde" Leonora Christ. Ulfeldts Jammers Minde v. Smith (1869) 47; 2) 94, lade l. skynde sig; „ieg kalledæ mynæ hofsynner, badh them lade seg lydæ" Rkr. f 1.
Lige 214, 221, oft., Billighed, G.
Lissen 174, 221, doven, G.
Liude 245, Folk; „besuerred min Land oc Lyde" L Slb. 135; vel snarere plattysk lüde end isl. lýðr.
Lod 160, 253, Kugle; „har intet fienden til ville uden lod oc Krud" PSO II 152, meg. alm. Forb.
Lop 112, 162, oft., samme Udraab Dsk. Saml. 2 R III 269.
Love 115, Tillid, G.
Lud, paa, 289, 316, bøjet; „staar paa luud ædificium nutat" Dict. Herlov., ogs. svensk.
Lundstikke 220, Jærnpinden, der i ældre Vogne stikkes gjennem Axelens Ende for at holde paa Hjulet, her vistnok tvetydigt.
Lyd 182, Farve, G.
Lækker 66, 218, 360, Fraadser, Vellystning, G, alm.
Løve 164, vistnok = Love, den flade Haand; „loffv i haand palma" Dict. Herlov.
Maade, til, 58, 150, tilpas. Molb. Ordb.
Maal 319, 274, Maaltid; „et hungrigt maal drager andet i haaret" PSO I 132.
Maallingstav 224, Kværnstang. Ordets første Del vistnok fordrejet af Stammen, der i Isl. hedder möndull og i forskjellige Former findes i Dsk. og Norsk i denne særlige Bet.
Mag 1) 235, Behag; „at ieg kand y teg haffue mitt Mag" Psbøger fra Reformationstiden v. Bruun I 64; 2) 328, til M., tilpas; „huilcket kom Biscop Absalon saare lyckligen til mags" VS 382; 3) 258, Værelse, „huem

som fordristed sig at gaa til hendis Jomfruelig bur oc mag" L Slb. 159.

Makke 29, 350, synes at være spotte, forkaste. Moth har „amage er at kære, klage, tale paa noget".

Mandelpige 146, Mandel er vistnok = Mantel alm. i ældre Dsk. om Kappe eller Kaabe; Ordet betegner altsaa Pigen, der bærer Kaaben efter sit Herskab. Werlauff: Antegnelser til Holbergs Lystspil. 2den Udg. 37.

Mandskab 78, Troskab som ens Mand, d. v. s. Lensmand; middelalderlig Latin: homagium, m. alm.

Mangle 307, eg. rulle med Haandbræt og Stok, her banke.

Medføre 10, indeholde; „den Frantzoske Cronica klarlige medfører, at disse var aff de Scyther" L Slb. 70.

Men 1) 38, 116, medens; 2) 293, da, G; 3) kun; „huo den men haffuer, han brammer fast" HVR 128; GF IV 703 b.

Mimmerdug 286, „Mimerdug S. Hans Dugg" PSO II 80; ellers har jeg kun truffet det Theol. Tdskrft. 1872, 210 i Forb.: „Mimerdug falder saa snart paa en Kolort, som paa en Rosen" 1603, hvorhen ogs. PSO I 224 hører. Efter Vavtrudnesmaal Str. 45 leve de fra Ragnarok overblevne Mennesker af Morgendug. Efter Vid. Selsk. Ord smtrk. for Midsommerdug, smlgn. Alsmer.

Minde 108, mods. Ret, d. v. s. ved Forlig eller Dom, G, alm. Udtr.

Minde 54, 338, mindre, isl. minni, G.

Mod 47, 114, Ærgrelse, Vrede; „du skal icke tage din hustruis Søster met hende, hende til mode" Bib. 1550, 3 Msb. 18 18.

Mod 237, Møde, isl. mót; om det uheldige ved saadant Møde se Thiele: Den dske Almues overtroiske Meninger Nr. 586.

Moe 90, Støv, G u. Mod.

Moffue 54, Mue, d. v. s. Evne, G; „i haffwe lidhen mowe" RD II 64.

Mude 55, Bestikkelse, G.

Mulehund 83, 221, et Skjældsord; Mule findes oftere i saadanne: „Mulebæst" Kingo: Siungekoor 1684, I

72; Mulestøder om Tiggermunke, Rosenvinge: Love IV 116. Palladius: Visitatsbog v. S. Grundtvig 203, oft., smlgn. Spotmule ndf.

Muse 85, Vid. Selsk. Ordb. efter Moth „lefle i Skjul med en Pige", maaske af den norsk-svenske Bet. af „Mus".

Mærke 1) 30, 43, betyde, G, meg. alm.; 2) 91, sigte.

Natskade 322, Natskygge, tysk. Jon. Turs. Vocab. 152. Dict. Herlov: solanum. Efter Schmid: Schwabisches Wbch. 399 har Plantens tyske Navn Nachtschatten ogs. Bet. Augenblödigkeit. Kunde det paavises, at Planten efter Folketroen frembragte Øjensvaghed, passede det jo godt her. Smlgn. om Bregnen Grimm: Deutsche Mythol. 2te Ausg. 1160.

Nerre 120, 235, narre.

Nest 153, Bo; „eget nest aldtiid best" PSO I 201; smlgn. fule nest 208.

Nos 100, Næse; samme Form og Forb. Rkr. b 4. Kirkehist. Saml. II 336; isl. nös.

Nos 168, 186, endnu brugeligt Kjælenavn (med Udtalen Nus). Snorres Edda siger om Gudinden Hnos: „hun er saa fager, at af hendes Navn kaldes det „Nosser", der er fagert og kosteligt".

Nymære 96, 152, Nyhed, ny Omvæltning, G.

Nænde 321, 328, Vilje, Lyst, G, alm.

Nøj 184, 210, ny, smlgn. Bøj ovf.

Olsmissekrog 346, smlgn. „det er i Olsmissekrog (da er størst mangel for bonden)" PSO I 301; „om det saaledes nu til Høsten Fremgang faar, da frygter Bonden ej for Olsmyskrog ad Aar" Anders Bording: Skr. II 73, 120; da Olavsdag er 29de Juli, vil den ny Sæd alm. Vis ej være tærsket, medens den gamle er brugt.

Ombære 18, 49, undvære, svensk og norsk, G, m. alm.; undvære 50.

Omdrage 11, bære over med, G.

Ombletighed 22, Urenhed; „aftøre de Drucknes Omflædighed" Birg. Tott: Seneca II 232.

Ommeral 262, Admiral, Fører, sme Form i Jon. Turs. Vocab. 92.

Omslag 30, Omskrivning, billedlig Talemaade, G; „alle de omslag, som scrifften bruger wdi figurlig tale“ Povl Eliesens Skr. v. Secher 386.
Opdrage 121, ophøje; „haffde saa skøne Forlæninger oc vaar saa høyt opdragen, som hand nogen tid kunde begere“ VS 483.
Oplade 81, overgive, G.
Oplæg 13, 75, Anslag, G.
Opskrive 88, skriftlig erklære el. udtage, smlgn. „Oldinge han haffuer ladit opschriffue, thill at giøre rett Marckskiell“ Ny Dsk. Mag. I 170.
Opstage 76, oplede; „upstaken, auftreiben, aufspüren“ Brem. Wörterb., smlgn. udstage 152, stage 57.
Opsæt 43, Forsæt, G.
Ord, holde, 74, tale for; „Bisp Lauge Urne holt Kongens Ord“ Huitf. VII 30.
Overbodig 108, rede, G.
Overfejre 11, besmykke, smlgn. Fejr ovf.
Overgive 311, 333, forlade, G.
Overile 94, overraske. Molb. Ordb.
Overtævle 45, overliste; isl. tefla spille el. vinde i Tavl, (Brætspil); det er vistnok det sme Ord, der i Dsk. Saml. 2 R. III 269 er gjengivet „overtrævle“ efter Haandskrift, hvor det vel er en Skrivfejl.
Pande 56, Jægergarn, fransk pantière; „Recker oc Pander, huad til en Jact vaar behørig“ Huitf. IX O_8. * Molb. Ordb.
Pankere 245, holde Fest, smlgn. Panket 14, panketere er alm.
Pas 84, Tid, Gang, her maaske „Skaal“, smlgn. Joabs Ord S. 81.
Passe paa 83, 250, agte, bryde sig om; „hagde sagt sig icke att passit paa samme Dom mere endt thet Skarn under hans Fødder“ Rosenvinge: Gl. Domme I 222, alm.
Passelig 64, 67, oft., ringe, tysk og svensk; „passelig Lyst var det i Mørcket at sidde“ Hexaem. 15.
Per caudi 251, Spotord om studerede Folk, smlgn. Wer-

lauff: Antegnelser til Holbergs Lystspil 2den Udg. 272.

Pert 52, Hest; „how how, sade ieg, myn gode perth" Rkr. c* c_1; hvid sigter maaske til Pyntelighed, smlgn. Ordsproget „hvidt Hors vil have megen Strøelse", om skjønne Kvinder.

Pilke 288, udpille; „saa pilcker hun sielff di naugler fraa" GF II 306 a.

Plads 143, Møje, G, sv. plats.

Pok 52, 174 oft.; Allen har allerede Nord. Rig. Hist. III 265, 312, oplyst, at dette alm. i Flt. (Pokker) forekommende Ord betegner venerisk Syge, hvilket kan vises af mangfoldige Steder, smlgn. eng. pocky. Banden med dette Ord forekommer ofte: „gid Du faar Valske pokker, Franzoser" PSO II 59; HVR 245; Rosenvinge: Gl. Domme III 329; Anders Bording: Skr. I 48, smlgn. u. Skok.

Politi 27, 59, Statsordning; „hans Maiest. Haffuer nu stilled sine Riger vdi en god Ordning oc Politi" L Slb. XXI.

Praadse 282, maa være fylde; Sanders har: eine dicke Protzele (Pige); erprötzen: sich voll fressen.

Pragt 33, List; „de Lybskes listig Pragt" Dsk. Mag. I 248; „hilse, kredentze oc tuctlig faffne, maaskee slig Pract kand oss gaffne" Hegelund: Susanna, 1578, 14. Stammen er vistnok den samme som i „Pranger", for hvilket Povl Eliesens Skr. v. Secher 75, 141, findes „pracker" ligesom 470, „een parig handell mett prackerij"; smlgn. svensk prack med Afledninger samt: „Prang lenocinium" Dict. Herlov. og nuv. prakke en noget paa.

Pral 20, Pragt, G II 333.

Pramp 112, bramme; „nu hielper her intet med ord at prampe" Hegelund: Susanna 1578, 35 b; prampere findes Tavsens Skr. v. Rørdam 205 og oft.

Premsenner 174, d. v. s. primsigner, tegner med Kors som Indledning til Daaben; her ironisk velsigne = bande, smlgn. Pok; „e" findes oftere for i i dette Ord: „sen Gud (ɔ: signe Gud)" PSO II 52.

Prenge 263, Skyndsomhed, smlgn. Søudtr.: prange Seil.
Præstedeje, Præstefrille, G, alm.
Præstekleppe 57, se Horekløp ovf.
Psalter 30, Citar, lat. psalterium; „paa Psalter lege smuct for dig“ Arrebos Skr. v. Rørdam II 147.
Puge 310, Djævel, G, alm., æ. norsk puki.
Pusse 247, Kagenavn, vistnok af pusen, hævet, MD, der findes Susos Visdomsbog v. Brandt 87.
Pust 187, 338, Slag, G, m. alm.
Qvabso 284, Navn paa Stenbideren, overført paa en uformelig Kvinde. Vid. Selsk. Ordb. efter Moth.
Qvantsvis 62, paa Skrømt. Brem. Wörterb. „quantswiis zum Schein“. Forb. af udi og Navneo. paa vis er alm., smlgn. i Comedie vijss 15.
Quone 190, jydsk Form for Kone, smlgn. kuone 246, isl. kván.
Qvælde, i, 46, maa være i samme Bet., i hvilken det siges, at Maanen kvælder, naar den aftager, MD 430.
Qvær 184, 345, stille, G, isl. kyrr.
Raade, med raaden, 97, med Forsæt, Overlæg; „mett raaden Raad, wred Huff och wergende Haandt dræbtte hannem“ Rosenvinge: Gl. Domme IV 356, alm. Retsudtr.
Raande 276, 77, Rum under Taget med Bjælker til at hænge noget paa, MD; „lade ophænge ved sin egen Rande eller Husbjælke“ Huitf. IV p $_4$*.
Rageplet 221, Spotnavn over den klippede Nasiræer, ligesom Plet om Tonsur. Tavsens Smaaskr. v. Rørdam 224 og oft.
Ragolde 254; den sidste Del af Ordet kunde være „olde“, et Saltekar. H. Gerner: Hesiod 1670, 198; smlgn. Rag i Bing 140.
Ram, tage i, 154, 188, oft., ramme; løbe R. af 205, bringe i Fare, Skade; „vi acte oss at løbe de Danske it ram vdaff“ Huitf. VIII 296; tage til Rams 44, 228, tage fat.
Rav, paa, 79, 121, 361, hældende (til Fald) Molb. Ordb., alm.
Rebbe 203, plukke. Vid. Selsk. Ordb. u. ribbe.

Redmælt 77, veltalende; „tungen vorder reedmælt" Suso: Visdomsbog v. Brandt 65, 35.
Rej 63, 144, oft., Færd; „Rei, noder oc Seder, en haffuer paa sig, mores, Rei til at gøre noget modus" Dict. Herlov., alm.
Rejsener 81, Rytter, G, 337, m. alm. — Rejsetyg 14, Rytteri; „en velberysted haab Krigs Folck, synderligen Ryttere oc Reysetøy" Resen: Frederich den 2dens Krønike 86, alm.
Ret, gøre, 296, 298, gjøre Besked, drikke ud, smlgn. gjøre Skjæl her og i Svensk; „som vi Hans Skaal giør ræt" A. Thura: Ådsk. Betænkninger og Indfald 1726 D 4*. Anders Bordings Skr. II 53. Ret 99, højre; MD u. rethaandet.
Rou, 40, 60, oft., jydsk for Ro d. v. s. Glæde, Morskab, G. Sengero 90.
Rum, se sit, 20, 157, se sit Snit, G.
Rund 54, 55 oft., Færd, Plan.
Rundse Pose 140; første Del af Smst. er rundse, rage op i, MD.
Rustefil, Bondenavn, HVR 33; efter Brem. Wörterb. eg. „ein alter verrosteter Degen"; „den ubarmhjertige Død, der icke vil skille en ung Hyrdinde ved sin gammel Rustefil" Astree Siunge Choer 1654 II 162; „det er en Rustefil, der altid stille sad og aldrig løb April" Anders Bording: Skr. II 26.
Ry 1) 206, Larm, 2) 271, Klageskrig; „bleff siden med stor Jammer, Ry oc Klagemaal begræden" L Slb. 694.
Rygge, lade staa til, 129, lade fare, smlgn. tilbage.
Røn 37, 47, oft., Prøve; nappe R. (neppe 37, smlgn. nerre) faa at prøve; „han napper der aff Røn" HVR 64, alm. — Rønne 96, vise sig; „huilcken hand trode bedre, end hand rønte hannem" VS 296; „jeg fik baade Glæde oc Ære af dem, saa vel monne de mig rønne" Lyskanders Levned v. Rørdam 29.
Røs 76, Anfald, smlgn. Russi hos Blicher: Fjorten Dage i Jylland, der med Rette jævnfører eng. rush.
Saant 249, mig ukjendt, hvis det ej er Skrivfejl for Slaant = Slant.

Saden 37, Sagn, sme Skrivemaade GF IV 544, maaske snarest udgaaet fra Formen: Sejn; om j for d se Varm. 54.

Sambøres 77, enes; „om hans Kald udi Enighed sambyrdis“ Kirkehist. Saml. VII 250, alm.

Samgang 67, Strid; Rosenvinge: Gl. Domme II 76.

Savne 301, undvære.

Sejrste 37, sidste. 2den Grad sejermere, G II 95, er ikke sjælden.

Sejrehjul 59, Urhjul. Sejer i Bet. Ur (alm. Sejerværk) har jeg kun truffet Susos Visdomsbog v. Brandt 2 ₆; men det forekommer oftere i Smst. Sejermager, Sejerstund, d. v. s. Klokketime.

Selsyn 7, 30, sjælden, G, alm.

Sem 67, jydsk for Søm, smlgn. Varm. 38; i anden Bet. 184, MD 285; Meningen altsaa: der er intet Hold i, hvad vi lære ham.

Sendefri 185, 231, ulastelig. „Sende“, Bebrejdelse, Skjældsord findes oftere, G.

Sengenettere 147, 192, Sengefælle; „Sengenettere Contubernalis“ Dict. Herlov. Forklaringen af Ordets sidste Del som = isl. nautr Fælle i Vid. Selsk. Ordb. stadfæstes af „concubinus byslopper eller senge nøder“ Vocab. 1514.

Siden, end, 169, end mindre. Grundformen er: end sider, G; „hand skulde aldrig bleffuet duelig til et, end siden tuende Konge Rige at regere“ VS 76, nu aldeles forvansket: end sige.

Sigte 141, se. Sigt om Syn findes baade i ældre Dsk. og nuv. „i Sigte“.

Skadeland 274, smlgn. „ødeland og skadeland bo i by sammen“ PSO I 328.

Skald 105, Lyd, G, ej ualm. — Skælde 107, 111, lyde, G II 107.

Skald, Viborg, 111, 299; i ældre Tid forekomme flere besynderlige Navne paa Øl; man kunde sammenligne: Samsøss fledye, Chr. Pedersens Skr. v. Brandt IV 486; turde man antage Skald = isl. skjal, Snak, var Overensstemmelsen endnu større og Navnene sigtede

saa til Øllets oplivende og berusende Virkning; smlgn. „Prangskald lixivium cerevisiæ“ Dict. Herlov. og „prangskald ɔ: det øl, som tages under gærden og kommer en til at prange ɔ: prime“ Moth, der ogs. har „Viborger Skald“. „I Bugen tager jeg min Løn, Tydsk Øl og Viin, jeg drikker ikke Viborg Skald“ „Tobiæ Komedie“, Levninger af Middelalderens Digtekunst, Hæfte II, Oplysn. til Fuglevisen.

Skalk 13, 42, oft., Niding, G, m. alm. Skalkelist 124.

Skalkepose 94, Skalkerænke 38.

Skand 168, 222, Djævel; „vent bort Satan, den lede Skand“ Brandt og Helveg: Dsk. Psalmedigtn. I 143 a; „Satan du slemme Skand“ Dsk. Saml. 2 R. III 256, smlgn. Skam i Dsk. MD og Svensk GF IV 685 b i sme Bet.: vistnok abstractum pro concreto.

Skanse 85, spille; „om hand den rige Brud kand hannem skandse til“ Anders Bordings Skr. II 86, æ. tysk schanzen. — Skanse 111, 154, Lejlighed; „dersom de forsaae denne Skantze oc Leilighed“ VS 251, alm. Stamordet er til begge fransk, chance.

Skikkeligere 43, dueligere, mere passende, G, m. alm.

Skjælm 163, Niding; „Skelm nebulo“ Dict. Herlov.

Skjælmerskelde 119, Narrebjælde; tysk Schelle.

Skjænde 115, Skam, Skade; „faar aff Elskoff snaert sin Skænde“ Astree Siunge Choer 1654 III 15.

Skjørsk 163, utugtig; „saadanne skiørsk folck = løszachtige quindfolck“ Aarsberetn. fra Gehejmeark. III Till. 58.

Skjøt 51, snart, G, alm.

Skok 112, 256, Skare, Regiment. Bib. 1550 gjengiver Mark. 5 9 Legion saaledes, smlgn. Palladius: Visitatsbog v. S. Grundtvig 123; „manghæ scock ænglæ“ Hr. Michaels Riimværker v. Molbech 13; ved S. 174 er vistnok underforstaaet „Djævle“ ligesom ved svensk: „tusan“ i Eder; „som bande met Skock oc tynder fulde oc valske Pocker“ P. Tidemand: Ovst. af Luthers Huspostille 1564 III 84.

Skoldekage 246; den i MD fremsatte nordsjællandske Bet.: flade Kager af Rugbrødsdejen, der sættes ind i

Ovnen, for at prøve Varmen, inden den egentlige Bagning, er endnu kjendt, svensk skollkaka.

Skolæp 57, Skolap; „gammel Skoelap veteramenta“ Dict. Herlov.

Skovknarre 358, efter Vid. Selsk. Ordb. Flagspæt.

Skraa 155, 158, oft., Skud el. Laas. Aasen.

Skrabekage 242; „Skrabekage oc siste barn vdi Ecteskaff eller Alderdom postuma proles“ Dict. Herlov.

Skræp 299, 306, Pral, Pragt; „iactanter meth ross eller skrep“ Voc. 1514. — Skræppe 57, 314, prale, G, alm.

Skrøffuen, jydsk for skreven. Varm. 37. Bet. usikker, maaske „skrive“ har sin ældre Bet. „tegne“. Paa Sigtekager brugtes i en ikke fjern Tid Figurer, der blandt andet frembragtes ved at bage dem i de store drevne Messingfade.

Sku 237, Sky.

Skuds 250, Skrummel? I Jylland bruges Ordet Skruds i denne Bet.; og „r“ bortfalder eller tilsættes let efter „sk“, smlgn. skrumple og skumple; skrut- og skutrygget.

Skyhaar 99; „Skyhaarene ere tagne aff impavidus est homo“ Dict. Herlov. PSO I 69.

Skævl 45, Skarn, G, ej ualm.

Slagne 285, slappes, svinde ind, G.

Slet 326, aldeles. Molb. Ordb.

Slinde Mikkel 63, smlgn. slindig, G, træsk.

Slug 28, Slughals, G.

Slæg 47, Smiger; Ordsproget findes PSO II 141, med Fortsættelse: „hvo dend gider ædt“. Slæg, To., 68, G. — Slæge 54, smigre, G.

Smidjested 188, 212, Ambolt; „incus smediested“ Vocab. 1514; smlgn. Sted, G; det opr. „i“ bevaredes i Smidje endnu i 17de Hundredaar.

Smil 243; Suso: Visdomsbog v. Brandt 17, 12, 197, 33, findes „smil“, men begge Steder som Ovst. af lat. vilis; turde man antage Grundbet. for lille, passede det her, smlgn. Gummer.

Snage 27, snuse, lede efter; „han effter Hønsene monne snage“ HVR 68.
Snid 311, List; „Snid techna“ Dict. Herlov.
Snore 163, 207, Skjøge. Brem. Wörterb. har som Gjo. „horen und snoren“.
Solrøst 58, Solnedgang, G.
Sort 165, bleg og sort ere i ældre Dsk. enstydige Betegnelser for Ansigtsfarve; „hand blegnet saa sort som iord“ GF II 309 a; „hun sortned oc hun blegned“ IV 555 b, oft.
Spene 233, Brystvorte, G, m. alm., isl. speni.
Spotmule 18, 46, Spotter. „Spotmule cavillator“ Dict. Herlov., alm.
Sprog 19, 60, oft., Ord- eller Tankesprog; „thett sprock er ssandt, at siu embede ere siu ulycke“ Kortvending V. 2710 (Dansk. Saml. I), m. alm.
Staa nær 180, klæde godt, endnu alm. i Salling, hvor ogs. staa bruges alene i sme Bet.; ligesom staa med Bio. er alm. i ældre Dsk. i Bet. klæde.
Stad 1) 21, Sted, G. 2) 213 i S., i Standsning, til at staa stille, isl. staðr.
Staggel 39, vaklende; æ. n. staka, MD stagle, smlgn. stagre, efter nuv. Udtale „stavre“.
Stakkarl 290, Tigger; „iblant de andre Stackarle at tage Almisse“ VS 122, alm., G u. Stavkarl.
Stampe 1) 88, Fælde, G: 2) 229, 232, Pine, Prøvelse.
Stang, løfte over, 202, 309, 308, efter Smhæng: give sin Bekomst, gjøre en Ulykke paa. HVR 11 findes „offuer Ostang kaste“ = plattydsk: „auer dat sehel werpen“ i Bet. bedrage, bringe i Nød.
Stat 86, 46, oft., Stand, G, m. alm.
Stavstryger 315, Tigger; „hand gaar for huer mands dør: En stavstryger“ PSO II 23.
Stirre 243, rejse sig, „Haaret styrrer op“ E. Naur: Golgotha paa Parnasso 1689 J_4, alm. er styrle, G.
Stob 295, Krus; „en stor forgylter stob met gaat vin“ Chr. Pedersens Skr. v. Brandt V 242, m. alm., isl. staup.

Stormer Haand, med, 36, med Storm; „indtager med stormer haand oppugno“ Dict. Herlov., alm.

Straf, uden, 43, uden at kunne dadles derfor, G.

Straffe 344, dadle, revse, G, m. alm.

Strenge 127, gaa frem med Strenghed, G.

Stribe 55, falde; „huadtt werdenn striber sig wnderliigh“ Kortvending V. 349. (Dsk. Saml. I).

Stryge ud, gjennembanke, handle ilde med; tysk ausstreichen; „hand bleff strøgen och sledt med Guds Vrædis rijs“ J. Dinnysøn Jersin: Vera via vitæ 1633, E_5, smlgn. „stryge ud“ Kortvending V. 2475, 2827. (Dsk. Saml. I).

Stube 36, hælde, sv. stupa; i Bet. omkaste: „mwn hanom til Jorden stwbe“ RD II 22.

Styrtegrave 88, 112, Faldgruber. Styrtekule BGL 153.

Stæde 202, anvende; „vaar det vel stedt, huad mand gaff en god Krigsmand“ VS 376, smlgn. Bestæde.

Stø(d)er 39, støtte; „ieg maa styde mig paa en Kæp“ VS 173.

Støve 72, Dat. Flt., fare afsted; „ingen mand vidste, huor hun bleff, huor hun for Vind oc Veret støff“ GF II 286. Aasen stupa, styrte.

Sulten 1) 219, 322, mager, smlgn. hungrig i PSO, anført u. Maal; 2) 332, karrig; „den sultne Hund aldrig har villet give mig et Glas Brændeviin, uden at jeg lagde Penge først paa Bordet“ Det arab. Pulver Scen. 13.

Surfittighed 336, Havesyge, Karrighed, G.

Svalder 38, 90, No., 206 Gjo., = Skvalder 178, „fadder snack oc sualder“ Palladius Visitatsbog v. S. Grundtvig 18, 23.

Svang 27, 246, oft., Gang, blomstrende Tilstand. Molb. Ordb.

Svenk 90, 170, Paafund, List, G.

Sæk 229, Skjøge; „kalliitt hand megh baade skiøge oc ssech“ Kortvending V. 1458 (Dsk. Saml. I), alm.

Sæmodig 42, stærkt bedrøvet; modig findes oftere i denne Bet. (smlgn. Mod ovf.) GF I 276 a, III 626 b, endnu „modige Taarer“. Forstavelsen maaske = isl. sí,

smlgn. G syvel (sænyt smstds. har anden Oprindelse, N. M. Petersen: Litterat. Hist. I 92); mulig dog snarere „sær", der i det mindste i Salling bruges meget som forstærkende.

Sønne (el. siønne) 327, nægte, G, forbundet med Hus Chr. Pedersens Skr. v. Brandt V 248.

Tag 214, Stund, Øjeblik, MD; i lidt anden Bet. „hun haffde leet et Tag" Leon. Chr. Ulfeldts Jammers Minde (1869) 104, 171.

Tend 338, jydsk Flt. af Tand. Varm. 125. Colding: Etym. Lat. (1622) 481, u. Nefrens.

Tesak 12, 24, oft., Kaarde; „Tesach falcatus ensis" Dict. Herlov., Vid. Selsk. Ordb., forekommer ej sjælden; ogs. tysk. Sanders u. Tusach. Rørdam: Universitetshist. I 99. Efter Schmid: Schwabisches Wbch. 150, slavisk.

Tilbage, staa, 36, 184, se til Rygge. Bib. 1550. Job 16 6.

Tilfald 44, Tilslutning, Samtykke, smlgn.: „som hannem tilfalde eller hielpe" HVR 16.

Tilforn 51, forud. Hele Udtr. er staaende i Kongebreve.

Tillide 93, lide paa; „din Hielp monne ieg tillide" Brandt og Helveg: Dsk. Psalmedigtn. I 8 a.

Tilvende 13, give; „stor glæde haffde mig dette tilvent" HVR 253.

Tinnie 237, le, MD.

Tint 190, se Dask.

Titel 59, Tøddel, tysk.

Tjenlig 347, tjenstagtig, tjenende; „hand skal vere dennem tienlig oc behielpelig" Huitf. IV 13.

Tjure 218, tøjre, jydsk.

Tjæde 1) 21, 37, oft., Adfærd, smlgn. te sig; 2) Lyst 152, 237.

Tolk 1) 129, 179, 242, Sendebud, Herold; 2) 289, Talsmand „Moses oc Aaron bleffue deris Tolck" Brandt og Helveg: Dsk. Psalmedigtn. I 37 b, smlgn. 33 b, 68 a. Grundbet. er vistnok Mellemmand, isl. tulkr.

Treve 76, 212, oft., famle, føle, G.

Trippe 300, Skjøge; „en trippe, Svik Taske" PSO II 123. Moth „lønhore".

Trop 279, Tosse, tysk Tropf.

Trysse 51, 190, trøsket, smlgn. „slig ere Jomfruer i deris Tro, alt som mand træder paa tryske Bro“ GF IV 360 b.
Træmmen 272, Djævelen. Palladius: Visitatsbog v. S. Grundtvig 222; foruden de der anførte Steder se HVR 35 *; Chr. Pedersens Skr. v. Brandt V 265.
Træring, Rænkesmed, Forræder; „Træring vafer homo“ Dict. Herlov.; treyrsk 13, 93, treisk 101.
Tuske 38, hviske (ondt); „the ther hwiskæ oc tuske oc for met bacmall“ De hellige Kvinder v. Brandt 25, 20. G Tusker, smlgn. nuv. „tiske“.
Tærske med Tunge 76, smlgn. „Mundkemper, Tungeterskere, øyenskalke“ HVR 70.
Tærv 293, Tarv; „føge sin bøn effter sith terff oc nød“ Povl Eliesens Skr. v. Secher 288. MD u. Tærre.
Tøs 97, synes at være sme Ord som nuv. Udtr. om Piger, smlgn. svensk Glunt og dsk. Glut, der Kortvending V. 2153 (Dsk. Saml. I) bruges om Dreng. Tois 221, 222, 223, kunde være dette Ord i jydsk Form?
Tøsser 228, to Gange. G u. tøsver, m. alm.
Uagtet 8, uventet; „wact inopinatus“ Dict. Herlov.; „skal det skee, hand hagde wact“ Kortvending V. 1062 (Dsk. Saml. I).
Ubesværlig 140, uden Vægring; smlgn. „dersom vi noget kand giøre eder thill villighed, findes vi althiid wbesuered“ Rørdam: Universitetshist. Aktstk. og Breve 417.
Ubønrig 195, ubønhørlig; „wbønrig inexorabilis“ Dict. Herlov. Birg. Tott Seneca III 295.
Udføre 240, kundgjøre; „Claus Bilde skall haffue wdført it Rycte“ Huitf. IX ii *.
Ufrehorn 87, maaske er den trykte Udg.s Ufredhorn at foretrække.
Uhyre 91, Voldsomhed; smlgn. „vnderlagde sig det selffraadige oc whyrede folch“ L Slb. 13, 86.
Ukynd 67, Vanart; isl. ukynni.
Ulid 115, 190, oft., usikkert, upaalideligt; „mange sla deris Lid til wlid“ Huitf. VIII 274. PSO I 448.
Uminde, i, 72, 87, mod ens Vilje, G, smlgn. Minde,

Vaag 148, Vægt, om en bestemt Vægt; Arrebos Skr. v. Rørdam I 40 oft., æ. norsk vág.
Vaanvare, ved, i, 103, for en Sikkerheds Skyld, MD; „vel har man Forslag giort paa Fred at mage, man sig udi Vanvare dog bevæbner fast til Orlogs Tog“ Anders Bording: Skr. II 355, Fort. d.
Vant 338, manglende, MD.
Vat 1) 33, 202, Uhyre, isl. vættr; „thin wnde wet“ RD I 36; 2) en Smule, „tøffue lidet vitte“ Chr. Pedersens Skr. V 417. RD I 18; II 14. Brem. Wörterb. „wat“.
Vede 69, vide 109, yde, G.
Vedelag 43, Trusel om Straf; „met tennæ vederlag, ath ho som kunnæ siæ at tennæ hund voræ dødh, han skullæ ickæ behollæ sitt liff“ BGL 71.
Vedermod 67, 148, oft., Gjenvordighed, G.
Vedtørve 169, 359, behøve, G II 220.
Vene 233, klage sig, G.
Venen 45, 86, Gift, lat. venenum; „the ormæ, the spwtæ paa them venen Rkr. h $_5$; „melck paa viin er venin“ PSO II 134.
Verkeligere 7, mere underholdende; „verckelig i snack oc tale, facetus in verbis“ Diet. Herlov.; „hver er vacker, munter, lystig, behendig, værkelig“ Hexaem. 181.
Vidje-Brand 76, 243, Vidjebrand er Budstikke, G; hyppigere findes senere: Vidje og Brand; „vdsende Vijde oc Brand, som oc kaldis Budstycke“ Huitf. III 189; VS 517; PSO II 153; her misforstaaet for Ild og Sværd, smlgn.: „Kiep oc brand“ 176.
Vidue 176, Enke, G, m. alm.
Vild 77, Forkjærlighed, G; „for wild wensckab“ Povl Eliesens Skr. v. Secher 13, m. alm.
Vildbrad 100, Vildt, G. Meningen af Udtr. her: flygtig og sjælden som Vildt. Se navnlig Bricka: Kong Frederik den 2dens Ungdomskjærlighed 77, 266. Smlgn. Anders Bording: Skr. I 40 og Fortalen d $_3$.
Vinde 88, 89, oft., findes ofte for Vidne. Forvexlingen

laa saa meget nærmere ved det i lignende Forb. forekommende „vinde Ed“.

Vindes 131, holde ud, vare; „saa længe meg wyndes liffuet“ Povl Eliesens Skr. v. Secher 321; „om hannem vindes Livet“ Anders Bording: Skr. II 159. MD u. vinde.

Visse 150, tilsige, love; „loffuede uessede oc sagde en fuld oc fast orfeyde“ Aktstykker v. Fyens lit. Selskab 154; „visse Kamp“ Chr. Pedersens Skr. v. Brandt V 166; GF I 164 b.

Vok 112, 158, oft., alm. Klageraab; „o Vee, o Vie, o Vock“ E. Naur: Golgotha paa Parnasso 1689 R 2. Anders Bording: Skr. I 125. Det findes ikke i de tyske og hollandske Ordbøger, jeg har set; derimod i Oudvlaemsche Gedichten door Blommaert, Gent 1838—41, II 7 b, riepen: „wach ende wee“ (V. 373, smlgn. V. 644, 1565 oft.).

Vol, gaa i, 76, vælge mellem. Molb. Ordb. u. Valg, alm., sme Forb. Anders Bording: Skr. II 147.

Volle 337, vældig, almægtig; smtrukken bestemt Form af voldig, „hwn bad hinne for then wolle Gwd“ RD II 104; „ieg bedder eder for den wolde Gud“ GF IV 265 b, isl. völdugr.

Vor 144, maaske kunde det være et Tillægsord af Stammen vare = varagtig, med jydsk Udtale.

Vride i Øre 48, efter Moth: paaminde.

Vrække 27, 53, oft., hevne, G.

Vældener 10, Voldsmand; „een forødere, een fortrengere, een weldenær“ Povl Eliesen: Skr. v. Secher 373.

Yding 160, Ydelse, Tjeneste.

Ynde 54, Yndest, G; „hos Keyseren indlagde sig et stort Ynde oc rymmeligt naffn“ L Slb. 86.

Yppere 20, 26, oft., udmærket, G. — Ypperhed 521, Anseelse.

Yrke 28, Værk; i Ældste dske Bibelovst. ved Molbech findes Gjo. yrke I Msb. 9, 20. MD yrke og ørke, G ørke.

Zink oc duus 85, cinque-deux anvendes oftere i Spil, smlgn. en Sinkedus og Trøjedus.

Zitzige 357, Sisgen, tysk Zeisig; Sisicke Dict. Herlov.
Ægtig 49, 76, ægte; „nogen echtiigh Mand, som haffwer syn echtiig Hustruæ leffwendis" Rosenvinge: Love IV 177; Ny dsk. Mag. I 284.
Ærig 118, ærefuld, æret; „thennæ ærige stedhe taghe graa brødhræ til waræ" BGL 310 $_{27}$.
Ært 178, brugtes forhen ligesom endnu Bønne om hvad der intet er værd; „actes ey ved ært" Hexaem. 150.
Ølost 40, sammenkogt Øl og Mælk. Molb. Ordb.
Øjenpryn 166, Tryllepren, der fremkalder Søvn, smlgn. „Odinn stakk hana svefnþorni" Sigdrifumál; „kaste søvnepryner paa en" PSO II 246; G.
Ørk 288, 291, Kiste; „corbula liden kube ørck" Jon Tursens Vocab. 64; Rkr. g $_{3}$, oft., sme Ord som Ark, MD.

Da Øjemedet med nærværende Ordforklaring nærmest er Lettelse ved Læsningen, er Sammenligning med andre Skrifter eller Sprog indskrænket til det nødtørftigste, og der er, hvor det kunde ske, kun henvist til allerede tilgængelige Oplysninger, navnlig i Molbechs Ordbøger.

Rettelser og Tillæg.

S. XXVIII Anm. 2, Lin. 3. Jvfr. R. Genée: Shakespeare's Leben und Werke. (1874.) S. 78.

- XLIV L. 7: trykt 1579 — læs: færdig trykt 1579.
- LXXII L. 23. Udg. af 1702 er trykt hos „Sal. Just Høgs Efterlefverske, Acad. Bogtr." [ɔ: Kjøbenhavn].
- LXXVIII L. 13. I Motivet med Niding's Anger spiller vist en Erindring ind om Ægtemandens Optræden i Visen. Hvorledes Forf. har tænkt sig denne Anger begrundet i Stykket, er dog naturligvis ikke afgjort hermed.
- LXXXVI Anm. 1. Det omtalte Hefte af „Germania" er nu udkommet. I den ene af de der omtalte Fortællinger (Nr. 18) kjender Manden ikke sit Hus igjen, fordi hans Kone under hans Fraværelse har indrettet et Spisekvarter i det; i den anden (Nr. 20) kan han ikke finde det, fordi Hustruen har ladet opføre en Mur foran det. Nogen nærmere Sammenhæng mellem disse Fortællinger og Æmnet i „Karrig Niding" synes der ikke at være.
- 17 L. 11: Olsen — læs: Olufsen.
- 146 L. 2: brennden[n]de — læs: brennde[n]de.
- 175 L. 12 og S. 230 L. 5: ypper — bør hellere læses: yppere.
- 313 Anm. 1: hoffde — læs: A: hoffde.
- 327 L. 12: støñne (som der staar i Udg. af 1664) maa være en Trykfejl for siønne eller sønne.

